

माटो व्यवस्थापन कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति विवरण २०७३/०७४

नेपाल सरकार
कृषि विकास मन्त्रालय
कृषि विभाग

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय

हरिहरभवन, बलितपुर

फोन : ५५२०३१४, फ्याक्स : ५५५३७९१

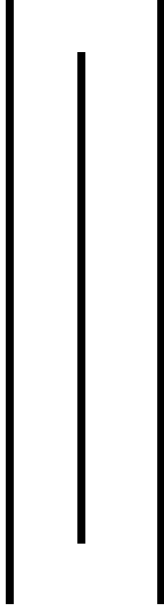
website: www.doasoil.gov.np

Email : smdhariharbhawan2013@gmail.com

माटो व्यवस्थापन कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति विवरण

आ.व. ०७३/०७४

नेपाल सरकार

कृषि विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय

हरिहरभवन, ललितपुर

फोन : ५५२०३१४, फ्याक्स : ५५५३७९९

website: www.doasoil.gov.np

Email : smdhariharbhawan2013@gmail.com

दुई शब्द

कृषि विभाग अन्तर्गत माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयले राष्ट्रिय स्तरमा माटो तथा मलखाद व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति नियम तर्जुमा गर्ने, क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशालाहरु मार्फत जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको समन्वयमा कृषकहरुलाई माटो तथा मलखाद व्यवस्थापन सम्बन्धी प्राविधिक सहयोग र प्रयोगशाला सेवा उपलब्ध गराउने काम गर्दै आएको छ । यस्तैगरी बजारमा उपलब्ध विभिन्न प्रकारका मलहरुको गुणस्तर नियन्त्रण गर्न आधिकारिक प्रयोगशालाको रुपमा समेत काम गर्दै आएको छ ।

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय र अन्तर्गतका समेत गरि ७ वटा प्रयोगशालाहरुबाट प्राविधिक तथा प्रयो गशाला सेवा पुर्‍याउँदै आइएको छ । निर्देशनालय र अन्तर्गतका प्रयोगशालाबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरु, प्राप्त नतिजा र उपलब्धिहरुलाई समेटेर हरेक वर्ष वार्षिक प्रतिवेदन पुस्तिका तयार गरिँदै आएको छ ।

आ.व. २०७३/७४ मा माटो परिक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम र विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम गरी दुईवटा आयोजना सञ्चालित थिए । यस पुस्तिकामा आ.व. २०७३/७४ मा सञ्चालित कार्यक्रमहरुको वार्षिक प्रगति स्थिति, प्राप्त बजेट तथा खर्च विवरण, जनशक्ति विवरण, आ.व. २०७४/७५ मा सञ्चालन हुने कार्यक्रमको विवरण, माटो तथा मलखाद विश्लेषण नतिजाको साथै केहि प्राविधिक विषयवस्तुहरु पनि समेटिएको छ । मलाई आशा छ, यो पुस्तिकामा समेटिएका विवरण, कृषकवर्ग, कृषि प्राविधिक लगायत कृषि विकासमा संलग्न सबै पक्षलाई उपयोगी हुनेछ ।

अन्तमा, यो पुस्तिका तयार गर्न पुर्‍याउनु भएको सहयोगको लागि माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय तथा मातहतका प्रयोगशालाका साथीहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस अध्ययन प्रतिवेदनलाई सकभर सरल, स्पष्ट र सर्व साधारणलाई समेत उपयोगी बनाउन कोशिस गरिएको छ । तर पनि यसमा सुधारका प्रशस्त संभावनाहरु हुन सक्छन । तसर्थ आगामी वर्षमा यसलाई अरु उपयोगी बनाउन पाठकबृन्दबाट सल्लाह र सुझावको अपेक्षा गरिएको छ ।

इन्द्र बहादुर ओली
नि. प्रमुख माटो विज्ञ

विषय सूचि

१. माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयको परिचय	१
२. बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन (२०७३/७४)	८
३. आर्थिक प्रगति प्रतिवेदन (आ.व. २०७३/७४)	१५
४. प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको प्रगति विवरण	१७
५. विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	२०
६. आ.व. २०७३/७४ मा मएका मुख्य क्रियाकलापहरूको विश्लेषण	२५
७. माटो तथा मलखाद परीक्षण	२८
८. माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय र अन्तर्गतका प्रयोगशालाहरूको आ.ब. २०७४/७५ को स्वीकृत बजेट तथा कार्यक्रम	३६
९. माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय तथा मातहतका प्रयोगशालाहरूबाट प्रदान गरिने प्रमुख कार्यहरूको विवरण	४५
१०. प्रविधि प्रसारण	४६
११. माटो व्यवस्थापन कार्यक्रम सम्बन्धी नर्सि	७३

१. माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयको परिचय

१.१ पृष्ठभूमि :

नेपाल सरकारको २०४९ र २०५२ को संरचनात्मक सुधार अनुरूप कृषि विभाग अन्तर्गत माटो परीक्षण तथा सेवा शाखा र ५ विकास क्षेत्रमा क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशालाको स्थापना भैसकेको थियो । सङ्गठनात्मक सुधारकै क्रममा (२०६१) आएको संरचना सुधारबाट यस कार्यालयको नामाकरण माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय भएको छ । केन्द्रीयस्तरमा माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय र यसको मातहतमा ५ वटा क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशालाहरु र भापाको सुरुङ्गामा औद्योगिक बालीहरु (अलैंची, चिया आदि) को लागि एउटा माटो परीक्षण प्रयोगशाला स्थापना भई सेवा दिने काम भइरहेको छ ।

१.२ माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयको उद्देश्य :

- देशको बदलिँदो परिस्थितिलाई मध्यनजर राख्दै समयसापेक्ष मल तथा माटो व्यवस्थापन प्रविधिको विकास गर्ने र प्रविधिलाई कृषकस्तरसम्म पुऱ्याई कृषि उत्पादन बढाउने ।
- विविध बालीमा देखिएको माटोको उर्वराशक्ति ह्रास तथा सो समस्याको पहिचान एवं निराकरणमा सहयोग पुऱ्याउने ।
- भौगोलिक विशेषताको आधारमा नेपालको माटोको समस्याको पहिचान गरी दिगो भू-व्यवस्थापन प्रति जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।
- सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय गरी माटो व्यवस्थापन कार्यक्रम तथा सेवालाई व्यापक गर्दै जाने ।
- कृषिमा बाली विविधिकरण तथा व्यवसायीकरणको कारणले देशमा देखिएको माटोको समस्यालाई न्यूनीकरण गर्दै कृषि उत्पादनमा टेवा पुऱ्याउने ।

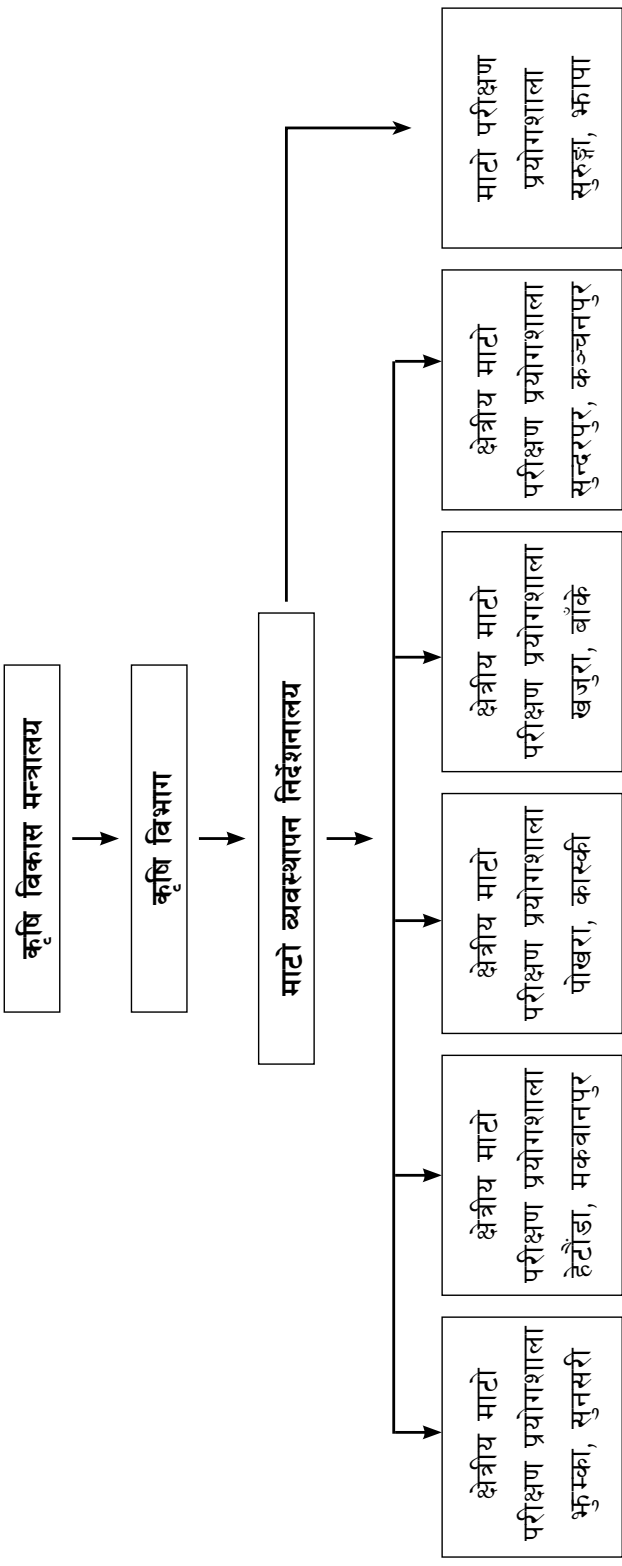
१.३ रणनीति :

- अध्ययन, अनुगमन तथा सर्वेक्षण गरी माटोको समस्या पहिचान गर्ने ।
- समस्यायुक्त माटोको अध्ययन विश्लेषण गरी सोको आधारमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने/गराउने ।

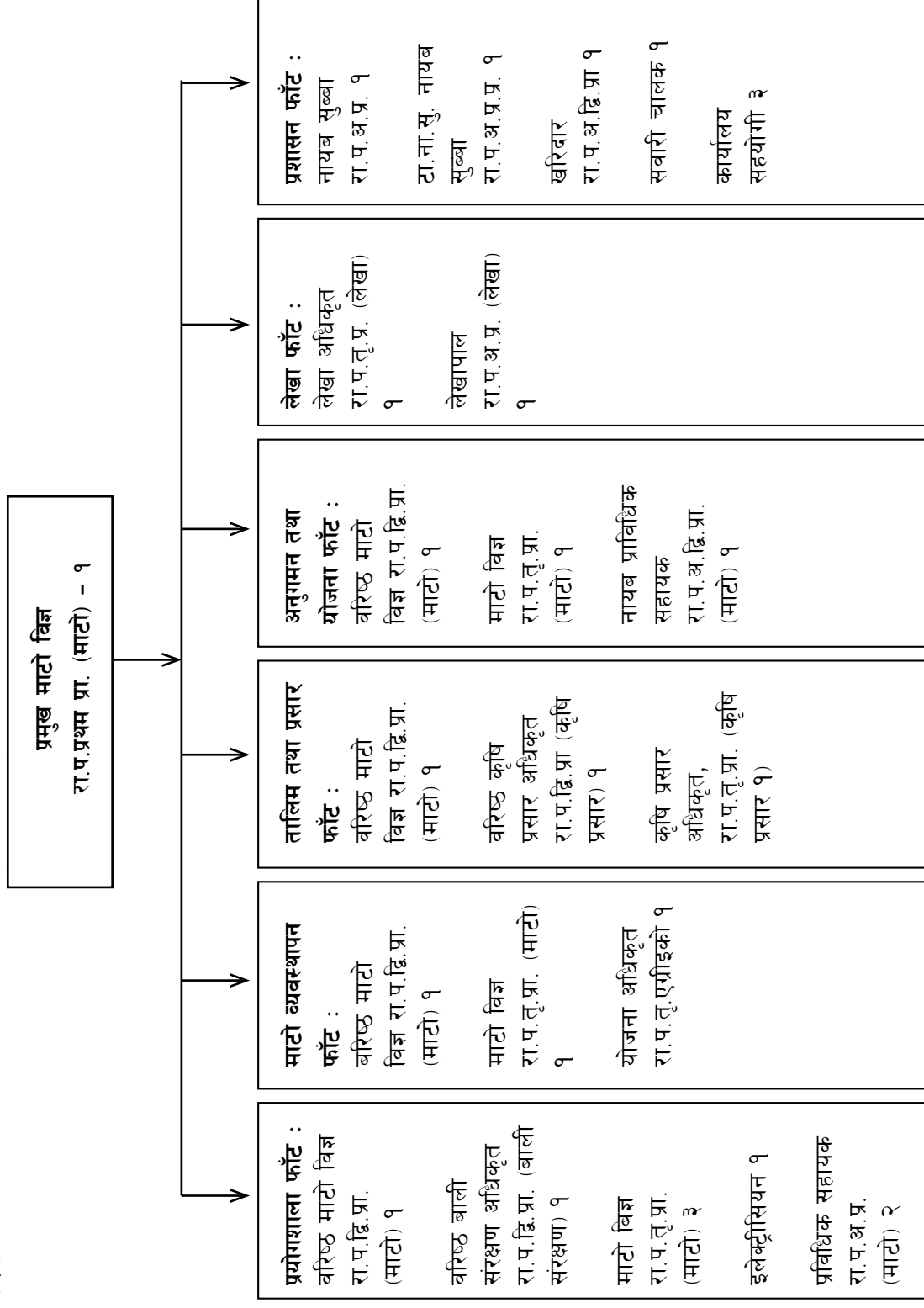
१.४ माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय तथा अन्तर्गतका प्रयोगशालाहरुमा सञ्चालन हुने मुख्य मुख्य क्रियाकलापहरु

■ माटो विश्लेषण तथा मलखाद सिफारिश	■ गोठेमल/कम्पोष्ट मल सुधार
■ मलखाद विश्लेषण	■ अध्ययन, अनुगमन
■ जैविक मल उत्पादन, परीक्षण तथा प्रदर्शन	■ प्राँगारिक मल कारखाना स्थापनाको लागि प्राबिधिक सर सल्लाह तथा अनुदान सहयोग
■ सूक्ष्मतत्व विश्लेषण	■ भर्मिबेड निर्माणको लागि कृषकहरुलाई अनुदान उपलब्ध गराउने
■ माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार	■ माटो परिक्षण घुम्ती प्रयोगशाला मार्फत माटो जाँच शिविर सञ्चालन ।
■ माटो जाँच शिविर सञ्चालन	
■ एकीकृत बाली खाद्यतत्व व्यवस्थापन-कृषक पाठशाला	
■ भकारो सुधार	

१.५ माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय र मातहतका कार्यालयहरूको संरचना

१.५.१. माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयको आन्तरिक संरचना तथा दरबन्दी

१.६ कर्मचारीहरूको विवरण

१.६.१ माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयका हालसम्मका कार्यक्रम निर्देशकहरूको विवरण

क्र. सं.	नाम	पद	कार्यरत अवधि	कैफियत
१	श्री सदानन्द जैसी	नि. प्रमुख माटो विज्ञ	२०६०/५/८ देखि २०६१/११/३०	
२	श्री संकर लाल चौधरी	प्रमुख माटो विज्ञ	२०६०/११/३१ देखि २०६१	
३	श्री सत्यनारायण मण्डल	प्रमुख माटो विज्ञ	२०६१ देखि २०६२	
४	श्री तेज बहादुर सुवेदी	नि. प्रमुख माटो विज्ञ	२०६२ देखि २०६९/११/७	
५	श्री दुर्गा प्रसाद दवाडी	प्रमुख माटो विज्ञ	२०६९/११/८ देखि २०७३/९/२	
६	श्री रामचन्द्र पौडेल	नि. प्रमुख माटो विज्ञ	२०६९/९/३ देखि २०७३/१२/६	
७	श्री इन्द्र बहादुर ओली	नि. प्रमुख माटो विज्ञ	२०६९/१२/६ देखि हालसम्म	

१.६.२ माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयमा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र. सं.	पद	श्रेणी	कार्यरत कर्मचारीको नाम	स्थायी ठेगाना	कैफियत
१	नि. प्रमुख माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	श्री इन्द्र बहादुर ओली	दाङ्ग	
२	बा. बाली संरक्षण अधिकृत	रा.प.द्वि.प्रा.	श्री राम चन्द्र पौडेल	रूपाकोट-५, तनहु	
३	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	श्री किरणहरी मास्के	ठमेल, काठमाडौं-२९	
४	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	डा. जर्नादन खड्का	बालुवाटार, काठमाडौं-४	
५	बरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत	रा.प.द्वि.प्रा.	श्री दिपक बहादुर प्याकुरेल	चितवन	
६	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	श्री सुनिल पाण्डे	पोखरा, कास्की	
७	लेखा अधिकृत	रा.प.तृ.प्र.	श्री आत्माराम थापा	लामाटार, ललितपुर	
८	योजना अधिकृत	रा.प.तृ.प्रा.	श्री बच्चु कैलाश कोईराला		
९	कृषि प्रसार अधिकृत	रा.प.तृ.प्रा.	श्री मनिता थापा	दिक्तेल - ६, खोटाङ्ग	
१०	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	श्री बलराम रिजाल	घतान - २, म्याग्दी	
११	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	श्री नेत्र प्रसाद भट्ट	चितवन	
१२	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	श्री राजु ढकाल	बांसबारी-१, सिन्धुपाल्चोक	अध्ययन बिदा
१३	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	श्री प्रकाश पौडेल	वाग्लुङ्ग	
१४	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्र.	श्री राजन परियार	चितवन	
१५	ना.सु.	रा.प.अनं.प्र.प्र.	श्री भास्करदत्त न्यौपाने	जुम्ला	
१६	लेखापाल	रा.प.अनं.प्र.प्र.	श्री शारदा कोईराला		
१७	प्रा.स. (माटो)	रा.प.अनं.प्र.प्रा.	श्री कल्पना कार्की	गोदामचौर-४, ललितपुर	
१८	खरिदार	रा.प.अनं.द्वि.प्र.	श्री लक्ष्मी बराल	पोखरा, कास्की	
१९	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहीन	श्री कमलकृष्ण भण्डारी	इमाडोल-५, ललितपुर	
२०	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहीन	श्री केदारबहादुर कार्की	भरुवासासी-८, ललितपुर	
२१	टाइपिष्ट ना.सु.	रा.प.अनं.प्र.प्र.	श्री शारदा पौडेल	भैसीपाटी ललितपुर	करारमा
२२	हलुका सवारी चालक	श्रेणी विहीन	श्री मधु मरहटा	गोर्खा	करारमा
२३	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहीन	श्री त्रिभुवन चौधरी	बनरभुला-१, सप्तरी	करारमा
२४	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहीन	श्री विन्दा वजगाइ	सिन्धुपाल्चोक	करारमा

१.६.३ निर्देशनालय अन्तर्गतका प्रयोगशालामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क) क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, भुम्का, सुनसरी

सि.नं.	पद	श्रेणी	कर्मचारीको नाम	कैफियत
१	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	रिक्त	
२	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	नाथु प्रसाद चौधरी	
३	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	राम अशिष यादव	
४	प्रा.स.	रा.प.अन.प्र.	राजेन्द्र प्रसाद यादव	
५	प्रा.स.	रा.प.अन.प्र.	योगेन्द्र यादव	
६	प्रा.स.	रा.प.अन.प्र.	सूर्यदेव मण्डल	
७	प्रा.स.	रा.प.अन.प्र.	राम एकवाल साह	
८	ले.पा.	रा.प.अन. प्र.	रामहरि देवकोटा	
९	ना.सु.	रा.प.अन.प्र.	श्याम प्रसाद पोखरेल	
१०	ना.प्रा.स.	रा.प.अन. द्वि.	तिर्थमाया राई	
११	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	हरिहर मेहता	
१२	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	कल्पना भट्टराई	

ख) क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, हेटौडा, मकवानपुर

सि.नं.	पद	श्रेणी	कर्मचारीको नाम	कैफियत
१	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	राम दुलार यादव	
२	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	गणेश प्रसाद साह	
३	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	दानालाल साह	
४	प्रा.स.	रा.प.अन.प्र.	शिवबाबु जोशि	
५	प्रा.स.	रा.प.अन.प्र.	अमरनाथ आचार्य	
६	प्रा.स.	रा.प.अन.प्र.	रीक्त	
७	ना.सु.	रा.प.अन.प्र.	रीक्त	
८	ना.प्रा.स.	रा.प.अन. द्वि.	रीक्त	
९	ना.प्रा.स.	रा.प.अन. द्वि.	रीक्त	
१०	ना.प्रा.स.	रा.प.अन. द्वि.	रीक्त	
११	स.ले.पा.	रा.प.अन. द्वि.	रीक्त	
१२	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	बिरमान श्रेष्ठ	
१३	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	शम्भू प्रसाद खतिवडा	

ग) क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, पोखरा, कास्की

सि.नं.	पद	श्रेणी	कर्मचारीको नाम	कैफियत
१	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	रिक्त	
२	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	निसार अहमद खाँ	
३	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	टुक बहादुर थापा	
४	प्रा.स.	रा.प.अन.प्र.	बाबुराम जि.सी.	

सि.नं.	पद	श्रेणी	कर्मचारीको नाम	कैफियत
५	प्रा.स.	रा.प.अन.प्र.	हरिराम श्रेष्ठ	
६	प्रा.स.	रा.प.अन.प्र.	प्रयोग बहादुर शाही	
७	प्रा.स.	रा.प.अन.प्र.	रिक्त	
८	ना.प्रा.स.	रा.प.अन. द्वि.	खुवराज वराल	
९	खरिदार	रा.प.अन. द्वि.	नारायण प्रसाद पौडेल	
१०	स.ले.पा.	रा.प.अन. द्वि.	विजयराज रोकाया	
११	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	कृष्ण प्रसाद पौडेल	
१२	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	गोविन्द बहादुर अधिकारी	
१३	सवारी चालक	श्रेणी विहिन	टोप बहादुर चौधरी	करार

घ) क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, खजुरा, बाँके

क्र.सं.	पद	श्रेणी	कार्यरत कर्मचारीको नाम	कैफियत
१.	बरिष्ठ माटो बिज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	श्री टंक बहादुर कार्की	
२.	माटो बिज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	श्री पशुराम शर्मा	
३.	माटो बिज्ञ	रा.प.तृ. प्रा.	श्री जीवन सुवेदी	
४.	प्रा.स.	रा.प.अ.प्रथम	श्री देबबहादुर के.सी	
५.	प्रा.स.	रा.प.अ.प्रा.	श्री खिम बहादुर के.सी	
६.	ना.प्रा.स	रा.प.अ.द्वि.प्रा.	श्री तिलक बहादुर के.सी	
७.	ना.सु	रा.प.अ.प्र.	रिक्त	
८.	लेखापाल	रा.प.अ.प्र.	श्री छविराज शर्मा	
९.	कार्यालय सहयोगी	श्रेणीबिहीन	श्री प्रेम बहादुर खडका	
१०.	कार्यालय सहयोगी	श्रेणीबिहीन	श्री देउतादिन अहिर यादव	

ङ) क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर

क्र.सं.	पद	श्रेणी	कार्यरत कर्मचारीको नाम	कैफियत
१.	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	श्री बामदेव पनेरु	
२.	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	श्री प्रकाश कुमार पन्त	
३.	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	रिक्त	
४.	प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं.प्र.प्रा.	श्री गोविन्द सिंह साउद	
५.	प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं.प्र.प्रा.	श्री दल बहादुर खड्का	
६.	प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं.प्र.प्रा.	रिक्त	
७.	नायब प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं.द्वि.प्रा.	श्री प्रकाश भट्ट	
८.	नायब प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं.द्वि.प्रा.	श्री हेमप्रसाद न्युरे	
९.	ना.सु.	रा.प.अनं.प्र.प्र.	तिलक सिंह खत्री	
१०.	सह-लेखापाल	रा.प.अनं.द्वि.प्र.	कृष्ण प्रसाद बोहरा	
११.	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	रिक्त	
१२.	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	रिक्त	

च) माटो परिक्षण प्रयोगशाला, सुरुङ्गा, भापा

क्र.सं.	पद	श्रेणी	कार्यरत कर्मचारीको नाम	कैफियत
१.	माटोविज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	श्री हरि बहादुर भुजेल	
२.	प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं.प्र.प्रा.	श्री अन्जु बुढाथोकी	
३.	प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं.प्र.प्रा.	श्री सिता खरेल	
४.	लेखापाल	रा.प.अनं.प्र.प्रा.	रिक्त	
५.	नायब प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं.द्वि.प्रा.	रिक्त	
६.	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	श्री गोपाल बहादुर थानी	

१.६.४ कृषि विभाग अन्तर्गतका माटोविज्ञहरूको विवरण

क्र. सं.	नाम	पद	श्रेणी	हाल कार्यरत कार्यालय
१.	श्री दुर्गा प्रसाद दवाडी	प्रमुख माटो विज्ञ	रा.प.प्र.प्रा.	हाल महानिर्देशक, वातारण विभाग
२.	श्री टंकबहादुर कार्की	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, नेपालगञ्ज
३.	श्री गंगादत्त आचार्य	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	
४.	श्री रामदुलार यादव	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, हेटौँडा
५.	श्री इन्द्रबहादुर ओली	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन
६.	डा. चन्द्रप्रसाद रिसाल	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	तरकारी विकास निर्देशनालय, खुमलटार
७.	श्री किरणहरि मास्के	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन
८.	श्री नुनलाल उराव	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, मुगु
९.	श्री बामदेव पनेरु	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, सुन्दरपुर
१०.	डा. जनार्दन खड्का	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन
११.	श्री सुनिल पाण्डे	बरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन
१२.	श्री ध्रुव ढकाल	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	फलफुल विकास निर्देशनालय, किर्तिपुर
१३.	श्री परशुराम शर्मा	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, खजुरा
१४.	श्री निसार अहमद खाँ	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, पोखरा
१५.	श्री सुनिल कुमार सिङ	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	जि.कृ.वि.का. धनुषा
१६.	श्री नाथु प्रसाद चौधरी	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, भुम्का
१७.	श्री दानालाल शाह	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, हेटौँडा
१८.	श्री दिगम्बर यादव	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	जि.कृ.वि.का. दाङ
१९.	श्री सुरेस कुमार चौधरी	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	जि.कृ.वि.का. सुर्खेत
२०.	श्री अश्विनी शर्मा	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	जि.कृ.वि.का. रूपन्देही
२१.	श्री भिस्मकान्त घिमिरे	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोष, सिंहदरवार
२२.	श्री हरि बहादुर भुजेल	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	माटो परिक्षण प्रयोगशाला, सुरुङ्गा
२३.	श्री बलराम रिजाल	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन
२४.	श्री टुक बहादुर थापा	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, पोखरा
२२.	श्री नेत्र प्रसाद भट्ट	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन
२३.	श्री राम अशिष यादव	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, भुम्का
२४.	श्री राजु ढकाल	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन

क्र. सं.	नाम	पद	श्रेणी	हाल कार्यरत कार्यालय
२५.	श्री गणेश साह	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, हेटौंडा
२६.	श्री प्रकाश कुमार पन्त	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, सुन्दरपुर
२७.	श्री प्रकाश पौडेल	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन
२८.	श्री जीवन सुवेदी	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, खजुरा
२९.	श्री राजन परियार	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन
३०.	श्री रजनिस मिश्र	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्र, नक्टाफिज
३१.	श्री टिकादत्त धिमिरे	माटो विज्ञ	रा.प.तृ.प्रा.	क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्र, पोखरा

२. वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन (२०७३/७४)

क) माटो परिक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम (३१२११८-३/४)

२.१ माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम : (एकमुष्ट)

कार्यक्रम / क्रियाकलाप	ईकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
			भार	बजेट	परिमाण	भार	
पूँजिगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू							
पुजिगत सुधार खर्च							
प्रयोगशाला भवन थप	प्र.श	१००	४.३५	३२	१००	४.३५	
कार्यालयको लागि फर्निचर फिक्चर्स							
रिभल्भिग कुर्सी खरिद	संख्या	१०	०.१५	१.११	१०	०.१५	
ल्याब स्टुल खरिद	संख्या	८	०.०३	०.२४	८	०.०३	
प्लाष्टिकको कुर्सी खरिद	संख्या	५	०.०२	०.१५	५	०.०२	
पलंग दरिद	संख्या	२	०.०३	०.२४	२	०.०३	
सोफासेट	संख्या	१	०.०८	०.६	१	०.०८	
दराज	संख्या	३	०.०६	०.४५	३	०.०६	
ल्याब टेवल खरिद	संख्या	४	०.०५	०.४	४	०.०५	
र्याक	संख्या	४	०.०७	०.५	४	०.०७	
स्टिल दराज	संख्या	२	०.०४	०.२८	२	०.०४	
मोटरसाइकल र स्कुटर							
मोटरसाइकल	संख्या	३	१.०९	८	३	१.०९	
कार्यालयको सचालन सम्बन्धि यन्त्र उपकरण तथा मेशिन औजार ल्यापटप खरिद							
ल्यापटप कम्प्यूटर	संख्या	२	०.२२	१.६	२	०.२२	
भ्याकुम किलनर खरिद	संख्या	१	०.०३	०.२	१	०.०३	
इन्भटर ब्याट्री खरिद	संख्या	१४	०.६८	५	१४	०.६८	

कार्यक्रम / क्रियाकलाप	ईकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
			भार	बजेट	परिमाण	भार	
कम्प्यूटर विथ एसेसरिज	संख्या	३	०.३८	२.८	३	०.३८	
Bak Dgste	थान	१	०.९५	७	१	०.९५	
Dstill water	थान	२	०.५४	४	२	०.५४	
सोलार खरिद तथा जडान	थान	४	०.२७	२	४	०.२७	
अनुसन्धान तथा बैज्ञानिक अन्वेषण प्रयोगशालाको प्रयोजनका उपकरण तथा मेशिन औजार							
ph meter	संख्या	२	०.०५	०.३५	२	०.०५	
पंखा	संख्या	२	०.०३	०.२	२	०.०३	
अन्य उपकरण तथा मेशिन औजार							
पीक अपलाइ मोडेल परिवर्तन गरी कीटबक्स लगायत अन्य ग्लासयेर जडान गरी माटो जाच शिविरमा प्रयोग गर्ने	प्र.श.	१००	०.८२	६	१००	०.८२	
:गाभि ागचलबअभ	संख्या	१	०.११	०.८	१	०.११	
कयर्ष ियष्कतगचभ ाभतभच	संख्या	२	०.३३	२.४	२	०.३३	
ब्तकबतष् तप्तचबतयच	संख्या	१	०.२२	१.६	१	०.२२	
भभितचष्भबिअयलमगततष्ब्तथ	संख्या	१	०.०९	०.६५	१	०.०९	
कम्पाउण्ड याल सम्बन्धी पुँजीगत सुधार							
कम्पाउण्ड वाल मर्मत	पटक	१००	०.६१	४.५	१००	०.६१	
अन्य पुँजीगत सुधार							
ग्यारेज निर्माण	संख्या	१०१	०.९५	७	१०१	०.९५	
कार्यालय भवन तथा प्रयोगशाला रंगरोगन	प्र.श.	२००	०.८२	६	२००	०.८२	
अधुरो भर्याङ्ग तथा रेलिड निर्माण प्लास्टर तथा रंगरोगन	प्र.श.	१००	१.३६	१०	१००	१.३६	
माटो तथा मलको स्टोर कोठा निर्माण	प्र.श.	१००	०.५४	४	१००	०.५४	
प्रयोगशाला तथा कार्यालयको झ्याल ढोका निर्माण	प्र.श.	१००	०.४७	३.४३	१००	०.४७	
प्रयोगशाला फ्लोर तथा स्ल्याब निमाण	प्र.श.	१००	०.६८	५	१००	०.६८	
फलामे गेट निर्माण	संख्या	१	०.२	१.५	१	०.२	
प्रयोगशाला फ्लोर निमाण	प्र.श.	१००	०.६८	५	१००	०.६८	
पुँजिगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमको जम्मा			१७.००	१२५.००		१७.००	
चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू							
बैठक भत्ता							
खरिद सिमित र अन्य बैठक	पटक	१०	०.१	०.७४	१०	०.१	
खरिद सिमित लगायत कार्यालयमा हुने अन्य बैठक भत्ता	पटक	३	०.०२	०.१३	३	०.०२	
खरिद कमिटि बैठक	पटक	३	०.०१	०.११	३	०.०१	

कार्यक्रम / क्रियाकलाप	ईकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
			भार	बजेट	परिमाण	भार	
स्पेसिफिकेसन तयारि evaluation and verification कमिटि बैठक	पटक	८	०.०५	०.४	८	०.०५	
अन्य							
जैविक मल उत्पादन तथा निजी प्रयोगशाला स्थापनाका लागि दिइने अनुदानका लागि मुल्यांकन समितिको बैठक	पटक	१०	०.०४	०.३	१०	०.०४	
खरिद समिति तथा अन्य बैठक संचालन	पटक	१३	०.०५	०.३५	१३	०.०५	
पुराना सामानको लिलाम सम्बन्धि बैठक	पटक	१८	०.०८	०.५९	१८	०.०८	
आकास्मीक प्राङ्गरीक मल गुणस्तर नियन्त्रण सम्बन्धी सरोकारवालाहरुको बैठक	पटक	८	०.०३	०.२४	८	०.०३	
पदाधिकारी एवं निजामती कर्मचारी स्थायी कर्मचारीहरुको पोशाक भत्ता	संख्या	८०	०.८२	६.०१	८०	०.८२	
धाराको महसुल							
धारा महसुल	महिना	२४	०.१३	०.९५	२४	०.१३	
विजुली महसुल	महिना	२४	०.१५	१.०९	२४	०.१५	
विजुली महसुल							
विजुली महसुल	महिना	४८	०.१९	१.३८	४८	०.१९	
प्रयोगशाला विश्लेषणका लागि बिद्युत खर्च महसुल	महिना	६०	०.३२	२.३८	६०	०.३२	
पिउने पानी							
जारको पीउन पानी	वटा	८४	०.३	२.२	८४	०.३	
टेलिफोन महसुल							
टेलिफोन महसुल	महिना	४२	०.२१	१.५२	४२	०.२१	
सह-सचिव संचार सुविधा	महिना	१२	०.०१	०.०६	१२	०.०१	
इमेल, /इन्टरनेट /वेवसाईड							
इमेल, /इन्टरनेट /वेवसाईड	महिना	२४	०.१	०.७२	२४	०.१	
इन्टरनेट शुल्क	महिना	१६	०.१	०.७५	१६	०.१	
हुलाक /कुरीयर खर्च							
हुलाक /कुरीयर खर्च	महिना	७८	०.०९	०.६५	७८	०.०९	
जग्गा किता भाडा							
हेटौडा औद्योगिक क्षेत्रलाई जग्गाको भाडा दिने	महिना	१२	०.२४	१.८	१२	०.२४	
कार्यालयको इन्धन							
मोटरसाइकलका लागि पेट्रोल	लीटर	६००	०.०७	०.५५	६००	०.०७	
मोविल	लीटर	१९७	०.१४	१.०६	१९७	०.१४	
मोटरसाइकलका लागि पेट्रोल	लीटर	२६५२	०.३४	२.५	२६५२	०.३४	
गाडीका लागि डीजेल	लिटर	३१२०	०.३५	२.६	३१२०	०.३५	

कार्यक्रम / क्रियाकलाप	ईकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
			भार	बजेट	परिमाण	भार	
जेनेटरको लागि डीजेल	लिटर	१०८०	०.१२	०.९	१०८०	०.१२	
मोवाइ सोयल टेस्टीङ्ग भ्यानको लागि डीजेल	लिटर	६०००	०.६८	४.९९	६०००	०.६८	
गाडीका लागि डीजेल	लिटर	२४००	०.२४	१.७८	२४००	०.२४	
मोटरसाइकलका लागि मोविल	लिटर	१२	०.०१	०.०६	१२	०.०१	
इन्धन मोविल	लिटर	२४	०.०२	०.१८	२४	०.०२	
जेनेटरको लागि डीजेल	लिटर	३६०	०.०४	०.२७	३६०	०.०४	
सवारी साधन मर्मत							
चार पाग्रे सवारी साधन मर्मत	संख्या	१	०.११	०.८	१	०.११	
मोवाइ सोयल टेस्टीङ्ग भ्यान मर्मत	पटक	१	०.१४	१	१	०.१४	
सवारी साधन मर्मतका लागि पाटपुर्जा	संख्या	२४	०.३२	२.३५	२४	०.३२	
गाडी मर्मत	संख्या	१	०.०४	०.३	१	०.०४	
मोटरसाइकल मर्मत	संख्या	१४	०.१९	१.४	१४	०.१९	
सवारी साधन मर्मत	संख्या	७	०.०९	०.६९	७	०.०९	
मोटरसाइकल सर्भिसिड तथा मर्मत	पटक	२	०.०३	०.२	२	०.०३	
फर्निचर मर्मत	पटक	५	०.०१	०.०५	५	०.०१	
मेशिनरी उपकरण मर्मत	पटक	६	०.०६	०.४५	६	०.०६	
मेशिनरी उपकरण मर्मत	संख्या						
मेशिनरी उपकरण मर्मत	पटक	२७	०.०८	०.५७	२७	०.०८	
प्रयोगशाला उपकरण मर्मत	पटक	८	०.२	१.५	८	०.२	
मोवाइ सोयल टेस्टीङ्ग भ्यानमा जडीत उपकरण मर्मत	पटक	१०	०.१४	१	१०	०.१४	
मेशिनरी उपकरण मर्मत ज्याला	पटक	६०	०.०९	०.६८	६०	०.०९	
प्रयोगशाला उपकरण मर्मत	संख्या	३	०.०६	०.४५	३	०.०६	
अन्य मर्मत							
फर्निचर तथा अन्य मर्मत	पटक	१९	०.०६	०.४६	१९	०.०६	
बीमा सवारी साधन							
बीमा सवारी साधन	पटक	२६	०.१४	१	२६	०.१४	
अन्य बीमा तेस्रो पक्ष							
अन्य बीमा तेस्रो पक्ष बीमा	संख्या	२४	०.०६	०.४७	२४	०.०६	
सवारी साधनहरूको तेस्रो पक्ष बीमा	पटक	२	०.०१	०.०५	२	०.०१	
कार्यालय मसलन्द सामान खर्च							
कार्यालय मसलन्द सामान खर्च	पटक	९६	१.०९	८.०४	९६	१.०९	
चालु खर्च कार्यालयको लागि मसलन्द सामान खर्च	पटक	८७	०.४५	३.३१	८७	०.४५	
पत्रपत्रिका तथ पुस्तिका							
पत्रपत्रिका तथ पुस्तिका खरिद	महिना	८४	०.२३	१.६८	८४	०.२३	
इन्धन अन्य प्रयोजन							

कार्यक्रम / क्रियाकलाप	ईकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
			भार	बजेट	परिमाण	भार	
ग्यास सिलिण्डर	संख्या	२४	०.०५	०.३६	२४	०.०५	
ग्यास सिलिण्डर	संख्या	४५	०.०९	०.६८	४५	०.०९	
सिलिण्डर खरिद	संख्या	१८	०.०८	०.६१	१८	०.०८	
सिलिण्डर खरिद	संख्या	१७	०.०७	०.५४	१७	०.०७	
सेवा करार							
माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयारीको लागि विशेषज्ञ सेवा करार	महिना	६	०.१८	१.३	६	०.१८	
प्रयोगशाला उपकरण मर्मतको लागि सेवा करार	महिना	७	०.१५	१.१	७	०.१५	
माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयारीको लागि विशेषज्ञ सेवा करार	महिना	३	०.०६	०.४५	३	०.०६	
प्रयोगशाला उपकरण मर्मतको विशेषज्ञ लागि सेवा करार	महिना	६	०.०३	०.२४	६	०.०३	
ब्यक्ति करार							
सुरक्षा गार्ड राख्ने	संख्या	१	०.१८	१.३	१	०.१८	
सरसफाई सेवा करार	संख्या	१	०.०४	०.३	१	०.०४	
प्रयोगशाला सहयोगी ब्यक्ति करार	संख्या	१	०.२४	१.७४	१	०.२४	
हेभी सवारी चालक सेवा करार	पटक	१	०.२४	१.८	१	०.२४	
ब्यक्ति करार							
कार्यलय सहयोगी करार	जना	२४	०.४२	३.१२	२४	०.४२	
स्थिपर करार	जना	१२	०.०२	०.१८	१२	०.०२	
कार्यलय सहयोगीको रिक्त पदको सेवा करारमा रिक्त	संख्या	९	०.२१	१.५६	९	०.२१	
सवारी चालक करार	जना	१३	०.४२	३.१२	१३	०.४२	
हल्का सवारी चालकको रिक्त पदको सेवा करार रिक्त	संख्या	२	०.४५	३.३४	२	०.४५	
हेभी सवारी चालक ब्यक्ति करार	जना	१	०.२४	१.७४	१	०.२४	
प्रयोगशाला सहयोगी ब्यक्ति करार	जना	३	०.५३	३.८८	३	०.५३	
कम्प्युटर अपरेटर	जना	१	०.२४	१.८	१	०.२४	
सेवा करार							
सरसफाई सेवा करार	जना	४	०.०८	०.५७	४	०.०८	
उद्यमशीलता /रोजगारी मुलक /सशक्तिकरण /शीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम							
प्रयोगशाला संचालन तालिम निजिस्तर	पटक	१	०.६८	५	१	०.६८	
प्रयोगशाला संचालन तालिम	पटक	२	१.७७	१३	२	१.७७	
गोष्ठी तथा कार्यशाला							
माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार अभिमुखिकरण गोष्ठी	जिल्ला	४	०.३२	२.३५	४	०.३२	

कार्यक्रम / क्रियाकलाप	ईकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
			भार	बजेट	परिमाण	भार	
माटोको उर्वराशक्ति नक्सा उपयोग गोष्ठी	जिल्ला	४	०.२७	१.९५	४	०.२७	
अन्य							
माटोको नमुना विश्लेषण	संख्या	३५००	०.३१	२.२७	३५००	०.३१	
घुम्टि प्रयोगशाला मार्फत शिविर संचालन	संख्या	४४	०.३	२.२	४२	०.२८	
मलखादको गुणस्तर विश्लेषण	संख्या	५७५	०.२	१.४८	५६५	०.१९	
माटो र विरुवाको नमुना संकलन तथा सुक्ष्म तत्व विश्लेषण	संख्या	२००	०.०५	०.४	२००	०.०५	
पकेट क्षेत्र विशेष माटो परीक्षण तथा ब्यवस्थापन कार्यक्रम	संख्या	१२	०.८२	६	१२	०.८२	
माटोको परीक्षण शिविर संचालन	संख्या	९६	३.७२	२७.३६	९६	३.७२	
एकिकृत खाद्यतत्व ब्यवस्थापन कृषक पाठशाला	संख्या	९	०.५६	४.१४	९	०.५६	
माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार	जिल्ला	३	०.७३	५.४	३	०.७३	
विश्व माटो दिवस कार्यक्रम	पटक	७	०.४८	३.५	७	०.४८	
माटो जाँच क्रस चेक	पटक	७	०.१८	१.३५	७	०.१८	
प्रचार प्रसार सामग्री छपाई	पटक	२	०.१	०.७	२	०.१	
प्रयोगशाला उपकरण मर्मत संभार	पटक	९	०.४१	३.०५	९	०.४१	
टिभि कार्यक्रम उत्पादन तथा वितरण र प्रचार प्रसार	पटक	१	०.२	१.५	१	०.२	
इन्टरनेट जडान तथा टिभि कार्यक्रम उत्पादन प्रसारण	संख्या	३१	०.३	२.२३	३१	०.३	
बार्षिक प्रगति तथा अध्ययन प्रतिवेदन प्रकाशन	पटक	६	०.४१	३	६	०.४१	
जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा माटो परीक्षण प्रयोगशाला स्थापना	जिल्ला	१०	४.०८	३०	१०	४.०८	
माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार मुगु	जिल्ला	१	०.३४	२.५	१	०.३४	
विश्व माटो दिवसमा सडक नाटक उत्पादन तथा प्रचार प्रसार	पटक	१	०.२	१.५	१	०.२	
बार्षिक प्रगति पुस्तिका प्रकाशन	पटक	१	०.११	०.८	१	०.११	
कृषि चुन ढुवानीमा अनुदान	मे.टन.	६००	२.०५	१५.१	५१५	१.७५	
कच्चा पदार्थ विउ विजन तथा अन्य सामग्री खरिद खर्च							
माटो जाँचको लागि रासायनिक तथा ग्लासवयर खरिद	पटक	८५	१.३	९.५६	८५	१.३	
घुम्टि माटो परिक्षण प्रयोगशाला मार्फत शिविर संचालनका लागि रसायन तथा ग्लासवयर खरिद	पटक	४४	०.९७	७.१६	४४	०.९७	
मलखादको गुणस्तर विश्लेषणका लागि रसायन खरिद	पटक	३९	०.४३	३.१८	३९	०.४३	

कार्यक्रम / क्रियाकलाप	ईकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
			भार	बजेट	परिमाण	भार	
सुक्ष्मतत्व विश्लेषणका लागि रसायन तथा ग्लासवयर खरिद	पटक	१३	०.१८	१.३	१३	०.१८	
उर्वराशक्ति नक्शा तयारिको लागि रसायन तथा अन्य सामग्री खरिद नक्सा खरिद	पटक	१६	०.९२	६.८	१६	०.९२	
अनुगमन मुल्यांकन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च							
माटो जाँचको लागि समन्वय तथा अनुगमन भ्रमण	पटक	३५	०.४५	३.३२	३५	०.४५	
मलको नमुना संकलन तथा अनुगमन भ्रमण	पटक	२९	०.३७	२.७१	२९	०.३७	
सुक्ष्मतत्व नमुना संकलन तथा अनुगमन भ्रमण	पटक	६	०.०७	०.५४	६	०.०७	
माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार कार्यक्रम संचालन भ्रमण	पटक	३०	०.६६	४.८२	३०	०.६६	
जिल्लाहरूमा संचालीत माटो सेवा कार्यक्रमको अनुगमन	पटक	३९	०.५३	३.८७	३९	०.५३	
एकिकृत खाद्य तत्व व्यवस्थापन कृषक पाठशाला अनुगमन भ्रमण	पटक	८	०.३८	२.८	८	०.३८	
निजि स्तरमा सुक्ष्म जिवाणु मल उत्पादन तथा माटो परीक्षण प्रयोगशाला स्थापनाको लागि मेशिनरी उपकरणमा ५० प्रतिशत अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धी अनुगमन भ्रमण	पटक	८	०.११	०.८	०	०	
मसुरो खेतीका लागि राइजोवियम मलमा अनुदान कार्कमको अनुगमन भ्रमण	जिल्ला	७	०.५	३.६७	७	०.५	
जिल्लामा स्थापीत माटो परीक्षण प्रयोगशाला अनुगमन तथा प्राविधिक सहयोग	जिल्ला	३५	०.४८	३.५	३५	०.४८	
भकारो सुधार कार्यक्रमको अनुगमन	जिल्ला	११२	२.०३	१४.९६	११२	२.०३	
भर्मिक कम्पोष्ट कार्यक्रमको अनुगमन	जिल्ला	४७	०.९३	६.८४	४७	०.९३	
आन्तरिक भ्रमण							
माटोको उर्वराशक्ति नक्शा उपयोग तालिम संचालन भ्रमण	पटक	२	०.०५	०.४	२	०.०५	
केन्द्रीय तथा क्षेत्रीयस्तर योजना तर्जुमा तथा समिक्षा गोष्ठीमा सहभागि हुने	पटक	१६	०.२२	१.६	१६	०.२२	
कार्यक्रम संचालन भ्रमण	पटक	९	०.१२	०.९	९	०.१२	
केन्द्रीय तथा क्षेत्रीयस्तर योजना तर्जुमा तथा समिक्षा गोष्ठीमा सहभागि हुने	पटक	२८	०.४४	३.२	२८	०.४४	

कार्यक्रम / क्रियाकलाप	ईकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति		कैफियत
			भार	बजेट	परिमाण	भार	
घुम्टि माटो परिक्षण प्रयोगशाला मार्फत शिविर संचालन भ्रमण	पटक	४४	१.७९	१३.२	४२	१.७	
अन्य विविध खर्च							
कार्यालयका कर्मचारीहरूका लागि विविध खर्च	जना	५४	०.१९	१.३८	५४	०.१९	
प्रयोगशालाका कर्मचारिका लागि विविध खर्च	जना	४७	०.१६	१.२	४७	०.१६	
अन्य							
मसुरो खेतीका लागि राइजोवियम मलमा अनुदान	केजी	५२५	१.०७	७.८८	५२५	१.०७	
चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमको जम्मा			८२.९७	६१०.४		८१.७९	
कुल जम्मा खर्च			१००.०	७३५.४३		९८.७९	

३. आर्थिक प्रगति प्रतिवेदन (आ.व. २०७३/७४)

३.१ जम्मा बजेट निकासा र खर्च

३.१.१ माटो परीक्षण तथा सेवा सुधार कार्यक्रम (३१२११८-३/४)

आ.व. ०७३/७४ वार्षिक निकासा तथा खर्चको विवरण

क. सं.	कार्यालय	वार्षिक बजेट	वार्षिक	
			निकासा	खर्च
१	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन	२७३४	२४८८३९९२	२४८८३९९२
२	माटो परीक्षण प्रयोगशाला, सुरुङ्गा, भापा	४३२८	४३४७१११	४३४७१११
३	क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशाला, भुम्का	८८६९	९२२१८५१	९२२१८५१
४	क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशाला, हेटौँडा	१०४११	९८७६५७३	९८७६५७३
५	क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशाला, पोखरा	८२२१	८६६४२९३	८६६४२९३
६	क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशाला, खजुरा	७०२८	७४७८७९५	७४७८७९५
७	क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशाला, सुन्दरपुर	७५५२	६२५९२००	६२५९२००
	जम्मा	७३५४३	७०७३१८१५	७०७३१८१५

३.२ बेरुजु विवरणः

माटो ब्यवस्थापन तथा सुधार सेवा कार्यक्रम (ब.शि.नं. ३१२११८/३-४)

आ.व. ०७३/७४ वार्षिक

बेरुजु बिबरणः

क्र. सं.	कार्यालय	आ.व.को शुरूमा कायम	वार्षिक फछौट रकम	बांकी बेरुजु रकम
१	माटो ब्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन	१२००	१२००	०
२	माटो परीक्षण प्रयोगशाला, सुरुङ्गा	०	०	०
३	क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशाला, भुम्का	०	०	०
४	क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशाला, हेटौडा	१५८१२८७	६०००	१८१२८७
५	क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशाला, पोखरा	०	०	०
६	क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशाला, खजुरा	०	०	०
७	क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशाला, सुन्दरपुर	०	०	०
	कुल जम्मा	१७०१२८७	७२००	१८१२८७
		बेरुजु फछौट प्रतिशत		४२

३.३ राजश्व विवरण

माटो ब्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन

आ.व. ०७३/७४ वार्षिक राजश्व विवरणः

क्र.सं.	कार्यालय	जम्मा भएको राजश्व
१	माटो ब्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन	६३९४६९.१८
२	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, भुम्का, सुनसरी	८८७७७
३	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, मकवानपुर	२७७७९७
४	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, कास्की	९८४८०
५	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, वाके	१६३५४२
६	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला, कञ्चनपुर	५५९५७.५
७	माटो परिक्षण प्रयोगशाला, भापा	५३९३२
	जम्मा	१३७७९५४.६८

४. प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको प्रगति विवरण

४.१ माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम

४.१.१ आयोजना नाम : माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम

४.१.२ मन्त्रालय/विभाग/संस्था : कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग

४.१.३ स्थान (जिल्ला) : माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशालाहरु र माटो परीक्षण प्रयोगशाला

४.१.४ आयोजनाको अवधि : सालवसाली

विवरण	आयोजना शुरू भएको मिति	आयोजना पुरा हुने मिति
क) आयोजना प्रस्ताव अनुसार:	२०४९/५०	सालवसाली
ख) खास आयोजना शुरू भएको:	२०५०/५१	सालवसाली

४.१.५ आयोजनाको मुख्य उद्देश्य

- समय सापेक्ष मल तथा माटो व्यवस्थापन प्रविधि विकास गर्ने र कृषक स्तरसम्म पुऱ्याई कृषि उत्पादन बढाउने ।
- विविध बालीमा माटोको उर्वराशक्ति तथा सो सम्बन्धी समस्याको पहिचान/निराकरणमा सहयोग पुऱ्याउने ।
- भौगोलिक बिशेषताको आधारमा नेपालको माटोको समस्या पहिचान गरि दिगो भु-व्यवस्थापन प्रति जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।
- सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय गरी माटो व्यवस्थापन कार्यक्रम तथा सेवालाई व्यापक गर्ने ।

४.१.६ आयोजनाको मुख्य काम (परिणात्मक उपलब्धी सूचक/लाभान्वितवर्ग समेत):

- माटो विश्लेषण तथा मलखाद सिफारिश
- मलखाद विश्लेषण
- सूक्ष्मतत्व विश्लेषण
- जैविक मल उत्पादन, परीक्षण तथा प्रदर्शन
- विभिन्न बालीमा मलखाद प्रयोग अध्ययन
- माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार
- माटो शिविर सञ्चालन
- निजी स्तरमा माटो परिक्षण तथा माटो व्यवस्थापन तालिम
- अनुसन्धानात्मक कार्यहरु (विरुवाको खाद्यतत्व समस्या अध्ययन)
- सन्तुलित मलखाद प्रयोग अभियान
- दिगो माटो व्यवस्थापनका लागि भकारो सुधार अभियान
- क्षेत्रीय तथा जिल्ला स्तरीय माटो सेवा कार्यक्रम अनुगमन तथा समस्या अध्ययन
- एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन कृषक पाठशाला
- माटो परिक्षण घुम्ती प्रयोगशाला मार्फत माटो जाँच शिविर संचालन ।

सम्बन्धित निकायका मुख्य उपलब्धिहरु (आ.ब. २०७३/७४)

- देशको बदलिँदो परिस्थितिलाई मध्यनजर राख्दै समयसापेक्ष मल तथा माटो व्यवस्थापन प्रविधिको विकास गर्ने र प्रविधिलाई कृषकस्तरसम्म पुऱ्याई कृषि उत्पादन बढाउनुका साथै विविध बालीमा देखिएको माटोको

उर्वराशक्ति ह्रास तथा सो समस्याको पहिचान एवं निराकरणमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यकासाथ यो कार्यक्रम संचालनमा रहेको छ । यस कार्यक्रमका मुख्य क्रियाकलापहरूमा माटो विश्लेषण तथा मलखाद सिफारिस, मलखाद विश्लेषण, सूक्ष्मतत्व विश्लेषण, माटो जाँच शिविर संचालन, भकारो सुधार आदि पर्दछन् ।

- कृषिमा बाली विविधिकरण तथा व्यवसायीकरणको कारणले देशमा देखिएको माटोको समस्यालाई न्यूनिकरण गर्दै कृषि उत्पादनमा वृद्धि गर्नका लागि यस आ. ब. मा कृषकहरूको खेतबारीबाट संकलित माटो नमुनाहरू प्रयोगशाला तथा माटो परीक्षण शिविर संचालन गरी कुल लगभग २०,५०० कृषकहरूको माटो नमुना परीक्षण गरिएको थियो जसबाट कृषकहरूले खेतबारीको माटोको अवस्था थाह पाउनुका साथै आवश्यक सुधारको लागि सुझाव प्राप्त गरेका छन् । प्रयोगशाला तथा माटो शिविर मार्फत कृषकहरूले माटो तथा मलखाद परीक्षण सेवा प्राप्त गरी सन्तुलित मलखाद प्रयोग बाट दिगो माटो ब्यवस्थापनको साथै उत्पादन तथा आम्दानीमा बृद्धी गर्न सक्षम भएका छन् । प्रयोगशाला तथा माटो शिविरबाट कृषकहरूले माटो तथा मलखादको उचित ब्यवस्थापन गरेका छन् ।
- त्यसैगरी यस आ.ब.मा यस निर्देशनालय र अन्तर्गतका कार्यालय गरी जम्मा ५६५ वटा विभिन्न प्राङ्गारिक तथा रसायनिक मलको गुणस्तर विश्लेषण गरिएको छ । रासायनिक तथा प्राङ्गारीक मलको गुणस्तर विश्लेषण बाट जिल्ला कृषि बिकास कार्याल तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरूको समन्वयमा मलको गुणस्तर नियन्त्रण गर्न सहयोग पुगेको छ ।
- २१ दिनको प्रयोगशाला सम्बन्धी निजीस्तर तालिम संचालन पश्चात तालिममा सहभागीले विभिन्न जिल्लामा माटो परीक्षण शिविर संचालन गर्न सक्षम भएका छन् ।
- मुगु, सप्तरी, महोत्तरी र कास्की जिल्लाको माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार गरी ति जिल्लाको समग्र माटोको स्थिति प्रस्तुत गरिएको । हालसम्म माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय र मातहतका प्रयोगशालाबाट ४७ र सिँचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजनाबाट ४ जिल्ला गरि कुल ५१ जिल्लाको माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार तयार भैसकेको ।
- यस आ.व.मा देशभरका १० जिल्लामा माटो परिक्षण मिनि ल्याब स्थापनाका लागि मेसिनरि उपकरण तथा ग्लासवयरहरू खरिद भई जिल्ला जिल्लामा पुगीसकेको छ । कतिपय जिल्लाहरूले प्रयोगशाला संचालनमा ल्याईसकेका छन भने कति पयले आगामी आ.व. देखि संचालनमा ल्याउने तयारीमा छन ।

४.१.७ आयोजनाको कुल लागत (रु. हजारमा)

नेपाल सरकार	वैदेशिक		कुल जम्मा
	ऋण	अनुदान	
आ.व. २०४९/५०			०.००
आ.व. २०५०/५१			५४.००
आ.व. २०५१/५२			१२००.००
आ.व. २०५२/५३			३३८३.००
आ.व. २०५३/५४			३३९९.००
आ.व. २०५४/५५			२७८४.००
आ.व. २०५५/५६			१४५६.००
आ.व. २०५६/५७			३९९५.००
आ.व. २०५७/५८			१३०५३.००
आ.व. २०५८/५९			६०४४.००

नेपाल सरकार	वैदेशिक		कुल जम्मा
	ऋण	अनुदान	
आ.व. २०५९/६०			२७८९.००
आ.व. २०६०/६१			२३२७.२५
आ.व. २०६१/६२			२७५५.००
आ.व. २०६२/६३			१४४४७.००
आ.व. २०६३/६४			१५११५.००
आ.ब. २०६४/६५			२४१३४.००
आ.ब. २०६५/६६			२२५०४.००
आ.ब. २०६६/६७			२२६४२.००
आ.ब. २०६७/६८			३१३२१.००
आ.ब. २०६८/६९			३५३३८.००
आ.ब. २०६९/७०			२९०४२.६५
आ.ब. २०७०/७१			१०६६०७.३०
आ.ब. २०७१/७२			५३४९१.८८९
आ.ब. २०७२/७३			८७९५३.०१२
आ.ब. २०७३/७४			७०७३१.८१५
कुल जम्मा			५५६५६६.९१६

४.१.८ आयोजनाको मुख्यमुख्य उपलब्धी (आ.व. २०७३/७४)

क्र. सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य	वार्षिक प्रगति
१	माटोको नमूना विश्लेषण	संख्या	३५००	४४८९
२	रसायनिक मल विश्लेषण	संख्या	५७५	५६५
३	माटो परीक्षण शिविर	पटक	९६	११६
४	सुक्ष्मत्व विश्लेषण	संख्या	२००	२८७
५	माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार	जिल्ला	४	४
६	जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा माटो जाँच मिनि ल्याब स्थापना गर्ने	जिल्ला	१०	१०
७	घुम्ती प्रयोगशाला मार्फत माटो परिक्षण शिविर संचालन	संख्या	४४	४२

४.१.१० आयोजनाको वार्षिक वित्तीय प्रगति : आ.व. २०७२/७३ (रु.)

कुल बजेट	निकासा	यथार्थ खर्च
७३५४३०००.००	७०७३१८१५.००	७०७३१८१५.००
वित्तीय प्रगति प्रतिशत		९६.१८

४.१.११ यस आ.व.मा आयोजनाको स्थलगत निरीक्षण भए/नभएको, भएको भए निरीक्षण गर्नेको नाम, दर्जा र कार्यालय आयोजना अन्तर्गत सञ्चालित क्रियाकलापहरूको स्थलगत निरीक्षण माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयका प्रमुख माटो विज्ञ, वरिष्ठ माटो विज्ञ, ब. बाली संरक्षण अधिकृत, ब. कृषि प्रसार अधिकृत, माटो विज्ञहरू, कृषि प्रसार अधिकृत एवं अन्य सहयोगी कर्मचारीहरूबाट समय-समयमा गरिएको थियो । निरीक्षण क्रममा पाइएका समस्याहरूलाई समय सापेक्ष समाधान गर्ने प्रयासहरू भएका थिए ।

४.१.१२ आयोजनाको कामको गुणस्तरबारे आयोजना प्रमुखको मन्तव्य

विगत देखि नै माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय र अन्तर्गतका कार्यालयहरूले विभिन्न किसिमबाट माटो व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन गर्दै आइरहेको छ । आ.ब. २०७३/७४ मा प्रयोगशाला, शिविर तथा जिल्लाको नक्सान्कन तथा घुम्ती माटो परीक्षण प्रयोगशाला मार्फत करीब विस हजार पाँच सय जति माटोको नमुना विश्लेषण भएका छन् । कृषकहरूलाई माटो जाँचबाट प्राप्त नतिजाबारे जानकारी गराई उक्त माटो व्यवस्थापनको लागि आवश्यक प्रविधिसमेत सिकाइने गरिएको छ । यस माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय र अन्तर्गतका कार्यालयहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरू आफ्नो कामप्रति संवेदनशील छन् । यस अधिका विभिन्न आ.ब. मा संचालित भकारो सुधार कार्यक्रमबाट कृषकहरू सन्तुष्ट छन् । यस कार्यक्रमले गर्दा कृषकहरूले रसायनिक मलको सट्टा संकलित मल तथा मुत्र प्रयोग गर्न सुरुवात गरेका छन् । यसैगरी निर्देशनालयबाट संचालित प्रयोगशाला संचालन तालिम पश्चात सहभागीले चितवन तगायत अन्य जिल्लामा प्रयोगशाला संचालनमा ल्याएका छन् । तालिम सहभागीहरूलाई तालिम पश्चात माटो परीक्षण शिविर संचालन गर्न आवश्यक पर्ने किट बक्स तथा अन्य प्रयोगशाला उपकरण पनि हस्तान्तरण गरिएको थियो । यसैगरी आ.ब. २०७३/७३४ मा मुगु, सप्तरी, महोत्तरी र कास्की जिल्लाको माटोको उर्बराशक्ति नक्सा तयार गरिएको थियो । समग्रमा अनुगमनको आधारमा हालसम्म संचालन गरिएका कार्यक्रमहरूको विश्लेषण गर्दा सन्तोषजनक पाईएको छ ।

४.१.१३ आयोजना प्रमुखको नाम र सम्पर्क फोन नं.

श्री इन्द्र बहादुर ओली, फोन नं.: ०१-५५२०३९४, ०१-५५५३७९९, ९८५९९८४५३७

५. विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम

५.१ आ.व. २०७३/७४ को प्रगति विवरण

क्र. सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	आ.ब. २०७३/७४ को वार्षिक लक्ष्य			आ.ब. २०७३/७४ को वार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
१	२	३	१०	११	१२	१८	१९
अ	पूँजिगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू						
क	पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमको जम्मा						
आ	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू						
	१. कृषि विभाग/माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय						

क्र. सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाई	आ.ब. २०७३/७४ को वार्षिक लक्ष्य			आ.ब. २०७३/७४ को वार्षिक प्रगति	
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार
१	२	३	१०	११	१२	१८	१९
१	कृषक हरूलाई प्रांगारिक मलमा अनुदान उपलब्ध गराउने	मेटन	६९२५	९७.८८	६९२५०	४०००	५६.५८
२	कृषक हरूलाई प्रांगारिक मलमा अनुदान कार्यक्रमको अनुगमन	जिल्ला	१००	१.४१	५००	१००	१.४१
३	सामुदायिक प्रांगारिक खेति नमुना वडा कार्यक्रम (काठमाडौं साप्रेडुङ्गा)	पटक	१	०.७१	१०००	१	०.७१
ख	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमको जम्मा			१००.००	७०७५०		
(ग)	कार्यक्रम खर्चतर्फको जम्मा (क+ख)			१००.००	७०७५०		५८.७
(घ)	उपभोग खर्च						
(ङ)	कार्यालय संचालन खर्च						
(च)	कूल जम्मा खर्च (ग+घ+ङ+च)				७०७५०		

५.२ विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम आ.ब. २०७३/७४ को निकास तथा खर्च विवरण

कार्यालय	वार्षिक बजेट	वार्षिक (०००)	
		निकास	खर्च
कृषि विभाग तर्फ माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवन	७०७५०	४१४९८.९७	४१४९८.९७
		वित्तिय प्रगति प्रतिशत	छडाटट

५.३. माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयबाट अनुदान प्राप्त प्राङ्गारिक मल कारखाना

नेपालमा रासायनिक मलको उत्पादन नभएको र आयातित रासायनिक मल पनि पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध हुन नसकेकोले माटोको उर्वराशक्तिलाई कायम राख्दै रासायनिक मलको परिपूरकका रूपमा प्राङ्गारिक मलको उत्पादन प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने भएकोले र प्राङ्गारिक मलको उत्पादन कृषकस्तरमा व्यवसायोन्मुख हुदै गएको तथ्यलाई समेत मध्य नजर गर्दै नेपाल सरकारले स्वदेसमा उत्पादित प्राङ्गारिक मलमा अनुदान दिई यसको व्यवसायीकरण प्रवर्द्धन गर्ने आ.ब. २०६७/६८ बाट प्राङ्गारिक मल उत्पादन गर्न चाहने फर्म कम्पनीहरूलाई मेसिनरी उपकरण खरिदमा ५०५ अनुदान दिँदै आएको छ । आ.ब. २०६७/६८ बाट २०७१/७२ सम्म आइपुग्दा विभिन्न २४ वटा फर्म कम्पनीहरूले जम्मा रु ९८८८७४२९ लगिसकेका छन् । हालसम्म नेपालको पाँचै विकास क्षेत्रमा कम्तीमा एउटा प्राङ्गारिक मल कारखाना स्थापना भई सकेको अवस्था छ । माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयबाट हालसम्म अनुदान प्राप्त गरेका फर्म र कम्पनीहरूको नाम र अनुदानित रकम निम्नानुसार छ ।

क्र. सं.	कम्पनीको नाम	उत्पादन क्षमता (मे.टन/बर्ष)	अनुदानित रकम(रु.)					कम्पनीको जम्मा
			आर्थिक वर्ष					
			०६७/६८	०६८/६९	०६९/७०	०७०/७१	०७१/७२	
१	बनसुन एग्रो अर्गानिक्स प्रा.लि., जुगेडी, चितवन	५०००	८८९५००	२५८५२८४				३४७९७८४
२	त्रिवेणी बायो रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट सेन्टर प्रा.लि., रामपुरटोक्नी,३, बारा	१०००	८५२६६४					८५३६६४
३	प्राकृतिक शक्षम जिवाणु मल उद्योग, कोटीहवा, रुपन्देही (हाल सौभाग्य प्राङ्गरिक मल उद्योग, कोटीहवा, रुपन्देही)	३०००	३१००००				२६५७९५०	२९७०९५०
४	साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि., धनुषा	१०००		१३४७०००				१३४८०००
५	सहयोगी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था, बसन्तीपट्टी-७ रौतहट	१०००		१६८४८००				१६८५८००
६	प्राङ्गरिक कृषि उत्पादन केन्द्र, फूलबारी- ३, चितवन	५०००		३९०७५००	१२७००००			५१८२५००
७	लुम्बिनी एग्रो प्रोडक्ट्स एण्ड रिसर्च सेन्टर, भैरहवा	५०००		४०७५०७०				४०८००७०
८	जनकपुर फर्टिलाइजर्स इण्डस्ट्रिज, भोराहाट, मोरंगा	१००००		१८८३०००	५५८३०००			७४७६०००
९	बुद्ध प्राङ्गरिक मल उद्योग, जनकपुर, धनुषा	१००००		१८१३०००	५५८३०००	१९२८३००		९३३४३००
१०	प्रारम्भ बायो टेक प्रा.लि. रामकोट ६, काठमाण्डौ	३००			१४००००	१८७००००		२०१०३००
११	नमुना एम टेक प्रा.लि. त्रियुगा उदयपुर	१०००			२५९२०००			२५९३०००
१२	लुम्बिनि एग्रो अर्गानिक फर्टिलाइजर प्रा. लि., मकहर ८ रुपन्देही	१०००			२०६२०००			२०६३०००
१३	नेपाल इन्टिग्रेटेड मोडल एग्रो फर्म प्रा. लि., उग्रचण्डि १ नाला, काभ्रे	५०००			३२३०४००	८१५००५५		११३८५४५५
१४	युनिक बायो टेक अर्गानिक प्रा.लि., जगतपुर, चितवन	२००००			१८८७६२५	१५५३३१५६		१७४४०७८१
१५	कन्चन प्रांगारिक मलखाद उद्योग, भलारी-३, कंचनपुर	२०००			१९५००००			१९५२०००
१६	किसान कृषि सहकारी संस्था लि., बिष्णुपुर ७, सिराहा	२०००			२०२५०००			२०२७०००
१७	श्री मनकामना एग्रो अर्गानिक फर्टिलाईजर उद्योग प्रा.लि., पिठुवा	१०००				१००६५९५		१००७५९५

क्र. सं.	कम्पनीको नाम	उत्पादन क्षमता (मे.टन/वर्ष)	अनुदानित रकम(रु.)					कम्पनीको जम्मा
			आर्थिक वर्ष					
			०६७/६८	०६८/६९	०६९/७०	०७०/७१	०७१/७२	
१८	श्री सुर्य शक्ति सुपर जैविक प्राङ्गारिक मल उत्पादन केन्द्र, घोराहि-४	५०००				१५६३०९४		१५६८०९४
१९	श्री नेप्लीज वेष्ट मेनेजमेन्ट प्रा.लि., लेले-१२	५००				११७२३३१		११७२८३१
२०	श्री अन्नपुर्ण कृषि मलखाद उद्योग, बिराटनगर	१००००				८५३२०००		८५४२०००
२१	इको नेक्स्ट टेक्नोलोजिज प्रा.लि., पोखरा, कास्की	२८००					२१८१२८०	२१८४०८०
२२	उचित जैविक मल उद्योग, ठेचो, ललितपुर	७००					२४२३८५०	२४२४५५०
२३	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. नेपाल, ललितपुर	५०००					२९७१५४८	२९७६५४८
२४	नर्थफिल्ड प्राङ्गारिक मल कारखाना, छपेटार, गोरखा	४०००			५७५०००		२५५०१२७	३१२९१२७
	जम्मा	१०१३००	२०५२१६४	१७२९५६५४	२६८९८०२५	३९७५५५३१	१२७८४७५५	९८८८८७४२९

५.४. आ.ब. २०७३/७४ मा विशेष कृषि कार्यक्रम अन्तर्गत कृषकहरूलाई प्रांगारिक मलमा अनुदान उपलब्ध गराउने कार्यक्रम राखिएको थियो । ५२ जिल्लामा कुल ६९२५ मे.टन. प्रांगारिक मलमा अनुदान उपलब्ध गराउने लक्ष रहेकोमा ४००० मे.टन. मलमा मात्र अनुदान उपलब्ध गराउन सकिएको थियो । वृत्तित विवरण तलको तालिकामा दिएको छ ।

आ.ब.२०७२/७३ मा कृषकहरूलाई प्रांगारिक मल मा अनुदान उपलब्ध गराउने कार्यक्रमको प्रगति विवरण

क्र स	कार्यालय / जिल्लाको नाम		वार्षिक लक्ष्य	वार्षिक प्रगति
			मे. टन.	मे. टन.
१	जि.कृ.वि.का.	ताप्लेजुङ	३०	३०
२	जि.कृ.वि.का.	भापा	१००	६०
३	जि.कृ.वि.का.	सखुवासभा	५०	५०
४	जि.कृ.वि.का.	तेह्रथुम	५०	०
५	जि.कृ.वि.का.	धनकुटा	१५०	१०७
६	जि.कृ.वि.का.	सुनसरी	२००	१००
७	जि.कृ.वि.का.	मोरङ	५००	४४३
८	जि.कृ.वि.का.	सोलुखुम्बु	४०	४०
९	जि.कृ.वि.का.	खोटाङ	३०	१०.५
१०	जि.कृ.वि.का.	ओखलढुगा	१००	२०
११	जि.कृ.वि.का.	उदयपुर	५०	२८
१२	जि.कृ.वि.का.	सप्तरी	१२५	१००.३२६
१३	जि.कृ.वि.का.	सिराहा	३००	२९०
१४	जि.कृ.वि.का.	दोलखा	२००	१३८.९८
१५	जि.कृ.वि.का.	रामेछाप	५०	०
१६	जि.कृ.वि.का.	सिन्धुली	५०	१०
१७	जि.कृ.वि.का.	धनुषा	२५०	२१०.५५
१८	जि.कृ.वि.का.	महोत्तरी	२००	८४
१९	जि.कृ.वि.का.	धादिङ	५०	५०
२०	जि.कृ.वि.का.	सिन्धुपाल्चोक	५०	५०
२१	जि.कृ.वि.का.	काभ्रे	३००	१०३.७६५
२२	जि.कृ.वि.का.	काठमाण्डौ	९००	३३०.२७१
२३	जि.कृ.वि.का.	भक्तपुर	१००	५२.०१५
२४	जि.कृ.वि.का.	चितवन	१००	९१.५
२५	जि.कृ.वि.का.	मकवानपुर	५०	३६.४
२६	जि.कृ.वि.का.	गोरखा	१५०	४९.२७५
२७	जि.कृ.वि.का.	लमजुङ	१००	४०.३७५
२८	जि.कृ.वि.का.	कास्की	३००	२४७.२३
२९	जि.कृ.वि.का.	स्याङजा	१००	५०
३०	जि.कृ.वि.का.	पर्वत	५०	५०
३१	जि.कृ.वि.का.	मुस्ताङ	२०	१८.५
३२	जि.कृ.वि.का.	अर्घाखाँची	२०	२.५
३३	जि.कृ.वि.का.	पाल्पा	४०	४०

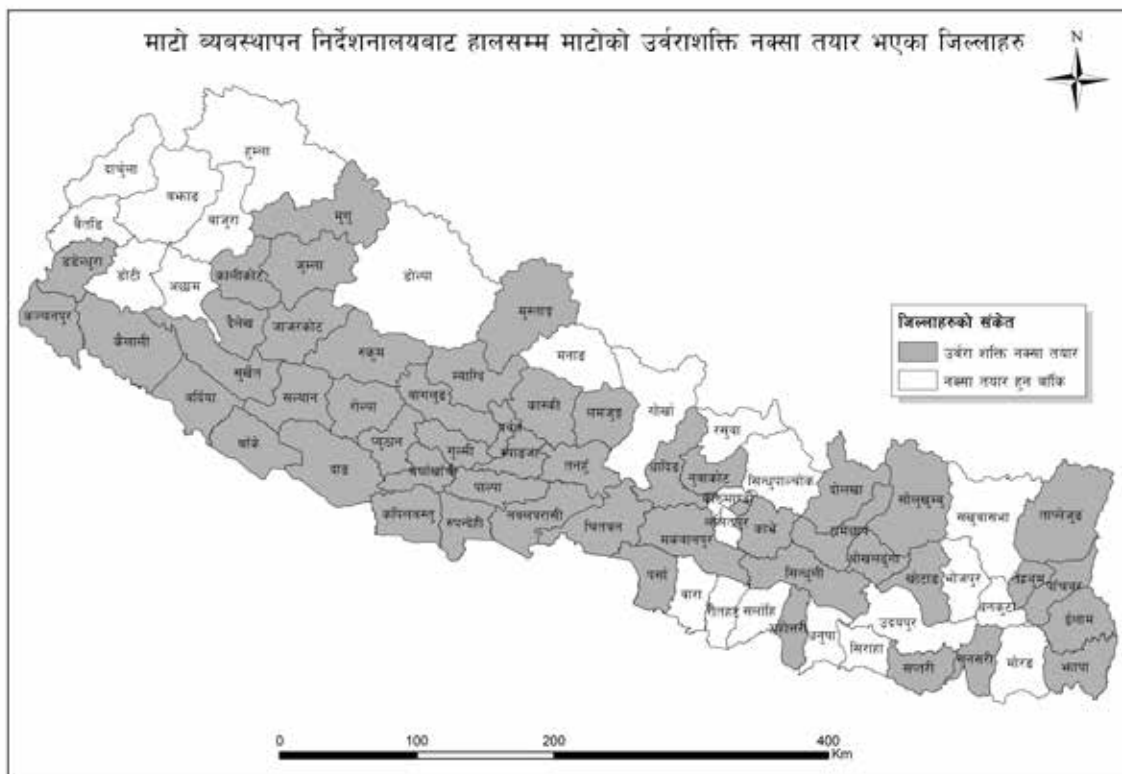

क्र स	कार्यालय / जिल्लाको नाम		वार्षिक लक्ष्य	वार्षिक प्रगति
			मे. टन.	मे. टन.
३४	जि.कृ.वि.का.	नबलपरासी	१००	१००
३५	जि.कृ.वि.का.	रुपन्देही	१००	१००
३६	जि.कृ.वि.का.	कपिलबस्तु	१००	०
३७	जि.कृ.वि.का.	रुकुम	२०	०
३८	जि.कृ.वि.का.	प्यूठान	१००	५७.१७५
३९	जि.कृ.वि.का.	दाङ	२००	५.३५
४०	जि.कृ.वि.का.	दैलेख	१००	१००
४१	जि.कृ.वि.का.	सुर्खेत	१५०	१७
४२	जि.कृ.वि.का.	बाँके	१००	५०.२५
४३	जि.कृ.वि.का.	जुम्ला	२००	४३.४४९
४४	जि.कृ.वि.का.	बझाङ	५०	३५
४५	जि.कृ.वि.का.	बाजुरा	२०	१.७५
४६	जि.कृ.वि.का.	अछाम	५०	०
४७	जि.कृ.वि.का.	कैलाली	२००	३२
४८	जि.कृ.वि.का.	दार्चुला	३०	२.१
४९	जि.कृ.वि.का.	बैतडी	१००	१००
५०	जि.कृ.वि.का.	वारा	१००	३१.७७५
५१	जि.कृ.वि.का.	पर्सा	१००	१००
५२	जि.कृ.वि.का.	कनचनपुर	३००	२९०
जम्मा			६९२५	४०००.०३६

६. आ.व. २०७३/७४ मा भएका मुख्य क्रियाकलापहरूको विश्लेषण

६.१ माटोको सर्भेक्षण (Soil Survey)

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय हरिहरभवनले माटो व्यवस्थापन सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरू जस्तै माटोको नमूना विश्लेषण, विश्लेषणका आधारमा मलखाद सिफारिश गर्ने र रसायनिक मल विश्लेषण गरी मलको गुणस्तर नियन्त्रणमा टेवा पुऱ्याउने, एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापनमा कृषक पाठशालाको अनुगमन, निरीक्षण र सञ्चालनमा समेत सहयोग गरि दिगो माटो व्यवस्थापनमा टेवा पुऱ्याउँदै आउनुको साथै विभिन्न जिल्लाको माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार गर्दै आइरहेको छ । यसै अनुस्रय यस आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को स्वीकृत बार्षिक कार्यक्रम अनुसार मुगु, सप्तरी, महोत्तरी र कास्की जिल्लाको माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार गरिएको छ । सो समेत हालसम्म माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयबाट ४७ र IWRMP बाट ४ वटा गरि कूल ५१ वटा जिल्लाको माटो उर्वराशक्ति नक्सा तयार भएको छ ।

माटोको उर्वराशक्ति नक्सा तयार भएका जिल्लाहरूको माटोको उर्वराशक्ति स्थिति यस प्रकार छ ।

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय र मातहतका प्रयोगशालाहरूबाट हालसम्म उर्वराशक्ति नक्सा तयार गरिएका जिल्लाहरूको माटोको उर्वराशक्ति स्थिति

क्र. सं.	जिल्ला	खाद्यतत्व					तयार गरिएको वर्ष
		नाईट्रोजन	फस्फोरस	पोटास	प्राङ्गारिक पदार्थ	पि.एच.	
१	भापा	-	-	-	-	अम्लीय	२०५२
२	सुनसरी	कम-मध्यम	कम-अधिक	मध्यम	धेरै कम-कम	अम्लीय	२०५३
३	नुवाकोट	मध्यम	मध्यम	मध्यम-अधिक	मध्यम	अम्लीय	२०५४
४	कञ्चनपुर	कम	मध्यम-अधिक	कम	कम	हल्का अम्लीय	२०५५
५	बर्दिया	कम	कम	मध्यम	कम	तटस्थ-क्षारीय	२०५६
६	कैलाली	कम	मध्यम	मध्यम	कम	तटस्थ-क्षारीय	२०५७
७	पर्वत	मध्यम	मध्यम	मध्यम-अधिक	मध्यम	अम्लीय	२०५८
८	बाँके	कम	कम-मध्यम	मध्यम	कम	तटस्थ	२०५८
९	पर्सा	कम	मध्यम	कम	कम	हल्का अम्लीय-तटस्थ	२०५८
१०	स्याङ्जा	मध्यम	कम-मध्यम	मध्यम	मध्यम	अम्लीय	२०५९
११	नवलपरासी	कम	कम	कम-मध्यम	कम	अम्लीय	२०६०

क्र. सं.	जिल्ला	खाद्यतत्व					तयार गरिएको बर्ष
		नाईट्रोजन	फस्फोरस	पोटास	प्राङ्गारिक पदार्थ	पि.एच.	
१२	काभ्रे	कम-मध्यम	कम	मध्यम	कम-मध्यम	हल्का अम्लीय-तटस्थ	२०६०
१३	चितवन	कम	कम	कम	कम	हल्का अम्लीय-तटस्थ	२०५९
१४	ओखलढुंगा	मध्यम-अधिक	अधिक	मध्यम	मध्यम	अम्लीय	२०६१
१५	सुर्खेत	मध्यम-अधिक	अधिक	अधिक	मध्यम	तटस्थ-अम्लीय	२०६१
१६	धादिङ	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	हल्का अम्लीय	२०६१
१७	गुल्मी	मध्यम-अधिक	अधिक	मध्यम	मध्यम	अम्लीय	२०६२
१८	रूपन्देही	कम	कम	मध्यम-कम	कम	तटस्थ	२०६३
१९	दोलखा	अत्याधिक	अत्याधिक	मध्यम	मध्यम	अम्लीय	२०६४
२०	दाङ	धेरै कम	मध्यम-धेरै	मध्यम	मध्यम	हल्का अम्लीय	२०६५
२१	सिन्धुली	कम	मध्यम-अधिक	कम-मध्यम	कम	अम्लीय	२०६५
२२	बागलुङ	मध्यम	अत्यधिक	धेरै-मध्यम	मध्यम	हल्का अम्लीय	२०६६
२३	जुम्ला	अधिक	मध्यम	अधिक	मध्यम	अम्लीय	२०६७
२४	अर्घाखाँची	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	तटस्थ	२०६७
२५	डडेल्धुरा	मध्यम	मध्यम-अधिक	अधिक	कम-मध्यम	हल्का अम्लीय-तटस्थ	२०६७
२६	पाल्पा	अधिक	कम	मध्यम	मध्यम	हल्का अम्लीय	२०६९
२७	पाँचथर	मध्यम	अधिक	अत्यधिक	मध्यम	अम्लीय	२०६९
२८	रामेछाप	मध्यम	अधिक-अत्यधिक	अत्यधिक	मध्यम	हल्का अम्लीय	२०७०
२९	खोटाङ	मध्यम	अधिक	अधिक	मध्यम	हल्का अम्लीय	२०७०
३०	दैलेख	मध्यम	अधिक	अधिक	मध्यम	अम्लीय	२०७०
३१	म्याग्दी	अधिक	अत्यधिक	मध्यम	अधिक	हल्का अम्लीय	२०७१
३२	मुस्ताङ	अधिक	अधिक	अत्यधिक	अधिक	क्षारीय	२०७१
३३	मकवानपुर	कम-मध्यम	कम-मध्यम	अत्यधिक	मध्यम	अम्लीय-हल्का अम्लीय	२०७१
३४	कालीकोट	मध्यम	अधिक-अत्यधिक	अधिक-अत्यधिक	मध्यम	हल्का अम्लीय	२०७१
३५	जाजरकोट	मध्यम	कम	अधिक	मध्यम	अम्लीय	२०७१
३६	लमजुङ्ग	मध्यम	मध्यम-अधिक	मध्यम	मध्यम	अम्लीय	२०७१
३७	प्युठान	मध्यम	अत्यधिक	अत्यधिक	मध्यम	हल्का अम्लीय	२०७२
३८	तनहुँ	मध्यम	मध्यम	कम	मध्यम	अम्लीय	२०७२
३९	सोलुखुम्बु	अधिक	अत्यधिक	अधिक	अधिक	अम्लीय	२०७३

क्र. सं.	जिल्ला	खाद्यतत्व					तयार गरिएको बर्ष
		नाईट्रोजन	फस्फोरस	पोटास	प्राङ्गारिक पदार्थ	पि.एच.	
४०	कपिलवस्तु	मध्यम	अत्याधिक	मध्यम	मध्यम	क्षारीय	२०७३
४१	ईलाम	मध्यम - अधिक	अत्याधिक	अधिक	मध्यम	हल्का अम्लीय - अम्लीय	२०७३
४२	भक्तपुर	मध्यम	अत्याधिक	मध्यम	कम-मध्यम	हल्का अम्लीय - अम्लीय	२०७३
४३	रुकुम	मध्यम	अत्याधिक	अत्याधिक	अधिक	हल्का अम्लीय	२०७३
४४	मुगु	मध्यम	मध्यम-अधिक	अधिक	मध्यम	तटस्थ-क्षारीय	२०७४
४५	कास्की	अधिक	अत्याधिक	अत्याधिक	मध्यम	हल्का अम्लीय	२०७४
४६	महोत्तरी	कम-मध्यम	अत्याधिक	मध्यम	कम	हल्का अम्लीय	२०७४
४७	सप्तरी	कम	कम	कम	कम	हल्का अम्लीय	२०७४

IWRMP आयोजनाबाट उर्वराशक्ति नक्सा तयार गरिएका जिल्लाहरूको माटोको उर्वराशक्ति स्थिति

क्र.सं.	जिल्ला	खाद्यतत्व					तयार गरिएको बर्ष
		नाईट्रोजन	फस्फोरस	पोटास	प्राङ्गारिक पदार्थ	पि.एच.	
१	रोल्पा	अधिक	मध्यम	मध्यम	मध्यम	हल्का अम्लीय	२०७०
२	सल्यान	कम	अधिक	मध्यम	कम	हल्का अम्लीय	२०७०
३	ताप्लेजुङ	कम	अधिक	मध्यम	मध्यम	हल्का अम्लीय	२०७०
४	तेह्रथुम	कम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	अम्लीय	२०७०

७. माटो तथा मलखाद परीक्षण

७.१ आ.व. २०७३/७४ मा प्रयोगशालामा जाँचिएका माटोको नतिजा

आ.व. २०७३/७४ मा प्रयोगशालाहरू बाट कुल ४४८९ नमुनाको १७७४१ वटा परिक्षणहरू गरी कृषक, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, बिद्यार्थी तथा बिभिन्न सँघ सँस्थाहरूलाई सेवा पुऱ्याइएको थियो । उक्त सेवा प्राप्त गर्ने कृषकहरूले आफ्नो माटोको उचित ब्यवस्थापनको साथै सन्तुलित मलखाद प्रयोगबाट बाली उत्पादन बढाउनुको साथै अन्य कृषकहरूलाई पनि माटो जाँच सेवा तथा यसको महत्व बारे बुझाउन सहयोगि भएको पाईएको छ । जसको फलस्वरूप बिगतमा निशुल्क माटो जाँच गर्दा पनि कृषकहरू मटो जँचाउन अनिच्छुक देखिन्थे भने हाल स्वयम कृषकहरू पैसा तिरेर समेत माटो जाँच गराउन प्रयोगशालामा आउने गरेको पाईन्छ । हुन त हाल सम्म सँस्थागत तथा ब्यक्तिगत रूपमा प्रयोगशालामा माटो जाँच गराउन आउने सेवाग्राहिको सँख्या हेऱ्यो भने ब्यक्तिगत रूपमा आउने कृषकहरू मुस्किलले १० देखि १५ प्रतिशत पाईन्छ भने अन्य सबै जिल्ला कृषि विकास कार्यालय तथा अन्य सँस्थामार्फत आएको पाईन्छ । जे होस ब्यक्तिगत कृषकको सहभागिता बढ्दौ रूपमा नै भएको पाईएको छ । तर समस्या के छ भने ब्यक्तिगत रूपमा आउने कृषकहरू ब्यवसायिक कृषकहरू हुने र उनीहरूको समस्या तथा सेवाको माग पनि अलि उच्च स्तरको हुने तर प्रयोगशालाहरूको हालको भौतिक तथा जनशक्तिको अवस्थाबाट बिशिष्टकृत सेवा दिन कठिनाई भएको कारण कर्मचारी तथा प्रयोगशालाको क्षमता अभिवृद्धी तथा भौतिक सुबिधा बिस्तारमा समेत ध्यान दिई कृषकको मागलाई सम्बोधन गर्नुपर्ने अवस्था छ ।

तालिका: आ.ब. २०७३/७४ मा गरिएका माटो जाँचको कार्यालयगत विवरण :

		माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय	क्षे. मा. प. प्र. भुम्का	क्षे. मा. प. प्र. हेटौडा	क्षे. मा. प. प्र. पोखरा	क्षे. मा. प. प्र. खजुरा	क्षे.मा.प.प्र. सुन्दरपुर	मा.प.प्र. सुरक्षा	जम्मा
प्रांगारिक पदार्थ	कम	२८३	२६६	८१९	१४०	३६६	४६९	१२९	२४७२
	मध्यम	२५३	१५३	२४०	२४२	२४८	१८८	३०	१३५४
	अधिक	१०३	५२	३४	९९	७	१२	३	३१०
नाईट्रोजन	कम	१९६	२१४	२००	९६	१८७	३७९	१३०	१४०२
	मध्यम	२७४	१६०	१३३	२१२	३०६	२६३	२९	१३७७
	अधिक	१६९	९७	७०	१६२	१२८	२७	३	६५६
फस्फोरस	कम	१७१	१५४	१२४	५१	२५९	१४	९६	८६९
	मध्यम	१२५	११७	४४	७७	१९५	४९	४१	६४८
	अधिक	३४३	२००	२३६	३२२	१६७	४८६	२५	१७७९
पोटास	कम	१२२	१७१	१३७	१२३	३६०	१०३	१२३	११३९
	मध्यम	२३२	१४६	१७३	१७१	१३१	२३९	२२	१११४
	अधिक	२८५	१५४	९५	१५६	१३०	२०७	१७	१०४४
पि.एच.	अम्लिय	३७५	४१७	२७१	२४७	४६८	१३०	१७२	२०८०
	तटस्थ	२६६	१७१	९०	१५१	१३९	३७४	२७	१२१८
		०	१२	४५	५९	१४	१४८	१	२७९

यस निर्देशनालयको प्रयोगशालामा परिक्षण गरिएको माटोको नमुनाको विष्टत विवरण र प्राप्त नतिजा अनुसुचि १ मा उल्लेख गरिएको छ ।

७.२ स्थलगत माटो शिवीर तथा शिवीरमा जाँच गरिएको माटो विश्लेषणको नतिजा:

आ.ब. २०७३/७४ मा ९६ वटा माटो परीक्षण शिवीर सञ्चालन गर्ने लक्ष भएकोमा जम्मा ११६ वटा शिवीर सञ्चालन गरिएको थियो । उक्त शिवीरमा बिभिन्न प्रयोगशालाबाट जम्मा १३११४ माटोको नमुना सँकलन तथा जाँच गरिएको थियो । नियमित कार्यक्रमको साथै कृषि बिभाग जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, स्थानीय निकायहरू तथा गैरसरकारी सँस्थाहरू समेतको सहकार्यमा माटो परीक्षण शिवीरहरू सञ्चालन भएका थिए । स्थलगत माटो परीक्षण शिवीर हरूको नतिजा र प्रयोगशालामा जाँच भएका नतिजाहरूको प्रकृति एकै खालको पाईएको छ । यसले के अनुमान गर्न सकिन्छ भने सबै प्रकृया पुरा गरी सञ्चालन गर्न सके स्थलगत माटो शिवीरहरूमा जाँच भएको माटोको नतिजा बाट पनि माटो तथा मलखाद व्यवस्थापनमा उल्लेखनिय उपलब्धि हासिल गर्न सकिन्छ ।

तालिका: आ.ब. २०७३/७४ मा गरिएका स्थलगत माटो शिवीरमा माटो जाँचको कार्यालयगत विवरण :

		क्षे. मा. प. प्र. भुम्का	क्षे. मा. प. प्र. हेटौडा	क्षे. मा. प. प्र. पोखरा	क्षे. मा. प. प्र. खजुरा	क्षे. मा. प. प्र. सुन्दरपुर	मा. प. प्र. सुरक्षा	जम्मा
नाईट्रोजन	कम	२५१०	२१५३	४९६	९७३	१२३३	८९९	८२६४
	मध्यम	८८९	१०७९	४८६	५२२	४७१	१५७	३६०४
	अधिक	२८४	२२०	२३०	२६८	२०४	३३	१२३९
फस्फोरस	कम	२४५१	२६२२	२७९	८३२	८६२	५६२	७६०८
	मध्यम	११४२	६४८	४४१	६३१	५९१	३७६	३८२९
	अधिक	९०	१८२	४९२	३००	४५५	१५१	१६७०
पोटास	कम	२५७९	२६३९	५८५	६९९	७८५	९५७	८२४४
	मध्यम	८०१	६२३	३७६	५६९	५११	७५	२९५५
	अधिक	३०३	१९०	२५१	४९५	६१२	५७	१९०८
पि.एच.	अम्लिय	२६८२	२४२२	४३१	८१९	५४६	१०२२	७९२२
	तटस्थ	८९२	७४३	५०५	६९७	९१३	६६	३८१६
		१०९	३१५	२७६	२४७	४४९	१	१३९७

७.३. घुम्ती माटो परीक्षण प्रयोगशालाको विवरण:

आ.ब.२०७३/७४ मा माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयको स्वीकृत कार्यक्रम अनुसार निर्देशनालयमा ३२ र क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला खजुरा, बाँकेमा १२ जम्मा ४४ ठाउँमा घुम्ती माटो परीक्षण प्रयोगशालामार्फत शिविर संचालन गर्ने कार्यक्रम रहेको थियो । यो कार्यक्रम विशेष गरी व्यवसायिक पकेट र विभिन्न बालीको प्राथमिकता तोकिएको क्षेत्रमा लक्षित गरिएको थियो । आर्थिक वर्षको अन्त्य सम्म जम्मा ४२ वटा मात्र शिविर संचालन गरिएको थियो । उक्त ४२ शिविरमार्फत कूल लगभग ३००० माटोको नमुनाको १३०६६ परिक्षणहरू गरिएको थियो । माटोको नमुना विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजा तलको तालिकामा दिइएको छ ।

		माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय	क्षे. मा. प. प्र. खजुरा	जम्मा
प्रांरिक पदार्थ	कम	१५१९	८४२	२३६१
	मध्यम	८४	३९	१२३
	अधिक	२	०	२
नाईट्रोजन	कम	१४३६	७२३	२१५९
	मध्यम	१५९	१५८	३१७
		१०	०	१०
फस्फोरस	कम	६०५	२७९	८८४
	मध्यम	२४४	१८७	४३१
	अधिक	७५६	४१५	११७१

		माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय	क्षे. मा. प. प्र. खजुरा	जम्मा
पोटास	कम	४९०	११४	६०४
	मध्यम	७५५	५२५	१२८०
	अधिक	३६०	२४२	६०२
पि.एच.	अम्लिय	१४७६	१५६	१६३२
	तटस्थ	६३६	५९५	१२३१
	क्षारीय	१२९	१३०	२५९

घुम्ती प्रयोगशालाको आवश्यकता:

नेपालमा रहेका सरकारी तथा निजी प्रयोगशालाहरूबाट माटो परिक्षण सेवा प्रवाह भए पनि यो सेवा देशको सम्पूर्ण भागमा चुस्त रूपमा पुग्न सकीरहेको छैन। कृषि विभाग अन्तर्गतका सातवटा माटो परिक्षण प्रयोगशालाहरूले क्षमता अनुसार माटो परिक्षण सेवा दिईरहेका छन् । केही जिल्लाहरूमा भएका मिनील्याबहरूले पनि माटो परिक्षण सेवाको सुरुवात गरेका छन । नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषदका विभिन्न केन्द्रहरूमा रहेका प्रयोगशालामा अनुसन्धानका नमुनाको चाप बढि हुँदा कृषकले सेवा पाउन कठिन भइरहेको अवस्था छ । निजी स्तरमा खुलेका माटो परिक्षण प्रयोगशालाहरूमा पनि प्राय काठमाण्डौ उपत्यका भित्रमात्र सीमित छन् । तसर्थ माटो परिक्षण सेवा लाई विस्तार गर्न र यो सेवालाई सकेसम्म कृषकको नजिक पुऱ्याई माटो परीक्षण सेवामा कृषकको पहुँच बृद्धि गर्न र बिग्रदै गएको माटोको अवस्था र उर्बराशक्ति साथै असन्तुलित मलखादको प्रयोगलाई दीर्घकालीन रूपमा व्यवस्थापन गर्नका निमित्त यस माटो परिक्षण घुम्ती प्रयोगशाला एउटा अत्यन्त उपयोगी माध्यम देखिन्छ ।

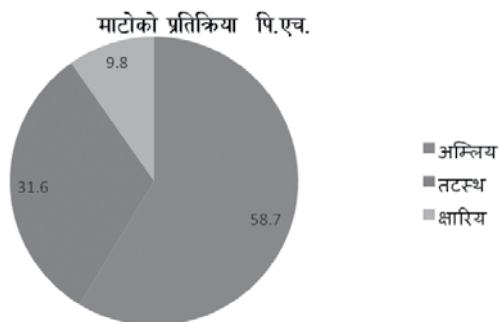
समस्याहरू:

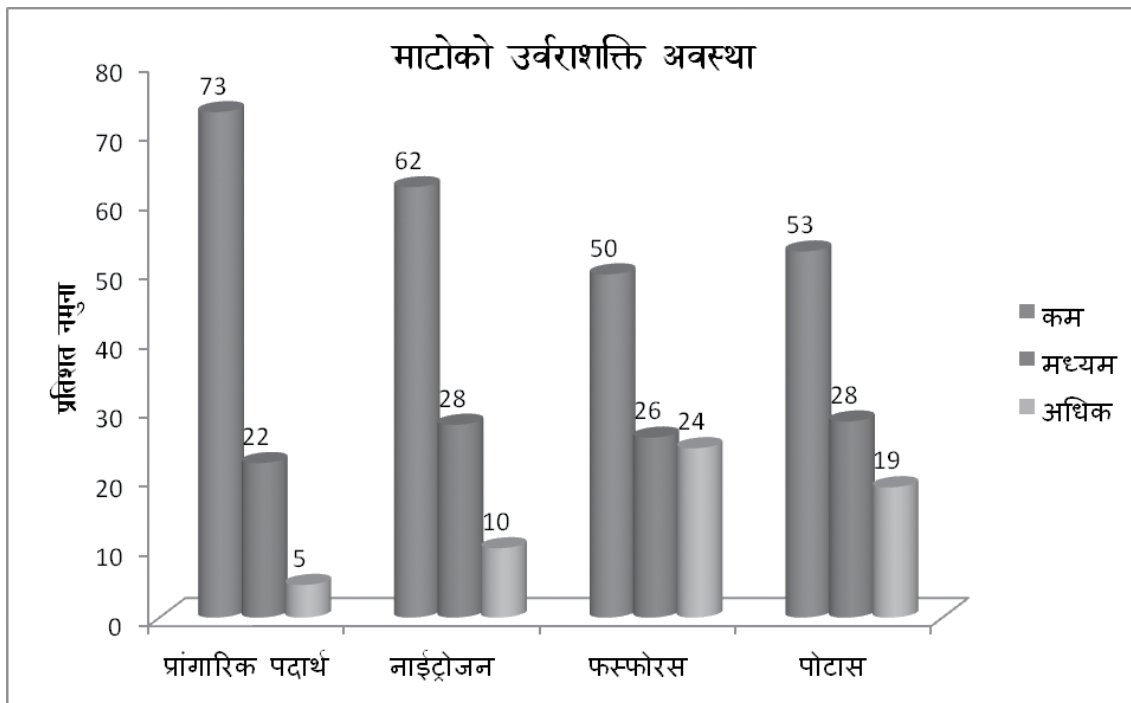
- बढि खर्चिलो (इन्धन, रसायन र कम्तीमा प्राविधिकसहित ५ जनाको टोली चाहिने)
- जनशक्ति अभाव (घुम्ती माटो परीक्षण प्रयोगशाला थपिए पनि प्रयोगशालामा काम गर्ने जनशक्ति यथावत रहेको)
- नेपालको सबै ठाउँमा पुर्याउन नसकिने (भौगोलिक हिसाबले विकट र फराकिलो बाटो नभएका जिल्लाहरूमा लान असजिलो)

७.४ माटोको उर्वराशक्ति अवस्था

७.४.१ माटोमा पि.एच. को अवस्था

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय तथा मातहतका प्रयोगशालाहरूमा बिभिन्न जिल्ला कृषि विकास कार्यालय तथा कृषकहरूबाट प्राप्त, घुम्ति प्रयोगशालाबाट ४२ वटा, विभिन्न प्रयोगशालाले ११६ स्थलगत सिविर र पकेट क्षेत्र विशेष माटो व्यवस्थापन कार्यक्रम समेत गरी कूल १९८३४ माटोको नमुनाको पि.एच. बिश्लेषण गरिएकोमा ५८.७ प्रतिशत माटो अम्लिय, ३१.६ प्रतिशत तटस्थ तथा ९.८ प्रतिशत माटो क्षारीय प्रकारको पाईएको थियो ।

७.४.२ प्रांगारिक पदार्थको अवस्था:

आ.व. २०७३/७४ मा प्रयोगशालामा प्राप्त र घुम्ती प्रयोगशाला मार्फत जम्मा ६६२२ वटा नमुनाको प्रांगारिक पदार्थको जाँच गरिएको थियो । अधिकाँश नमुनामा कम (७३ प्रतिशत) र मध्यम (२२ प्रतिशत) प्रांगारिक पदार्थको मात्रा कम पाईएको थियो । जाँच गरिएको नमुना मध्ये ५ प्रतिशत नमुनामा मात्र बढी प्रांगारिक पदार्थ पाईएको थियो ।

७.४.३ माटोमा नाइट्रोजनको अवस्था :

आ.व. २०७३/७४ मा प्रयोगशालामा प्राप्त, घुम्ती प्रयोगशाला र स्थलगत माटो परिक्षण सिविर मार्फत जम्मा १९०२८ वटा नमुनाको नाइट्रोजन जाँच गरिएको थियो जसमध्ये धेरैजसो नमुनामा नाइट्रोजनको मात्रा कम (६२ प्रतिशत) र मध्यम (२८ प्रतिशत) पाईएको थियो । तसर्थ बाली लगाउँदा माटोमा नाइट्रोजन मलको प्रयोगमा विशेष ध्यान दिनपर्ने देखिन्छ । नाइट्रोजन मलको व्यवस्थापन गर्न पिना, बाली प्रणालीमा कोशे बालीको प्रयोग, इपिल इपिल जस्ता डाले घाँस लगाउने, राम्ररी पाकेको गोबर मल, कम्पोष्ट वा गँड्यौला मल र गहुँत वा पिसावको प्रयोग पनि गर्न सकिन्छ । तर ब्यवसायिक खेती गर्दा र बढी खाद्यतत्व आवश्यक पर्ने बालीमा युरीया तथा अन्य रासायनिक मलबाट नाइट्रोजन दिने ब्यवस्था मिलाउनु पर्दछ ।

७.४.४ माटोमा फस्फोरसको अवस्था:

आ.व. २०७३/७४ मा प्रयोगशालामा प्राप्त, घुम्ती प्रयोगशाला र स्थलगत माटो परिक्षण सिविर मार्फत जम्मा १८८८९ वटा नमुनाको फस्फोरस जाँच भएको थियो । जाँच गरिएका नमुनामध्ये ५० प्रतिशतमा फस्फोरसको मात्रा कम पाईएको थियो भने २६ प्रतिशतमा मध्यम र २४ प्रतिशत नमुनामा फस्फोरसको मात्रा अधिक पाईएको थियो । अधिकाँश कृषकहरूले डिएपी. को प्रयोग गर्ने गर्दछन । मलको रूपमा प्रयोग भएको १० देखि १५ प्रतिशत फस्फोरस मात्र तत्काल बिरवालाई प्राप्त हुन्छ भने बाँकी माटोमा जम्मा भएर रहन्छ ।

७.४.५ माटोमा पोटासको अवस्था:

जाँच गरिएको १८८९० माटोको नमुनामा अधिकाँश माटोमा पोटासको मात्र मध्यम देखि कम पाईएको थियो । जाँच गरिएका नमुनामध्ये ५३ प्रतिशतमा पोटासको मात्रा कम पाईएको थियो भने २८ प्रतिशतमा मध्यम र १९ प्रतिशत नमुनामा पोटासको मात्रा अधिक पाईएको थियो । विगत लामो समयसम्म नेपालको माटोमा पोटासको मात्रा राम्रो पाईएको थियो तसर्थ कृषकहरूले पोटासयुक्त मलको प्रयोग विना नै राम्रो उत्पादन लिईरहेका थिए तसर्थ बाली लगाउँदा पोटास मलको सिफारिस मात्राको आधा मात्रा मात्रै प्रयोग गर्न र आलु, उखु तथा फल खाने तरकारी हरूमा भने प्रशस्त पोटासको आवश्यक पर्ने हुँदा सिफारिस मात्रामा प्रयोग गर्नको लागि सिफारिस गरिएको थियो । तर हालको माटो जाँचमा पोटासको मात्रा दिन प्रतिदिन घटेको स्पष्ट देखिन्छ । त्यसैले कृषकहरूले अन्य मलखाद सँगसँगै पोटासमा ध्यान दिन अत्यावश्यक देखिन्छ ।

७.५ मलखाद विश्लेषण:

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय र मातहतका प्रयोगशालाबाट आ.व. २०७३/७४ मा कूल ५६५ थान मलखादको गुणस्तर विश्लेषण गरि मलखाद गुणस्तर नियन्त्रणमा सहयोगी भूमिका निर्वाह गरिएको थियो । यस आ.व.मा माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयमा जाँच गरिएका १७० मलखाद नमुनाको प्राप्त विवरण अनुसुचि २ मा दिइएको छ ।

७.६ शुष्मत्व विश्लेषण:

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयको प्रयोगशालाबाट आ.व. २०७३/७४ मा जीक, कपर, फलाम, र बोरोन सुक्ष्मत्व विश्लेषण गरिएको थियो । सुक्ष्मत्व विश्लेषण गरिएका नमुनाको प्राप्त विवरण अनुसुचि ३ मा दिइएको छ ।

७.७ तालिम तथा प्रदर्शन कार्यक्रम :

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयको आयोजनामा आ.व.२०७३/७४ मा सञ्चालित विभिन्न किसिमका तालिमहरू तथा प्रदर्शन कार्यक्रमहरूमा निम्न अनुसारको सहभागिता रहेको थियो ।

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयमा मिति २०७३/१०/२३ देखि मिति २०७३/११/०६ सम्म संचालित “प्रयोगशाला संचालन तालिम” का सहभागीहरू ।

क्र. सं.	नाम थर	कार्यालय	कैफियत
१	निम बहादुर आचार्य (प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., अर्घाखाची	
२	सूर्य प्रसाद सेढाई (प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., लमजुङ्ग	
३	नवराज घिमिरे (प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., पाल्पा	
४	रूपा सोधुङ (ना.प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., सिन्धुपाल्चोक	
५	सम्भना शर्मा आचार्य (प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., बागलुङ्ग	
६	पदम बहादुर शाही (ना. प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., कालिकोट	
७	मोहन सिंह महत (ना.प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., जुम्ला	
८	पदम राज पाण्डे (ना.प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., बर्दिया	
९	निरञ्जना पोखरेल (प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., स्याङ्गजा	

क्र. सं.	नाम थर	कार्यालय	कैफियत
१०	नृप नाथ योगी (ना.प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., डडेलधुरा	
११	गणेश प्रसाद सिंह (प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., सर्लाही	
१२	दोमलाल भुसाल (प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., गुल्मी	
१३	विश्व राज वाग्ले (प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., तनहुँ	
१४	महेन्द्र प्रसाद कुशवाहा (प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., पर्सा	
१५	सुरेन कुमार माफ्ती (प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., भोजपुर	
१६	अशोक कुमार यादव -ना.प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., महोत्तरी	
१७	सलिना क्षेत्री (ना.प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., बारा	
१८	सुस्मिता खड्का (ना.प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., डोल्पा	
१९	सूर्य नारायण अधिकारी (प्रा.स.)	जि.कृ.वि.का., सप्तरी	

माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयमा मिति २०७३/१२/२७ देखि मिति २०७४/०१/०८ सम्म संचालीत “प्रयोगशाला संचालन तालिम” का सहभागीहरू ।

क्र.सं.	नाम थर	कार्यालय	पद
१	गोविन्द प्रसाद चौधरी	जि.कृ.वि.का., उदयपुर	प्रा.स.
२	थुकरन मिश्र	जि.कृ.वि.का., रौतहट	प्रा.स.
३	अदिप श्रेष्ठ	जि.कृ.वि.का., तेह्रथुम	ना.प्रा.स.
४	करण श्रेष्ठ	जि.कृ.वि.का., धनकुटा	प्रा.स.
५	बालकृष्ण आचार्य	जि.कृ.वि.का., प्युठान	ना.प्रा.स.
६	लाल बहादुर भण्डारी	जि.कृ.वि.का., रूकुम	प्रा.स.
७	मदन बहादुर खड्का	जि.कृ.वि.का., डोटी	ना.प्रा.स.
८	घनश्याम गेलाल	जि.कृ.वि.का., पाँचथर	प्रा.स.
९	निकेश भट्टराई	जि.कृ.वि.का., खोटाङ	प्रा.स.
१०	उमेश बिष्ट	जि.कृ.वि.का., पर्वत	प्रा.स.
११	कामना पोखरेल	जि.कृ.वि.का., नुवाकोट	प्रा.स.
१२	रूपा खतिवडा	जि.कृ.वि.का., चितवन	ना.प्रा.स.
१३	राज नारायण चौधरी	जि.कृ.वि.का., मोरङ	प्रा.स.
१४	दिपक बहादुर खड्का	जि.कृ.वि.का., कैलाली	प्रा.स.
१५	हनुमान प्रसाद यादव	जि.कृ.वि.का., सल्यान	ना.प्रा.स.

क्र.सं.	नाम थर	कार्यालय	पद
१६	ओम प्रकाश ओली	जि.कृ.वि.का., गोरखा	ना.प्रा.स.
१७	धनिक लाल साह	जि.कृ.वि.का., सिरहा	प्रा.स.
१८	देवी प्रसाद सापकोटा	जि.कृ.वि.का., सिन्धुली	ना.प्रा.स.

माटो ब्यबस्थापन निर्देशनालयमा मिति २०७३/११/१८ देखि मिति २०७४/१२/०८ सम्म संचालीत “निजिस्तरको प्रयोगशाला सन्चालन तालिम” का सहभागीहरु ।

क्र.सं.	नाम, थर	जिल्ला
१	राम बन्धु अर्याल	स्याङ्जा
२	सन्तोष राई	खोटांग
३	मदन प्रसाद शाह	बारा
४	राजेन्द्र झावली	गुल्मी
५	पार्वती अर्याल अधिकारी	नुवाकोट
६	धिरेन्द्र कुमार महतो	धनुषा
७	श्रीनिवास थापा	धादिंग
८	सिर्जना तामांग	काभ्रे
९	टिकाराम भट्ट	चितवन
१०	समिर चौधरी	बारा
११	आकाश गौतम	काठमाडौँ
१२	ब्रम्हदेव चौधरी	उदयपुर
१३	बिमला खनाल	अर्घाखाँची
१४	युबराज काफ्ले	नवलपरासी
१५	चन्द्र शेखर रिजाल	इलाम

८. माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय र अन्तर्गतका प्रयोगशालाहरूको आ.ब. २०७८/७९ को स्वीकृत बजेट तथा कार्यक्रम

माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम : (एकमुष्ट)

क्र.सं.	कार्यक्रम क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष		प्रथम चौमासिक		दोश्रो चौमासिक		तेस्रो चौमासिक	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	२	३	१०	१२	१३	१५	१६	१८	१९	२१
अ) पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू										
	प्रयोगशाला भवन तला थप	प्र.श.	१००	९	०	०	०	४	०	५
	माटो प्रयोगशाला मर्मत सम्भार	वटा	१	५	०	०	१	५	०	०
	रिभलिंग कुर्सी खरिद	संख्या	४	०.४	४	०.४	०	०	०	०
	फ्लाष्टिकको कुर्सी खरिद	संख्या	१२	०.०८	०	०	१२	०.०८	०	०
	कम्प्युटर टेबुल	संख्या	४	०.२	४	०.२	०	०	०	०
	पर्दा खरिद	कक्षा	१८	०.९	१८	०.९	०	०	०	०
	अफिसको लागि टेबल खरिद	संख्या	४	०.३२	४	०.३२	०	०	०	०
	खाट खरीद	संख्या	६	०.४२	०	०	६	०.४२	०	०
	स्टिल दराज खरिद	संख्या	३	०.३६	३	०.३६	०	०	०	०
	मोटरसाइकल	संख्या	३	७.५	३	७.५	०	०	०	०
	भ्याकुम क्लिनर खरिद	संख्या	१	०.२३	१	०.०८	०	०.०८	०	०.०७
	कम्प्युटर विथ एसेसरिज	संख्या	४	२.८८	४	१.०३	०	१.०३	०	०.८२
	मल्टिमेट्रिया प्रोजेक्टर	संख्या	१	०.४७	१	०.१७	०	०.१७	०	०.१३
	pH meter	संख्या	१	०.९३	१	०.३३	०	०.३३	०	०.२७

क्र.सं.	कार्यक्रम क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष		प्रथम चौमासिक		दोश्रो चौमासिक		तेश्रो चौमासिक	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	२	३	१०	१२	१३	१५	१६	१८	१९	२१
	UV-Vis Spectrophotometer (Latest Technology)	संख्या	१	७.४४	०	२.६७	१	२.६७	०	२.१
	Glass double distillation unit	संख्या	१	१.४	१	०.५	०	०.५	०	०.४
	GPS Machine	संख्या	१	०.१९	१	०.०७	०	०.०७	०	०.०५
	Distilled Water Plant	संख्या	१	१.४	०	०.५	१	०.५	०	०.४
	Water Bath	संख्या	१	२.७९	०	१	१	१	०	०.७९
	डिजिटल क्यामरा	संख्या	२	०.८१	२	०.२९	०	०.२९	०	०.२३
	डिजीटल ब्यालेन्स मेशीन	संख्या	२	२.८	१	१	१	१	०	०.८
	प्रयोगशालाको कम्पाउन्ड, गेट तथा बाटो निर्माण	प्र.श.	१००	१५	०	०	१००	१५	०	०
	ग्यारेज निर्माण	संख्या	६	१८	५	१५	१	३	०	०
	कर्मचारी आवास भवनमा ट्रष्ट निर्माण	प्र.श.	१००	५	०	०	१००	५	०	०
	कार्यालय परिसरमा ड्रेन निर्माण	पटक	१	५	१	५	०	०	०	०
	माटो फिलिङ्ग तथा फ्लोर निर्माण	प्र.श.	१००	३	०	०	१००	३	०	०
	पुरानो स्टाफ क्वार्टरहरू मर्मत संभार	संख्या	२	१०	०	०	२	१०	०	०
क)	पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्माः			१०१.५२		३७.३२		५३.१४		११.०६
आ)	चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू									
	रा.अनं.द्वितिय (प्र.)	जना	४	१३.६८	०	५.२७	०	४.२१	०	४.२
	रा.प.अनं.द्वितिय (प्रा.)	जना	९	३१.९७	०	१२.३	०	९.८४	०	९.८३
	रा. प. अनं. प्रथम (प्रा.)	जना	३	१०.९४	०	४.२१	०	३.३७	०	३.३६
	रा. प. अनं. प्रथम (प्र.)	जना	२	७.७२	०	२.९७	०	२.३८	०	२.३७

क्र.सं.	कार्यक्रम क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष		प्रथम चौमासिक		दोश्रो चौमासिक		तेश्रो चौमासिक	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	२	३	१०	१२	१३	१५	१६	१८	१९	२१
	रा.प.तृ.	जना	८	३८.०२	०	१४.६३	०	११.७	०	११.७
	रा.प.द्वि	जना	६	३३.१३	०	१२.७४	०	१०.१९	०	१०.२
	प्रथम	जना	१	५.९२	०	२.२८	०	१.८२	०	१.८३
	रा.प.अनं.चतुर्थ (प्र.)	जना	१	३.२५	०	१.२५	०	१	०	१
	रा प अनं द्वि प्रा	जना	१	३.१७	०	१.२२	०	०.९८	०	०.९७
	का.स. पाँचौं श्रेणी	जना	१०	३४.९४	०	१३.४४	०	१०.७५	०	१०.७६
	रा.प.द्वितीय (प्रा.)	जना	५	२६.२९	०	१०.११	०	८.०९	०	८.०९
	रा.प.तृतीय (प्रा.)	जना	११	५१.७४	०	१९.९	०	१५.९२	०	१५.९३
	रा.प.अनं.प्रथम (प्र.)	जना	६	२२.३२	०	८.५९	०	६.८७	०	६.८६
	रा.प.अनं.प्रथम (प्रा.)	जना	१८	६७.४६	०	२५.९५	०	२०.७६	०	२०.७६
	महंगी भत्ता	संख्या	८६	१०.३२	०	३.४४	०	३.४४	०	३.४४
	खरीद समिति लगायत कार्यालयमा हुने अन्य बैठक भत्ता	पटक	३३	१.११	५	०.३७	५	०.३७	५	०.३७
	Specification तयारी, evaluation/Verification कमिति बैठक	पटक	६	०.६	२.६६	०.२	२.६६	०.२	२.६६	०.२
	आकस्मिक पौडारिक मल गुणस्तर नियन्त्रण सम्बन्धी सरोकारवालाहरूको बैठक	पटक	९	०.५४	२.६६	०.१८	२.६६	०.१८	२.६६	०.१८
	लिलाम तथा ठेक्का बन्दोबस्तको लागि बैठक तथा अन्य खर्च	पटक	३४	१.०८	५	०.३६	५	०.३६	५	०.३६
	प्रयोगशाला जोखिम भत्ता	संख्या	६९	५४.१४	१२५	१७.९	१२३	१७.९१	६१	१८.३३
	स्थायी कर्मचारीहरूको पोशाक भत्ता	संख्या	८६	६.४७	०	०	०	०	६१	६.४७
	धाराको महशुल	पटक	६०	०.७२	०	०.२४	०	०.२४	०	०.२४

क्र.सं.	कार्यक्रम क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष		प्रथम चौमासिक		दोश्रो चौमासिक		तेश्रो चौमासिक	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	२	३	१०	१२	१३	१५	१६	१८	१९	२१
	बिजुली महसुल	महिना	२७००	३.२४	४	१.०८	४	१.०८	४	१.०८
	प्रयोगशाला बिप्लेषणका लागि विद्युत खर्च महशुल	महिना	१६००	१.९२	४	०.६४	४	०.६४	४	०.६४
	जारको पिउने पानी	वटा	१६३	२.३९	४	०.७९	४	०.८	४	०.८
	टेलिफोन महसुल	महिना	७	१.९	०	०.६३	०	०.६४	०	०.६३
	सह सचिव सचार सुविधा	संख्या	१	०.०६	०	०.०२	०	०.०२	०	०.०२
	ईमेलर इन्टरनेटरवेसाइट	महिना	१	०.७२	०	०.२४	०	०.२४	०	०.२४
	इन्टरनेट शुल्क	महिना	६	१.९८	०	०.६६	०	०.६६	०	०.६६
	हुलाक र कुरियर खर्च	महिना	७	०.८२	०	०.२७	०	०.२८	०	०.२७
	हेटौडा औद्योगिक क्षेत्रलाई जग्गाको भाडा दिने	महिना	१२	१.०२	०	०.३४	०	०.३४	०	०.३४
	मोटरसाईकलको लागि पेट्रोल	लीटर	३८४०	३.८४	५६०	१.२८	५६०	१.२८	५६०	१.२८
	मोबाइल सोयल टेस्टीङ् भ्यानको लागि डिजल	लीटर	६७२	०.६	१२४	०.१९	१२४	०.२	१२४	०.२१
	जेनेरेटरको लागि डिजल	लीटर	७८००	७.०४	१२००	१.०८	१२००	२.९८	१२००	२.९८
	गाडीका लागि डिजल	लीटर	८४०	०.७६	७२४	०.२६	७२४	०.२५	७२४	०.२५
	गाडीका लागि डिजल	लीटर	२३४०	२.११	०	०.७	०	०.७१	०	०.७
	ईन्धन मोविल	लीटर	३३३	२.०९	२८	०.५३	२८	०.७७	२९	०.७९
	चार पांग्रे सवारी साधन मर्मत	संख्या	१	१	०	०.४	०	०.३	०	०.३
	मोबाइल स्वयल टेस्टीङ् भ्यान मर्मत	पटक	४	१.७	१	०.५	१	०.६	१	०.६
	सवारी साधन मर्मतको लागि पार्टपुर्जा	संख्या	३४	३.२४	५	१.०७	५	१.०९	५	१.०८
	मोटरसाईकल मर्मत	संख्या	२९	२.६८	४	०.८९	५	०.९९	४	०.८
	सवारी साधन मर्मत	संख्या	१२	१.८	०	०.६	०	०.६	०	०.६

क्र.सं.	कार्यक्रम क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष		प्रथम चौमासिक		दोश्रो चौमासिक		तेश्रो चौमासिक	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	२	३	१०	१२	१३	१५	१६	१८	१९	२१
	प्रयोगशाला उपकरण मर्मत	पटक	३	०.७५	१	०.२५	१	०.२५	१	०.२५
	मोबाइल स्वयल टेस्टीङ्ग भ्यानमा जडित उपकरण मर्मत	पटक	९	०.८	२	०.२	२	०.२५	३	०.३५
	फर्निचर तथा अन्य मर्मत	पटक	१७	०.५१	३	०.१८	३	०.१८	२	०.१५
	बीमा सवारी साधन	संख्या	३१	१.०८	५	०.६५	५	०.२३	५	०.२
	अन्य बीमा तेश्रो पक्ष	संख्या	३१	०.७६	५	०.१	५	०.५	५	०.१६
	कार्यालय मसलन्द सामान खर्च	पटक	३१	७.५	५	२.१३	१०	२.७४	१०	२.६३
	चालु खर्च कार्यक्रमको लागि मसलन्द सामान खर्च	पटक	३७	३.०५	१०	०.९	१०	१.२	१०	०.९५
	सवारी साधनहरुको कर भुत्तनी	पटक	१४	०.४२	५	०.१५	५	०.१५	४	०.१२
	पत्रपत्रिका तथा पुस्तिका खरीद	महिना	१२	०.६	४	०.२	४	०.२	४	०.२
	पत्रपत्रिका तथा अन्य खर्च	पटक/संख्या	६	०.८५	०	०.२८	०	०.२९	०	०.२८
	ग्याँस रिफिल	संख्या	९३	१.४	६	०.४६	६	०.४७	६	०.४७
	इन्भर्टरको लागि वेद्री	संख्या	२	०.३६	२	०.३६	०	०	०	०
	ब्धमथमिलम न्बक सिलिण्डर खरिद	संख्या	११	०.५५	२	०.१५	२	०.२	२	०.२
	Nitrous Oxide Gas सिलिण्डर खरिद	संख्या	८	०.५६	२	०.१४	१	०.२१	१	०.२१
	माटोको उर्बराशक्ति नक्सा तयारीको लागि विशेषज्ञ सेवा करार	महिना	७	१.४८	०	०	२	०.८८	३	०.६
	प्रयोगशाला उपकरण मर्मतको लागि विशेषज्ञ सेवा करार	पटक	२१	२.१	०	०.५५	२	०.८५	२	०.७
	सुरक्षा गार्ड राख्ने	संख्या	१	०.८	०	०.२५	०	०.२५	०	०.३
	सवारी चालक, १	महिना	२	३.४२	०	१.१४	०	१.१४	०	१.१४
	प्रयोगशाला सहयोगी व्यक्ती करा	संख्या	२	२.४	०	०.८	०	०.८	०	०.८

क्र.सं.	कार्यक्रम क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष		प्रथम चौमासिक		दोश्रो चौमासिक		तेश्रो चौमासिक	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	२	३	१०	१२	१३	१५	१६	१८	१९	२१
	हथानी सवारी चालक सेवा करार	संख्या	४	५.७६	०	०.६४	०	२.५६	०	२.५६
	कार्यालय सहयोगी करार	जना	७	१२	०	४	०	४	०	४
	सवारी चालक करार	जना	३	५.५८	२	१.८७	१	१.८७	१	१.८४
	हल्का सवारी चालकको रिक्त पदको सेवा करारमा लिने	संख्या	१	१.८	०	०.६	०	०.६	०	०.६
	प्रयोगशाला सहयोगि ब्यक्ति करार	जना	२	३.०६	१	०.९९	१	०.९९	१	१.०८
	कम्प्युटर अपरेटर	जना	१	१.८	०	०.६	०	०.६	०	०.६
	कार्यालयका कम्प्युटर फोटाकपी आदी मेशिनरी मर्मत	संख्या	१	०.६	०	०.२	०	०.२	०	०.२
	वेबसाइट मेन्टेनेन्स सेवा करार	महिना	१	०.४	०	०.२	०	०.२	०	०
	सरसफाई सेवा करार	जना	६	१.३५	०	०.४५	०	०.४५	०	०.४५
	प्रयोगशाला संचालन तालिम प्रा स ना प्रा स सरतर	पटक	१	५	०	०	१	५	०	०
	प्रयोगशाला संचालन रिफ्रेसर तालिम प्रा.स.र.ना.प्रा.स. स्तर	पटक/संख्या	२	९	१	४.५	१	४.५	०	०
	स्वच्छ र स्वस्थ कृषिजन्य उत्पादनका लागि माटो व्यवस्थापन १ दिने अन्तरकृया गोष्ठी	संख्या	५	५	०	०	२	२	३	३
	माटोको उर्बराशक्ति नक्शा तयार अभिमुखसकरण गोष्ठी	जिल्ला	३	२	१	१	२	१	०	०
	माटोको उर्बराशक्ति नक्शा उपयोग गोष्ठी	जिल्ला	३	१.६	३	१.६	०	०	०	०
	प्रचार प्रसार सामाग्री छपाई (लिफलेट)	पटक	२	१	१	०.५	०	०	१	०.५
	प्रचार प्रसार सामाग्री छपाई (पोस्टर)	पटक	१	२.५	०	०	१	२.५	०	०
	प्रयोगशाला म्यानुयल कम्पाइलेशन तथा प्रकाशन	पटक	१	०.५	१	०.५	०	०	०	०
	अध्ययन प्रतिव्दन कम्पाइलेशन तथा प्रकाशन	पटक	१	०.५	०	०	०	०	१	०.५

क्र.सं.	कार्यक्रम क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष		प्रथम चौमासिक		दोश्रो चौमासिक		तेश्रो चौमासिक	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	२	३	१०	१२	१३	१५	१६	१८	१९	२१
	भर्मिकम्पोष्ट चिस्थान अध्ययन परिक्षण	संख्या	२	२	०	०	०	१	०	१
	Soil Database Management Software निर्माण तथा संचालन	संख्या	१	८.२५	०	३.५	०	४.७५	०	०
	कार्यालयमा टेलिफोन एक्सचेन्ज सिस्टम, ई(हाजिरी तथा सि.सि. क्यामरा जडान तथा व्यवस्थापन	पटक	१	२	०	१	०	१	०	०
	माटो नमुना विश्लेषण	संख्या	२१००	२.१	४५०	०.४५	८२५	०.८३	८२५	०.८३
	घुम्ती प्रयोगशाला मार्फत शिविर संचालन	संख्या	७२	७.५६	८	०.८४	३२	३.३६	३२	३.३६
	मलखादको गुणस्तर विश्लेषण	संख्या	४००	१.०३	१००	०.२८	१५०	०.३८	१५०	०.३७
	माटो र विरुवाको नमुना संकलन तथा सुक्ष्म तत्व विश्लेषण	संख्या	३३०	१.१५	८०	०.२८	१२५	०.४४	१२५	०.४३
	पकेट क्षेत्र विशेष माटो परीक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	जिल्ला	२	१	०	०	१	०.५	१	०.५
	माटो परिक्षण शिविर संचालन	संख्या	५४	१४.३८	२३	६.१७	१८	४.७८	१३	३.४३
	माटोको उर्बराशक्ति नक्सा तयार	जिल्ला	३	४.५	०	१.५	०	१.५	०	१.५
	विश्व माटो दिवश कार्यक्रम	पटक	७	३.५	०	०	७	३.५	०	०
	कार्यालयमा सि सि क्यामरा तथा ई हाजिरि जडान तथा संचालन	पटक	१	१.२	१	१.२	०	०	०	०
	माटो जाँच क्रस चेक	पटक	१	०.२	१	०.२	०	०	०	०
	प्रचारप्रसार सामग्री छपाइ	पटक	९	२.३	४	१	५	१.३	०	०
	प्रयोगशाला उपकरण मर्मत सँभार	पटक	२१	२.४२	६	०.८४	६	०.७९	५	०.७९
	वार्षिक प्रगति तथा अध्ययन प्रतिवेदन प्रकाशन	पटक	१	०.५	१	०.५	०	०	०	०
	कृषि घुन प्रदर्शन	संख्या	२०	०.४	५	०.१	८	०.१६	७	०.१४

क्र.सं.	कार्यक्रम क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष		प्रथम चौमासिक		दोश्रो चौमासिक		तेश्रो चौमासिक	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	२	३	१०	१२	१३	१५	१६	१८	१९	२१
	कार्यालयको वेवसाइट निर्माण	पटक	१	०.३	१	०.३	०	०	०	०
	जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा माटो परीक्षण प्रयोगशाला स्थापना	जिल्ला	१०	२५	०	०	१०	२५	०	०
	वार्षिक प्रगति पुस्तिका प्रकाशन	पटक	६	३.३	६	३.३	०	०	०	०
	माटो जाँचको लागि रसायन तथा ग्लासवयर खरिद	पटक	३६	४.७१	८	१.४१	११	१.६५	११	१.६५
	घुम्ती माटो परीक्षण प्रयोगशाला मार्फत शिविर सचालनको लागि रसायन तथा ग्लासवयर खरिद	पटक	७२	११.७	८	१.४	३२	५.१५	३२	५.१५
	मलखादको गुणस्तर विश्लेषणको लागि रसायन खरिद	पटक	२७	२.४	९	०.८	९	०.८	९	०.८
	सुक्ष्म तत्व विश्लेषणको लागि रसायन तथा ग्लासवयर खरिद	पटक	१९	१.९	३	०.५	४	०.७५	३	०.६५
	उर्बराशक्ति नक्शा तयारिको लागि रसायन तथा अन्य सामग्री खरिद, नक्शा खरिद	पटक	९	४.२	३	१.४	३	१.४	३	१.४
	माटो जाँचको लागि समन्वय तथा अनुगमन भ्रमण	पटक	४	०.३४	०	०.११	०	०.११	०	०.१२
	मलको नमुना संकलन तथा अनुगमन भ्रमण	पटक	१७	१.५४	४	०.५१	७	०.५१	६	०.५२
	सुक्ष्मतत्व नमुना संकलन तथा अनुगमन भ्रमण	पटक	१०	०.८	२	०.२७	४	०.२७	४	०.२६
	माटोको उर्बराशक्ति नक्शा तयार कार्यक्रम सन्चालन भ्रमण	पटक	२८	२.९९	७	१	८	१	७	०.९९
	जिल्लाहरूमा संचालीत माटो सेवा कार्यक्रमको अनुगमन	पटक	४५	३.८३	११	१.२७	१५	१.२७	१५	१.२९
	जिल्लामा स्थापित माटो परीक्षा प्रयोगशाला अनुगमन तथा प्राविधिक सहयोग	जिल्ला	८५	८.६३	२४	२.८६	३१	२.८६	३०	२.९१
	निजिस्तरका माटो परिक्षण प्रयोगशाला नियमन अनुगमन भ्रमण	पटक	५	०.६	२	०.२	१	०.२	२	०.२

क्र.सं.	कार्यक्रम क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष		प्रथम चौमासिक		दोश्रो चौमासिक		तेश्रो चौमासिक	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	२	३	१०	१२	१३	१५	१६	१८	१९	२१
	क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशाला अनुगमन तथा प्राविधिक सहयोग अनुगमन भ्रमण	पटक	६	१.०७	०	०.३६	०	०.३६	०	०.३५
	जैविक तथा प्रांगारिक मल र कृषि चुन कारखाना अनुगमन	पटक	१२	१.४३	४	०.४८	४	०.४८	४	०.४७
	माटोको उर्बरशक्ति नक्शा उपयोग तालिम सन्चालन भ्रमण	पटक	१	०.३	१	०.३	०	०	०	०
	कार्यक्रम संचालन भ्रमण	पटक	६	०.६	१	०.२	१	०.२	१	०.२
	केन्द्रीय तथा क्षेत्रीयस्तर योजना तर्जुमा तथा प्रगति समीक्षा गोष्ठीमा सहभागी हुने	पटक	४४	५.४	११	१.३५	२२	२.७	११	१.३५
	घुम्ती माटो परीक्षण प्रयोगशाला मार्फत माटो परीक्षण शिविर संचालन भ्रमणा	पटक	२३४	२६.६४	२०	३.०४	१०७	११.८	१०७	११.८
	माटो जाँच क्रश चैक भ्रमण	पटक	६	०.९	६	०.९	०	०	०	०
	कार्यालयका कर्मचारीहरूका लागि विविध खर्च	जना	४३	१.४९	११	०.४१	१५	०.५४	१५	०.५४
	प्रयोगशालाका कर्मचारीका लागि विविध खर्च	जना	५७	१.८९	१४	०.५८	१६	०.६६	१६	०.६५
ख)	चालु खर्च कार्यक्रमको जम्माः			७२१.७३		२३७.०७		२६४.३१		२२०.४१
कुल जम्मा				८२३.२५		२७४.३९		३१७.४५		२३१.४७

८. माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय तथा मातहतका प्रयोगशालाहरूबाट प्रदान गरिने प्रमुख कार्यहरूको विवरण

सि. नं.	कार्य विवरण	उद्देश्य	सेवाग्राही व्यक्ति	सेवा उपलब्ध हुने प्रकृया	लाग्ने शुल्क	काम सम्पन्न गर्न लाग्ने समय	जिम्मेवारी व्यक्ति	गुनासो सुन्ने व्यक्ति
१	माटो, विस्खा, मलको गुणस्तर विश्लेषण गर्ने र मल तथा माटो सुधारको सिफारिश गर्ने	गुणस्तर पत्ता लगाई उपयुक्त प्रविधिको प्रसार गर्ने	कृषक जि.कृ.वि.का. र अन्य संस्था	जि.कृ.वि.का. मार्फत तथा सौफै नमूना प्रयोगशालामा पठाउने	शुल्क लाग्ने	नमूना दर्ता भएको एक हप्ता भित्र	प्रयोगशाला प्रमुख	कार्यालय प्रमुख
२	क्षेत्रीय, जिल्ला स्तरमा सञ्चालित प्रयोगशालाहरूको अनुगमन गर्ने	कार्यक्रम सञ्चालनमा देखा परेका वाधा-व्यवधान हटाई कार्यक्रम को कार्यान्वयनमा गतिशिलता ल्याउने	कृषक जि.कृ.वि.का. सेवा केन्द्र, कृषक	स्थलगत भ्रमण, नमूना संकलन, प्राविधिक सुझाव दिने	निःशुल्क	एक आर्थिक वर्ष	शाखा प्रमुख र तोकिएको व्यक्ति	कार्यालय प्रमुख
३	योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा प्रगति प्रतिवेदन	कार्यक्रम सञ्चालन तथा प्रभावकारी रूपमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	क्षे.मा.प.प्रयोगशाला जि.वि.का. सेवा केन्द्र, कृषक	वार्षिक कार्यक्रम गोष्ठीबाट छलफल भै रा.यो.आ.बाट स्विकृती प्राप्त भै कार्यान्वयन हुने	निःशुल्क	एक आर्थिक वर्ष	योजना शाखा प्रमुख र सम्बन्धित निकायहरू	कार्यालय प्रमुख
४	शिविर, अभियान, सप्ताह परिचालन	जन जागरण स्थलगत सेवा प्रदान गर्ने	कृषक, सेवा केन्द्र, जि.कृ.वि.का. र क्षे.मा.प. प्रयोगशाला	जिल्लाले पकेट क्षेत्रमा प्रचार प्रसार र स्थान तोक्न प्रयोगशालाहरूले कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	निःशुल्क	७-१० दिनमा	प्रयोगशाला प्रमुख	कार्यालय प्रमुख
५	IPNS कृषक पाठशाला सञ्चालन	आफैले गरेर निर्णय लिने क्षमता बढाउन	कृषक, जि.कृ.वि.का., गैर सरकारी संस्था, प्रयोगशाला	जिल्ला तथा संस्थाले लक्ष्य तोक्ने	निःशुल्क	बाली अवधि	कार्यालयले तोकिएको व्यक्ति	कार्यालय प्रमुख
६	प्रांगारिक मल कारखाना स्थापनाको लागि प्राविधि सल्लाह तथा अनुदान सहयोग							

१०. प्रविधि प्रसारण

१०.१ माटोको नमूना संकलनगर्ने तरिका :

माटोको नमूना संकलनगर्ने भन्ने वित्तिकै, किन संकलन गर्ने, के को लागि संकलनगर्ने, कसरी संकलन गर्ने र संकलनगरिसके पछि के गर्ने आदि प्रश्नहरू अगाडी आउनु स्वभाविकै हो । माटोको नमूना संकलन किन गर्ने भन्ने तर्कमा जाँदा माटो परीक्षण गर्न र माटो परीक्षण गर्दा माटोको उर्वराशक्ति पत्ता लगाउन सकिने भएकाले माटोको नमूना संकलन गर्नु परेको हो । माटो परीक्षण पश्चात विस्वालाई चाहिने खाद्यतत्वहरू कुन कुन कति मात्रामा छ भनि पत्ता लगाउन सकिन्छ । यो एउटा सजिलो तरीका हो । यो संसार भरिने लागु छ । माटोको नमूना संकलन गर्नु भन्दा पहिला माटो परीक्षणको उद्देश्य प्रस्ट हुनु पर्दछ ।

माटोको नमूना कसरी लिने ?

माटोको नमूना कसरी लिने भन्ने प्रश्नमा पनि धेरै उत्तरहरू पाइन्छन् । माटोको नमूना संकलनगर्ने उद्देश्य प्रस्ट थाहा हुनु पर्दछ । माटोको सर्वेक्षणको लागि हो या मल या माटो सुधार सामग्री प्रयोग के कति मात्रामा आवश्यक पर्दछ भनि जानकारी लिन हो या समस्यायुक्त जग्गाको समस्या पत्ता लगाउनको लागि हो या फलफूल बगैँचा स्थापनाको लागि हो प्रस्ट हुनु पर्दछ ।

आ-आफ्नो उद्देश्य अनुस्र्म माटोको नमूना संकलन प्रक्रिया पनि फरक पर्दछ । यहाँ फलफूल, तरकारी बाली र अन्न बालीको लागि माटोको नमूना संकलन गर्ने विधि उल्लेख गरिएको छ ।

सर्वप्रथम माटोको नमूना संकलनगर्दा बढीभन्दा बढी ध्यान दिनु पर्दछ । माटोको परीक्षण नतिजा सम्पूर्ण माटोको नमूना संकलनमा निर्भर रहनेछ । त्यसो हुँदा माटोको नमूना संकलनगर्दा त्यस क्षेत्र (जग्गा) को पूर्ण प्रतिनिधित्व हुने गरी गर्नु पर्दछ । किनकी माटोको नमूना संकलन गर्दा नै ध्यान दिइएन भने त्यो विश्लेषणको कुनै अर्थ रहँदैन । नमूना सङ्कलनमा त्यो जग्गाको बाली रूखो, मलिलो, पहिला बाली लगाएको वा नलगाएको, मल प्रयोग गरेको वा नगरेको अथवा चून या जिप्सम आदिको प्रयोग भएको वा नभएको प्रस्ट पारेर लिनु पर्दछ । अर्थात् जग्गाको इतिहास छाड्न हुँदैन । यी चीजको जानकारी लिएर मात्र नमूना संकलनगर्नु पर्दछ । नमूना संकलनगर्दा उद्देश्य प्राप्ति गर्ने गरी माटोको नमूना संकलनगर्नुपर्दछ ।

नमूना लिने जग्गाको छनौट

यो प्रस्ट छ कि माटोको उर्वराशक्ति सबै ठाउँको एकै प्रकारको हुँदैन । माटोको नमूना संकलन गर्ने स्थानको माटोबारे कृषकस्तर बाटै पनि केही जानकारी लिन सकिन्छ । कृषकले रूखो माटो र मलिलो माटोको नामाकरण गरेको पाईन्छ । यस्तो फरक जग्गाहरू बाट नमूना संकलन गर्दा अलग-अलग रूपमा गर्नु पर्दछ । रङ्गको आधारमा पनि नमूना संकलन स्थान (ठाउँ) लाई हामीले अलग्याउन सकिन्छ । माटोको रङ्गले प्राङ्गारिक पदार्थको अवस्था र माटोको प्रतिक्रियामा फरकपना दर्शाउँदछ । कालो माटो, रातो माटो, सेतो माटो, फुस्रो (खैरो) माटोको आ-आफ्नै गुणहरू हुन्छन् । सतहको माटोको उर्वराशक्ति र उपसतहको उर्वराशक्ति पनि फरक फरक हुन्छ । जमिनको मोहडा, जमिनको भुकाऊ (ढलान) अर्थात पानीको निकास, माटोको प्रकार (मसिनो कण या खस्रो कण) आदिको आधारमा २ देखि ८ हेक्टर अथवा त्यो भन्दा बढी जग्गाबाट समानताको आधारमा एउटा मिश्रित नमूना मिसाएर मिश्रित नमूना तयार पार्न सकिन्छ । नमूना संकलन गर्दा सानो क्षेत्रबाट लिँदा पनि ७/८ ठाउँबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी गर्नु पर्दछ अर्थात् कति जग्गाको माटोको नमूना लिने भन्ने कुरामा

पनि निर्भर रहन्छ । जग्गाको एक स्मृतालाई भुल्नु हुँदैन । विषम जग्गाको नमूना मिसाउनु हुँदैन । जग्गाको प्रकृतिको आधारमा सानो/ठूलो क्षेत्र अलग्याएर नमूना संकलनगर्न सकिन्छ ।

नमूना संकलनगर्ने औजारहरू

औजारको छनौट गर्दा सतहदेखि आवश्यक दूरीसम्म एकैनासको नमूना संकलनगर्न सक्ने खालको हुनु पर्दछ । नमूना संकलनएकस्मृतामा माटो पाउन सकियोस् (सबै ठाउँको माटोको कणहरू बराबरी पाउन सकियोस् भनि माटोको नमूना संकलन दा सुइरो प्रयोग गर्नु पर्दछ ।) सुइरो नभएको खण्डमा माटो फिक्ने अगर, खुपी, कोदालो आदिको सहायताले पनि नमूना संकलनगर्न सकिन्छ ।

नमूनाको गहिराई र सङ्ख्या

नमूना संकलनगर्दा कति गहिरोसम्म जाने कुराको निक्कै गहिरो बालीको जराको लम्बाईमा ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ । केही बालीहरूको जरा सतहमा नै निर्भर रहन्छन् भने कुनै बालीको जरा धेरै गहिराईसम्म जान्छन् । सतह खन्नुवा जराहरूको लागि हलोको सियोको गहिराईसम्म बाट नमूना संकलनगर्न सकिन्छ । यस्तो नमूना हामीले १५-२० से.मी. अर्थात् ६ देखि ९ इञ्चसम्मको गहिराइबाट संकलनगर्न सकिन्छ । गहिरो जरा जाने बालीहरूको लागि नमूना संकलनगर्दा हामीले ३ फीट गहिराइसम्मको लिने गर्दछौं । फलफूल र वृक्षारोपण गर्ने स्थानको माटोको नमूना संकलनगर्दा सतहदेखि ६ इञ्चसम्म सबै खाँडलको लागि एक नमूना संकलनगरिन्छ । ६ इञ्च देखि १२ इञ्चसम्म दोस्रो नमूना १२ इञ्च देखि २४ इञ्चसम्म तेस्रो नमूना २४ इञ्च देखि ३६ इञ्चसम्म चौथो नमूना संकलनगर्ने गरी नमूना लिनु पर्दछ । यसरी नमूना संकलनगर्दा कुनै पनि तहमा चट्टान परेको खण्डमा फलफूल विस्वा लगाउन उपयुक्त देखिदैन । यसरी ४ तहको नमूनाहरू आवश्यकता अनुरूपको सम (एकस्मृको) ठाउँको नमूना ४ वटा मिश्रित रूपमा तयार पार्न सकिन्छ ।

माथि उल्लेख गरी सकिएको छ कि नमूना सघलनको खास उद्देश्य अनुरूप नमूनाहरूको गहिराई हुन्छ । घाँसे मैदान अथवा चउरहरूको नमूना संकलनगर्दा हामीले सतह देखि २ इञ्चसम्म एक नमूना र सतह देखि ८ इञ्चसम्मको अर्को नमूना संकलनगरिन्छ ।

समस्यायुक्त स्थानको नमूना सङ्कलनको लागि ०-१० से.मी.को लिइएको पाइन्छ । यसरी नै नाइट्रेट परीक्षण गर्नको लागि सतह देखि एक फीट (०-१ फीट) र (१-२ फीट) गरी दुई वटा नमूना संकलनगर्ने सिफारिश गरेको पाइन्छ । जति गरिहराइसम्म नमूना संकलनगर्ने प्रयास गरिन्छ, त्यति नै सावधानी अपनाउनु पर्दछ । किनकी जति गहिराइमा गयो त्यति नमूना राम्रोसँग संकलनभएको पाइँदैन र नतिजा उपयुक्त निस्कन गाह्रो पर्दछ । हाल सतहदेखि ३० से.मी.को गहिराइबाट नमूना संकलनगर्ने सुझाव पनि दिइएको पाइँन्छ ।

नमूना संकलन समयको अन्तर र उपयुक्त समय (Time interval for soil sampling)

नमूना संकलनकुन समयमा गर्न उपयुक्त हुन्छ भन्ने गर्दा प्रायः नमूना जहिले पनि संकलनगर्न सकिन्छ । तर बाली लगाउनु भन्दा करिब १ महिनाभित्रमा नमूना संकलनगरी माटो जाँच गराई विश्लेषणको सिफारिशको आधारमा मलको प्रयोग गर्न सकेमा विस्वालाई आवश्यकता अनुरूप खाद्यतत्व प्रदान गरी उत्पादन बढाउन सकिन्छ । माटोको नमूना संकलनगर्दा जग्गा खाली भएको समयमा गर्नु उपयुक्त हुन्छ । बाली लगाएको ठाउँबाट नमूना संकलनगर्नु आवश्यक परेको खण्डमा दुई लाइनको बीचबाट लिन उपयुक्त हुन्छ । एकपटक माटो परीक्षण गराई सकेपछि पुनः अर्को पटकको माटो परीक्षणको लागि कहिले नमूना संकलनगर्ने भन्ने कुरामा बालीको सघनता, बालीको स्वभाव, जमिनमा प्रयोग गरिने रसायनिक र प्राङ्गारिक मलको मात्रा आदिले प्रभाव पारेको पाइन्छ ।

माटोको नमूनाहरू सघन बाली लगाएको ठाउँमा हरेक वर्ष बाली लगाउनु अगावै संकलनगराई माटो जाँच गराइ मल प्रयोग पनि गर्न सकिन्छ । तर हरेक ३/३ वर्षमा माटोको उर्वराशक्ति पत्तालगाउन माटो परीक्षण गराइराख्नु आवश्यक हुन्छ । जमिन खाली भएको ठाउँबाट नमूना संकलनगर्दा त्यो जग्गाले अर्को बालीलाई कति खाद्यतत्व दिन सक्दछ भन्ने जानकारी लिन सकिन्छ भने बाली लगाएको ठाउँबाट नमूना संकलनगर्दा बिस्वाले माटोबाट खाद्यतत्वहरू लिइरहेको हुने हुँदा अर्को बालीलाई यति खाद्यतत्व प्रदान गर्दछ भनि जानकारी लिन सकिँदैन ।

नमूना संकलनगर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानी (Precaution for sampling)

- नमूनाले त्यस जग्गाको पूर्ण प्रतिनिधित्व हुनेगरी लिने ।
- मिश्रित नमूना तयार गर्दा, विषम स्थानको नमूना मिसाउनु हुँदैन । फरक माटोको गुण भए फरक नमूना तयार पार्ने ।
- बाली लगाएको अवस्थामा नमूना संकलनगर्दा बालीभन्दा टाढा अथवा दुई लाइनको बीचबाट (माथिबाट) लिने, मल प्रयोग क्षेत्र हटाएर लिनु पर्दछ ।
- ठिक्क बाली लगाउने बेलामा नमूना संकलनगरी परीक्षण गराउन उपयुक्त हुन्छ ।
- नमूना लिने गहिराईको छनौट गर्दा प्रयोगशालाको सुझाव, बालीको प्रकृति, खनजोतकै आधारमा गहिराई निर्धारण गर्नु बेश हुन्छ ।
- जमिनको अवस्था पत्ता लगाउन बर्षेपिच्छे माटो परीक्षण गराउनु उपयुक्त हुन्छ ।
- आलीबाट नमूना संकलनगर्न हुँदैन ।
- सिमखेत, ढाप खेतको नमूना अलग्गै संकलनगर्ने ।
- धेरै उप-नमूनाहरूलाई एउटा मिश्रित नमूनामा परिणत गर्दा ४ भाग लगाएर विपरित दिशाको फालेर करिब १ के.जी. नमूना राम्ररी मिसाएर तयार पार्नु पर्दछ ।
- माटोको नमूना तयार गर्दा घाममा सुकाउनु हुँदैन ।

१०.२ रसायनिक मलको नमूना संकलनगर्ने तरिका

(यो तरिका रसायनिक मल नियन्त्रण आदेश, २०५५ को दफा २६ को उपदफा १ सँग सम्बन्धित छ र यसलाई उक्त आदेशको अनुसूची ९ मा उल्लेख गरिएको छ)

१. रसायनिक मल परीक्षण गर्न निरीक्षकले नमूना लिादा गर्नुपर्ने सामान्य कार्यविधि देहाय बमोजिम छ :

- (क) घाम/पानी भएको ठाउँको नमूना लिनु हुँदैन ।
- (ख) नमूना लिने सामग्री/औजार (Sampling Instrument) सफा र सुख्खा हुनु पर्छ ।
- (ग) नमूना लिइएको वस्तु, नमूना राख्ने भाँडा वा बोरा (व्याग) मा अन्य कुनै बाहिरी वस्तु हुनुहुँदैन ।
- (घ) प्रतिनिधि (Representative) नमूना लिँदा नमूना निकाल्न छानिएका प्रत्येक बोराको सामान उपयुक्त तरिकाले राम्ररी मिलाई नमूना लिनु पर्दछ ।
- (ङ) करिब ४०० ग्राम अटाउने कस्सिएको बिको लगाउन सकिने हावा नछिर्ने पोलिथिनको बट्टा वा पोलिथिनको बाक्लो थैलोमा नमूना राख्नु पर्छ । नमूना राखेको बट्टा वा थैलोमा निरीक्षकले सिलबन्दी गरेको बट्टा वा थैलोलाई छुट्टै पोका पार्नु पर्छ ।
- (च) प्रकरण (ङ) बमोजिमको पोकालाई मलको किसिम र ब्राण्ड, बिक्रेता/उत्पादक/निकासीकर्ता र नमूना लिने निरीक्षकको नाम समेत उल्लेख गरी नमूना सम्बन्धी विवरण सहित हावा नछिर्ने गरी सिलबन्दी गरी आफ्नो नम्बर राखी अनुसूची १० बमोजिम विवरण भरी सो को विवरण साथ सिलबन्दी गरेको बट्टा वा थैलोलाई छुट्टै पोका पार्नु पर्दछ । र जाँचाको लागि सावधानी पूर्वक सम्बन्धित प्रयोगशालामा पठाउनु पर्दछ ।

२. बोरा (ब्याग) बाट नमूना लिने विधि

(अ) नमूनाको आकार (साइज)

(क) लट कायम गर्नु पर्ने (डिलरको लागि मात्र):-

यस अनुसूचीको प्रयोजनका लागि "लट" भन्नाले कुनै निश्चित ठाउँमा एकसय टनसम्मको परिमाणमा राखिएका एकै किसिमको रसायनिक मलको कुनै खास परिमाण सम्भन्धनु पर्छ । बन्द गरेको बोराको देखिने भाग, त्यसको प्याकिङ्ग तथा राखेको ठाउँमा अवस्थाको आधारमा निरीक्षकले "लट" निर्धारण गर्नु पर्छ । कुनै डिलरले एकसय टनभन्दा कम परिमाणमा कुनै रसायनिक मल राखेको भए त्यस्तो मल विभिन्न स्रोत र ब्राण्डका भएमा सोको परिमाणलाई पनि एक वा एकभन्दा बढी लट मानिनेछ ।

(ख) नमूनाको लागि बोरा छनौट गर्ने विधि

कुनै नमूनाको लागि बोराको संख्या छान्नु पर्दा लटको आकारको आधारमा देहाय बमोजिम छान्नु पर्दछ:

लटको आकार (बोराको सङ्ख्या)	नमूनाको लागि छनौट गर्नु पर्ने बोराको सङ्ख्या
१० थानसम्म	१
११ देखि १०० थानसम्म	२
१०१ देखि २०० थानसम्म	३
२०१ देखि ४०० थानसम्म	४
४०१ देखि ६०० थानसम्म	५
६०१ देखि ८०० थानसम्म	६
८०१ देखि १००० थानसम्म	७
१००१ देखि १३०० थानसम्म	८
१३०१ देखि १६०० थानसम्म	९
१६०१ देखि २००० थानसम्म	१०

एक लटका सम्पूर्ण बोराहरू सिलसिला मिलाएर राख्नु पर्छ । कुनै बोराबाट १,२,३, गर्दै शुरू गरी अन्तिम बोरा बराबर हुने बोरा "क" कायम गरी गन्दै जानु पर्छ । प्रत्येक "क" बोरा छान्नु पर्छ र त्यसैबाट नमूना लिनु पर्छ । उदाहरण: कुनै लटमा ३० वटा बोराहरू भएमा त्यसलाई दुईले भाग गर्दा १५ हुन्छ । तसर्थ, नमूनाको लागि प्रत्येक १५ औं बोरा छान्नु पर्छ र त्यसैबाट नमूना फिक्नु पर्छ ।

(आ) सानो गोदामबाट नमूना लिने

प्रत्येक उत्पादनकर्ताबाट भिन्न-भिन्न मितिमा भएका एकै खालका एकै किसिमका सम्पूर्ण बोराहरूलाई अलग-अलग छुट्टयाई थुपार्नु पर्छ । भिन्न-भिन्न कारखानाबाट उत्पादन भएका एकै खालका र एकै किसिमका रसायनिक मलका सम्पूर्ण बोराहरू त्यस्ता बोराको भौतिक अवस्थाको आधारमा छुट्टा-छुट्टै लट मान्न सकिने छ । प्रकरण २(१) को (ख) (लटकायम गर्ने कति बोरा छ) र ४ अनुसार (सुइरोद्वारा अथवा खन्याएर) नमूना फिक्नु पर्छ ।

(इ) क्षती भएको बोराबाट नमूना लिने विधि

(क) च्याटिएका, डल्ला परेका, क्षती भएको वा धुलोमूलो भएको रसायनिक मल भएको बोराबाट नमूना लिँदा रसायनिक मलको मौज्दातलाई निर्धारित लटको आधारमा राख्नु पर्छ । प्रत्येक लटको बोराको सङ्

ख्याबाट प्रकरण २ (१) को (ख) बमोजिम नमूना लिनु पर्छ । सुइरो घुसाई बोराबाट नमूना लिने विधि अपनाउन सकिने भएमा सुइरो घुसाएर नमूना लिनु पर्छ ।

(ख) सुइरो घुसाएर नमूना लिने विधि अपनाउन सम्भव नभएमा बोरा खोल्न सकिने छ र रसायनिक मल ढल्ला फोरी उपयुक्त उपकरण प्रयोग गरी नमूना लिनु पर्छ ।

३. सुइरोद्वारा नमूना लिने विधि

- (क) नमूना संकलनगर्नको लागि निरीक्षकले प्रयोग गर्ने नमूना लिने उपयुक्त साधनलाई सुइरोद्वारा नमूना लिने विधि भनिन्छ । एउटा नलीमा स्टेनलेश स्टील वा पीतलबाट बनेको खँदिलो एकातिर ढल्केको टुप्पो भएको नलीबाट यो विधि प्रयोग गर्नु पर्छ । सुइरोको लम्बाई करिब ४० देखि ६५ से.मी. सम्म र त्यसको व्यास करिब १.५ से.मी. हुनु पर्छ । रसायनिक मल राखेको ठाउँको स्थिति तथा प्याकिङ्ग गरिएको बस्तु सो अनुकूल भएमा सुइरोबाट नमूना निकाल्ने विधि अपनाउनु पर्छ ।
- (ख) हाइड्रेन्सिटीको पोलिथिनबाट प्याकिङ्ग गरिएको तथा रसायनिक मल सजिलैसँग नभर्ने अवस्थामा सुइरोबाट नमूना निकाल्ने विधि प्रयोग गर्नु हुँदैन । त्यस्तो अवस्थामा छानिएका बोराहरू खोली नमूना लिनु पर्छ र सफा तथा सुख्खा ठाउँमा फिजाउनु पर्छ । यसरी नमूना लिँदा नमूना निकाल्ने उपयुक्त उपकरणको सहायता लिनुपर्छ र उपकरण स्टेनलेश स्टील वा पीतलको कचौरा जस्तै भाँडो हुनुपर्छ ।

४. बोराबाट नमूना लिने विधि

- (१) रसायनिक मल भर्ने गरी बोराको एउटा कुनाबाट छड्के पारेर अर्को कुनासम्म सुइरो घुसार्ने र बोराबाट प्लाष्टिकको कचौरा जस्तो भाँडोमा मल जम्मा गरी खाली भाँडोमा वा पोलिथिन सीटमा वा सफा भूँइँमा राखी नमूनाको मिश्रण बनाउनु पर्छ ।
- (२) सुईराको प्रयोगबाट बोराबाट नमूना लिन नसकिने भएमा बोराबाट रसायनिक मल सफा पोलिथिन सीट वा भूँइँमा खसाल्न पर्छ र प्रकरण ५ मा उल्लेख भए (मिश्रित नमूना तैयार पार्ने) बमोजिमको प्रक्रियाबाट चार भाग लगाई मिश्रित नमूना फिक्नु पर्छ ।

५. मिश्रित नमूना तयार गर्ने विधि

- (क) छानिएका विभिन्न बोराहरूबाट निकालिएको मिश्रित नमूनाको तौल १.५ किलो ग्रामभन्दा बढी भएमा, खण्ड (ख) को विधि अपनाई चार भाग लगाई यसको परिमाण घटाउन पर्छ ।
- (ख) सफा तथा कडा भाग भूँइँमा मिश्रित नमूना फिँजाई त्यसलाई चार बराबर भाग लगाउनु पर्छ र छड्के परेका दुई भाग हटाई बाँकी रहेका दुई छेउबाट दुई भाग मिसाउनु पर्छ । यही विधि अपनाउँदै मिश्रित नमूनाको मात्रा १.५ किलोग्राम कायम गर्नु पर्छ ।

६. परीक्षण वा सान्दर्भिक नमूनाको तयारी

- (१) प्रकरण ५ (मिश्रित नमूना बनाउने तरिका) बमोजिम प्राप्त भएका मिश्रित नमूनालाई सफा मसिनो तथा कडा सतह भएको भूँइँ वा कुनै वस्तुमाथि फिँजाई करिब ४०० ग्रामका ३ वटा बराबर भाग लगाउनु पर्छ । यसरी ३ भाग लगाइएका प्रत्येक नमूनालाई परीक्षण नमूना भनिन्छ ।
- (२) प्रत्येक नमूनालाई तत्कालै प्रकरण १ (घ) मा उल्लेख गरिएको (प्रतिनिधि नमूनालाई हावा नपस्ने गरी) उपयुक्त भाँडोमा राख्नु पर्दछ । डिलरलाई सो कुराको जानकारी गराई निजले बुझेको भरपाई साथ राख्नु पर्छ ।
- (३) नमूना राखेको भाँडो आधिकारिक रूपमा सिलबन्दी गर्नु पर्छ ।

१०.३ परीक्षणका लागि पठाउने नमूनासँग संलग्न रहने विवरणको ढाचा

(यो ढाँचा रसायनिक मल नियन्त्रण आदेश, २०५५ को दफा २७ को उपदफा २ सँग सम्बन्धित छ र यसलाई उक्त आदेशको अनुसूची १० मा उल्लेख गरिएको छ)

श्री आधिकारिक विश्लेषक,
रसायनिक मल विश्लेषण प्रयोगशाला

देहायको विवरण भएको रसायनिक मलको नमूना परीक्षणको लागि त्यस प्रयोगशालामा पठाइएको छ । सो नमूना यथाशीघ्र परीक्षण गरी सो को दुई प्रति प्रतिवेदन पठाउनु हुन अनुरोध गर्दछु ।

१. पदार्थ, ग्रेड र ब्राण्डको नाम :
२. नमूना लिइएको मिति :
३. नमूना लिइएको ठाउँको नाम र ठेगाना :
४. कारोबारको किसिम :
५. नमूना लिँदाको पदार्थको भौतिक स्थिति :
६. नमूनाको कोड नम्बर :
७. अन्य कुनै कुरा भए सो को विवरण :

निरीक्षकको नाम :

सही :

मिति :

१०.४ विभिन्न बालीहरूको लागि सिफारिश मलखादको मात्रा

बाली	प्रांगारिक मल मे.टन/हे.	नाईट्रोजन कि.ग्रा./हे.	फस्फोरस कि.ग्रा./हे.	पोटास कि.ग्रा./हे.
धान: सिंचित	६	१००	३०	३०
असिंचित		६०	२०	२०
गहुँ: सिंचित	६	१००	५०	२५
असिंचित		५०	५०	२०
मकै वर्षे+ हिउँदे	६	६०	३०	३०
जौ, उवा, फापर	६	३०	२०	१०
कोदो	६	२०	१०	१०
उखु मुख्य बाली	१०	१२०	६०	६०
उखु खुट्टी बाली	१०	१५०	६०	४०
अदुवा	२४	३०	३०	६०
आलु	३०	७०	५०	४०
सुर्ति	१०	३५	२३	६०
तोरी, रायो, कपास	६	६०	४०	२०
सूर्यमुखी	६	६०	४०	२०
तरकारी बाली	३२	७०	५०	४०
मास, मसुरो, मुंग	४-६	२०	२०	२०
बोडी, रहर	४-६	२०	४०	३०
चना	४-६	२०	४०	२०
केराउ	४-६	१५	४०	१०
भटमास	४-६	१०	४०	३०
बदाम	६	४०	६०	२०
किम्बु				
तराई: सिंचित	-	३००	१४०	१८०
असिंचित	-	१५०	७०	९०
पहाड: सिंचित	-	२००	८०	१२०
असिंचित	-	१००	४०	६०

१०.५ अम्लीय माटो सुधार गर्न कृषि चुनको सिफारिश

माटोको पि.एच.मान	कृषि चुनको सिफारिश मात्रा					
	पहाड (किलोग्राम प्रति रोपनी)			तराई (किलोग्राम प्रति कठ्ठा)		
	बलौटे दोमट	दोमट	चिम्ट्याइलो दोमट	बलौटे दोमट	दोमट	चिम्ट्याइलो दोमट
६।५	१५	२०	२४	८	१४	२२
६।३	२९	४०	४८	१५	२४	४४
६।२	४३	६०	७२	२३	३४	६४
६।१	५८	७८	९८	२०	४४	८६
६।०	७१	९२	१२०	३८	५२	१०६
५।९	८५	११०	१४६	४५	६२	१२८
५।८	९७	१२८	१६६	५२	७२	१४६
५।७	१०८	१४२	१८८	५८	८२	१६६
५।६	११९	१५८	२०८	६४	९०	१८४
५।५	१३०	१७०	२३०	७०	१००	२००
५।४	१४०	१८८	२५२	७६	११०	२२०
५।३	१५०	२०४	२७४	८१	११८	२३८
५।२	१६०	२१८	२९४	८६	१२६	२५४
५।१	१६९	२२८	३१४	९१	१३६	२७०
५।०	१७६	२४०	३३४	९६	१४२	२८६
४।९	१८४	२५२	३५४	१०१	१५०	३०२
४।८	१९१	२६२	३७४	१०६	१५८	३१६
४।७	१९९	२७२	३९०	१११	१६६	३३०
४।६	२०५	२८०	४०६	११५	१७४	३५०
४।५	२१०	२९०	४२०	१२०	१८०	

१०.६ विरूवाको एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन

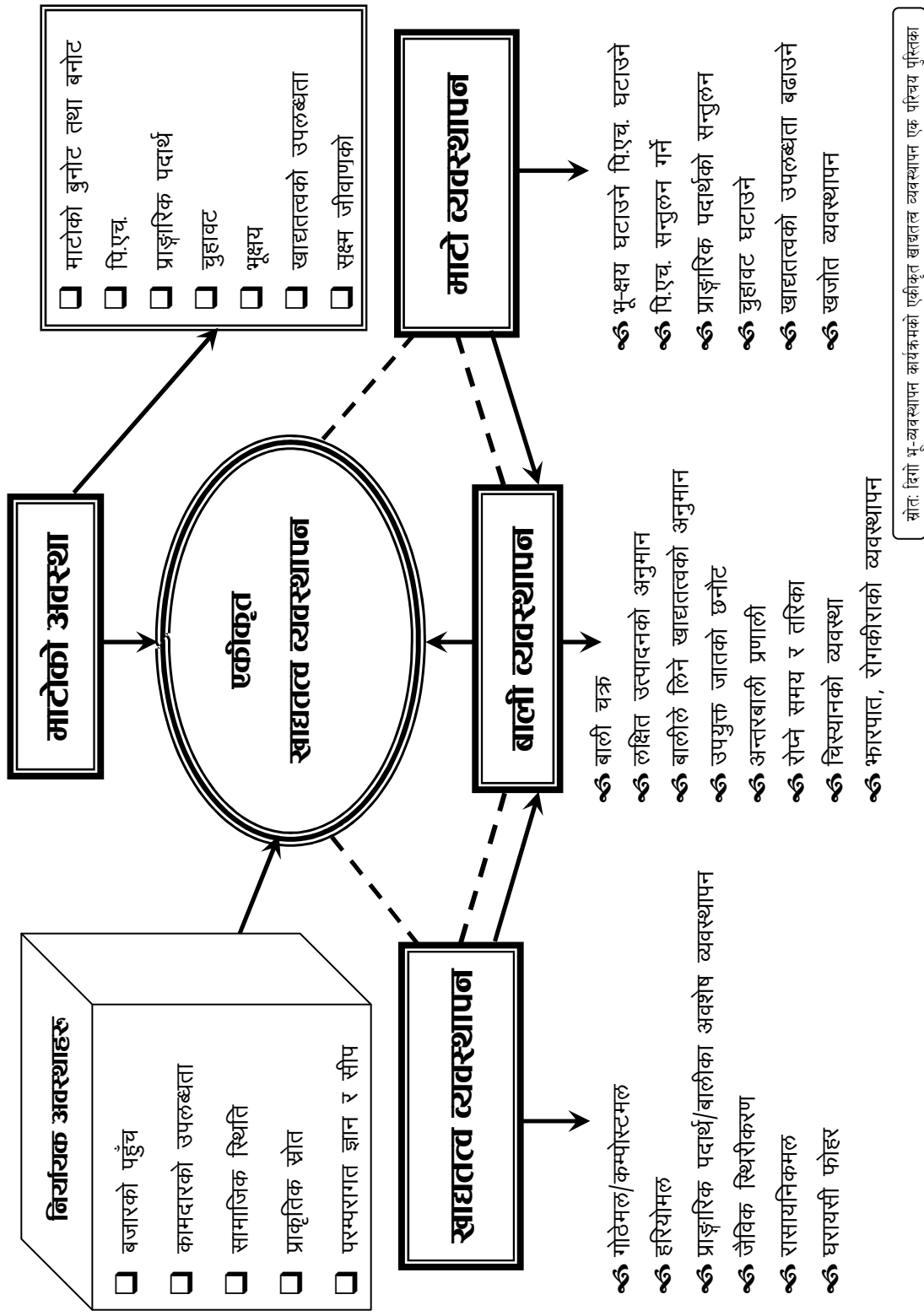
१०.६.१ विरूवाको एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन भनेको के हो त ?

एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन भनेको एक पद्धति हो जसमा बिस्वालाई आवश्यक पर्ने सबै खाद्यतत्वहरू आवश्यकता अनुरूप, न्यायोचित रूपमा उपलब्ध गराउन, रसायनिक मल सहित प्राङ्गारिक मलहरूमा सबै सम्भाव्य स्रोतहरूलाई अधिकतम उपभोगमा ल्याई बाली व्यवस्थापन, माटो व्यवस्थापन र खाद्य तत्व व्यवस्थापनलाई टेवा दिँदै वातावरणमा न्यून असर पार्दै माटोको दिगो उर्वराशक्ति व्यवस्थापन गर्दै जाने प्रक्रियालाई एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन भनिन्छ । यो पद्धति खासगरी मुल्यांकन, निर्णय र कार्यान्वयनमा आधारित हुन्छ । यो माटोको उर्वराशक्तिको दीर्घकालीन व्यवस्थापन गर्ने भरपर्दो उपायको साथै माटो, मल, पानी र बालीको उचित

व्यवस्थापनद्वारा जमीनबाट बढी तथा दिगो उत्पादन लिन सकिन्छ भने कृषकले आत्नो खेतबारीको लागि आफैले परीक्षण गरी सो को मूल्यांकनद्वारा निर्णय लिने क्षमताको वृद्धि गराउँदछ र यसले स्थानीय तथा वाह्य स्रोतहरूको प्रभावकारी उपयोगद्वारा उत्पादन बढाउनुका साथै माटोको दिगोपनामा जोड दिँदै सुधार गर्ने मात्र नभई खाद्य तत्वहरूको सदुपयोग तथा तिनको प्रभावकारिता बढाउन मद्दत गर्दछ ।

एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापनको अवधारणा माटोको उर्वराशक्ति कायम गर्न तथा व्यवस्था गर्न एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापनले विभिन्न स्रोतलाई एकीकृत रूपमा माटोको अवस्था, माटो व्यवस्थापन, बाली व्यवस्थापन, खाद्यतत्व व्यवस्थापनको साथै निर्णयको अवस्थालाई मध्यनजर गरी कार्यक्रमलाई कार्यान्वयनमा ल्याउँदछ ।

एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापनको उद्देश्य लक्षित बाली उत्पादन हासिल गर्न र दीर्घकालीन रूपमा माटोको उर्वराशक्ति कायम राख्नको लागि स्थानीय र वाह्य स्रोत स्थानीय अवस्था अनुकूल प्रभावकारी रूपमा आवश्यकता अनुसूच प्रयोगमा ल्याउने हो । यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन कृषक पाठशाला सञ्चालन गरिँदै आइएको छ ।

स्रोत: दिगो भू-व्यवस्थापन कार्यक्रमको एकीकृत स्वाधतत्व व्यवस्थापन एक परिचय पुस्तिका

१०.६.२ एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापनमा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू

- बाली प्रणालीको छनौट
- स्थलको छनौट
- वस्तुस्थितिको विश्लेषण तथा मूल्यांकन
- सिफारिश प्रविधिको जानकारी
- लक्षित उत्पादनको अनुमान
- माटो परीक्षण
- बालीले लिने खाद्यतत्वको अनुमान
- खाद्यतत्वको सन्तुलनको हिसाब
- खाद्यतत्वको स्रोत र प्रयोग गर्ने समय
- दिगो रूपले कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्न र माटोको उर्वराशक्ति कायम राख्न उपलब्ध सबै वैकल्पिक उपायहरूको एकीकृत प्रयोग गरी माटोको उर्वराशक्ति बढाउने यसको मुख्य उद्देश्य हो ।
- माटोको उर्वराशक्ति क्षीण हुन नदिई उत्पादनमा वृद्धि गर्ने ।
- उपलब्ध स्थानीय वा बाह्य मलखादका स्रोतहरूको प्रयोगबाट अधिकतम प्रतिफल प्राप्त गर्ने ।
- दिगो उर्वराशक्ति कायम गरी वातावरणीय प्रदुषणमा कमी ल्याउने ।
- कृषकहरूलाई दिगो भू-व्यवस्थापनबारे आफ्नै हातले गरेर सिक्ने अवसर दिन ।

१०.६.३ कार्यक्रमको सम्भाव्य प्रतिफल

जिल्लाले निर्धारण गरेका पकेट क्षेत्रहरूमा कृषक समूह मार्फत कृषिमा प्रमाणित भएका प्रविधिहरू स्थलगत रूपमा अध्ययनरत परीक्षणहरू राखी सहभागीता र छलफलबाट आ-आफ्नो खेतको उर्वराशक्तिको अध्ययन गरी बढी मात्रामा रसायनिक मलको प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्ने र रसायनिक मलको अधिकतम बिस्वाले पाउने गरी प्रयोगमा ल्याउन लगाउने, स्थानीय स्रोतका प्राङ्गारिक मलको अधिकतम प्रयोग गर्न लगाउने र पर्यावरण प्रदुषित हुनबाट जोगाई कृषि उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन कृषक स्वयम्लाई दक्ष बनाउनु हो । यसरी स्थानीय स्रोत र रसायनिक मलको एकीकृत रूपमा समुचित मात्रामा, समयमा प्रयोग हुन पुगेको खण्डमा यसबाट माटाको दिगो उर्वराशक्तिको व्यवस्थापनको साथसाथै उत्पादनमा समेत दिगोपना आउने, वातावरणलाई न्यून असर पार्दै मल आयत खर्चमा समेत कमी ल्याउन सकिनेछ ।

पाठशाला संचालनमा लाग्ने खर्चको व्यवस्था स्विकृत नर्समा राखिए अनुसार हुनेछ ।

१०.६.४ IPNS कृषक पाठशाला र संचालन विधि

कृषि प्रसारका बिभिन्न तरिकाहरू मध्य कृषककै अगुवाईमा दक्ष कृषि प्राविधिकको सहयोगबाट कृषकको खेतबारीमै व्यवहारिक प्रयोग तथा सैद्धान्तिक छलफलबाट कृषकहरूलाई कृषि उत्पादन र माटो तथा मलखाद व्यवस्थापन सम्बन्धि ज्ञान दिन स्थापना भएको स्थल नै कृषक पाठशाला हो । कृषक पाठशालालाई छानो र भित्ता बिनाको पाठशाला पनि भन्ने गरिन्छ किन भने कृषकहरूले खुल्ला आकाश मुनी खेत बारीमा नै कृषि सम्बन्धि ज्ञान सिक्ने र सिकाउने काम गर्दछन् ।

कृषक पाठशालाको सफल शुरुवात इन्डोनेसियामा धान बालीको रोग किराको व्यवस्थापन गर्न शुरु भएको भएता पनि हाल बिभिन्न देशहरूमा यसले एकीकृत बाली व्यवस्थापनको रूपमा फड्को मारी सकेको छ । नेपालमा पनि सामुदायिक एकीकृत शत्रु जीव व्यवस्थापनको रूपमा कृषक पाठशालाले धेरै प्रगति गरेको छ । यसरी कृषक पाठशाला एक सशक्त कृषि प्रसारको माध्यमको रूपमा स्थापित भैसकेको कारण दिगो भू-व्यवस्थापन कार्यक्रम अन्तर्गतका सहभागी संस्था, माटो परिक्षण सेवा शाखा र माटो बिज्ञान महाशाखा खुमलटारले पनि आ.ब. २०५८/५९

बाट खाद्यतत्वको उचित व्यवस्थापन गरी दिगो कृषि उत्पादनको लागि एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन कृषक पाठशालाको शुरुवात गरेको छ ।

IPNS कृषक पाठशाला किन ?

भारतमा भएको हरित क्रान्तिको प्रभाव, बढ्दो जनसंख्या र आधुनिक कृषि प्रविधिमा पहुँचको कारण ७० र ८० को दशकमा नेपालमा पनि उन्नत जातको खेती, बाली सघनता, रासायनिक मलको बढ्दो प्रयोग आदि कारण उत्पादन र उत्पादकत्व केही मात्रामा बढेको पाईन्छ तर त्यस पछिका वर्षहरूमा कृषि उत्पादनमा अधोगति आउन थालेको देखिन्छ । यसको मूल कारण तराईमा प्रांगारिक पदार्थको अत्याधुनिक ह्रास पहाडी क्षेत्रमा भू-क्षयको प्रकोप, जमिनको उर्वराशक्ति (खाद्यतत्व भण्डार) मा ह्रास, असन्तुलित र अवैज्ञानिक मलखादको प्रयोग आदि हुन् । तसर्थ बैज्ञानिक रूपमा मलखादको सन्तुलित व्यवस्थापन नगर्ने हो भने यो समस्याले अरु बिकराल रूप लिन सक्छ । नेपालमा प्रांगारिक र गोठमल खाद्यतत्वको प्रमुख स्रोत हो तर हालको बाली सघनता र बालीको उत्पादन क्षमतालाई ध्यान दिने हो भने प्रांगारिक मलले मात्र बालीको आवश्यकता पुग्ने देखिंदैन । तसर्थ प्रांगारिक तथा रासायनिक मलको एकिकृत रूपमा व्यवस्थापन गर्न सके मात्र दिगो माटो व्यवस्थापन हुनुको साथै आशा गरे अनुसारको कृषि उत्पादन पनि लिन सकिन्छ । यही सन्देश कृषक माफ्नै लैजानको लागि IPNS कृषक पाठशाला संचालन गर्न शुरु गरिएको हो । यसरी IPNS कृषक पाठशालाको प्रमुख उद्देश्य दिगो माटो व्यवस्थापन भएता पनि IPNS कृषक पाठशालामा बाली लगाउने देखि थन्काउने बेला सम्म नै अपनाउने पर्ने आधुनिक प्रविधि बारे कृषकहरूलाई सैद्धान्तिक तथा व्यावहारिक ज्ञान दिईन्छ ।

कृषक पाठशालामा के गरिन्छ ?

कृषक पाठशालामा २५-३० जना कृषक सहभागी हुन्छन् । सहजकर्ताको सहयोगमा कृषकहरूले कृषक- पाठशाला शुरु हुनु अघि आफ्नो क्षेत्रको बाली पद्धतिमा आधारित रही त्यहाँको औषत उत्पादन, राष्ट्रिय औषत उत्पादन र उक्त बालीले दिन सक्ने अधिकतम उत्पादन आदि बारेमा छलफल गरिन्छ । यसो गर्दा आफ्नो क्षेत्रमा उत्पादन कम छ भन्ने लागेमा उत्पादन कम हुनाको कारण के हुन सक्छ भन्ने बारेमा छलफल गरिन्छ । यसरी छलफल गर्दा माटोको अवस्था र व्यवस्थापन, बाली व्यवस्थापन र मलखाद व्यवस्थापनको विविध पक्षहरूमा व्यापक छलफल गरिन्छ । यसरी छलफल गर्दा माटोको उर्वराशक्तिको जानकारी लिने क्रममा, प्रयोगशाला सुबिधा भएको ठाउँमा प्रयोगशालामा माटो बिश्लेषण गरेर नभएको ठाउँमा किटबक्स वा अन्य सरल माध्यमको प्रयोग (pH-paper, NO₃-stip, H₂O₂) गरेर कृषकलाई जानकारी गराउन सकिन्छ । अन्य कुरा (बाली तथा मलखाद व्यवस्थापनको हकमा) कृषकसंगको छलफलबाट जानकारी लिन सकिन्छ । यसरी विविध पक्षहरूमा (तालिका-१) व्यापक छलफल गरेपछि समूह कृषकले नै बाली उत्पादन कम हुनाको कारणहरूको सुचि तयार गर्दछन् र उक्त कारण/समस्या निराकरणको लागि सहजकर्ताको सहयोगमा आधुनिक प्रविधिको खोजी गरी कृषक पाठशाला संचालन गर्ने योजना तर्जुमा गर्दछन् ।

तालिका १ : एकिकृत खाद्यतत्व ब्यबस्थापन कृषक पाठशाला संचालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू

माटोको अवस्थाको जानकारी र अवसरको खोजी	बाली पद्धतिको जानकारी र अवसरको खोजी	खाद्यतत्वको प्रयोग र सुधारको खोजी
१. कमसल माटो २. भू-क्षयको सम्भावना ३. प्रांगारिक पदार्थको कमी ४. पि.एच.	१. जात- बढी र कम फल्ने, छिटो र ढिलो फल्ने २. बीउको शुद्धता ३. गोडमेल र सिंचाई र लगाउने समय ४. रोग किराको प्रकोप	१. कमसल गोठेमल २. गोठेमलको कमी ३. रासायनिक मलको प्रयोग नभएको ४. असन्तुलित र समय नमिलाई प्रयोग गर्ने गरेको ५. शुक्ष्मत्वको कमी ६. मलखाद प्रयोग गर्ने तरिका

माथिको विवरण सङ्कलन तथा छलफल पश्चात कृषक पाठशाला संचालन गर्दा के के कुरामा ध्यान दिई संचालन गर्ने भन्ने तय गरिन्छ । एकिकृत खाद्यतत्व ब्यबस्थापन कृषक पाठशाला संचालन गर्दा के के कुरामा ध्यान दिनु पर्छ भन्ने केहि उदाहरण तल दिईएको छ ।

माटो र बालीको अवस्था	सम्भावित समस्या	समाधानको उपाय
बलौटे माटो	संचित खाद्यतत्वको कमी	वालको आवश्यकता अनुसार खाद्य तत्व प्रयोग गर्ने (calculator को प्रयोग)
	खाद्यतत्वको चुहावटको संभावना	नाइट्रोजन मल एकैचोटि प्रयोग नगर्ने पोटास पनि दुइपटक प्रयोग गर्दा फाइदा हुन्छ
	प्रांगारिक पदार्थको कमी	प्रांगारिक मलको प्रयोग बढाउने ।
भिरालो जमिन	भु-क्षयको संभावना	गह्रा सुधार गर्ने ।
		वर्षा याममा खनजोत नगर्ने
धेरै अम्लीय /क्षारिय माटो	खाद्यतत्वको उपलब्धता कम हुने	कृषि चूनको प्रयोग गर्ने
	विरुवा राम्ररी नहुर्कने	प्रांगारिक मल बढाउने
असन्तुलित मल खादको प्रयोग	बालीको वृद्धि र उत्पादनमा कमी	बालीको आवश्यकता र माटोमा निहित खाद्यतत्वको आधारमा सन्तुलित मलखादको प्रयोग गर्ने
उचित समयमा मलखाद प्रयोग नहुनु	अपेक्षित उत्पादन/बाली विकास नहुने	उपयुक्त समयमा उचित तरिकाले मलखाद दिने
उपयुक्त जातको खेती नहुनु	उत्पादनमा कमी	उपयुक्त जातको छनौट गर्ने (सम्बन्धित बाली बिषयको बुकलेट, पुस्तिकाको प्रयोग गर्ने)
राम्रो बिउ प्रयोग नहुनु	आशातित उत्पादन नहुनु	शुद्ध नश्लको बिउ प्रयोग गर्ने
उपयुक्त समयमा गोडमेल नगरेको	बाली वृद्धिमा कमी उत्पादनमा कमी	रोपेको ३-४ हप्तामा र धानचमरा निकाल्नु अघि गोडमेल गर्ने
रोग किराको प्रकोप	बाली वृद्धिमा कमी उत्पादनमा कमी	रोग अवरोधकजातको खेती रोग/किटनाशक विषादीको सुरक्षित प्रयोग
भण्डारणमा कमी	भण्डारणमा क्षति बढी	बाली राम्ररी सुके पछि भण्डारण गर्ने, सुरक्षित भण्डारको प्रयोग, सुरक्षित विषादीको प्रयोग

यसरी संकलित विवरणको सुची तयार गरि सके पछि प्राथमिकीकरण गरि मुख्य समस्यामा केन्द्रित रहि कृषक

पाठशाला तर्जुमा गर्ने । कृषक पाठशाला संचालन गर्दा एक रोपनी जग्गा छनौट गरि आधा भागमा कृषककै तरिकाले खेती गर्ने र आधा रोपनीमा शिफारिश गरिए अनुसार गर्ने । कृषक पाठशाला नजिकै स-साना अध्ययन परिक्षण पनि गर्न सकिन्छ, जस्तै :

- विभिन्न जातहरूको तुलनात्मक अध्ययन
- प्रति इकाइ वोट संख्या कम र बढी
- लगाउने समयमा अन्तर
- यूरिया र गहुँतको प्रयोगको तुलना आदि

माथि व्याख्या गरिए अनुसार कृषकहरू सँगको परम्परागत खेती प्रणालि बारेको विवरण टिपिसके पछि, यसमा भएका कमी कमजोरीहरूको बारेमा कृषकसँगै बसेर छलफल गरि परम्परागत कृषि प्रणालिमा बालीको उत्पादन कम हुनुको कारणहरू पत्ता लगाउन सहजकर्ताले कृषकहरूलाई सहयोग गर्नु पर्दछ । यसरी उत्पादन उत्पादकत्व कम हुनाको कारण पत्ता लगाइ सकेपछि सहजकर्ताले यी समस्या समाधानको लागि उपलब्ध आधुनिक कृषि प्रविधि, उन्नत बीउ, मलखाद र यिनको उचित प्रयोगकोबारेमा सहभागी कृषकहरूलाई जानकारी गराउनु पर्दछ ।

(नोट: यो छलफलमा जानु अघि सहजकर्ताले दिगो माटो व्यवस्थापन र त्यहा प्रचलित बाली प्रणालीमा संलग्न बालीहरूको वैज्ञानिक व्यवस्थापन र स्थानीय स्तरमा तिनको उपलब्धता र प्रयोग हुन सक्ने सम्भाव्यताकोबारेमा समेत विस्तृत अध्ययन गर्नु पर्दछ ।)

परम्परागत प्रणालीमा भएका कमजोरीहरू पत्ता लगाउने र तिनको समाधानको लागि उपलब्ध प्रविधि र श्रोत साधनको बारेमा निर्णय लिने काम सकभर सहभागी कृषकहरू मध्य बाटै आओस भन्ने प्रयास गर्नु पर्दछ । सहजकर्ताले यसमा उत्तेजकको भूमिका मात्र निर्वाह गर्नु पर्दछ । यदि सहभागी हरूको ज्ञानको स्तर धेरै कम छ र समस्या पहिचान तथा समाधानका उपाय खोज्न नसक्ने अवस्था छ भने त्यस्ता अवस्थामा सहजकर्ताले विभिन्न वैकल्पिक उपायहरू प्रस्तुत गरि समूहमा विस्तृत छलफल पश्चात मात्र निर्णयमा पुग्नु राम्रो हुन्छ । यसो गर्दा कृषकको निर्णय क्षमतामा विकास हुनको साथै हामी पनि केहि जान्दा रहेछौ भन्ने भावनाको विकास हुन्छ । यसरी कृषक पाठशाला तर्जुमाको लागि कृषकसंग सहभागितात्मक छलफलबाट निस्केको निचाडको आधारमा एकिकृत खादतत्व ब्यवस्थापन कृषक पाठशाला तर्जुमा कसरी गर्ने भन्ने २ वटा उदाहरण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

अवस्था - १

बाली प्रणाली :- मकै - गहुँ

माटोको अवस्था :- प्राङ्गारिक पदार्थ १००, फस्फोरस २० के.जी.रहे, पोटास ५० के.जी.रहे, पि.एच. ५.०

१	बाली	मकै	गहुँ
२	जात	स्थानिय सेतो	आर आर - २१
३	बीउको गुणस्तर	छनौट नगरेको	१५-२० बर्ष पुरानो
४	रोप्ने समय	जेष्ठ	कार्तिक
५	गोड्ने समय	४०-५० दिन पछि एक पटक	-
६	सिंचाई	-	१ पटक ४०-५० दिनमा
७	मलखादको प्रयोग		
	गोठेमल डोको/रोपनी	२०	१०
	यूरिया के.जी./रो.	-	-
	डि.ए.पि. के.जी./रो.	-	-

	पोटास के.जी./रो.	-	-
८	प्रयोग गर्ने समय र तरिका	चैत्रमा लगेर थुपार्ने बैशाख अन्तमा माटोमा मिलाउने	गहुं छरी सकेपछि माथिबाट छर्ने
९	रोग	फेद कुहिने घोगाको कालो पोके	सिन्दुरे -
१०	किराहरू	खुम्रे, गवारो	धमिरा
११	रोग किरा नियन्त्रण गरे/नगरेको	नगरेको	नगरेको
१२	उत्पादन	१०० के.जी. प्रति रोपनी	५० के.जी. प्रति रोपनी

समस्याहरू :

मकै	गहुं
उत्पादनमा कमी	उत्पादनमा कमी
माटो कम उब्जाउ	माटो कम उब्जाउ
मलखादको प्रयोग कम र गलत तरिका	मलखादको प्रयोग कम र गलत तरिका
कमसल बीउ	कमसल बीउ
गोडमेल समयमा नभएको	सिंचाई ढिला भएको
रोग किराको प्रकोप	रोग किराको प्रकोप

सुधारको सम्भावना :

मकै	गहुं
नयाँ जातको राम्रो बीउ	नयाँ जातको राम्रो बीउ
बीउ उपचार	बीउ उपचार
पहिलो गोडाई २५-३० दिन र दोश्रो गोडाई ४०-५० दिनमा	पहिलो सिंचाई २०-३० दिन र दोश्रो ४०-५० दिनमा
उचित तरिकाबाट सन्तुलित मलखादको प्रयोग	उचित तरिकाबाट सन्तुलित मलखादको प्रयोग
रोग किरा नियन्त्रण गर्ने	रोग किरा नियन्त्रण गर्ने

खाद्यतत्व सन्तुलनको वर्तमान अवस्था

बिबरण	मात्रा	सन्तुलन के.जी. प्रति रोपनी				
माटो		प्रां.प.	ना.-१	ना.-२	फस्फोरस	पोटास
प्रांगारिक पदार्थ, प्रतिशत	१	-६०	१.५	०.७	-	-
फस्फोरस के.जी/ हे.	२०	-	-	-	०.५	-
पोटास के.जी/ हे.	५०	-	-	-	-	१.७
सन्तुलन १ माटो		-६०	+१.५	+०.७	+०.५	+१.७

बाली उत्पादन						
मकै के.जी./रो	१००	+५.५	-२.३	-	-१.०	-२.०
गहुँ के.जी. /रो	५०	+२	-	-१.२	-०.४	-१.०
सन्तुलन २ बाली		+ ७.५	-२.३	-१.२	-१.४	-३.०
पहिलो बालीलाई मल						
सामान्य कम्पोष्ट मल डोको/रो	२०	+ ७०	+१.२	+०.३	+०.६	+१.६
दोश्रो बालीलाई मल						
सामान्य कम्पोष्ट मल डोको/रो	१०	+३५		+०.६	+०.३	+०.८
सन्तुलन ३ मलखाद		+१०५	+१.२	+०.९	+०.९	+२.४
सन्तुलन जम्मा		+५२.५	+०.७	+ ०.४	+०	+१.१

निष्कर्ष:- माटोको उर्वराशक्तिमा बृद्धि देखिन्छ तर उत्पादन धेरै कम छ । तसर्थ उत्पादन बृद्धि गर्न बाली व्यवस्थापन तथा रोग किरा व्यवस्थापनमा बढी जोड दिनु पर्दछ । यसरी उत्पादन बृद्धि गर्दा खाद्यतत्व नपुग भएमा खाद्यतत्वको पनि व्यवस्था गर्नु पर्दछ ।

नयाँ उत्पादन लक्ष अनुसारको खाद्यतत्व सन्तुलन

बिबरण	मात्रा	सन्तुलन के.जी. /रोपनी				
माटो		प्रा.प.	ना.-१	ना.-२	फस्फोरस	पोटास
प्रांगारिक पदार्थ, प्रतिशत	१	-६०	१.५	०.७	-	-
फस्फोरस के.जी./हे.	२०	-	-	-	०.५	-
पोटास के.जी./हे.	५०	-	-	-	-	१.७
सन्तुलन १ माटो		-६०	+१.५	+०.७	+०.५	+१.७
बालीलाई आवश्यक पर्ने खाद्यतत्व						
मकै के.जी./रो	२००	+१०	-४.६	-	-१.९	-४.०
गहुँ के.जी./रो	१००	+४	-	-२.४	-०.८	-२.०
सन्तुलन २ बाली		+ १४	-४.६	-२.४	-२.७	-६.०
पहिलो बालीलाई मल						
गोठेमल डोको /रो	२०	+७०	+१.२	+०.३	+०.६	+१.६
डि.ए.पी.के.जी./रो	२		+०.३	-	+०.७	-
यूरिया के.जी./रो	५		१.६५	-	-	-
पोटास के.जी./रो	३		-	-	-	+१.३५
दोश्रो बालीलाई मल						
गोठेमल डोको /रो	१०	+३५	-	+०.६	+०.३	+०.८
डि.ए.पी.के.जी./रो	२	-	-	+०.३	+०.७	-
यूरिया के.जी./रो	२	-	-	+०.६६	-	-
पोटास के.जी./रो	३	-	-	-	-	१.३५

बिबरण	मात्रा	सन्तुलन के.जी. / रोपनी				
सन्तुलन ३ मलखाद		+१०५	+३.१५	+१.८६	+२.३	+५.१
जम्मा सन्तुलन		+५९	+०.०५	+०.१६	+०.१	+०.८

यहां राम्रो बाली व्यवस्थापन गरी, डि.ए.पी.-४ के.जी., यूरिया- ७ के.जी. र पोटास- ६ के.जी. (अनुमानित थप खर्च ३००/-) प्रयोग गर्दा थप १०० के.जी. मकै र ५० के.जी. गहुँ (अनुमानित थप १२००/- २ ८ / के.जी.) उत्पादन बढ्ने देखिन्छ ।

IPNS कृषक पाठशालाको तर्जुमा

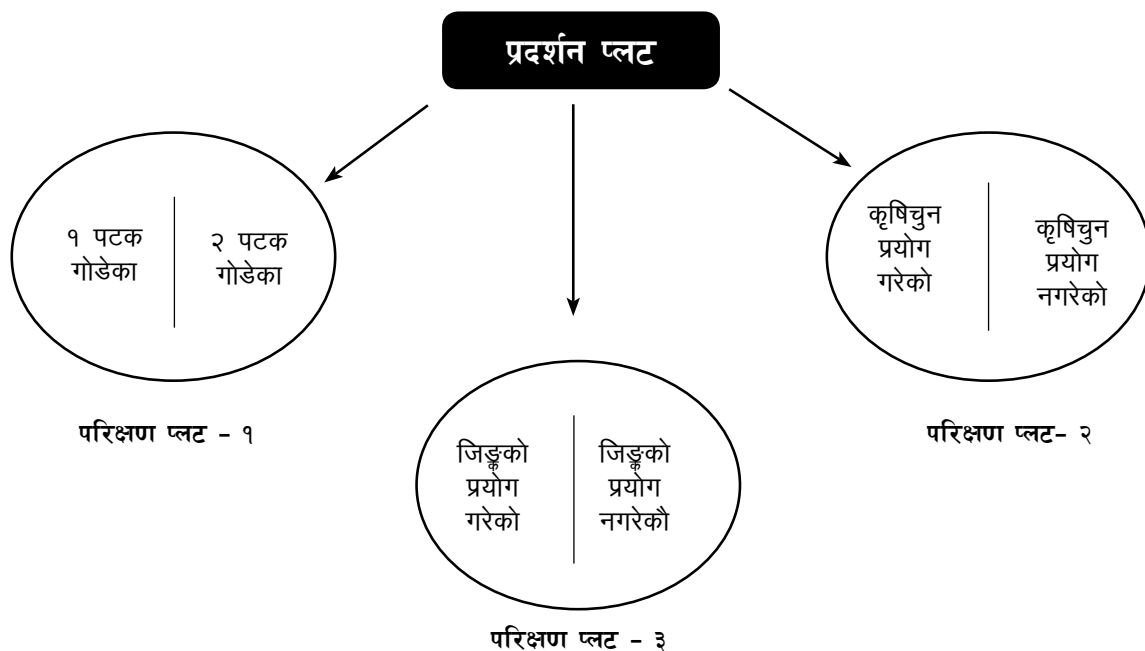
अवस्था विश्लेषण (situation analysis) को आधारमा बाली पात्रो तयार गर्ने र बाली पाकत्रोको आधारमा समस्या पहिचान गरी सकेपछि कृषक पाठशाला मार्फत कृषकलाई सिकाउनको लागि के के कुराहरु समावेश गर्न सकिन्छ भनी सुधारको संभावनाको खोजी गरिन्छ । जुन पहिले नै व्याख्या गरी सकिएको छ । तसर्थ कृषक पाठशाला संचालन गर्दा १ रोपनी जग्गा छनौट गरी आा क्षेत्रमा कृषककै तरिकाबाट खेती गरिन्छ र आधा क्षेत्रफलमा उन्नत प्रविधिको प्रयोग गरी बाली उत्पादन बढाउनको साथै माटो सुधार समेत गर्ने प्रयास गरिन्छ । जसलाई क्षेल् (एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन) तरिका भनिन्छ ।

प्रदर्शन प्लटको तयारी (अवस्था विश्लेषण गरी समस्या पहिचान गरेको आधारमा)

मकै खेतीको लागि

IPNS तरिका -II	IPNS तरिका - I	कृषक तरिका- I	कृषक तरिका - II
<ul style="list-style-type: none"> ■ उन्नत बीउ ■ अन्य सबै IPNS-I तरिका अनुसार गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पुरानो बीउ ■ मलखाद बढाउने (सन्तुलित मात्रामा) र उचित तरिकाले प्रयोग गर्ने ■ २ पटक गोडमेल गर्ने २०-२५ र ४०-५० दिनमा ■ आवश्यकता अनुसार रोग किरा नियन्त्रण गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पुरानो बीउ ■ परमपरागत मलखादको प्रयोग ■ परमपरागत गोडमेल 	<ul style="list-style-type: none"> ■ उन्नत बीउ ■ अन्य सबै तरिका-I अनुसार

- उत्पादन बढाउन उन्नत बीउ तथा थप मलखाद व्यवस्थापन गर्नु पर्ने हुँदा ४ वटा प्लट बनाईएको छ तर राम्रो बीउ प्रयोग भईरहेको ठाउँमा २ वटा मात्र प्लट बनाएमा पनि पुग्दछ ।
- उपसमूह बनाएको भए हरेक उपसमूहलाई बराबर भाग पर्ने गरी क्षेत्रफल बिभाजन गर्ने र प्रत्येक बैठकमा हरेक प्लटबाट ५,५ वटा बोटको उचाई, पात संख्या, रङ्गको गाढा पन, रोग किरा वा खाद्यतत्व कमीको लक्षण आदि बारेमा तथ्यांक सङ्कलन गर्न लगाउने ।
- क्षेल् प्रदर्शन प्लटमा सकभर मुख्य मुख्य समस्या समाधानको लागि मात्र प्रयास गर्नु पर्दछ । यदी थप कुराहरुको अध्ययन गर्नु परेमा मुख्य प्रदर्शन प्लटको वरीपरी स-साना परिक्षण प्लटहरु स्थापना गरी अध्ययन कृषकको अगुवामा गरीने परीक्षण (FLE) गर्न सकिन्छ । जस्तै :
  - (१) कृषि चुनको प्रयोग गरेको / नगरेको
  - (२) जिङ्को प्रयोग गरेको / नगरेको
  - (३) १ पटक मात्र गोडेको र २ पटक गोडेको आदि ।

अवस्था -२

बाली प्रणाली		मकै-काउली
माटोको अवस्था:- प्राङ्गारिक पदार्थ २ प्रतिशत, P2 O5 . ३० के.जी. K2O . १५० के.जी./हे.,pH . ४.५		
१. बाली	मकै	काउली
२. जात	मनकामना - १	काठमाण्डौ लोकल
३. बीउको गुणस्तर	राम्रो C-1	एग्रोभेट
४. रोप्ने समय	चैत्र	बीउ राख्ने भदौ -१५
		बिरूवा रोप्ने कार्तिक- १
६. गोड्ने समय	१ पटक २५-३० दिन पछि	आवश्यकता अनुसार (२ पटक)
७. बोट संख्या प्रति रोपनी	२०००	१८००
८. सिंचाइ	-	गाग्रीमा बोकेर बोट बोटमा राख्ने ।
९. मलखाद		
गोठेमल	२० डोको प्रति रोपनी	३० डोको प्रति रोपनी
यूरिया	२ के.जी.प्रति रोपनी	५ के.जी. प्रति रोपनी
डि.ए.पी.	१ के.जी. प्रति रोपनी	३ के.जी.प्रति रोपनी
पोटास		
१०. प्रयोग गर्ने समय		
रोप्ने बेला	गोठेमल + डि.ए.पी. + १ के.जी. यूरिया	गोठेमल + डि.ए.पी.+ २ के.जी. यूरिया + बोरेक्स (रोप्ने बेलामा)
टपट्रेसिङ्ग	१ के.जी. यूरिया	२ पटक १.५, १.५ के.जी. यूरिया
११. किराहरू	गवारो, खुम	पात खाने लाभ्रे, लाही

बाली प्रणाली	मकै-काउली	
१२. रोगहरू		थोप्ले, फेद कुहिने
१३. रोग किरा नियन्त्रण	नगरेका	किटनासक तथा दुसीनासक बिषादी २-३ पटक प्रयोग गर्ने गरेको ।
१४. उत्पादन	१५० के.जी. प्रति रोपनी	१००० के.जी. प्रति रोपनी

खाद्यतत्व सन्तुलनको वर्तमान अवस्था

माटोको अवस्था	के.जी. प्रति हेक्टर					
	मात्रा	प्राङ्गारिक पदार्थ	ना.- १	ना.- २	फस्फोरस	पोटास
प्राङ्गारिक पदार्थ	२	- १२०	+२.३	+१.०	-	-
फस्फोरस के.जी./हे	३०	-	-	-	+०.७५	-
पोटास के.जी./हे	१५०	-	-	-	-	+५.०
सन्तुलन- १, माटो		-१२०	+२.३	+१.२	+०.७५	+५.०
बाली उत्पादन						
मकै के.जी. /रोपनी	१५०	+७.५	-३.४	-	-१.४	-३.०
काउली के.जी./रोपनी	१०००	+८.०	-	-८.०	-३.०	-९.०
सन्तुलन -२, बाली	-	+१५.५	-३.४	-८.०	-४.४	- १२.०
पहिलो बालीमा मलखाद						
साधारण गोठेमल डोको/रो	२०	+७०	+१.२	+०.३	+०.६	+१.६
यूरिया के.जी. /रो	२	-	+०.७०	-	-	-
डि.ए.पी. के.जी. /रो	१	-	+०.१०	-	+०.४	-
दोश्रो बालीलाई मल						
कमसल गोठेमल डोको/रो	३०	+१०५	-	+१.८	+०.९	+२.४
यूरिया के.जी. /रो	५	-	-	+१.६	-	-
डि.ए.पी. के.जी. /रो	३	-	-	+०.४	+१.०	-
सन्तुलन - ३, मलखाद	-	+१७५	+२.०	+४.१	+२.९	+४.०
जम्मा सन्तुलन		+७०	+०.९	-२.८	-०.७	-३.०

- उक्त अवस्थामा माटोमा प्राङ्गारिक पदार्थको सुधार हुन्छ । मकै बालीलाई नाईट्रोजन मल बढी भएको छ ।
- काउलीमा नाईट्रोजन, फस्फोरस र पोटास तिनै मल नपुग्ने देखिन्छ । तसर्थ यस्तो अवस्थामा मकै बालीमा नाईट्रोजन घटाउनुका साथै काउलीको लागि थप मलको व्यवस्था गर्नु पर्दछ । अन्यथा बाली उत्पादन घट्नुको साथै माटोको उर्वराशक्ति पनि घट्दै जान्छ ।
- यदि क्याल्कुलेटरको प्रयोग गर्ने सम्बन्धि तालीम लिएको छैन भने माटो जाँचको आधारमा आई.पि.एन.एस. तरिकामा माटो धेरै मलिलो भए सिफारिस खाद्यतत्वको एक चौथाई मात्रा, मध्यम भए आधा मात्रा र कम भए सिफारिस खाद्यतत्वको पुरै मात्रा प्रयोग गर्ने र कृषक तरिकामा चेक लिष्ट अनुसार परम्परागत रूपमा प्रयोग गर्ने मात्रा नै राख्ने ।

IPNS तरिकामा खाद्यतत्वको सन्तुलन :

माटोको अवस्था	के.जी. प्रति हेक्टर					
	मात्रा	प्राङ्गारिक पदार्थ	ना.- १	ना.- २	फस्फोरस	पोटास
प्राङ्गारिक पदार्थ	२.०	- १२०	+२.३	+१.२	-	-
फस्फोरस के.जी. /हेक्टर	३०	-	-	-	+०.७५	-
पोटास के.जी. /हेक्टर	१५०	-	-	-	-	+५.०
सन्तुलन- १, माटो		-१२०	+२.३	+१.२	+०.७५	+५.०
बाली उत्पादन						
मकै के.जी. /रोपनी	२००	+१०.०	-४.६	-	-१.४	-३.०
काउली के.जी. /रोपनी	१०००	+८.०	-	-८.०	-३.०	-९.०
सन्तुलन -२, बाली	-	+१०.०	-४.६	-८.०	-४.९	- १२.०
मकैमा मलखाद						
साधारण गोठेमल डोको/रोपनी	२०	+७०	+१.२	+०.३	+०.६	+१.६
यूरिया के.जी. /रोपनी	३	-	+१.०	-	-	-
डि.ए.पी. के.जी. /रोपनी	२	-	+०.३	-	+०.७	-
पोटास	२	-	-	-	-	०.९०
काउलीमा मलखाद						
कमसल गोठेमल डोको/रोपनी	३०	+१०५	-	+१.८	+०.९	+२.४
यूरिया के.जी. प्रति रोपनी	१२	-	-	+३.९	-	-
डि.ए.पी. के.जी. प्रति रोपनी	६.०	-	-	+०.९०	+२.१	-
पोटास	५.०	-	-	-	-	+२.३
सन्तुलन - ३, मलखाद	-	+१७५	+२.५	+६.९	+४.३	+७.२
जम्मा सन्तुलन	-	+७३	+०.२	+०.२	+०.१५	+०.२

नोट :

- मकैमा थप १ के.जी. युरिया, १ के.जी. डि.ए.पी., र २ के.जी. पोटास प्रयोग गर्दा ५० के.जी. उत्पादन बढाउन सक्ने देखिन्छ ।
- काउलीको खद्यतत्वको आवश्यकता पुरा गर्न ७ के.जी. युरिया, ३ के.जी. डि.ए.पी. र ५ के.जी. पोटासको आवश्यकता पर्दछ ।

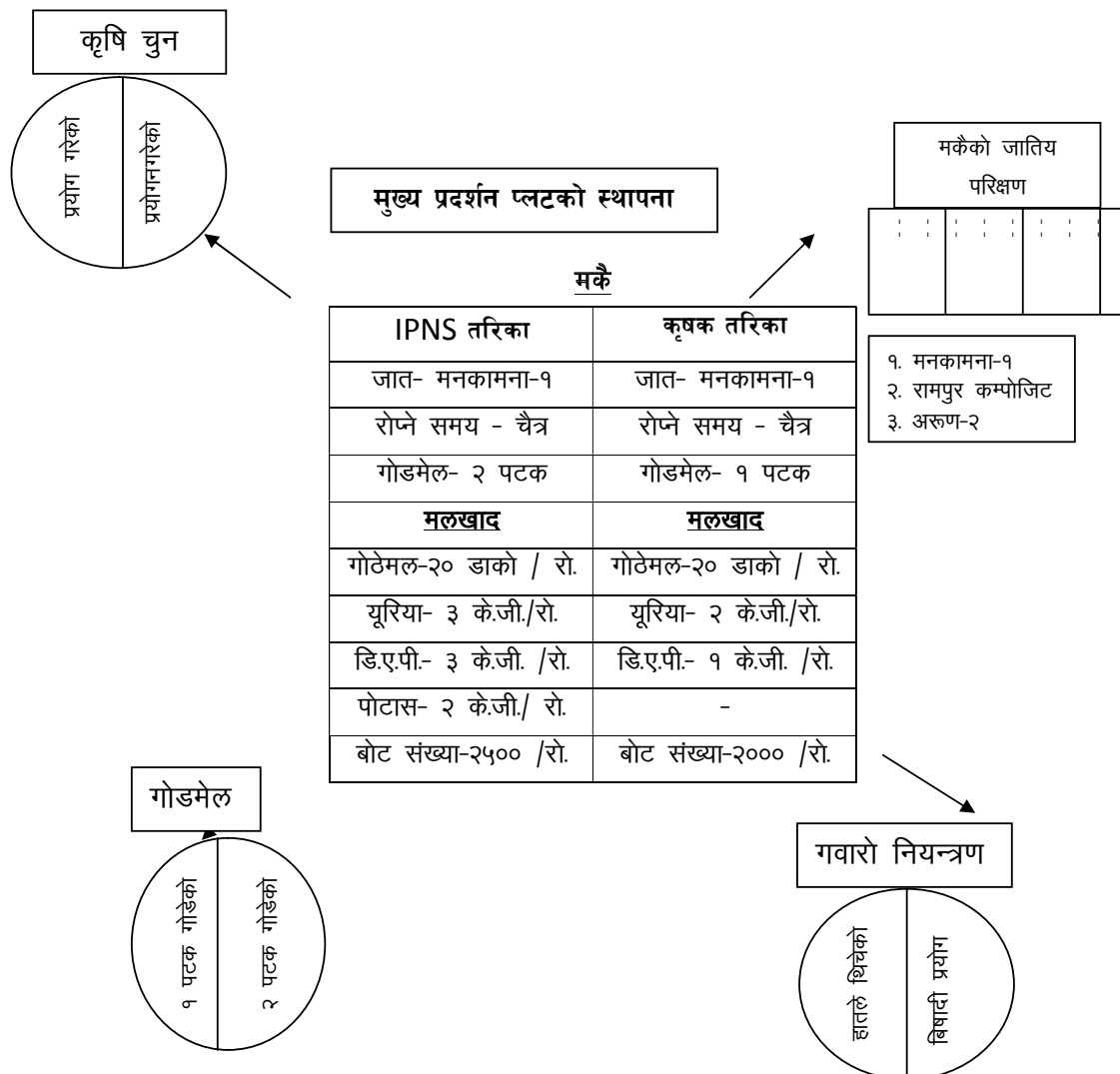
माथि दिईएको बाली पात्रो अनुसार खाद्यतत्वको सन्तुलन र अन्य अवस्था विश्लेषण गरी हेर्दा उक्त बाली प्रणालीमा तपसिल अनुसारको समस्या देखिन्छ ।

समस्याहरू

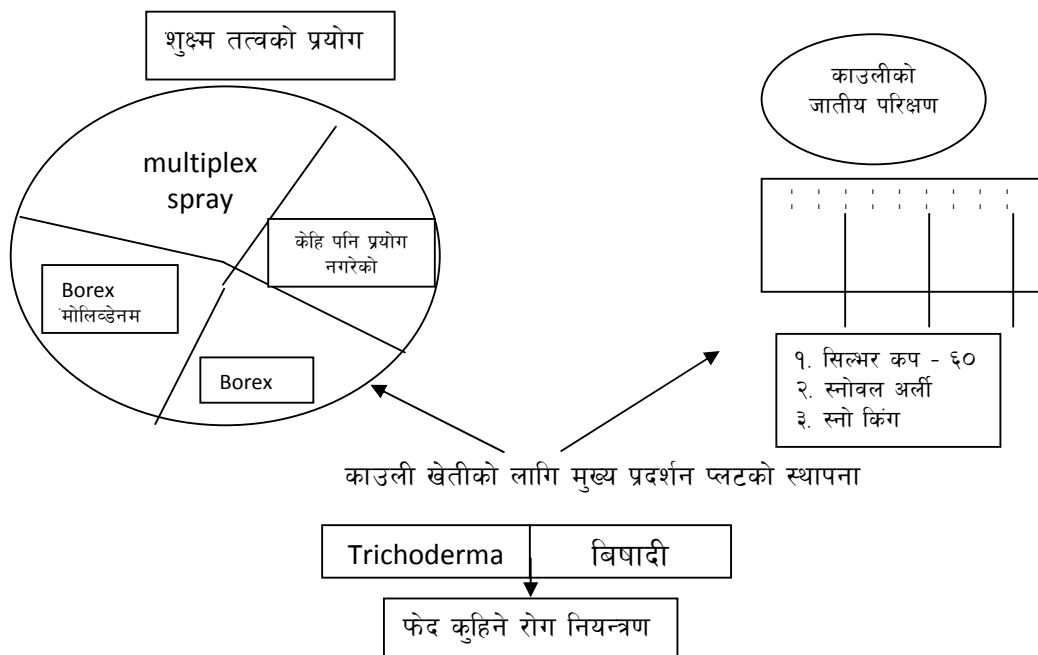
मकै	काउली
गोडमेल एक पटक मात्र भएको	मलखादको कमी
गवारो तथा खुम्चे किराको समस्या, बोट संख्या कम	सिँचाईको असुबिधा
उत्पादनमा कमी	रोग किराको प्रकोप

सुधारको सम्भावना

मकै	काउली
२ पटक गोडमेल गर्ने	यूरिया, डि.ए.पी.र पोटास आवश्यकता अनुसार बढाउने ।
बोट संख्या २५०० प्रति रोपनी राख्ने	थोपा सिंचाई जडान गर्ने
थप मलखादको प्रयोग गरी उत्पादन बढाउने	रोग किराको नियन्त्रण/बिषादीको सुरक्षित प्रयोग

यसरी मुख्य प्रदर्शन प्लटको साथै कृषक द्वारा गरिने थप परिक्षण संचालन गर्न सकिन्छ ।

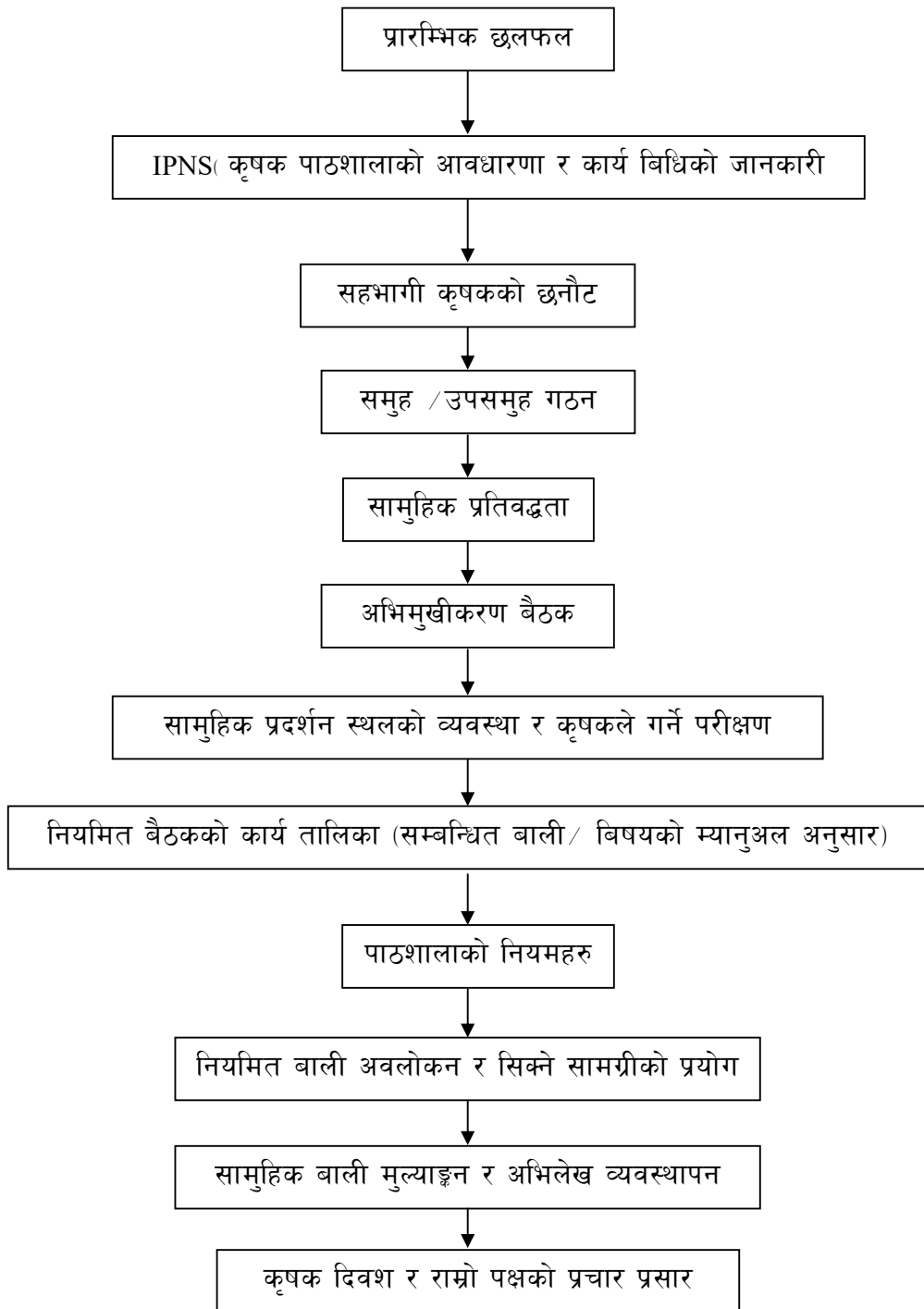

IPNS तरिका	कृषक तरिका
जात- कालोकल	जात- कालोकल
रोप्ने समय - भाद्र-कार्तिक	रोप्ने समय - भाद्र-कार्तिक
गोडमेल- २ पटक	गोडमेल- २ पटक
सिंचाई - थोपा सिंचाई	सिंचाई- गाग्रीमा बोकेर
मलखाद	मलखाद
गोठेमल-३० डाको / रो.	गोठेमल-३० डाको / रो.
यूरिया- १२ के.जी./रो.	यूरिया- ५ के.जी./रो.
डि.ए.पी.- ६ के.जी. /रो.	डि.ए.पी.- ३ के.जी. /रो.
पोटास- ५ के.जी./ रो.	बोरेक्स- १ के.जी./ रो.
बोरेक्स- १ के.जी./ रो.	रोग किरा नियन्त्रण
रोग किरा नियन्त्रण	बिषादीको प्रयोग
बिषादीको सुरक्षित प्रयोग	

मुख्य प्रदर्शन प्लटको साथै कृषकहरूलाई बिभिन्न परिक्षण गर्न सिकाउन सकिन्छ । जस्तै :

१. अगौटे काउलीको बिभिन्न जातिय परिक्षण
२. फेद कुहिने रोगको जैविक तथा रासायनिक नियन्त्रण
३. बिभिन्न शुष्म तत्वको प्रभाव अध्ययन ।

कृषक पाठशालाको योजना तर्जुमा तथा संचालन विधि

नियमित बाली अवलोकन र छलफलको कार्य तालिका

समय	बिषयवस्तु	तरिका / सामग्री	श्रोत व्यक्ति
7-7:15	हाजिरी र कृषक समूहबाट सहजकर्ताको चयन	समूह छलफल	
7:15-7:30	सहजकर्ताबाट खेल प्रस्तुत गर्ने	उखान, टुक्का	
7:30-7:45	कुनै एक सहभागीबाट गत बैठकको पुनरावलोकन गन	प्रस्तुती	
7:45-8:15	समूहबाट बाली अवलोकन गरी Data sheet प्रयोग गरेर बालीको अवस्था, रोग, किरा खाद्यतत्वको समस्या आदि तथ्याङ्क संकलनगर्ने	अवलोकन, कापी, कलम	
8:15-8:45	ठुलो कागजमा आफ्नो समूहको अवलोकन, पहिचान गरेको समस्या र समस्या समाधानको सुझाव समेत हरेक उपसमूहले प्रतिवेदन तयार गर्ने ।	मार्कर, ब्राउन पेपर	
8:45-9:15	समूहको प्रस्तुती सामूहिक छलफलबाट समस्या पहिचान तथा समाधानको निष्कर्ष निकाल्ने (सहजकर्ताले आवश्यक वातावरण तयार गरी निचोड निकाल्न सहयोग गर्ने)	प्रस्तुती तथा सामूहिक छलफल	
9:15-9:30	सहजकर्ताबाट समूह परिचालनको लागि खेल चुट्किला प्रस्तुत गर्ने / चियापान	समूह परिचालन सम्बन्धि ज्ञान बर्द्धक खेल	
9:30-10:30	समयानुकूल बिशेष कक्षा र छलफल	प्रस्तुती तथा सामूहिक छलफल	
10:30-11:00	सिफारिशको कार्यान्वयन तत्काल गर्ने सामूहिक रूपमा ^१ अर्को बैठकको मिति तोक्ने र अर्को बैठकमा छलफल हुने बिशेष कक्षाको बिषय पनि तोक्ने । ^२	ब्यवहारिक प्रयोग छलफल	

^१यसो गर्दा कृषक तरिकामा आफ्नै परमपरागत काम मात्र गर्ने र IPNS तरिकामा मात्र छलफलको निष्कर्षबाट आएको सिफारिश अनुसार गर्ने, यदी तत्काल गर्न सम्भव नभएमा त्यसको भोलीपल्ट वा पर्सिपल्ट (सकभर छिटो) गर्न सकिन्छ ।

^२बिषयवस्तुमा कुन कुन बिषयवस्तु समावेश गर्ने भन्ने कुरो अवस्था बिश्लेषणबाट पहिचान भएका मुख्य समस्या र तिनको समाधानको बारेमा केन्द्रित हुनु आवश्यक छ । जस्तै : उन्नत बीउको महत्व, सिंचाई र गोडमेल, सन्तुलित मलखादको आवश्यकता, उचित मात्रा र प्रयोग गर्ने समय, माटो बिग्रनुको कारण र सुधारको उपाय, गोठमलको सुधार, मुख्य मुख्य रोग किरा र रोकथामका उपाय आदि ।

यसरी बैठक बस्दा वा पाठशाला संचालन गर्दा बाली अवलोकन, माटो जाँच आदिको लागि सहयोगी हुने सामग्रीहरू जस्तै : नाईट्रेट स्ट्रिप, रोग किराको नमुना (चित्र), खाद्यतत्वको कमीको लक्षण देखाउने चित्र, मतदान बाकस, हाईड्रोजन परअक्साईड, भू-क्षय बाकस जस्ता सामग्रीहरूको प्रयोग गरी पाठशालालाई सकभर बढी व्यवहारिक र रमाईलो वातावरण सिर्जना गर्न सक्नु पर्दछ ।

नियमित बाली अवलोकन र छलफलको कार्य तालिका (कृषक पाठशालाको एक दिन)

■ हाजिरी तथा सहजकर्ताको चयन :

IPNS कृषक पाठशाला कृषकहरूको अगुवाई र सहभागीता संचालन हुने भएको हुदा हाजिरी पश्चात उक्त दिनको कार्यक्रम संचालन गर्न १ जना सहजकर्ताको चयन गरिन्छ । यसो गर्दा कृषकहरूमा आत्मा बिश्वास बढाउनुको साथै नेतृत्वको गुण पनि विकास हुन्छ ।

■ सिक्ने वातावरण तयारी :

पाठशालाको काम सुरु हुन अघी प्रशिक्षकबाट शिक्षाप्रद खेल, चुड्किला आदि सुनाएर सहभागीहरूलाई फुर्तिलो बनाउनु पर्दछ । यसो गर्दा पाठशाला प्रति सहभागीहरूको ध्यानाकर्षण बढ्दछ ।

■ गत बैठकको पुनरावलोकन :

सहजकर्ताले सहभागी मध्यबाट १ जनालाई बोलाई अधिल्लो बैठकमा भए गरेका कामहरूको पुनरावलोकन गर्न लगाउनु पर्दछ । यसो गर्दा गत बैठकमा के काम गरियो र उक्त कामबाट बालीमा के कस्तो प्रभाव पऱ्यो भन्ने कारण खोतल्न सघाउ पुग्दछ ।

■ समूहबाट बाली अवलोकन , समस्या पहिचान र प्रतिवेदन तयार :

यदि बाली लगाई सकेपछि पाठशालाको बैठक बसेको छ भने समूहबाट बाली अवलोकन गर्ने काम हुन्छ । बाली अवलोकन गर्दा हरेक उपसमूहले आ-आफ्नो प्लटमा गई बालीको बृद्धि (उचाई, पात संख्या, पातको चौडाई), खाद्यतत्वको कमीको लक्षणहरू (बोट पहेलिनु, बढन नसक्ने, पात/बोटको रङ्ग आदि) र रोग किराको प्रकोप आदिको अवलोकन गर्दछन् । हरेक उपसमूहले अवलोकनको आधारमा कुनै समस्या भए पहिचान गरी समस्या समाधानको लागि सुझाव समेत राखी आफ्नो उपसमूहको प्रतिवेदन तयारी गर्दछन् ।

■ सामूहिक छलफल तथा निचोड :

हरेक उपसमूहले बाली अवलोकन पश्चात तयार गरेको प्रतिवेदन ठुलो समूहमा प्रस्तुत गरिन्छ र अन्य उपसमूहका सदस्यहरूले उक्त प्रस्तुतिमा आ-आफ्नो कृया-प्रतिकृया दिईन्छ । यसरी हरेक उपसमूहको प्रस्तुति सकिएपछि सामूहिक रूपमा समस्याको पहिचा गरी समाधानको उपायहरू खोज्नेकाम हुन्छ । समस्याको समाधान निकाल्ने काममा प्रहिक्ष/श्रोत व्यक्तिले बिभिन्न बैकल्पिक उपाय प्रस्तुत गरी कृषक बाटै निचोड निकाल्न लगाउनु पर्दछ । यसो गर्दा निचोडको कार्यान्वयन गर्न सहभागीहरू अग्रसर हुन्छन् ।

■ प्रशिक्षकबाट समूह परिचालन :

समूहको कृयता बढाउन सामूहिक भावनाको विकास हुने खालका शैक्षिक खेल खेलाउने तथा चुड्किला भन्ने गर्दा समूहका सदस्यहरूको घनिष्टता बढ्नुको साथै मनोरन्जन पनि हुन्छ ।

■ बिशेष कक्षा :

गत बैठकमा तय गरे अनुसारको बिषयमा प्रशिक्षक/श्रोत व्यक्तिले नै बिशेष कक्षा संचालन गर्दछन् । यसरी बिशेष कक्षा संचालन गर्दा दिगो माटो व्यवस्थापनका विविध पक्षहरू माटोको उर्वराशक्ति व्यवस्थापन, अम्लियपना र सुधार, शुद्ध बीउको आवश्यकता र महत्व, रसायनिक मलहरू र तिनमा पाईने खाद्यतत्व, सन्तुलित मलखादको प्रयोग, मुख्य मुख्य रोग किरा र नियन्त्रण, सिंचाईको आवश्यकता र मुख्य मुख्य समय आदि जस्ता बिषयहरू समेट्न सकिन्छ । यसरी बिशेष कक्षा संचालन गर्दा बिषयसं सम्बन्धित सिक्ने सामग्रीहरूको तयार गरी प्रयोग गर्दा सिक्ने/सिकाउने काम सजिलो हुन्छ ।

■ सिफारिशको कार्यान्वयन :

सामूहिक छलफलबाट निचोड निकाले अनुसार के काम गर्नु पर्ने हो, तुरुन्तै गर्नु पर्ने काम भए सोही दिन गर्ने र पछि गर्न भए कुन दिन गर्ने हो सोही दिन तोकिए अनुसार गर्नु पर्दछ । यसरी सिफारिशको कार्यान्वयन गर्दा IPNS तरिकाबाट मात्रै समूहको निर्णय अनुसार गरिन्छ र कृषक तरिकामा बाली प्रणाली तथा खाद्यतत्व व्यवस्थापनको अवस्था बिश्लेषण गरी तयार गरिएको बाली पात्रो अनुसार परमपरागत तरिकाले नै गर्नु पर्दछ । तर

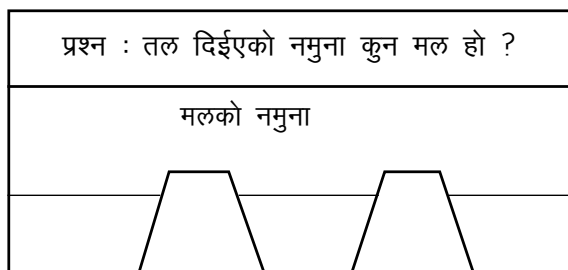
एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन (IPNS) र कृषक तरिका दुबैको रेकर्ड राख्नु पर्दछ।

■ अर्को बैठक तोक्ने तथा बैठक समापन :

यसरी एउटा बैठकको समापन हुनु अघि सहभागी कृषकहरूलाई उक्त दिनको सहजकर्ता (अगुवा) ले धन्यवाद दिंदै अर्को दिनको बैठक बस्ने मिति र विशेष कक्षाको बिषय तोक्ने तथा उक्त दिनको लागि आवश्यक पर्ने सामग्रीको व्यवस्था गर्ने समेत व्यवस्था गर्नु पर्दछ । यसो गर्दा समूहमा जिम्मेवारीको भावना बढ्नुको साथै अर्को बैठक सुचारु रूपले संचालन गर्न पनि सजिलो हुन्छ ।

सिक्ने सामग्रीको तयारी र प्रयोग :

१) मतपेटिका परिक्षा :

क	ख	ग
यूरिया	डि.ए.पी.	पोटास

एउटा सादा फाईलको आधा भागमा प्रश्न लेखिन्छ । उक्त प्रश्नको संगै (तल) प्रश्नसंग सम्बन्धित नमुना राखिन्छ । फाईलको तल पट्टिको आधा भाग काटेर ३ वटा खल्ली (पेटिका) तयार गरिएको हुन्छ र उक्त खल्ली (पेटिका) माथी बैकल्पिक उत्तरहरू लेखिन्छ । हरेक सहभागीहरूलाई एक एक वटा १×१ को कार्डबोर्डको टुक्रा (मतपत्र) दिईन्छ र सहभागीहरूले उक्त टुक्रा (मतपत्र) लाई अफुले रोजेको पेटिमा खसालेर आफ्नो उत्तर छान्ने काम गर्दछन् । यस तरिकामा प्रश्नको साथमा सम्बन्धित नमुना, चित्र आदि राख्ने हुँदा यस किसिमको परिक्षा लेख पढ गर्न नसक्नेहरूको लागि पनि उपयोगी हुनुको साथै मनोरन्जन पनि हुन्छ ।

यसरी सहभागीहरूले मत खसाले जस्तै गरी आफ्नो अभिमत जाहेर गर्ने हुँदा यसलाई मतपेटिका परीक्षा भनिएको हो ।

२) कपडाको थैला/प्वाल परेको प्लाष्टिक बट्टाबाट माटोको पानी धारण गर्ने क्षमताको जांच :

बलौटे माटो र चिन्टाईलो माटो, कम प्राङ्गारिक पदार्थ भएको र बढी प्राङ्गारिक पदार्थ भएको माटोको तुलना गर्न यो सामग्री/तरिका बढी उपयोगी हुन्छ ।

३) पि.एच.पेपर/कागज :

माटोको अम्लियपना र सुधारको बारे छलफल गर्दा यो तरिका/सामग्री उपयोगी हुन्छ । अम्लिय माटोमा कृषि चुन प्रयोग गर्दा पि.एच. बढ्छ भन्ने देखाउन पनि यो उपयोगी हुन्छ ।

४) नाईट्रेट स्ट्रिप :

यसको प्रयोगबाट माटोमा लड्घ नाईट्रोजन कति छ भन्ने नाप्न सकिन्छ । खास गरी माटोमा नाईट्रोजन कति छ र बालीको लागि नाईट्रोजन तत्काल प्रयोग गर्न आवश्यक छ छैन भन्ने जान्न यो सामग्री उपयोगी हुन्छ । यसले ० देखि ५०० पि.पि.एम. नाईट्रेट देखाउँछ । यदी माटोमा ५० पि.पि.एम. भन्दा कम NO₃- छ भने नाईट्रोजन कम भएको मानिन्छ । ५०-१०० पि.पि.एम. छ भने ठिकै (मध्यम) भएको मानिन्छ र १०० पि.पि.एम.भन्दा बढी भएमा बढी छ भन्ने

मानिन्छ । यसको प्रयोग नाईट्रोजन मलको टपड्रेसिङ्ग गर्न आवश्यक छ छैन भन्ने थाहा पाउन बढी उपयोगी हुन्छ ।

५) हाईड्रोजन परअक्साईड :

यो एक रसायन हो । यसले माटोमा जिवाणुको सकृयता नाप्न सकिन्छ । यदी माटोमा हाईड्रोजन परअक्साईड राख्दा बढी फिंज आयो भने त्यहां जिवाणुको सकृयता र प्राङ्गारिक पदार्थ बढी भएको मानिन्छ । तसर्थ माटोमा प्राङ्गारिक पदार्थ कम वा बढी कस्तो छ भन्ने थाहा पाउन यो सामग्री उपयोगी हुन्छ ।

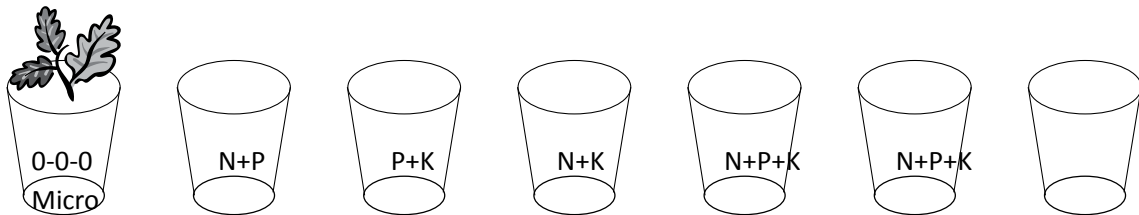
६) भू-क्षय नाप्ने बाकस :

यो एउटा आयताकार बाकस हो । यसमा माटो भरेर बिभिन्न भुकाव (५०, १००, ३००, ६०० को भुकाव) मा छापो राख्दा र नराख्दा के कति माटो बगेर जान्छ भन्ने देखाउन यो बाकस/सामग्री बढी उपयोगी हुन्छ । मध्य पहाडी भागमा माटोको बिनास र उर्वराशक्ति घट्नुको प्रमुख कारण भू-क्षय नै हो र छापोले भू-क्षय रोक्न मद्दत गर्दछ भन्ने बुझाउन यो अति उपयोगी सामग्री हो ।

७) रंगीन चित्रहरु :

खास गरी बिभिन्न खाद्यतत्वको कमी तथा रोग किराको क्षतिबारे जानकारी गराउन रंगीन चित्रहरु बढी उपयोगी हुन्छ ।

८) गमलामा बिरुवा तयार गर्ने :

यसरी बिरुवामा बिभिन्न मलखादको कस्तो प्रभाव पर्दछ भन्ने देखाउन माटो राखी बिभिन्न परिक्षण गरेर देखाउन सकिन्छ । बिरुवामा सन्तुलित मलखादको आवश्यक पर्दछ भन्ने बुझाउन यो सामग्री धेरै उपयोगी हुन्छ ।

नोट : यो प्रयोग, कम मलिलो माटोमा गर्दा स्पष्ट फरक देख्न सकिन्छ तर मलिलो माटोमा स्पष्ट फरक नदेखिन सक्दछ ।

११. माटो व्यवस्थापन कार्यक्रम सम्बन्धी नर्स

(नेपाल सरकार सचिवस्तर मिति २०६५/९/१ को निर्णय अनुसार स्वीकृत)

११.१ प्रदर्शन कार्यक्रम

क्र. सं.	कार्यक्रम	स्वीकृत नर्स र खर्चको आधार
१.१	कम्पोष्ट मल तयार गर्ने प्रविधि प्रदर्शन	<ul style="list-style-type: none"> - कम्पोष्ट खाडल (१.५ मी. x १ मी. x १ मी. को लागि ज्यामी २ जना - कृषि चुन ५ के.जी. - रासायनिक मल : युरिया ३ के.जी, डि.ए.पी. २ के.जी - प्लाष्टिक सीट : ३ व.मी. (२०० गेज) - साईनवोर्ड : २.५ फीट x २ फीट - तयारी कम्पोष्ट मलको नमूना परीक्षण (२ नमूना)
१.२	हरियो मल प्रदर्शन	<ul style="list-style-type: none"> - पहाड १ रो, तराई १.५ कठ्ठा - हरियो मल बनाउने बालीको वीउ (ढैंचा, सनई, मुंग आदि) ३ के.जी. - रसायनीक मल नाईट्रोजन १ के.जी, फस्फोरस १ के.जी, पोटास १ के.जी. - साईनवोर्ड २.५ फीट x २ फीट - माटो परीक्षण ४ नमूना (२ नमूना बाली अधि, २ बाली पछि)
१.३	सूक्ष्मतत्व प्रयोग प्रदर्शन	<ul style="list-style-type: none"> - पहाड १ रो, तराई १.५ कठ्ठा - सूक्ष्म तत्व (जिक सल्फेट, कपर सल्फेट, फेरस सल्फेट, सोडियम मोलिब्डेट आदि) वढिमा १.५ के.जि. - साईनवोर्ड २.५ फीट x २ फीट - माटो परीक्षण ४ नमूना (२ नमूना बाली अधि, २ बाली पछि)
१.४	सूक्ष्म जैविक मल प्रदर्शन	<ul style="list-style-type: none"> - पहाड १ रो, तराई १.५ कठ्ठा - कोसेबालीको बीउ २.५ के.जी. - सूक्ष्म जैविक मल (राइजोवियम आदि) २०० ग्राम - चिनि/गुडको चाक्सी वढिमा १ के.जी - साईनवोर्ड २.५ फीट x २ फीट
१.५	गोठे मल मुत्र तयार गर्ने प्रविधि (भकारो सुधार) प्रदर्शन	<ul style="list-style-type: none"> - मुत्र संकलनको लागि गोठ सुधार (इटा, ढुंगा, वालुवा, सिमेण्ट) रु १५००।०० - गोठेमल खाडल/थुप्रो माथी छाहारीको ब्यवस्था ज्यामी ३ जवान - साईनवोर्ड २.५ फीट x २ फीट
१.६	वायो ग्याँस स्लरीवाट कम्पोष्ट वनाउने प्रदर्शन (नयाँ)	<ul style="list-style-type: none"> - कम्पोष्ट वनाउने खाडल १मि x १ मि x १मि को २ वटा खाडल कृषकवाट रकम ब्यहोर्ने गरी तयार गर्न लगाउने - प्लाष्टिक सिट (छापोको लागि) ६ व.मी (२०० गेज) - प्रांगारीक वस्तु संकलनको लागि ज्यामी २ जना - साईनवोर्ड २.५ फीट x २ फीट
१.७	कृषि चुन प्रयोग प्रदर्शन	<ul style="list-style-type: none"> - पहाड १ रो, तराई १.५ कठ्ठा - कृषि चुन वढिमा ३०० के.जि. - साईनवोर्ड २.५ फीट x २ फीट (पहाड १ रो , तराई १.५ कठ्ठा)

क्र. सं.	कार्यक्रम	स्वीकृत नर्मस र खर्चको आधार
१.८	भर्मिकम्पोष्ट प्रदर्शन (नयाँ)	प्लाष्टिक भाडो (स्पुन, जाली लगायतका सामग्री रु .१२५०१- गड्यौला उन्नतजातको रु २५०१-

परिमाणमा आधारित पेश भएका नर्मसको खर्चको आधार स्वीकृत स्थानिय (जिल्ला) दररेट अनुसार हुने ।

११.२ माटो परिक्षण शिविर सञ्चालन

क्र.सं.	कार्यक्रम	स्वीकृत नर्मस र खर्चको आधार
२	माटो परिक्षण शिविर सञ्चालन - माटो परीक्षण शिविर सञ्चालन २ दिन - पहिलो दिन माटो परीक्षण (१०० नमूना) - दोस्रो दिन माटो व्यवस्थापन तालिम/ अन्तरकृया	- चियापान, ब्यानर, स्टेसनरी व्यवस्थापन आदिको लागि जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले खर्च ब्यवस्था गर्ने रु १५००।०० १०० वटा माटोका नमूना परीक्षणका लागि आवश्यक रिएजेन्ट खरिद रु ६६००।०० इन्धन आदिका लागि रु ५०००.००

११.३ एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन कृषक पाठशाला सञ्चालन

क्र.सं.	कार्यक्रम	कृयाकलापहरू	स्वीकृत नर्मस
३.१	एकबाली पद्धति		
	अन्तरक्रिया गोष्ठी	पहिलो पटक अन्तरक्रिया गोष्ठी दुई जना प्रशिक्षक समेत गरी जम्मा ४० जनामा नवढाई चियापानको लागि रु ३०१-का दरले	१२००
		प्रशिक्षक भत्ता दुई जनालाई रु ३०० प्रति ब्यक्तीका दरले	६००
		दोस्रो पटक अन्तरक्रिया गोष्ठी तथा समूह गठन गर्दा कृषक र सहभागी समेत गरी ३० जनालाई चियापान रु ३० का दरले	९००
		प्रशिक्षक भत्ता दुई जनालाई रु ३०० का दरले	६००
	स्थलगत पाठशाला सञ्चालनार्थ शैक्षिक सामग्री खरिद तथा व्यवस्थापन	उल्लेखित विषयमा पाठशाला सञ्चालनको लागि चाहिने रजिष्टर, स्केल, डटपेन, सिसाकलम, मार्करपेन, चार्ट पेपर, मल वीउ आदि र तालिम सञ्चालन सामग्री प्लाईउड बोर्ड, रंगिन कलम २५, ब्राउन पेपर १६० वटा, गमला ६ वटा, वाँस ठुलो ६ वटा, पोलिथिन ब्याग आधा के.जि, रवर ब्याण्ड, कपडा आदिको लागि	६३५०
		नोटकपी तथा स्टेसनरी २५ सहभागीलाई रु ३००का दरले १ पटकको लागि	७५०
		कृषक आवश्यकता पहिचान गोष्ठी सञ्चालन गर्न ५ पटकको लागि दुई जनालाई रु ३०० का दरले	३०००
		माटो विश्लेषण सामग्री खरिद	४३००
		माटो र मलखाद विश्लेषण रु ३००० का दरले एक पटक	३०००
		सावारी साधन रु २०० का दरले ५ पटक	१०००
		खाजा खर्च २७ जवान ५ पटक रु ३० का दरले	४०५०

क्र.सं.	कार्यक्रम	कृयाकलापहरू	स्विकृत नर्मस
३.१	एकबाली पद्धति		
		आमन्त्रित जनप्रतिनिधि, जिल्ला स्तरीय कार्यालय प्रमुख तथा अन्य सहभागी कृषकहरू गरी जम्मा १०० जनालाई रु ३० का दरले चियापान खर्च वापत	३०००
		प्रथम, द्वितिय र तृतीय हुने कृषक समूहलाई पुरस्कार रकम क्रमशः रु ५००, रु ३०० र रु २०० प्रति ब्यक्तिका दरले	१०००
		कृषक दिवस सञ्चालन (सूचना प्रवाह, ब्यानर, चियापान, मसलन्द, फोटो धुलाई आदिको लागि)	२०००
		एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन कृषक पाठशालाको प्राविधिक प्रतिवेदन तयार (३ प्रति)	५००
		कुल जम्मा रकम रु	३२२५०
३.२	दुई बाली पद्धति		
	अन्तरक्रिया गोष्ठी	पहिलो पटक अन्तरक्रिया गोष्ठी दुई जना प्रशिक्षक समेत गरी जम्मा ४० जनामा नवढाई चियापानको लागि रु ३०१-का दरले	१२००
		प्रशिक्षक भत्ता दुई जनालाई रु ३०० प्रति ब्यक्तिका दरले	६००
		दोश्रो पटक अन्तरक्रिया गोष्ठी तथा समूह गठन गर्दा कृषक र सहभागी समेत गरी ३० जनालाई चियापाल रु ३०का दरले	९००
		प्रशिक्षक भत्ता दुई जनालाई रु ३०० का दरले	६००
	शैक्षिक सामग्री खरिद तथा व्यवस्थापन खर्च	उल्लेखित विषयमा पाठशाला सञ्चालनको लागि चाहिने रजिष्टर, स्केल, डटपेन, सिसाकलम, मार्करपेन, चार्ट पेपर, मल वीउ आदि र तालिम सञ्चालन सामग्री प्लाईउड बोर्ड, रंगिन कलम २५, ब्राउन पेपर १६० वटा, गमला ६ वटा, वाँस ठुलो ६ वटा, पोलिथिन ब्याग आधा के.जि, रवर ब्याण्ड, कपडा आदिको लागि	६३५०
		नोटकपी तथा स्टेशनरी २५ सहभागीलाई रु ३०का दरले २ पटकको लागि	१५००
		कृषक आवश्यकता पहिचान गोष्ठी सञ्चालन गर्न १० पटकको लागि दुई जनालाई रु ३००का दरले	६०००
		माटो विश्लेषण सामग्री खरिद	४३००
		खाजा खर्च २५ जना कृषक र २जना प्रशिक्षक समेत गरी २७ जनालाई रु ३० का दरले १० पटक	८१००
		सवारी साधन रु २००का दरले १० पटक	२०००
		माटो र मलखाद विश्लेषण ३००० का दरले २ पटक	६०००
		आमन्त्रित जनप्रतिनिधि, जिल्ला स्तरीय कार्यालय प्रमुख तथा अन्य सहभागी कृषकहरू गरी जम्मा १०० जनालाई रु ३० का दरले चियापान खर्च वापत	३०००
		प्रथम,द्वितिय र तृतीय हुने कृषक समूहलाई पुरस्कार रकम क्रमशः रु ५००, रु ३०० र रु २०० प्रति ब्यक्तिका दरले	१०००

क्र.सं.	कार्यक्रम	कृयाकलापहरू	स्विकृत नर्मस
३.१	एकबाली पद्धति		
		कृषक दिवस सञ्चालन (सूचना प्रवाह, ब्यानर, चियापान, मसलन्द, फोटो धुलाई आदिको लागि)	२०००
		एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन कृषक पाठशालाको प्राविधिक प्रतिवेदन तयार (३ प्रति)	५००
		जम्मा रु	४४०५०
३.३	तिन बाली पद्धति	दुई बाली पद्धती वमोजिमको खर्च	४४०५०
	तिन बाली चक्र पद्धती हुने ठाउँमा पाठशाला सञ्चालन गर्दा ४ देखि ५ वटा कक्षा थप सञ्चालन गर्नु पर्ने हुन्छ र त्यसको लागि निम्न वमोजिम थप रकम समावोस गर्नु पर्ने हुन्छ । बाली चक्रको आधारमा यो कक्षा थप गरिन्छ । जहा थप ४ कक्षाको रकम वमोजिम समावेश गरिएको छ ।		
	थप कार्यक्रममा लाग्ने रकम	खाजा खर्च २५ जना कृषक र २ प्रशिक्षक समेत २७ जनालाई रु ३० का दरले ४ पटक	३२४०
		प्रशिक्षक भत्ता २ जनालाई रु ३०० प्रति ब्यक्तिका दरले ४ पटकको लागि	२४००
		माटो र मलखाद विश्लेषण रु ३०००का दरले १ पटकको	३०००
		सवारी साधन रु २०० का दरले ४ पटक	८००
		जम्मा रु	५३४९०
४	अध्ययन कार्यक्रम		
४.१	विरूवाको खाद्यतत्व समस्या अध्ययन	प्रश्नावली छपाई	५०००
		गणकलाई पारिश्रमिक	६७५०
		गणको तालिम व्यवस्थापन	५००
		डाटा प्रोसेसिङ्ग	२७५०
		माटोको नमूना संकलन र ढुवानी रु ४० प्रति नमूनाका दरले	२०००
		माटोको नमूना विश्लेषण (५० नमूना) (पी.एच., टे, प्रा.प., ना, फो, पो, मो, जि, आ, क, म्या आदि)	१४१५०
		प्रतिवेदन छपाई	१५०००
		जम्मा	४६१५०

११.४ विरूवाको खाद्यतत्व समस्या अध्ययन

विरूवाहरूको विकाश र वृद्धिका लागि माटो वाट उपलब्ध हुने विभिन्न खाद्य तत्वहरूको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । विरूवाले ति तत्वहरू प्राप्त गर्ने मुख्य स्रोतहरूमा माटो, प्रांगारीक पदार्थ र रसायनिक मल पर्दछन । यस अध्ययनले मुख्यतः माटोमा भएको खाद्यतत्व सम्बन्धी समस्याहरूको अध्ययन, गुणस्तरीय कम्पोष्ट मल बनाउन विभिन्न उपलब्ध प्रांगारीक स्रोतको अध्ययन परीक्षण तथा विभिन्न प्रांगारीक मलमा भएका खाद्य तत्व जाँच तथा त्यसको प्रभावकारिता वारे अध्ययन गरी माटोको उर्वरा शक्ति लाई दिगो रूपमा व्यवस्थापन गर्ने रहेको छ ।

उद्देश्य :

माटोमा रहेको विस्वाको खाद्य तत्व सम्बन्धी समस्या र तिनका निराकरण तथा मलखाद व्यवस्थापनमा प्रांगारीक स्रोतको प्रवर्द्धन गरी माटोको उर्वरा शक्ति व्यवस्थापन, विस्वाको विकास र वृद्धिमा सुधार ल्याई कृषि उत्पादकत्वमा सुधार ल्याउने ।

कार्यविधि :

- माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय मातहतका प्रयोगशालाहरूले विस्वाको खाद्यतत्व समस्या अध्ययन गर्ने ।
- स्थान विशेष वा पकेट क्षेत्रको बाली नालीको स्थितीबारेमा कृषकहरूसँग प्रश्नावली मार्फतका साथै फिल्ड भ्रमण/अवलोकन गरी सूचना संकलन गर्ने ।
- उक्त क्षेत्रमा माटो तथा वोट विस्वाको नमूना (कम्तीमा ५० नमूना हुनुपर्ने आवश्यकता अनुसार नमूना थप गर्न सकिने) संकलन गर्ने र प्रयोगशालामा परिक्षण गर्ने तथा आवश्यक परेमा फिल्ड परीक्षण गर्ने ।
- डाटा प्रोसेसिङ्ग गर्ने, समस्याको विस्तृत विश्लेषण गर्ने, समाधान सहितको प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

११.५ माटो तथा रासायनिक मलको प्रयोगशाला विश्लेषण दर

सि. नं.	खाद्य कृषि क्षेत्रको आय	दर	कैफियत
१.	क) माटो विश्लेषण		
	प्राङ्गारिक पदार्थ विश्लेषण	१००।-	रसायन तथा अन्य विश्लेषण सामग्रीमा भएको मुल्य बृद्धिको अनुपातमा नयाँ दररेट निर्धारण गरिएको ।
	माटोको पि.एच. विश्लेषण	१०।-	
	टेक्स्चर विश्लेषण	३०।-	
	नाइट्रोजन विश्लेषण	८०।-	
	विस्वाले प्राप्त गर्ने फोस्फरस विश्लेषण	१००।-	
	विस्वाले प्राप्त गर्ने पोटासियम विश्लेषण	८०।-	
	शुक्ष्मतत्व विश्लेषण : मोलिब्डेनम	४००।-	
	जिन्क, आइरन, कपर, म्याङ्गनिज	२५०।-	
२.	ख) रासायनिक मल विश्लेषण		
	कुल नाइट्रोजन विश्लेषण	३००।-	
	नाइट्रेट नाइट्रोजन विश्लेषण	३००।-	
	एमोनिकल नाइट्रोजन विश्लेषण	१५०।-	
	कुल फोस्फरस विश्लेषण	५००।-	
	फ्रयाक्सनल फोस्फरस पानीमा घुलनशील, साइट्रीक एसिडमा घुलनशील, साइट्रीक एसिड अघुलनशील फोस्फोरस विश्लेषण	१२००।-	
	पोटास (STTB) तरिका	६५०।-	
	पोटास (फ्लेम फोटोमिटर तरिका)	४००।-	
३.	ग) प्राङ्गारिक मल विश्लेषण		
	कुल नाइट्रोजन विश्लेषण	४५०।-	

सि. नं.	खाद्य कृषि क्षेत्रको आय	दर	कैफियत
	कुल फोस्फरस विश्लेषण	५००।-	
	पोटास (फ्लेम फोटोमिटर तरिका)	४००।-	
	चिस्यान विश्लेषण	२०।-	
	प्राङ्गारिक कार्बन विश्लेषण	१२०।-	
	पी.एच. विश्लेषण	१२ ।-	

द्रष्टव्यः

- कृषक आफैले ल्याएको वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालय वा कृषि विभाग अन्तर्गतका फार्म केन्द्रहरू वा अन्य सरकारी कार्यालय वा सरकारी स्वामित्व रहेका स्थानहरूबाट आएका नमुना विश्लेषण शुल्कमा ७५ प्रतिशत छुट दिने ।
- अध्ययन अनुसन्धान कार्यका लागि विद्यार्थी वा विश्वविद्यालयका सम्बन्धित अध्येताले अध्ययन केन्द्र वा विश्वविद्यालयको सम्बन्धित विभागले सिफारिस पत्र पेश गरेमा नमुनाको विश्लेषण शुल्कमा ५० प्रतिशत छुट दिने ।

११.६ अभियानमुलक भकारो सुधार कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७०

पृष्ठभूमी:

नेपाल भौगोलिक रूपमा बिकट पहाडी मूलुक भएको र कृषि प्रधान मुलुक भएको परिप्रेक्ष्यमा माटोको उर्बरा शक्ति कायम गरि दिगो कृषि विकास गरि खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर गर्ने कार्य चुनौतिपुर्ण रहेको छ । यस चुनौतिको सामना गर्न बिरुवालाई आवश्यक खाद्यतत्व प्रयाप्त मात्रामा पुर्‍याउनु पर्ने हुन जान्छ । बिरुवालाई आवश्यक खाद्यतत्व पुर्ति गर्न प्रागांरिक र रसायनिक श्रोत भएको र बर्षेनी कृषकहरू रसायनिक मल समयमा उपलब्ध नहुनु, त्यसमा पनि पहाडी जिल्लाहरूमा रसायनिक मल ढुवानीमा समस्या पर्नुका साथै महंगो पर्ने भएकोले मध्य पहाडि जिल्लाहरूमा अभियानमुलक भकारो सुधार कार्यक्रम संचालन गरि प्रागांरिक मलको गुणस्तर विकास गर्न अति आवश्यक भएको छ ।

यसको अलावा दिगो रूपमा माटोको उर्बरा शक्ति कायम राख्न परम्परागत तरिकामा उत्पादन भैरहेको प्राङ्गारिक मलको मुख्य श्रोत गाई, बस्तुको मल मूत्र नै हो । गाई बस्तुको मल तथा मूत्रमा भैरहेको खाद्यतत्वलाई बचाउन र गुणस्तर बृद्धि गर्न भकारो सुधार एक प्रमुख कार्य भएको र यस अभियानबाट प्रङ्गारिक अभियानमा समेत महत्वपुर्ण योगदान दिन सक्ने भएको यथार्ततालाई समेत मध्यनजर गरि यो प्रस्ताव सहयोगी हुने भएको र बर्तमान समयको माग अनुरूपको उत्पादन गर्न तथा रसायनिक प्रभावबाट केहि हद सम्म मुक्त गरि पर्यावरण तथा बातावरणमा समेत महत्वपुर्ण भूमिका खेल्ने भएकोले नेपाल सरकारले देहायको कार्यविधि बनाएको छ ।

कार्यक्रमको उद्देश्यः

- गुणस्तरिय गोठेमलको उत्पादन तथा प्रयोग मार्फत प्रांगारिक उत्पादनलाई जोड दिने ।
- रसायनिक मलको प्रयोग कम गरि कृषि उत्पादन लागत घटाउने ।
- दिगो कृषि विकास गरि खाद्य सुरक्षामा योगदान पुर्‍याउने ।

संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस कार्यविधिको नाम "अभियानमुलक भकारो सुधार कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७०" रहेको छ । (२) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,-
  - (क) "क्लस्टर (Cluster)" भन्नाले सम्झनु पर्छ ।
  - (ख) "कृषि बन तथा बाताबरण समिति (AFEC)" भन्नाले स्थानिय स्वायत्त शासनको अबधारणा बमोजिम गा.बि.स.स्तरमा निक्षेपित कृषि बिकास सम्बन्धि कार्यक्रम संचालनमा सहजिकरणका लागि गठित समिति सम्झनु पर्छ ।
  - (ग) "निर्देशनालय" भन्नाले माटो ब्यवस्थापन निर्देशनालय सम्झनु पर्छ ।
  - (घ) "समिति" भन्नाले गा.बि.स. स्तरमा कृषि बिकास सम्बन्धि कार्यक्रम संचालनमा सहजिकरणका लागि गठित "कृषि बन तथा बाताबरण समिति (AFEC)" सम्झनु पर्छ ।
  - (ङ) "सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति" भन्नाले दफा १३ बमोजिमको जिल्ला स्वयंसेवा सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति सम्झनु पर्छ ।
  - (च) "स्वयंसेवक" भन्नाले यस निर्देशिका बमोजिम स्वेच्छापूर्वक स्वयंसेवा सम्बन्धी कार्यमा संलग्न रहेको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

संचालन गरिने संख्या तथा कृषक छनौट

३. कार्यक्रम संचालन गरिने जिल्ला : नेपाल सरकारको बार्षिक स्विक्त कार्यक्रममा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।
४. कार्यक्रम संचालन गरिने संख्या : नेपाल सरकारको बार्षिक स्विक्त कार्यक्रममा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।
५. कार्यक्रम संचालनका लागि कृषक छनौट:
  - कार्यक्रम संचालनका लागि गाबिसको छनौट जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयले जि.बि.स. को सहयोगमा गर्नेछ ।
  - गा.बि.स.को छनौट निक्षेपणको अवधारणा अनुरूप गा.बि.स. तथा जि.बि.स. को लगानि बाट भकारो सुधार कार्यक्रम संचालनमा प्रतिबद्धता गर्ने गा.बि.स लाई प्राथमिकता दिई २ वटा गा.बि.स. छनौट गरिने छ ।
  - गा.बि.स छनौट पश्चात कार्यक्रम संचालनका लागी गा.बि.स.मा कृषि बन तथा वाताबरण समिती गठन गरिनेछ । सोहि समिती मार्फत भकारो सुधारका लागि घरधुरिको छनौट गरिनेछ । घरधुरि छनौट गर्दा पशुपालनका पकेट क्षेत्र लाई लक्षित गरि गरिनेछ ।
  - कृषक घरधुरिहरुको छनौट कृषि बन तथा वाताबरण समितीले जिल्ला कृषि बिकास कार्यालय बा नजिकको सेवा केन्द्रको सहयोगमा क्लस्टर (Cluster) बनाई एकै ठाउमा पर्ने गरि गर्नु पर्ने छ ।
  - छनौट भएका घरधुरिको जानकारी कृषि बन बाताबरण समिति (AFEC) ले जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा पेश गर्ने छ । जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयले सोको जानकारी सम्बन्धित क्षेत्रिय माटो परिक्षण प्रयोगशाला तथा माटो ब्यवस्थापन निर्देशनालय लाई पठाउनु पर्ने छ ।
  - Cluster area मा कार्यक्रम संचालन गर्न चाहने कृषकको संख्या लक्ष्य भन्दा बढि भएको खण्डमा दलित, जनजातिलाई प्राथमिकता दिई समितिले सिफारिस गरे बमोजिमका कृषकहरुलाई प्राथमिकता दिई संचालन गरिने र कृषकको संख्या लक्ष्य भन्दा कम भएको खण्डमा दुई वटा सम्म Cluster मिलाई कार्यक्रम संचालन

गरिने छ ।

परिच्छेद -३

कार्यक्रम संचालन तथा बजेट खर्च व्यवस्था

६. Focal person तोक्नु पर्ने : अभियानमुलक भकारो सुधार कार्यक्रमलाई प्रभावकारि रूपमा संचालन गर्न र आबस्यक प्राविधिक सहयोग गर्नकालागि जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयले एकजना अधिकृत स्तरको कर्मचारीलाई Focal person को रूपमा तोक्नु पर्ने छ ।
७. भकारो सुधारको न्युनतम मापदण्ड पुरा हुनु पर्ने : भकारो सुधार गर्दा कम्तिमा पनि ३ वटा पशुका लागि भुँइ बाट गहुँत नचुहिने गरी पक्कि गरिनु पर्ने, गहुँत संकलन ट्यांकिको ब्यबस्था हुनु पर्ने र भकारो अर्थात मलखाद फाँक्ने खाडललाई घाम पानी बाट जोगाउनका लागि छानोको ब्यबस्था गरिनु पर्ने जस्ता मूलभुत कुराहरूलाई आधार मानिने छ ।
८. अनुदान दिईने रकम ब्यबस्था : कृषक छनौट गर्न गा.बि.स. स्तरिय कृषि बन तथा बाताबरण समिति गठन गरिनेछ र सो समितिको सिफारिसमा छनौट भएका घरधुरिलाइ जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयले मुल्याङ्कन गरि प्रति भकारो सुधारका लागि ने.रु ५,२०० अनुदान रकम उपलब्ध गराउने छ ।
९. अनुदान दिईने रकम प्रवाहको ब्यबस्था : भकारो सुधार कार्य सम्पन्न भएर सम्बन्धित प्राविधिकले सो को गुणस्तर निरीक्षण गरि सम्बन्धित गा.बि.सको कृषि बन बाताबरण समिति (AFEC) को सिफारिस लिई सिफारिस प्राप्त कृषकलाई मात्र जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयले अनुदान उपलब्ध गराउँदा एका तर्फ उपभोक्ताहरूको क्भागि ग्यलप्टयचप्लन भै अनुचित ब्यक्तिमा रकम प्रवाहहुनबाट मुक्त हुन सक्ने देखिन्छ भने अको तर्फ कार्यक्रम प्रति उपभोक्ताहरूको अपनत्व समेत बृद्धि हुन जान्छ ।

परिच्छेद -४

कार्यक्रम अनुगमन ब्यबस्था

१०. अनुगमन ब्यबस्था : कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि केन्द्रिय स्तरबाट माटो ब्यवस्थापन निर्देशनालय तथा कृषि बिभागबाट, क्षेत्रिय स्तरबाट सम्बन्धित क्षेत्रिय माटो परिक्षण प्रयोगशाला तथा क्षेत्रिय कृषि निर्देशनलयबाट र स्थानिय स्तरमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालय तथा सेवा केन्द्र बाट अनुगमन गर्ने ब्यबस्था गरिने छ । केन्द्रिय स्तरबाट गरिने अनुगमनका लागि प्रति भकारो सुधारको रु १०० का दरले र क्षेत्रिय स्तरबाट गरिने अनुगमनका लागि प्रति भकारो सुधारको रु ५० का दरले र जिल्ला स्तरबाट गरिने अनुगमनको लागि प्रति भकारो रु १०० का दरले खर्च ब्यवस्थापन गरिने छ ।
११. आवश्यकता अनुसार कृषि बिकास मन्त्रालयले अनुगमन निरीक्षण गरी निर्देशन दिन सक्नेछ ।

परिच्छेद -५

बिबिध

१२. यस कार्यविधि कार्यान्वयनमा केहि बाधा व्यवधान आइपरेमा वा दुविधा उत्पन्न भएमा सो को छिनोफानो कृषि बिकास मन्त्रालयले गर्ने छ ।

११.८ भिरालो जमीनमा गरिने खेती प्रविधि - SALT

साधारणतया भिरालो जमीनमा भू-संरक्षण हुने गरि माटोको उर्वराशक्ति बढाउने खालको उपयुक्त तरिकाहरू अफ्नाएर खेती गरिने प्रविधिलाई भिरालो जमीनमा गरिने खेती प्रविधि अथवा SALT (Sloping Agricultural Land Technology) भनिन्छ ।

यो प्रविधि विशेष गरेर मुख्य खाद्यान्न बालीको उत्पादनमा केन्द्रित छ । यो एउटा साधारण कम खर्चिलो र महत्वपूर्ण कृषि वन प्रविधि नै हो । यस प्रविधिमा कृषकसँग भएको जमीनको ७५ प्रतिशत जग्गामा मुख्य खाद्यान्न बाली र २५ प्रतिशत जग्गामा नगदेबाली वा घाँस वा फलफूल उत्पादन गरिन्छ । यस अनुसार परम्परागत खेती प्रणालीको तुलनामा मुख्य खाद्यान्न बालीको उत्पादन वृद्धि हुने र वढि भू-क्षय हुनवाट कम गराउने विशेषताहरू छन् ।

११.८ प्रांगारिक मल र माटो व्यवस्थापनमा यसको महत्व

कृषि उत्पादनका लागि आवश्यक पर्ने मलखादहरूमा प्रांगारिक मल, रासायनिक मल र जैविक मलहरू हुन् । हाम्रो देशमा रासायनिक मलको कारखाना नभएको परिप्रेक्ष्यमा राज्यले वर्षेनी करोडौं लगानी गरी रासायनिक मल आयात गर्नुपरेको छ । विभिन्न कारणबाट रासायनिक मल कृषकहरूले समयमै पाउन नसकेको अवस्थामा प्रांगारिक मलको प्रयोग महत्वपूर्ण मानिन्छ । नेपालका केही जिल्लाहरूमा कृषकहरूले भकारी सुधार गरी गुणस्तरीय प्रांगारिक मलखाद प्रयोग गरेर माटोलाई दिगो र रासायनिक मलको प्रयोगमा कमी गरेका उदाहरणहरू छन् ।

११.९.१ प्रांगारिक मल

प्रांगारिक मल पशुवस्तु र बाली विरुवाका अवशेषबाट तयार गरिन्छ । हाम्रो देशमा तयार गरिने र प्रयोगमा ल्याउने प्रचलित प्रांगारिक मलहरूमा गोठेमल, कम्पोष्ट मल, हरियो मल आदि हुन् । विशेष गरी प्रांगारिक मलका स्रोतहरूमा गोबर, गहुँत, विरुवाको अवशेष, कुखुराको सूली, घरको भान्साबाट फालिएको वस्तु, खेतीपाती तथा वन्य वनस्पतिबाट प्रयोगमा आउने स्याउला, सोत्तर, हरियो मल (ढेंचा, असुरो, तीतेपाती, वनमारा, सनाइ, असूरी, खिर्छो) एजोला, पिना, चिनी कारखानाको फोहर, सहरको फोहर आदि हुन् ।

राम्रोसँग तयार गरिएको गोठेमलमा नाइट्रोजन १ देखि १.५ प्रतिशत, ०.५ प्रतिशत फस्फोरस र ०.५ देखि १ प्रतिशत पोटास पाइन्छ भने राम्रोसँग तयार गरेको कम्पोष्ट मलमा १ प्रतिशत नाइट्रोजन, ०.५ प्रतिशत फस्फोरस र १ प्रतिशत पोटास पाइन्छ । यसैगरी हरियो घाँस खासगरी हरियो कोशेवाली खाएको गाईवस्तुबाट प्राप्त गहुँतमा १५ देखि २० प्रतिशत नाइट्रोजन पाइन्छ । हामीकहाँ प्रांगारिक मलको उत्पादन र प्रयोगमा सुधार ल्याउन सकेमा रासायनिक मलको प्रयोगमा कमी ल्याउन सकिन्छ । गोठेमल र कम्पोष्ट मलको भण्डारणलाई घाम र भलपानीबाट बचाउनु पर्दछ । यी मलहरू तयार गर्न र गुणस्तरमा सुधार ल्याउन गहुँतको प्रयोग अन्य जोरनहरू (कृषि चुन, युरियाको घोल, कुहिएको गोबर मल, गोबरग्याँसबाट आएको लेदो) प्रयोग गर्नुपर्दछ । यी मलहरू खेतीबारीमा प्रयोग गर्दा खेतबारीमा पुर्‍याएको दिनमै माटोमा मिलाउनु पर्दछ । जति दिन माटोमा मिलाउन ढिलाइ गर्‍यो त्यति नै मात्रामा मलमा भएको नाइट्रोजन, फस्फोरस र पोटास सूर्यको तापबाट उड्ने र माटोबाट चुहिएर जाने भई मलको प्रयोग निकम्मा हुन्छ ।

माथि नै उल्लेख गरिएको छ कि गहुँतमा सबैभन्दा बढी नाइट्रोजन पाइन्छ तर हरेक कृषक दाजुभाइहरूको गोठमा हेर्दा गहुँत खेर गइरहेको छ । हाल मध्यपहाडी जिल्ला

(ओखलढुङ्गा, रामेछाप, दोलखा, बागलुङ, पर्वत, स्याङ्जा आदि) हरूमा भकारी सुधारबाट गहुँत संरक्षण गरी गहुँत र गहुँतबाट तयार गरिएको गिती मलको प्रयोग गरी व्यावसायिक तरकारी खेतीबाट आफ्नो आयआर्जनमा वृद्धि गरेका र माटोको उर्वरा शक्तिमा सुधार भएका उदाहरणहरू छन् । भकारी सुधारको प्रविधि नेपालका सबै जिल्लामा पुर्‍याउन क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशाला र जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरूले भकारी सुधारका प्रदर्शनहरू पनि गर्दै आएका छन् ।

प्रांगारिक मल भनेको माटोमा हुनुपर्ने प्रांगारिक पदार्थको स्रोत हो भने प्रांगारिक पदार्थ माटोको मुटु हो । माटोलाई दिगो राखी हामीले चर्चेको माटो हाम्रा सन्ततिहरूलाई दिगोरूपमा दिगो माटो हस्तान्तरण गर्न प्रांगारिक मलहरूको उत्पादन र प्रयोगमा सुधार ल्याउनु पर्दछ । प्रांगारिक मलहरूको प्रयोगबाट हुने महत्वपूर्ण फाइदाहरू यहाँ उल्लेख गरिएको छ ।

१. माटोको बनावट र बनोटमा सुधार ल्याउँछ । जसबाट माटो खुकुलो भई खनजोतमा सहज हुन्छ ।
२. माटोमा सूक्ष्म जीवाणुको क्रियाकलाप बढ्छ ।
३. माटोको पानी धारण गर्ने क्षमतामा बृद्धि हुन्छ ।
४. बाली विरूवालाई आवश्यक पर्ने मुख्य, सहायक र सूक्ष्म तत्वहरू उपलब्ध हुन्छ ।
५. महंगो रासायनिक मलको खपत घटाई आर्थिक बचत गर्न सकिन्छ ।
६. माटोको उर्वराशक्तिलाई दिगो राख्न सकिन्छ ।
७. माटोका अन्य भौतिक गुणलाई सुधार ल्याउन सकिन्छ ।
८. फोहरमैलालाई व्यवस्थित गरेर कम्पोस्ट मल बनाउन सके वातावरण सफासुग्घर हुनुका साथै रासायनिक मलको नकारात्मक प्रभावलाई न्यून गर्न सकिन्छ ।
९. विश्वव्यापीरूपमा प्रांगारिक खेतीको नारा आएको छ । प्रांगारिक मल मात्र प्रयोग गरेर कृषि उत्पादन (तरकारी) लिन सके बजार भाउ रासायनिक मलको प्रयोगबाट भएको उत्पादनको तुलनामा बढी लिन सकिने हुँदा प्रांगारिक मलको प्रयोगले व्यवसायमा ठूलो महत्व राख्दछ ।
१०. रासायनिक मलको प्रयोग र अन्य विभिन्न कारणबाट अम्लीयपना भएको माटोलाई प्रांगारिक मलको प्रयोगबाट सुधार गर्न सकिन्छ । तसर्थ गुणस्तरीय प्रांगारिक मलको उत्पादन र प्रयोग गर्ने तरिकामा सुधार ल्याई माटो व्यवस्थापन गरेर दिगो कृषि उत्पादन गर्नु आजको महत्वपूर्ण विषय भएको छ ।

११.९.२ रासायनिक मलको नकारात्मक प्रभाव र न्यूनीकरणका उपाय

बालीविरूवालाई फलन, फुलन, हुर्कन र राम्रो उत्पादन लिन १६ वटा पोषक तत्वहरूको आवश्यकता पर्दछ । बालीविरूवालाई आवश्यक पर्ने पोषक तत्वहरूमा कार्बन, हाइड्रोजन, अक्सिजन (प्राकृतिकरूपमा हावा र पानीबाट प्राप्त हुने) नाइट्रोजन, फस्फोरस, पोटास (मुख्य पोषक तत्वहरू), क्याल्सियम, म्याग्नेसियम, सल्फर (सहायक पोषक तत्वहरू), आइरन, म्याग्निज, कपर, जिंक, मोलिबडेनम, वोरोन, क्लोरिन, (सूक्ष्म पोषकतत्वहरू) गरी १६ वटा पोषक तत्वहरू हुन् । यी पोषक तत्वहरूमा कार्बन, हाइड्रोजन र अक्सिजनबाहेक १३ वटा तत्वहरू विरूवाले माटोबाट प्राप्त गर्दछन् । यी तत्वहरू विरूवालाई उपलब्ध गराउन हामीले रासायनिक मल, प्रांगारिक मल र जैविक मल प्रयोग गर्दछौ ।

११.९.३ रासायनिक मल

बालीविरूवालाई पोषक तत्वहरू उपलब्ध गराई बढीभन्दा बढी उत्पादन लिन थोरै मात्रामा मलखाद प्रयोग गर्दा पनि पोषक तत्वहरू बढी उपलब्ध हुने गरी अत्याधुनिक प्रविधि र विभिन्न रासायनहरूको सम्मिश्रणबाट तयार गरिएका मलहरूलाई रासायनिक मल भनिन्छ । दोस्रो विश्वयुद्धको समाप्तिपछि विकरालरूपमा निम्तिएको भोकमरीलाई न्यून गर्न हरितक्रान्तिको शुरुवातपश्चात रासायनिक मलको उत्पादन र प्रयोग बढ्दै आएको हो । यसै क्रममा हाम्रो देशमा रासायनिक मल कारखाना स्थापना नभए पनि विकसित राष्ट्रहरूबाट आयात गरी रासायनिक मलको प्रयोग हुँदै आएको छ । रासायनिक मलहरूको प्रयोगबाट कृषि उत्पादनमा वृद्धि भएको कुरालाई हामी नकार्न सक्दैनौ । यसकारण पनि रासायनिक मलको समुचित प्रयोग गरी कृषि उत्पादन बढाएर राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा टेवा पुर्‍याउन र कृषकहरूको जीवनस्तर माथि उठाउन आवश्यक भएको छ ।

हाम्रो देशमा नाइट्रोजन, फस्फोरस र पोटासयुक्त मलहरू बढी प्रयोग भएको पाइन्छ । यी मलहरूले विरूवालाई

नाइट्रोजन, फस्फोरस र पोटास तत्वहरू मात्र उपलब्ध गराउँछन् । बालीविरुवालाई यी तीनवटा पोषक तत्वहरू मात्र उपलब्ध गराएर राम्रो उत्पादन लिन सकिदैन । यसकारण माथि उल्लेख गरिएका १३ वटै पोषकतत्वहरू उपलब्ध हुने मलहरू माटोमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । नाइट्रोजन पोषकतत्व दिने रासायनिक मलहरूमा युरिया ४६ प्रतिशत नाइट्रोजन, सोडियम नाइट्रेट १५ प्रतिशत नाइट्रोजन, एमोनियम सल्फेट २० प्रतिशत नाइट्रोजन, एमोनियम सल्फेट नाइट्रेट २६ प्रतिशत नाइट्रोजन, एमोनियम क्लोराइड २५ प्रतिशत नाइट्रोजन, क्याल्सियम एमोनियम नाइट्रेट २० प्रतिशत नाइट्रोजन आदि हुन् ।

फस्फोरस पोषकतत्व प्राप्त हुने मलहरूमा सिंगल सुपर फस्फेट १६ प्रतिशत फस्फोरस, डबल सुपर फस्फेट ३२ प्रतिशत फस्फोरस र ट्रिपल सुपर फस्फेट ४८ प्रतिशत फस्फोरस हुन् । पोटास पोषकतत्व प्राप्त हुने मलहरूमा म्युरेट अफ पोटास ६० प्रतिशत प्राप्त हुन्छ । एकभन्दा बढी पोषकतत्वहरू प्राप्त हुने मलहरूलाई मिश्रित मल भनिन्छ । हाम्रो देशमा प्रचलित मिश्रित मलहरूमा डाइएमोनियम फस्फेट (डिएपी) यसमा १८ प्रतिशत नाइट्रोजन र ४६ प्रतिशत फस्फोरस तत्व पाइन्छ । यसैगरी मोनो एमोनियम फस्फेटमा ११ प्रतिशत नाइट्रोजन र ४८ प्रतिशत फस्फोरस पाइन्छ । तीनवटा पोषकतत्व प्राप्त हुने रासायनिक मल कम्प्लिट रासायनिक मल हो, जसमा १५ प्रतिशत नाइट्रोजन, १५ प्रतिशत फस्फोरस र १५ प्रतिशत पोटास पाइन्छ ।

बालीविरुवालाई सूक्ष्म तत्व उपलब्ध गराउन अन्य सूक्ष्म तत्वयुक्त रासायनिक मलहरू पनि बजारमा पाइन्छन् । जस्तै: एमोनियम मोलिब्डेट ५२ प्रतिशत मोलिब्डेनम, वोरेक्स ११ प्रतिशत बोरन, म्याग्निज सल्फेट ३० प्रतिशत म्याग्निज, जिंक सल्फेट २१ प्रतिशत जिंक आदि सूक्ष्म तत्व दिने रासायनिक मलहरू हुन् । हाल बजारमा यी माथि उल्लेख गरिएका १३ वटा पोषकतत्वहरू दिने खालका रासायनिक मलहरू विभिन्न नामबाट उत्पादन गरी बिक्री वितरण भइरहेका छन् । माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय र क्षेत्रीय माटो परीक्षण प्रयोगशालाहरूको मलखाद परीक्षण प्रतिवेदनमा केही रासायनिक मलहरूमा तोकिए अनुसारका परिमाणमा तत्वहरू कमी पाइएको छ । तसर्थ रासायनिक मलहरू जथाभावी खरीद नगरी आधिकारिक संस्था र डिलरहरूबाट मात्र खरीद गरी प्रयोग गर्नुपर्दछ ।

कृषि उत्पादनका लागि गुणस्तरीय बीउ, सिंचाई, उन्नत प्रविधिका साथै गुणस्तरीय रासायनिक मलको आवश्यकता पर्दछ । रासायनिक मलहरूमा विरुवालाई आवश्यक पर्ने पोषकतत्वहरू सजिलै उपलब्ध हुने हुँदा रासायनिक मलको प्रयोग जथाभावी नगरी वैज्ञानिकले गरेका सिफारिसमा समुचित प्रयोग गर्नुपर्दछ । रासायनिक मलको जथाभावी प्रयोग गरेमा विभिन्न नकारात्मक प्रभाव समेत पर्दछ । रासायनिक मलको जथाभावी प्रयोगबाट निम्न अनुसारका प्रभाव पर्दछन् ।

(१) माटोलाई अम्लीय बनाउँछ (२) जमिनमुनिको पानीलाई विषालु बनाउँछ (३) बोटविरुवालाई जलाउँछ (४) आर्थिक नोक्सानी हुन्छ (५) माटोमा भएको फस्फोरस विरुवालाई उपलब्ध हुँदैन (६) माटोमा सूक्ष्म जीवाणुको क्रियाकलाप घटाउँछ (७) माटोमा हावापानीको सञ्चारमा कमी आउँछ (८) माटोको पानी धारण गर्ने क्षमता क्षीण हुन्छ (९) माटोको उर्वराशक्तिलाई दिगो बनाउँदैन ।

रासायनिक मलको नकारात्मक प्रभावलाई न्यून गर्ने निम्न उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्दछ ।

(१) रासायनिक मलको प्रयोग जथाभावी नगरी सिफारिसको मात्रा र समुचित प्रयोग गर्ने (२) रासायनिक मलको अनुपातमा गुणस्तरीय प्रांगारिक मल पनि प्रयोग गर्ने (३) कृषि चुनको प्रयोग गरी अम्लीय माटोलाई सुधार गर्ने (४) एकै प्रकारको पोषकतत्व दिने रासायनिक मल प्रयोग नगरी सबै खालको पोषकतत्व दिने मलहरू प्रयोग गर्ने (५) रासायनिक मलको प्रयोगमा सिंचाईको अनिवार्य व्यवस्था मिलाउने (६) माटोलाई बग्नबाट बचाई गह्रा बनाएर खेती गर्ने (७) सम्भव भएमा खेतबारीमा वर्षाको धमिलो भेल पानी

पठाउने (८) गाउँघरमा पाइने गुणस्तरीय कम्पोष्ट मलको प्रयोगमा जोड दिने (९) माटोलाई दिगो र रासायनिक मलको नकारात्मक प्रभाव कम गर्न माटोमा प्रांगारिक पदार्थको जगेर्ना गर्ने ।

रासायनिक मलको प्रयोगबाट नकारात्मक प्रभाव परे पनि समग्ररूपमा हेर्दा रासायनिक मलको समुचित प्रयोग

आजको आवश्यकता हो किनभने खाने मुखहरू बढ्दैछन् । खेती गर्ने जग्गाको क्षेत्रफल घट्दो छ । कृषि नीति २०६१ ले अवलम्बन गरेको निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई व्यावसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीमा रूपान्तर गरी दिगो कृषि विकासको माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु कृषि क्षेत्रको दीर्घकालीन दृष्टिकोणलाई सफल पार्न उन्नत बीऊ, सिंचाई, प्रविधि र गुणस्तरीय मलखाद प्रयोग गर्नुपर्दछ ।

११.१० कृषि चुन कारखाना स्थापनाको लागि अनुदान कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७२

पृष्ठभूमी:

माटोको उर्बराशक्तिलाई दिगो रूपमा कायम राखी कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गर्ने कार्यका लागि माटो परीक्षण तथा सोही बमोजिमको उर्बराशक्ति ब्यबस्थापन जरूरी हुन्छ । अम्लिय प्रकृतिको पैतृक पदार्थ, असन्तुलित रासायनिक मलखादको प्रयोग तथा माटोमा प्राङ्गारिक पदार्थको प्रयोगमा कमीका कारण नेपालको माटोमा अम्लियपनाको समस्या बढ्दो अबस्थामा छ । माटो परीक्षण प्रयोगशालाहरूले माटोको उर्बराशक्ति परीक्षण पश्चात अम्लिय माटो सुधारको लागि कृषि चुनको सिफारिस गर्ने गरेको भएता पनि आवश्यक मात्रामा कृषि चुन उपलब्ध हुन नसक्दा कृषकले समस्या भोग्नु परिरहेको छ ।

नेपालको माटोको पैत्रिक पदार्थ नै अम्लिय प्रकृतिको भएकोले कृषि चुन नेपालको माटोमा निरन्तर अबश्यक पर्ने मात्र नभै असन्तुलित रासायनिक मलको प्रयोगको कारण अन्य जमिनको माटो समेत दिनानुदिन अम्लिय हुँदै गएको पाईन्छ । अम्लिय माटोमा कृषि चुन मात्र प्रयोग गर्दा मात्र समेत १५ देखि २० प्रतिशतले उत्पादनमा बृद्धि हुने अनुसन्धानबाट प्रमाणित भैसकेको छ । यसर्थ नेपालमा कृषि चुन कारखाना स्थापनाको अनिवार्यता महशुस गरिएको छ ।

माटो ब्यवस्थापन निर्देशनालयको आ. ब. २०६९/७० को प्रयोगशाला नतिजा अनुसार नेपालको करिब ६९ प्रतिशत माटो अम्लिय प्रकारको भएको र यसै माटोलाई मात्र अनुमान गर्ने हो भने पनि करिब ५० प्रतिशत माटो कृषि चुनको प्रयोग बिना सुधार गर्न सकिँदैन । यहि ५० प्रतिशत माटो मात्र सुधार गर्दा समेत प्रति वर्ष ५ लाख मे. टन कृषि चुन अबश्यक पर्दछ ।

विगतमा नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहेको कृषि चुन उद्योग बन्द हुनु लगायतका कारण बाट कृषि चुन उपलब्धता हुन नसक्नुकै कारण माटो परीक्षण प्रतिवेदनहरूको प्रभावकारी उपयोगमा समेत कमि आएको यथार्थतालाई मध्य नजर गरी नीजि क्षेत्रका उद्यमीहरू बाट नेपालमा कृषि चुन कारखाना स्थापनाको आवश्यकता महशुस भई नीजि क्षेत्रबाट कृषि चुन कारखाना स्थापनाका लागि नेपाल सरकारबाट प्रदान गरिने अनुदान रकम व्यवस्थित रूपमा प्रवाह गरी उद्यमीहरूको मनोबल बृद्धि गर्न र सरकारी अनुदानको अधिकतम सदुपयोग गरी स्थापित उद्योगहरू फस्टाउन सक्ने वातावरण तयार गर्न कृषि बिकास मन्त्रालयले कृषि चुन कारखाना स्थापनाको लागि अनुदान कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७२ स्विकृत गरि लागु गरेको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस कार्यविधिको नाम कृषि चुन कारखाना स्थापनाको लागि अनुदान कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७२ रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि स्विकृत भएको मिति बाट लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा:

(क) 'उद्यमी' भन्नाले यस कार्यविधि अनुरूप नेपाल सरकारबाट कृषि चुन कारखाना स्थापनाका लागि आवेदन

दिने निजी कम्पनी वा कृषक समूह वा सहकारी संस्था वा फार्म वा गैरसरकारी संस्था सम्झनु पर्दछ ।
(ख) 'प्रस्ताव' भन्नाले उद्यमीले कृषि चुन कारखाना स्थापनाका लागि अनुदान पाउन पेश गरेको आवेदनको विवरण सम्झनु पर्दछ ।

(ग) 'अनुदान' भन्नाले यस कार्यविधि अनुरूप कृषि चुन कारखाना निर्माण गर्ने कार्यमा सहयोग पुर्याउन उपलब्ध गराइने नगद अनुदान रकम सम्झनु पर्दछ ।

(घ) 'मन्त्रालय' भन्नाले कृषि विकास मन्त्रालय भन्ने सम्झनु पर्दछ ।

(ङ) 'विभाग' भन्नाले कृषि विभाग भन्ने सम्झनु पर्दछ ।

(च) 'निर्देशनालय' भन्नाले माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय भन्ने सम्झनु पर्दछ ।

(छ) 'गैर सरकारी संस्था' भन्नाले संस्था दर्ता ऐन अनुरूप संबन्धित कार्यालयमा दर्ता भएको संस्था सम्झनु पर्दछ ।

(ज) 'सहकारी संस्था' भन्नाले सहकारी ऐन तथा नियमावली बमोजिम सम्बन्धित कार्यालयमा दर्ता भएको सहकारी संस्था वा संघ सम्झनु पर्दछ ।

(झ) 'निजी कम्पनी' भन्नाले निजी क्षेत्रका व्यवसायीबाट कम्पनी रजिस्टारको कार्यालय दर्ता भएको कम्पनी भन्ने बुझ्नु पर्दछ । यस शब्दले घरेलु तथा साना उद्योग विभागमा दर्ता भएको उद्योग समेत लाई जनाउँदछ ।

(ञ) 'फार्म' भन्नाले प्रचलित ऐन बमोजिम सम्बन्धित निकायमा दर्ता भै कृषि सम्बन्धि व्यवसायिक कारोवार गरिरहेको निजी क्षेत्रको व्यवसायिक फर्मलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ट) 'मूल्याङ्कन समिति' भन्नाले परिच्छेद २ को दफा ६ (१) अनुसार गठित समिति सम्झनुपर्दछ ।

(ठ) 'निर्देशन समिति' भन्नाले परिच्छेद २ को दफा ७ (१) अनुसार गठित समिति सम्झनु पर्दछ ।

(ड) 'कारखाना' भन्नाले यस कार्यविधि बमोजिम स्थापना हुने अथवा भएको कृषि चुन उत्पादन कारखानालाई सम्झनु पर्दछ ।

(ढ) 'कृषि चुन' भन्नाले माटोको अम्लियपना सुधारका लागि प्रयोग गरिने नेपाल गुणस्तर तथा नाप तौल विभागबाट तयार कृषि चुनको न्यूनतम गुणस्तर भएको बस्तुलाई सम्झनु पर्दछ ।

३. कार्यविधिको उद्देश्य: यस कार्यविधिको उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेको छ ।

(क) कृषि चुन बाट उत्पादित कृषि चुनको प्रयोग गरि कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि ल्याई खाद्य सुरक्षामा टेवा पुर्याउने ।

(ख) कृषि चुन कारखाना स्थापनाका लागि नेपाल सरकारबाट प्रदान गरिने अनुदान रकम व्यवस्थित रूपमा प्रवाह गरी उद्यमीहरूको मनोबल बृद्धि गर्ने ।

(ग) सरकारी अनुदानको अधिकतम सदुपयोग गरी स्थापित उद्योगहरू फस्टाउन सक्ने वातावरण तयार गर्ने ।

परिच्छेद-२

अनुदान कार्यक्रम

४. कारखाना स्थापना गर्ने संस्था तथा निजी फर्मलाई अनुदान उपलब्ध गराइने आधार:

(क) कारखाना स्थापना गर्ने संस्था तथा निजी फर्म प्रचलित ऐन बमोजिम सम्बन्धित निकायमा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ ।

(ख) संस्थाको हकमा वार्षिक साधारणसभाबाट निर्णय गरी वा वार्षिक साधारण सभाबाट अनुमोदन गराउने गरी कार्य समितिको बैठकले कारखाना स्थापना गर्ने निर्णय गरेको हुनु पर्नेछ ।

(ग) प्रस्तावक संस्था वा फर्मले प्रस्तावित कारखाना स्थापना र सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा प्राविधिक, वित्तीय

र बजार तथा बाताबरण (IEE) सम्बन्धी सम्भाव्यता अध्ययनको आधारमा तयार गरिएको प्रस्ताव पेश गरेको हुनुपर्नेछ ।

(घ) प्रस्तावित कारखाना स्थापना र संचालनको लागि आवश्यक पूर्वाधार जस्तैः सडक, विद्युत, पानी, भवनको व्यवस्था भएको लाई ग्राहता दिईनेछ ।

(ङ) कारखानाले प्रयोग गर्ने कच्चा पदार्थको कम्तिमा ६० प्रतिशत नेपाली कच्चा पदार्थ हुनुपर्नेछ ।

(च) प्रस्तावित कारखानाले अदक्ष श्रमिकको हकमा शत प्रतिशत स्वदेशी श्रमिक प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।

(छ) संस्था वा फर्मसँग कम्तिमा कृषि चुन कारखाना स्थापना गर्न माग गरिएको अनुदान रकम जति भौतिक सम्पत्ति वा नगद बैंक मौज्जात रहेको हुनुपर्नेछ ।

(ज) सरकारको तर्फबाट कारखानामा प्रयोग हुने मेशिनरी उपकरणको कुल लागत को ५० प्रतिशत वा बढीमा अधिकतम एक करोड ने. रू. ननाघ्ने रकम मात्र अनुदान उपलब्ध हुन सक्ने भएको हुँदा अन्य सम्पूर्ण चालु तथा पुजिगत खर्च सम्बन्धित संस्था वा फर्म आफैले ब्यहोर्नु पर्नेछ ।

(झ) एक वा एक भन्दा बढी संस्थाहरू मिलेर कारखाना स्थापना एवं संचालन गर्न सक्नेछन । एक भन्दा बढी संस्थाहरू मिलेर कारखाना स्थापना एवं संचालन गर्ने भएमा संवन्धित संस्थाको संचालक समितिको निर्णय र उनीहरू बीचको करारनामा पेश भएको हुनु पर्नेछ ।

(ञ) एक संस्था वा फर्मले एक भन्दा बढि प्रस्ताव पेश गर्न पाइने छैन । एक भन्दा बढि प्रस्ताव पेश गरेको पाईएमा बढि अनुदान माग गरिएको प्रस्तावलाई स्वतः रद्द गरिनेछ ।

(ट) अनुदान प्राप्त गर्न प्रस्ताव पेश गर्न चाहने संस्था वा फर्मले सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको सिफारिस तथा सम्बन्धित निकायको अनुमति साथ मुल्यांकन समितिको सचिवालय, माटो ब्यबस्थापन निर्देशनालय, हरिहरभवनमा प्रस्ताव दर्ता गरेको हुनु पर्नेछ ।

(ठ) ग्रामिण तथा दुर्गम क्षेत्रमा स्थापना गरिने कारखानाको लागि प्राप्त हुने प्रस्तावलाई अनुदान उपलब्ध गराउन प्राथमिकता दिइनेछ ।

५. अनुदान वितरणको लागि संस्था तथा फर्म छनौट एवं अनुदान उपलब्ध गराउने विधि:

(क) यस कायविधि अनुसार प्रदान गरिने अनुदानको उपयोग गरी कारखाना स्थापना गर्न चाहने उपयुक्त संस्था तथा फर्मबाट प्रस्ताव पेश गर्नको लागि राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा अनुदान उपलब्ध गराइने आधार एवं प्रस्तावको ढाँचा उल्लेख गरी ३० दिनको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरिने छ ।

(ख) बुँदा ५ (क) अनुसार प्राप्त प्रस्तावहरू अनुशुचि १ बमोजिमका प्रस्ताबना मूल्याङ्कनका आधारहरू र मूल्याङ्कनको अंक विभाजन अनुरूप मुल्यांकन समितिले प्रस्ताबना मूल्याङ्कन गर्ने छ ।

(ग) मुल्यांकन समितिले बुँदा ५ (ख) अनुसार मूल्याङ्कनको आधारमा सबैभन्दा बढि अंक प्राप्त गर्ने प्रस्तावकलाई अनुदानको लागि सिफारिस गरी स्विकृतिको लागि निर्देशन समितिमा पेश गर्नेछ ।

(घ) निर्देशन समितिले मुल्यांकन समितिको सिफारिस उपर आवश्यक निर्णय लिई अनुदान स्विकृत गर्नेछ । सोहि बमोजिम आर्थिक वर्षमा विनियोजित वजेट रकमबाट अनुदान उपलब्ध गराइने छ ।

(ङ) अनुदान प्रदान गरिने संस्था वा फर्म छनौट भएको सूचना गरी १ महिना भित्रमा सम्झौता तथा कार्यादेश प्रदान गरिने छ ।

(च) निर्धारित समय सम्म पनि छनौट भएको संस्था वा फर्मले सम्झौता गर्न नआएमा मूल्याङ्कनका आधारमा त्यसपछिको स्थान हासिल गर्नेलाई अनुदान दिन सकिने छ ।

६. निर्देशन समितिको गठन र काम कर्तव्य तथा अधिकार:

(१) गठन विधि:

कारखाना स्थापना गर्न संस्था वा फर्मको छनौट तथा अनुदान उपलब्ध गराउने व्यवस्थालाई कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापन गर्नको लागि कृषि विकास मन्त्रालय अन्तर्गत देहाय बमोजिमको “ निर्देशन समिति” गठन गरिने छ ।

(क) महानिर्देशक, अध्यक्ष	कृषि विभाग	-
(ख) कार्यक्रम निर्देशक,	बालि विकास निर्देशनालय	-सदस्य
(ग) कार्यक्रम निर्देशक,	कृषि व्यवसाय प्रवर्धन तथा बजार विकास निर्देशनालय	-सदस्य
(घ) अधिकृत प्रतिनिधि, सदस्य	नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ, कृषि उद्यम केन्द्र	-
(ङ) अधिकृत प्रतिनिधि, सदस्य	खानि तथा भुगर्भ विभाग	-
(च) कार्यक्रम निर्देशक, सचिव	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय	-सदस्य

समितिले आवश्यक परेमा सम्बन्धित विषयको विज्ञ दुई जनासम्म आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

निर्देशन समितिको सचिवालय माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, कृषि विभागमा रहनेछ ।

(२) काम, कर्तव्य र अधिकार

(१) अनुशुचि १ मा उल्लेखित मुल्यांकनका आधारहरु समेट्ने गरी मुल्यांकन समितिले तयार गरेको अंक विभाजन सहितको मूल्याङ्कन फारम र प्राप्तांक स्वीकृत गर्ने ।

(२) संस्था तथा फर्महरुबाट प्राप्त प्रस्तावहरुको मूल्याङ्कन गरी अनुदान उपलब्ध गराउन मल अनुदान प्राविधिक उपसमितिबाट शिफारिस भइ आएका प्रस्तावहरु स्विकृत गरि सो को जानकारी मुल्यांकन समिति को सचिवालयलाई गराउने ।

(३) मातहतको मुल्यांकन समिति लाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्ने ।

(४) कृषि चुनका सम्बन्धमा नीतिगत व्यवस्था, पूर्वाधार विकास तथा अन्य रणनीति र कार्यक्रम बारे नेपाल सरकारलाई पृष्ठपोषण गर्ने ।

(५) निर्देशन समिति र मुल्यांकन समितिको लागि आवश्यकता अनुसार लजिष्टिक खर्च निर्धारण गर्ने ।

७. मुल्यांकन समितिको गठन र काम कर्तव्य तथा अधिकार

(१) गठन विधि:

बुँदा ६ (१) अनुसार गठित अनुदान निर्देशन समितिको काममा सहयोग पु-याउन देहाय बमोजिमको मुल्यांकन समिति गठन गरिने छ ।

(क) कार्यक्रम निर्देशक	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय	- संयोजक
(ख) बरिष्ठ कृषि अर्थ बिज्ञ	कृषि विभाग	- सदस्य
(ग) बरिष्ठ कृषि इन्जिनियर	कृषि इन्जिनियरिङ्ग निर्देशनालय	- सदस्य
(घ) कानुन अधिकृत	कृषि विभाग	- सदस्य
(ङ) लेखा अधिकृत	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय	- सदस्य
(च) बरिष्ठ माटो बिज्ञ,	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय,	- सदस्य सचिव

समितिले आवश्यक परेमा सम्बन्धित विषयको बिज्ञ दुई जना आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

मुल्यांकन समितिको सचिवालय माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, कृषि विभागमा रहनेछ ।

(२) काम, कर्तव्य र अधिकार

(१) यस कायविधि अनुसार प्रदान गरिने अनुदानको उपयोग गरि कारखाना स्थापना गर्न उपयुक्त संस्था तथा फर्म

छनौट गर्न राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा छनौटका आधार र अनुदान रकम दिने विधि उल्लेख गरी समितिको सचिवालय मार्फत ३० दिनको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरि रितपूर्वक प्राप्त प्रस्ताव दर्ता गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

- (२) मूल्याङ्कन फारमको आधारमा प्राप्त प्रस्तावहरूको मूल्याङ्कन गरि योग्यताक्रम निर्धारण गर्ने ।
- (३) निधाति योग्यताक्रम बमोजिमको प्रस्ताव स्विकृतिका लागि निर्देशन समितिमा पेश गर्ने ।
- (४) स्विकृत भएका प्रस्तावहरूको सूचि समितिको सचिवालयमा प्रकाशित गरि सम्बन्धित संस्था वा फर्मलाई छनौटको नतिजाबारे जानकारी गराउने व्यवस्था गर्ने ।
- (५) यस कार्यविधिको अधिनमा रहि तथा कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम छनौट भएका संस्था लाई समितिको सचिवालय मार्फत अनुदान रकम भुक्तानी दिने व्यवस्था गर्ने ।
- (६) यस कार्यविधि अनुरूप सम्पादन हुने सम्पूर्ण गतिविधिहरूको अभिलेख समितिको सचिवालयमा राख्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- (७) निर्देशन समितिबाट प्राप्त निर्देशनको पालना गर्ने ।

परिच्छेद-३

अनुदान प्रवाह

८. अनुदान रकम प्रवाह विधि

- (१) स्विकृत प्रस्तावका प्रस्तावक संस्था तथा फर्महरूलाई मुल्यांकन समितिको सचिवालय मार्फत अनुदान रकमको भुक्तानी दिइने छ ।
- (२) अनुदान पाउने संस्था तथा फर्मले स्वदेशमै निर्मित मेशिनरी तथा उपकरण खरिद गर्ने भएमा मेशिन, उपकरण खरीदको विल भर्पाई लगायतको प्रमाण र सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालय प्रमुख वा निजले तोकेको अधिकृतस्तरको कर्मचारीको निरीक्षण भ्रमणवाट मेशीनरी तथा उपकरण सम्बन्धित स्थलमा पुगीसकेको भन्ने प्रतिवेदन प्राप्त भए पछि सो मेशिनरिाको सम्बन्धित निकायको सम्बन्धित बिषयको बिशेषज्ञ (मेकानिकल ईन्जिनियर) बाट अनुगमन गराई सो को आधारमा निधार्ति अनुदान रकमको ५० प्रतिशत रकम पहिलो किस्ता स्वरुप उपलब्ध गराइने छ ।
- (३) बुँदा ७ (२) बमोजिम मेशिनरी तथा उपकरण खरिद गर्ने संस्था वा फर्मले कृषि चुन कारखानाको लागि खरिद गरेको मेशीनरी तथा उपकरण जडान गरिसकेपछि बाँकी रकम भूक्तानी दिईने छ । यसको लागि मेशीनरी तथा उपकरण जडान भएको भन्ने सम्बन्धमा सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयबाट निरीक्षण गराइ प्रतिवेदन सहितको सिफारिश पत्र संलग्न गर्नुपर्ने छ ।
- (४) प्रतित पत्र (Letter of Credit) मार्फत मेशिनरी तथा उपकरण खरिद गरिने अवस्थामा सम्बन्धित संस्था वा फर्मले मेशिनरी तथा उपकरण आयात गर्न प्रतितपत्र खोल्नको लागि भन्सार मूल्याङ्कनको आधारमा स्वीकृत अनुदान रकमको २५ प्रतिशत रकम सोभै बैंकलाई भूक्तानी उपलब्ध गराइने छ । पचास प्रतिशत रकमको भूक्तानी मेशिनरी उपकरण कारखाना स्थलमा पुगेको बारे जिल्ला कृषि विकास कार्यालयबाट प्रमाणित भए पछि दिइने छ । अन्तिम २५ प्रतिशत रकमको भूक्तानी प्राप्त गर्नको लागि मेशीन, उपकरण जडान भइ सन्तोषजनक रुपमा सन्चालन भएको बारे कृषि इन्जिनियरिङ्ग निर्देशनालयबाट निरीक्षण गराइ प्रतिवेदन सहितको सिफारिश पत्र संलग्न गर्नु पर्ने छ ।

९. अनुदानका शर्तहरू:

- (१) कारखाना स्थापना वा विस्तारमा प्रयोग हुने गरि खरिद गरिएको मेशीनरी तथा उपकरण कारखानामा कृषि चुन उत्पादन गर्ने प्रयोजन बाहेक अन्य प्रयोजनमा लगाउन पाइने छैन ।

- (२) अनुदान रकम बाट खरिद गरि कारखानामा प्रयोग गरिएका मेशीनरी तथा उपकरण निर्देशन समितिको अनुमति विना बेच विखन गर्न पाइने छैन । समितिले उपयुक्त ठानेमा त्यस्ता मेशिनरी तथा उपकरण कारखाना स्थापना गर्न चाहने अन्य संस्था तथा फर्मलाई बिक्री गर्न अनुमति दिन सक्ने छ ।
- (३) कारखानामा कृषि चुन उत्पादन गर्ने अनुदान पाएका संस्था वा फर्मलाई कारखाना नियमित सञ्चालन गर्न कृषि विकास मन्त्रालय , कृषि विभाग वा सहकारी विभागले निर्देशन दिन सक्नेछ र उक्त निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित संस्था वा फर्मको कर्तव्य हुनेछ ।
- (४) अनुदान प्राप्त गर्ने संस्था वा फर्मको कारखाना अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने क्रममा कृषि विकास मन्त्रालय अन्तर्गतका अधिकृतहरूलाई सहयोग गर्नु सम्बन्धित संस्था वा फर्मको कर्तव्य हुने छ ।
- (५) यस कार्यविधि बमोजिम अनुदान प्राप्त गर्ने कारखानाबाट उत्पादन हुने कृषि चुनको मुल्य अनुदान नपाएका अन्य कारखानाहरूको तुलनामा कम हुनु पर्नेछ ।
- (६) प्रस्ताव पेश गरे बमोजिमको उत्पादन प्रत्येक वर्ष अनिवार्यरूपमा गर्नुपर्नेछ र उत्पादन तथा खपतको प्रगति बिबरण निर्देशनालयमा नियमित पेश गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-४

बिबिध

१०. अनुगमन व्यवस्था:

- (१) यस कार्यविधि अनुसार स्थापित कारखानाको अनुगमन तथा निरीक्षणको मुख्य जिम्मेवारी कृषि विभागको हुने छ ।
- (२) अनुदान पाउने संस्था वा फर्महरूबाट उत्पादन हुने कृषि चुनको गुणस्तर नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड बमोजिमको हुनु पर्नेछ । सोको अनुगमनको व्यवस्था निर्देशनालयले मिलाउने छ ।
- (३) आवश्यकता अनुसार कृषि विकास मन्त्रालय ले अनुगमन निरीक्षण गरी निर्देशन दिन सक्नेछ ।

११. विविध:

- (१) यस कार्यविधि कार्यान्वयनमा केहि बाधा व्यवधान आइपरेमा वा दुविधा उत्पन्न भएमा सो को छिनोफानो कृषि विकास मन्त्रालयले गर्ने छ ।
- (२) कारखाना स्थापना गर्ने संस्था वा फर्मलाई अनुदान उपलब्ध गराउने प्रक्रियामा यस कार्यविधिमा उल्लेख नभएका विषय वा सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र सो सम्बन्धि नियमावली, २०६४ संग बाफिएका विषयहरू सोहि ऐन तथा नियमावली अनुसार हुनेछन् ।

अनुशुचि-१

प्रस्तावना मुल्यांकनका आधारहरू

	सम्भाव्यता अध्ययन तथा योजना तर्जुमा	पूर्णाङ्क
१. क)	बिस्तृत रूपमा कारखाना तथा आयोजनास्थलको नक्शा, बिभिन्न प्रयोजनको लागि आवश्यक तथा उपलब्ध जग्गाको क्षेत्रफल, उत्पादन परिमाण, कारखाना स्थापना तथा उत्पादन शुरू गर्ने समय, बिभिन्न कामको लागि लागत अनुमान, आवश्यक तथा उपलब्ध जनशक्ति, उत्पादन परिमाण बजार व्यवस्थापन तथा लाभ लागत अनुमान आदि) भएको	
ख)	सारांश मात्र प्रस्तुत	५
२. क)	जग्गाको उपलब्धता	१०
	आफ्नै भएको	१०

	सम्भाव्यता अध्ययन तथा योजना तर्जुमा	पूर्णाङ्क
ख)	भाडामा लिएर सँचालन गर्ने (सम्झौता भएको)	६
३.	कम्पनीको किसिम (स्वामित्व)	१०
क)	लिमिटेड कम्पनी (सरकारी शेयर नभएको)	१०
ख)	साभेदारी फर्म	८
ग)	नीजि फर्म	६
घ)	अन्य	५
४.	कच्चा पदार्थको व्यवस्थापन	१०
क)	आफ्नै उत्पादन	१०
ख)	स्थानीय स्तरमा खरिद व्यवस्थापन	९
ग)	स्थानीय उत्पादन तथा आयात समेत	८
५.	पुर्बाधारको व्यवस्था	१०
क)	कालोपत्रे र ग्राभेल सडक, बिद्युत, पानी भएको र भवन निर्माण समेत भैसकेको	१०
ख)	कालोपत्रे र ग्राभेल सडक, बिद्युत, पानी भएको तर भवन निर्माण हुन बाँकी	८
ग)	कच्ची सडक, बिद्युत, पानी भएको र भवन निर्माण समेत भैसकेको	
घ)	कच्ची सडक, बिद्युत, पानी भएको र भवन निर्माण हुन बाँकी	७
ङ)	कच्ची सडक र पानी भएको अन्य पुर्बाधार तयार हुन बाँकी	
६.	प्राबिधिकको व्यवस्था	१०
क)	कृषिजीव बिज्ञान/वातावरण बिज्ञान बिषय लिई स्नातक वा सो भन्दा बढी औपचारिक शिक्षा प्राप्त गरी मलखाद र माटो व्यवस्थापन र उत्पादन सम्बन्धि ५ वर्ष भन्दा बढीको अनुभव प्राप्त	१०
ख)	कृषिजीव बिज्ञान/वातावरण बिज्ञान बिषय लिई स्नातक वा सो भन्दा बढी औपचारिक शिक्षा प्राप्त	८
ग)	कृषिबिज्ञान बिषय लिई प्रमाणपत्र तह सम्मको औपचारिक शिक्षा प्राप्त गरी मलखाद र माटो व्यवस्थापन र उत्पादन सम्बन्धि ५ वर्ष भन्दा बढीको अनुभव प्राप्त वा आधिकारिक सँस्थाबाट प्राँगारिक मल उत्पादन सम्बन्धि तीन महिना भन्दा बढीको तालीम प्राप्त गरी मल उत्पादन कार्यमा सँलग्न ।	७
घ)	प्रमाणपत्र तह सम्मको औपचारिक शिक्षा प्राप्त गरी मलखाद र माटो व्यवस्थापन र उत्पादन सम्बन्धि ५ वर्ष भन्दा बढीको अनुभव प्राप्त	६
ङ)	कृषिजीव बिज्ञान र वातावरण बिज्ञान बिषय लिई प्रमाणपत्र तह सम्मको औपचारिक शिक्षा प्राप्त	५
७.	लगानी तथा अनुदान माग	१०
क)	८० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी आफ्नो लगानी र २० प्रतिशत वा कम अनुदान तथा ऋण	१०
ख)	६० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी आफ्नो लगानी र ४० प्रतिशत वा कम अनुदान तथा ऋण	९
ग)	४० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी आफ्नो लगानी र ६० प्रतिशत वा कम अनुदान तथा ऋण	८
घ)	२० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी आफ्नो लगानी र ८० प्रतिशत वा कम अनुदान तथा ऋण	५
८.	भौगोलिक अवस्था	
क)	काठमाण्डौ उपत्यका, जिल्ला सदरमुकाम र नगरपालिका	६
ख)	काठमाण्डौ उपत्यका, जिल्ला सदरमुकाम र नगरपालिका बाहिरका सार्वजनिक सवारी चल्नेक्षेत्र	७
ग)	काठमाण्डौ उपत्यका, जिल्ला सदरमुकाम र नगरपालिका बाहिरका सार्वजनिक सवारी नचल्ने २० कि.मी. भित्रको क्षेत्र	

	सम्भाव्यता अध्ययन तथा योजना तर्जुमा	पूर्णाङ्क
घ)	कालोपत्रे वा ग्राभेल सडक भएको सार्वजनिक सवारी साधन नचल्ने काठमाण्डौ उपत्यका, सदरमुकाम वा नगरपालिका बाट २० कि.मी. भन्दा टाढा	
ङ)	कच्ची सडक भएको काठमाण्डौ उपत्यका, सदरमुकाम वा नगरपालिका बाट २० कि.मी. भन्दा टाढा	१०
९.	उत्पादन क्षमता मेटन प्रति बर्ष	१०
क)	कम्तीमा ५०० मे टन	६
ख)	५०१ देखि २००० सम्म	७
ग)	२००१ देखि ५००० सम्म	८
घ)	५००१ देखि १०००० सम्म	
ङ)	१०००० भन्दा बढी	१०
१०.	उत्पादनको खपत तथा बजार व्यवस्थापन	
क)	स्थानीय वा क्षेत्रीय खपत	७
ख)	राष्ट्रियस्तरमा खपत, बितरण	९
ग)	आन्तरिक खपतको साथै निर्यात	१०

११.७ कृषक समुह/सहकारी मार्फत प्राङ्गारिक मल (भर्मिकम्पोष्ट) उत्पादनका लागि सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७१

पृष्ठभूमि:

नेपाल एक कृषि प्रधान मुलुक भएको परिप्रेक्ष्यमा माटोको उर्बरा शक्ति कायम गरि दिगो कृषि विकास गरि खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर गर्ने कार्य चुनौतिपूर्ण रहेको छ । यस चुनौतिको सामना गर्न बिरुवालाई आवश्यक खाद्यतत्व प्रर्याप्त मात्रामा पुर्ति गर्न रसायनिक मलको मात्र प्रयोग गर्दा माटोको संरचना बिग्रने, माटोको अम्लीयपनामा बृद्धि भई क्रमशः माटोको उर्बराशक्तिमा हास आउँदै जाने समस्या रहेको छ । यसको विकल्पको रूपमा गाँउ घरमा उत्पादित प्राङ्गारिक मलको प्रयोगलाई बढावा दिनुपर्ने हुन्छ । प्राङ्गारिक मलको परिमाण र गुणस्तर कायम गर्नु चुनौतिको रूपमा रहेको छ । यसको लागि गुणस्तरीय प्राङ्गारिक मलको उत्पादन र प्रयोगमा कृषक समुह तथा सहकारीलाई उत्प्रेरीत गरी माटोको उर्बराशक्ति दीगो रूपमा कायम राख्ने व्यवस्थाको लागि आ.व. २०७१/७२ को विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रमको बार्षिक कार्यक्रममा कृषक समुह/सहकारी मार्फत प्राङ्गारिक मल (भर्मिकम्पोष्ट) उत्पादनका लागि सहयोग कार्यक्रम तर्जुमा गरी स्वीकृत समेत भएको छ । सो कार्यक्रम संचालनका लागि कृषक समुह/सहकारी मार्फत प्राङ्गारिक मल (भर्मिकम्पोष्ट) उत्पादनका लागि सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७१ तयार गरिएको छ ।

परिच्छेद -१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

(१) यस कार्यविधिको नाम "कृषक समुह/सहकारी मार्फत प्राङ्गारिक मल (भर्मिकम्पोष्ट) उत्पादनका लागि सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७१" रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि कृषि बिकास मन्त्रालयबाट स्वीकृती भएको मिति बाट प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा -

(क) "समुह " भन्नाले सम्बन्धित गाऊ विकास समिति वा जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयमा दर्तारसूचीकृत भएका १२ देखि २५ जना कृषकहरुको समुहलाई सम्भन्नु पर्छ ।

- (ख) "सहकारी" (Cooperative) भन्नाले डिभिजन सहकारी कार्यालयमा आधिकारीक रूपमा दर्ता भएका कृषि सहकारीलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ग) "निर्देशनालय" भन्नाले माटो ब्यबस्थापन निर्देशनालय सम्झनु पर्छ ।
- (घ) "प्राङ्गारिक मल" भन्नाले जैबिक बस्तुको बिघटनबाट तयार गरिएको मल तथा गड्यौलालाई स्थानीय कुहिने सामाग्री खुवाई उत्पादन भएको मललाई समेत सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) "भकारो सुधार" भन्नाले गाई बस्तुको गोठमा गहुँत नचुहिने गरि ढलान गरिएको, ब्यवस्थित रूपमा गँहुत सँकलन गर्ने ट्यांक निर्माण भएको र भकारोलाई घाम र पानीबाट बचाउन ब्यवस्थित छाना तयार गरिएको संरचनालाई सम्झनु पर्छ ।
- (च) "क्लस्टर (Cluster)" भन्नाले एउटै क्षेत्र भित्र एक वा जोडिएका दुई गाँउ बिकास समिति अन्तर्गतको कृषकहरुको समूह सम्झनु पर्छ ।
- (छ) "श्रोत व्यक्ति" भन्नाले भर्मिकम्पोष्ट उत्पादन कार्यक्रमका लागि आवश्यक प्राविधिक सल्लाह तथा गड्यौला उपलब्ध गराउने व्यक्तिलाई सम्झनु पर्छ ।
३. कार्यक्रम संचालनको उद्देश्य : यस कार्यबिधि अनुसार सन्चालित कार्यक्रमको देहाय बमोजिम उद्देश्य हुनेछ -
- (क) भर्मिकम्पोष्ट लगायत गुणस्तरिय गोठमलको उत्पादन तथा प्रयोग अभिवृद्धि गर्ने ।
- (ख) रसायनिक मलको प्रयोग न्युनिकरण गरि कृषि वस्तुको उत्पादन लागत घटाउने ।
- (ग) असन्तुलीत रसायनीक मलबाट हुने नकरात्मक प्रभावलाई कम गर्दै माटोको उर्बराशक्ति कायम राखी उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गराउने ।
- (घ) दिगो रूपमा उत्पादन बढाई खाद्य सुरक्षामा योगदान पुर्‍याउने ।

परिच्छेद -२

कार्यक्रम संचालन प्रकृया

४. कार्यक्रम संचालन गरिने जिल्ला छनौट : नेपाल सरकारको बार्षिक स्विक्ृत कार्यक्रममा उल्लेख भए बमोजिमका जिल्लामा कार्यक्रम संचालन हुनेछ । आ.ब.२०७१/०७२ मा अनुसूचि १ अनुसारका जिल्लाहरुमा कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
५. कार्यक्रम संचालन गरिने संख्या निर्धारण : नेपाल सरकारको बार्षिक स्विक्ृत कार्यक्रममा उल्लेख भए बमोजिमको संख्यामा कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।
६. गाऊ विकास समिति छनौट : सम्बन्धित जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयले सम्भाव्यताको आधारमा जिल्ला बिकास समितिको समन्वयमा गाऊ विकास समिति (गा.वि.स.) छनौट गर्नेछ । गा.बि.स छनौट गर्दा एक गा.बि.स.मा कम्तीमा २५ जना कृषक सम्भव भएसम्म एउटै भौगोलिक क्षेत्र (Cluster) मा पर्ने गरि छनौट गर्नु गर्नेछ ।
७. प्रस्ताव आहान, छनौट र सम्झौता:
- छनौट भएका गा.वि.स.हरुमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले दफा ६ उल्लेख भए बमोजिमका आधारहरुमा निहितभै कृषक समूहहरु र सहकारीबाट अनुसूची २ वमोजिमको ढाँचामा प्रस्ताव आह्वान गर्नेछ । उक्त प्रस्तावहरु जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयको Focal अधिकृतको संयोजकत्वमा गठित ३ सदस्यीय मुल्याङ्कन समितिले छनौट गरी वरिष्ठ कृषि विकास अधिकृत समक्ष सिफारिस गर्नेछ । प्रस्ताव मूल्यांकन गर्दा स्थानीयस्तरमा श्रोत व्यक्ति उपलब्ध भएको समूह/सहकारीलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ । छनौट भएका समूह/सहकारीहरु संग जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले सम्झौता गर्नेछ ।

८. कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रक्रिया : कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा देहाय बमोजिमको प्रक्रिया अपनाइने छ ।
- (क) सम्झौता पश्चात कृषक समूह/सहकारीसंग आबद्ध कृषकले सम्झौता बमोजिम काम गर्नेछ ।
  - (ख) कार्यक्रम कार्यान्वयन Cluster मा सन्चालन गरिनेछ ।
  - (ग) एउटा Cluster मा कम्तिमा २५ वटा भर्मिबेड सन्चालन गर्ने Cluster लाई प्राथमिकता दिईनेछ ।
  - (घ) कृषक समूह/सहकारीका सहभागी सदस्यहरू सँग कम्तीमा ५ वटा गाई भैंसी वा २० वटा बाख्रा भएका घरधुरिलाई मात्र अनुदान प्रकृत्यामा समावेश गरिनेछ ।
  - (ङ) क्लस्टर क्षेत्र (Cluster area) मा कार्यक्रम संचालन गर्न चाहने कृषकको संख्या लक्ष्य भन्दा बढि भएको खण्डमा महिला, दलित, जनजातिलाई प्राथमिकता दिई कृषक समूह/सहकारीले सिफारिस गरे बमोजिमका कृषकहरूलाई समावेश गरिने छ ।
  - (च) गोठ सुधार, भर्मिकम्पोष्ट वेड र भर्मिबेडको छाना निर्माण गर्दा र आवश्यक पर्ने गड्यौला खरिद गर्दा देहाय बमोजिमको मापदण्ड अनुसार हुनु पर्नेछ ।
    - गोठ सुधार गर्दा गोठको आकार - ७ फिट X १५ फिट
    - भर्मिबेडको आकार - ३ मिटर X १ मिटर
    - भर्मिबेडको छानाको आकार - ३.५ मिटर X १.५ मिटर
    - गड्यौला खरिद संख्या - १००० वटा
९. सम्पर्क व्यक्ति (Focal Person) तोक्नु पर्ने : कृषक समूह/सहकारी मार्फत भर्मिकम्पोष्ट मल उत्पादन कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्न र आवश्यक प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउन जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयले त्यहाँ कार्यरत एकजना अधिकृत स्तरको कर्मचारीलाई सम्पर्क व्यक्तिको रूपमा तोक्नु पर्ने छ ।
१०. अनुदान बितरण प्रकृत्या: अनुदान बितरण प्रकृत्या देहाय बमोजिमको हुनेछ -
- (क) सम्झौता बमोजिम काम सम्पन्न भइसकेपछि सम्पर्क व्यक्तिले स्पेशिफिकेशनको मुल्याङ्कन गरि सिफारिसको आधारमा गोठ सुधार तथा भर्मिबेड र छाना समेत तयार गरेका र गड्यौला खरिद गरी प्रयोग गरेका समूह तथा सहकारी भित्रका कृषकहरूलाई सम्बन्धित कृषक समूह तथा सहकारी मार्फत जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयले प्रति कृषक रु. २५,०००। (अक्षरेपी पच्चिस हजार) अनुदान रकम उपलब्ध गराउने छ ।
  - (ख) यस अघि नै भकारो सुधार कार्यक्रम संचालन गरी अनुदान लिई सकेका कृषकहरूले भर्मिबेड तयार गर्न चाहेमा गोठ सुधार वाहेक भर्मिबेड तथा छाना निर्माण र गड्यौला खरिद वापत रु. १४,६०० (अक्षरेपी चौध हजार छ सय मात्र) अनुदान रकम उपलब्ध गराइने छ ।
११. कार्यक्रमको अनुगमन ब्यबस्था : कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि केन्द्रिय स्तरबाट माटो ब्यवस्थापन निर्देशनालय तथा कृषि बिभागबाट, क्षेत्रिय स्तरबाट सम्बन्धित क्षेत्रिय माटो परिक्षण प्रयोगशाला तथा क्षेत्रिय कृषि निर्देशनालयबाट र स्थानिय स्तरमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालय तथा कृषि सेवा केन्द्र बाट आवश्यकतानुसार अनुगमन गर्ने ब्यबस्था गरिने छ ।
१२. निर्देशन दिन सक्ने : कार्यक्रम कार्यान्वयनको सम्बन्धमा आवश्यकता अनुसार कृषि बिकास मन्त्रालयले अनुगमन निरीक्षण गरी निर्देशन दिन सक्नेछ ।
१३. बाधा अड्काउ फुकाउने : यस कार्यविधि कार्यान्वयनमा अस्पष्ट एवं द्विविधा उत्पन्न भएमा कृषि विभागको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

अनुसूची-१
(दफा ४ साग सम्बन्धित)

आ.ब. २०७१/०७२ मा कार्यक्रम सन्चालन गरिने जिल्ला तथा विनियोजित बजेटको अवस्था

बजेट रु. हजारमा

सि. नं.	जिल्ला	सन्चालन गरिने सङ्ख्या	बजेट बाडफाड			कैफियत
			कार्यक्रम सन्चालन खर्च	तालिम	अनुगमन तथा मुल्याङ्कन	
१	पाल्पा	५०	१२५०	३०	३०	
२	नवलपरासी	५०	१२५०	३०	३०	
३	रूपन्देही	५०	१२५०	३०	३०	
४	ईलाम	५०	१२५०	३०	३०	
५	धनुषा	५०	१२५०	३०	३०	
६	सुर्खेत	५०	१२५०	३०	३०	
७	दाङ	५०	१२५०	३०	३०	
८	डडेल्धुरा	५०	१२५०	३०	३०	
९	बाँके	५०	१२५०	३०	३०	
१०	खोटाङ्ग	५०	१२५०	३०	३०	
११	चितवन	५०	१२५०	३०	३०	
१२	ओखलढुङ्गा	५०	१२५०	३०	३०	
१३	मकवानपुर	५०	१२५०	३०	३०	
१४	सिन्धुली	५०	१२५०	३०	३०	
१५	दोलखा	५०	१२५०	३०	३०	
१६	माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, कृषि विभाग				७५०	
१७	क्षे.मा.प.प्र. भुम्का				४०	
१८	क्षे.मा.प.प्र., हेटौँडा				८०	
१९	क्षे.मा.प.प्र., पोखरा				६०	
२०	क्षे.मा.प.प्र., खजुरा				६०	
२१	क्षे.मा.प.प्र., सुन्दरपुर				४०	
२२	मा.प.प्र.सुरुङ्गा				२०	
जम्मा		७५०	१८७५०	४५०	१५००	

अनुसूची -२
(दफा ७ सँग सम्बन्धित)

कृषक समूह/सहकारीले प्राङ्गारिक (भर्मिकम्पोष्ट) मल उत्पादन गर्न प्रस्तावको ढाँचा

१. कृषक समूह/सहकारीको नाम:
२. ठेगाना:
३. दर्ता नम्बर र दर्ता मिति :
४. समूह/सहकारीको स्थाई संरचनाको विवरण :

५. समूह/सहकारीमा आबद्ध कृषक सख्या:

६. प्राङ्गारिक मल (भर्मिकम्पोष्ट) उत्पादन गर्न चाहने सदस्यहरूको सख्या:

७. स्थानीय श्रोत ब्यक्तिको उपलब्धता (भए/नभएको) :

८. कार्यक्रममा सहभागी हुन चाहने सदस्यहरूको बिबरण:

सि. नं.	कृषकको नाम	ठेगाना	जमीन सम्बन्धि बिबरण		पशु चौपाया सख्या	कार्यक्रममा सहभागिता		दस्तखत
			खेत	पाखो		गोठ सुधार सहित भर्मिकम्पोष्ट	भर्मिकम्पोष्ट मात्र	
१								
२								
३								
४								
५								
६								
७								
८								
९								
१०								
११								
१२								
१३								
१४								
१५								
१६								
१७								
१८								
१९								
२०								

समूह/सहकारीको अध्यक्षको नाम:

दस्तखत:

मिति:

समूह/सहकारीको छाप :

९. प्रस्ताव पेश गर्दा आवश्यक कागजातहरू :

- समुह/सहकारीको बैठकको निर्णय सहितको प्रतिबद्धपत्र
- समुह/सहकारी दर्ता प्रमाणपत्र
- गा.बि.स. वा गा.बि.स भित्र रहेको कृषि बन तथा बाताबरण समितिको सिफारिस
- नजिकको कृषि/पशु सेवाकेन्द्रको सिफारिस
- स्थानीयस्तरमा श्रोत व्यक्ति भएमा निजको सिफारिस

११.८ प्राङ्गारिक मल अनुदान (जिल्लास्तर) कार्यविधि, २०७२

(नेपाल सरकार मा. मन्त्रीस्तरबाट मिति २०७२/०२/०५ मा स्वीकृत)

प्रस्तावना:

प्राङ्गारिक कृषिलाई प्रवर्धन गर्ने उद्देश्य अनुरूप आ.व.२०६८/६९ देखि स्वदेशमा उत्पादित प्राङ्गारिक मलमा कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड मार्फत कृषि विकास मन्त्रालयबाट अनुदान उपलब्ध गराउने कार्यक्रम सञ्चालित छ । कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेडबाट प्राङ्गारिक मल अनुदानमा विक्री वितरणको अवस्था दृष्टिगत गर्दा अपेक्षाकृत रूपमा कृषकस्तरमा विक्रीवितरण हुन नसकेको तथा विभिन्न प्रकारका प्राङ्गारिक मलहरूको लागत मूल्य फरक हुने हुँदा प्राङ्गारिक मल उत्पादकहरूले अनुदानको कार्यक्रममा समान रूपमा सहभागी हुन नपाएको समेत देखिएको छ । अतः स्थानीयस्तरमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरू मार्फत प्राङ्गारिक मल अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिएको खण्डमा कृषकहरूको माग वमोजिम गुणस्तरीय प्राङ्गारिक मलको विक्री वितरण हुने, यथार्थ विक्रीको आधारमा अनुदान प्रवाह भई सरकारी अनुदानको अधिकतम सदुपयोग हुने एवम् स्थानीयस्तरमा सञ्चालित प्राङ्गारिक मल उद्योगहरू समेत फस्टाउन सक्ने महशुस गरी कृषि विकास मन्त्रालयले यो कार्यविधि बनाई लागू गरेको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस कार्यविधिको नाम "प्राङ्गारिक मल अनुदान (जिल्लास्तर) कार्यविधि, २०७२" रहेको छ ।
(२) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

- (क) "निर्देशिका" भन्नाले "प्राङ्गारिक मल अनुदान निर्देशिका, २०६८ (संशोधन सहित)" भन्ने संभन्ध पर्दछ ।
- (ख) "मल वा प्राङ्गारिक मल" भन्नाले नेपालमा उत्पादन भई प्राङ्गारिक तथा जैविक मल नियमन कार्यविधि २०६८ (संशोधन सहित) अनुरूप दर्ता भएको प्राङ्गारिक मल संभन्ध पर्दछ ।
- (ग) "समिति" भन्नाले मल आपूर्ति तथा वितरण व्यवस्थापन समिति संभन्ध पर्दछ ।
- (घ) "मन्त्रालय" भन्नाले कृषि विकास मन्त्रालय संभन्ध पर्दछ ।
- (ङ) "कार्यालय" भन्नाले जिल्ला कृषि विकास कार्यालय संभन्ध पर्दछ ।
- (च) "उद्योग वा उत्पादक" भन्नाले प्राङ्गारिक तथा जैविक मल नियमन कार्यविधि, २०६८ (संशोधन सहित) अनुरूप दर्ता भएको प्राङ्गारिक मल उद्योग भन्ने संभन्ध पर्दछ ।
- (छ) "विक्रेता" भन्नाले मल उद्योग र उत्पादक वा मल आपूर्तिकर्ताले खडा गरेको डिलर वा विक्रेता भन्ने संभन्ध पर्दछ ।

परिच्छेद-२

अनुदान वितरण व्यवस्थापन सम्बन्धि

३. मल आपूर्ति तथा वितरण व्यवस्थापन समिति: (१) जिल्लास्तरमा मलको नियमित आपूर्ति, वितरण तथा अनुगमन गर्न देहाय बमोजिमको मल आपूर्ति तथा वितरण व्यवस्थापन समिति रहनेछ:

(क) प्रमुख जिल्ला अधिकारी	संयोजक
(ख) स्थानीय विकास अधिकारी	सदस्य

- (ग) प्रमुख, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय सदस्य
- (घ) अगुवा कृषकरकृषक समुहको प्रतिनिधि (एकजना महिला सहित २ जना) सदस्य
- (ङ) प्रमुख, कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड सदस्य
- (च) मल निरीक्षक, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय सदस्य-सचिव
- (२) खण्ड (च) बमोजिम मल निरीक्षक नतोकिएको जिल्लामा सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको प्रमुखले तोकेको अधिकृतले समितिको सदस्य-सचिवको कार्य सम्पादन गर्नु पर्नेछ
- (३) उपदफा (१) बमोजिमको समितिको बैठक आवश्यकतानुसार वस्नेछ ।
- (४) समितिको बैठकमा समितिले सम्बन्धित पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (५) समितिले स्थानीय स्तरमा मल वितरणको मापदण्ड एवम् विक्रिवितरण प्रकृया प्रचलित नियम र कानूनको परिधी भीत्र रही निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

(६) समितिले बैठकको कार्यविधि आफै निर्धारण गर्नेछ ।

४. समितिको काम, कर्तव्य तथा अधिकार: (१) समितिको काम, कर्तव्य तथा अधिकार देहाय वमोजिम हुनेछ:

- (क) जिल्लामा किसानलाई अनुदानमा उपलब्ध गराईने मलको परिमाणको आधारमा क्षेत्र निर्धारण गर्ने । जिल्लाभर मल वितरण गर्न नसकिने वा आवश्यक नपर्ने भई केहि क्षेत्रमा मात्र प्राङ्गारिक मलको विक्रिवितरण गर्दा प्राङ्गारिक कृषि उत्पादन क्षेत्र, ब्यवसायिक कृषि उत्पादन क्षेत्र र गाईवस्तु वा पशु पालन कम भएको क्षेत्र वा माटोको उर्वराशक्ति कम भएको र विविध कारणले विग्रिएको माटो (degraded soil) भएको क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिईनेछ ।
- (ख) मापदण्ड बमोजिमको मल वितरण भएर नभएको यकिन गरी न्यून गुणस्तरको मल उत्पादन र वितरण गर्ने फर्म र ब्यवसायलाई कानून अनुसार कारवाहिका लागि सम्बन्धित निकायलाई निर्देशन दिने ।
- (ग) मलको सुलभ आपूर्ति तथा वितरण ब्यवस्थाको लागि जिल्ला कृषि विकास कार्यालयलाई आवश्यक सहयोग तथा निर्देशन दिने ।
- (घ) अनुदान वितरण सम्बन्धि आवश्यक काम गर्नेगराउने ।
- (ङ) अनुदानित प्राङ्गारिक मलको विक्रिवितरणमा अपचलन भएको अवस्थामा आवश्यक कानूनी कार्यवाहिका लागि स्थानीय प्रशासन तथा अन्य सम्बद्ध निकायमा जानकारी गराउने ।

परिच्छेद-३

अनुदान कार्यक्रम

- ५. अनुदान उपलब्ध गराईने आधार: (१) यस कार्यविधि वमोजिम प्रदान गरिने अनुदानको प्रयोजनको लागि प्राङ्गारिक मलमा देहाय वमोजिमको मापदण्ड पुरा भएको हुनुपर्नेछ:
  - (क) नेपालमा उत्पादन भई प्राङ्गारिक तथा जैविक मल नियमन कार्यविधि, २०६८(संशोधन सहित)बमोजिम दर्ता भएको ।
  - (ख) मलको वोरा वा प्याकेजमा ब्यापारिक नाम (Trade Name) उल्लेख भएको ।
  - (ग) मलको उत्पादन र खपत गरिसक्नु पर्ने मिति, ब्याच नम्बर र तौल प्रष्टरूपमा देखिने गरी सुरक्षित रूपमा प्याकिङ्ग गरेको ।
  - (घ) मलमा पाईने पोषकतत्वको मात्रा प्रत्येक प्याकिङ्गमा उल्लेख गरेको ।
  - (ङ) समितिले तोके बमोजिमको अन्य आधार पुरा गरेको ।
- ६. मल विक्रि वितरण विधि: (१) यस कार्यविधि बमोजिमको अनुदान जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको सिफारिसमा कृषकहरूलाई उपलब्ध गराईने प्राङ्गारिक मलमा प्रदान गरिने छ ।
  - (२) प्राङ्गारिक मल अनुदानका लागि जिल्लामा प्राप्त हुने वजेटका आधारमा कार्यालयले अनुदानमा विक्रि

गर्ने मलको परिमाण निर्धारण गरी सूचना प्रवाह गर्नेछ ।

- (३) उपदफा (२) बमोजिमको सूचनाको आधारमा कृषि विकास मन्त्रालयबाट मल उत्पादन गर्ने अनुमति प्राप्त गरेका प्राङ्गारिक मल उत्पादक, विक्रेता वा डिलरहरूले आफूले उपलब्ध गराउने मलको मात्रा, गुणस्तर र मूल्य समेत खुलाई दफा (५) मा उल्लेखित आधारहरू पुष्टि हुने कागजात सहित माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयमा निवेदन दिनुपर्नेछ । निवेदकले कुन कुन जिल्लामा मल बिक्री गर्ने केन्द्र वा डिलर छन् सो को नाम र रजिष्टर्ड नम्बर समेत उल्लेख गरी निवेदन दिन सक्नेछन् । निवेदकहरूले जिल्लाभित्र आफ्नो १ भन्दा बढी बिक्री केन्द्र वा डिलर भए तिनको समेत विवरण निवेदनमा खुलाउनु पर्नेछ ।
- (४) उद्योग रहेको जिल्ला भन्दा बाहिरका जिल्लाहरूमा उद्योगहरूले उद्योग रहेको जिल्लाको जिल्ला कृषि विकास कार्यालयबाट विवरणहरू प्रमाणित गरी लैजान सक्ने छन् ।
- (५) उपदफा (३) बमोजिम पर्ने आएका निवेदन उपर जाँचबुझ गरी दफा (५) बमोजिमको आधार पुरा गरेको पाईएमा माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयले मल आपूर्तिकर्ताको रूपमा सूचीकृत गरी अनुदानित प्राङ्गारिक मलको आपूर्ति तथा विक्री वितरणमा सहभागी हुन पाउने उत्पादक, विक्रेता वा डिलरहरूको सूची तयार गरी विभिन्न उत्पादक, विक्रेता वा डिलरहरूले विक्री गर्ने मलको नाम, उक्त मलहरूको खुद्रा मूल्य, अनुदान रकम र अनुदानित मूल्य समेत सार्वजनिक गर्नेछ ।
- (६) उपदफा (४) बमोजिम प्रमाणित भएका उत्पादक, विक्रेता वा डिलरहरूले अनुसूची (१ अनुसार प्राङ्गारिक मलको खरिद विक्री तथा स्टक रजिष्टर र अनुसूची (२ अनुसारको प्राङ्गारिक मलको विक्रीको लगत रजिष्टर अनिवार्य रूपले राख्नुपर्नेछ र आपूर्ति गर्न अनुमति प्राप्त जिल्लाको जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले तोकेको परिमाणमा बिक्री वितरण गर्नुपर्नेछ । बिक्री वितरण गरिने मलको लगत विवरण जिल्ला कृषि विकास कार्यालयका मल निरीक्षक वा कार्यालयले तोकेको अधिकारीले अनुगमनको क्रममा उक्त रजिष्टरको आधारमा स्टक मिले नमिलेको तथा सेवाग्राहीहरूले उल्लेख भए अनुसारको परिमाणको मल पाए नपाएको अनुगमन गर्नेछ ।
- (७) उपदफा (४) बमोजिम सूचीकृत उद्योग वा उत्पादक वा विक्रेताहरूबाट विक्री हुने मलमा मात्र अनुदान उपलब्ध गराईनेछ ।
- (८) उद्योग रहेको जिल्ला भन्दा बाहिरका जिल्लाहरूमा प्राङ्गारिक मल अनुदानमा विक्रीवितरण गर्दा स्थानीय ढुवानी दररेट लाई आधार मानी ढुवानी सहितको मूल्य कायम गरी अनुदानित मूल्य कायम गर्न सकिने छ । स्थानीय दररेट भन्दा ढुवानी वढी देखाईएको अवस्थामा कृषि विकास कार्यालयले अनुदान कार्यक्रममा सहभागी गराउन वाध्य हुने छैन ।
- (९) प्राङ्गारिक मलको अनुदान दर खुद्रा मूल्यको पचास प्रतिशत वा प्रति के.जि. १० रुपैया मध्ये जुन कम हुन्छ सो भन्दा वढी हुने छैन र प्रति कट्टा ५० के.जि. वा प्रति रोपनी ७५ के.जि.का दरले एक जना कृषकलाई १५०० के.जि. भन्दा वढी अनुदानित मल उपलब्ध गराईने छैन । तर, अन्य निकायको सहयोगमा अनुदान उपलब्ध हुन सकेमा वढी क्षेत्रफल र परिमाणमा मल उपलब्ध गराउन बाधा पर्ने छैन । साथै, कृषकले आफ्नो खर्चमा यस भन्दा वढी मल खरिद गर्न समेत यसले बाधा गर्ने छैन ।
- (१०) प्राङ्गारिक मलको खरिदमा दिईने अनुदान दर तथा अनुदान विधिका सम्बन्धमा आवश्यकता अनुसार मन्त्रालयले पुनरावलोकन गर्न सक्नेछ ।

७. अनुदान प्रवाह विधि: (१) जिल्ला कृषि विकास कार्यालय वा कृषि सेवा केन्द्र/उपकेन्द्रहरूले जिल्ला मल आपूर्ति तथा वितरण व्यवस्थापन समितिले निर्णय गरे अनुसार कृषकहरूलाई जग्गाधनी पूर्जाको आधारमा प्रति कट्टा ५० के.जि. वा प्रति रोपनी ७५ के.जि.का दरले अनुसूची-३ अनुसारको शिफारिस उपलब्ध गराउने र अनुसूची (४ अनुसारको विवरण समेत राख्नेछ । जग्गा धनी पूर्जा नभएका र अरुको जग्गा भाडामा लिई खेती गर्ने कृषकलाई जग्गा धनी तथा खेती गर्ने कृषकको संभौता पत्र र स्थानीय निकायको शिफारिस मध्ये कुनै एकको

आधारमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालय वा कृषि सेवा केन्द्रहरूले शिफारिस उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

- (२) स्थानीय विक्रेताले जिल्ला कृषि विकास कार्यालय वा कृषि सेवा केन्द्र/ उपकेन्द्रको शिफारिसमा कृषकलाई मल विक्री गर्दा वील काटि विक्री मूल्यमा अनुदान वापतको रकम छुट दिई भुक्तानी लिनु पर्नेछ र विल अनुसारको परिमाण, कूल मूल्य तथा अनुदान रकम खुल्ने गरी अनुसूची १ अनुसारको रेकर्ड राख्नु पर्नेछ ।
- (३) स्थानीय मल विक्रेताले जिल्ला कृषि विकास कार्यालय वा कृषि सेवा केन्द्र/उपकेन्द्रको शिफारिस अनुसूची (३ र मल खरिद गर्ने कृषकको अनुसूची (२ अनुसारको विवरण सहित अनुदान रकम भुक्तानीका लागि सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा पेश गर्नेछ र जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले संलग्न प्रमाणहरूको आधारमा अनुदान रकम उपलब्ध गराउनेछ ।

परिच्छेद(४

गुणस्तर नियन्त्रण सम्बन्धि

८. गुणस्तर नियन्त्रण सम्बन्धि व्यवस्था: (१) जिल्लामा विक्रीवितरण हुने प्राङ्गारिक मलको गुणस्तर तथा परिमाण जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले नियमित अनुगमन गर्नेछ ।
- (२) अनुदानमा विक्रीवितरण हुने प्राङ्गारिक मलको गुणस्तरको अनुगमन कृषि विभाग, माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, क्षेत्रिय माटो परिक्षण प्रयोगशालावाट हुनेछ ।
- (३) न्यून गुणस्तरको प्राङ्गारिक मल विक्रीवितरण गरेको पाईएमा वा समितिको निर्णयको विखिलाप गरेको पाईएमा अनुदान प्रवाह गरिने छैन र त्यसो गर्ने उत्पादक वितरक लाई अनुदान कार्यक्रममा समेत समावेश गरिने छैन ।
- (४) विक्री नभएको मल विक्री भएको तथा यकिन परिमाण पेश नगरी परिमाण तलरमाथी गरी वा ढाँटी अनुदानका लागि पेश गरेको पाईएमा त्यस्तो मलको दर्ता समेत खारेज गर्न कृषि विकास कार्यालयले शिफारिस गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-५

अनुगमन निरिक्षण सम्बन्धि

९. निरिक्षण तथा अनुगमन सम्बन्धि व्यवस्था: (१) अनुदानमा वितरित मलको अनुगमन निरिक्षण गर्ने मुख्य जिम्मेवारी जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको हुनेछ । जिल्ला कृषि विकास कार्यालय तथा मातहतका सेवा केन्द्र /उपकेन्द्रहरूले आफूले शिफारिस गरेको अनुदानित मल उपलब्ध गराउने अनुसूची-४ अनुसारको विवरण तथा मल उत्पादक वा विक्रेताहरूले अनुसूची-१ अनुसारको विवरण हरेक महिनाको अन्तिममा अनिवार्य रूपले मल निरिक्षक वा सो कार्यक्रम हेर्ने शाखामा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम गरिएको अनुगमन निरिक्षणको प्रतिवेदन चौमासिक रूपमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले सम्बन्धित क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय मार्फत कृषि विभागमा पठाउनु पर्नेछ
- (३) प्राङ्गारिक मलको विक्रीवितरण सम्बन्धि अनुगमन निरिक्षण तथा मूल्याङ्कन कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, माटो व्यवस्थापन निर्देशनालय, क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय तथा क्षेत्रीय माटो परिक्षण प्रयोगशालावाट हुन सक्नेछ ।
- (४) प्राङ्गारिक मलको विक्रीवितरण पारदर्शी रूपमा भएरनभएको सम्बन्धमा सम्बन्धित गाउँ विकास समिति र नगरपालिकाहरूवाट निरिक्षण अनुगमन गरी समितिलाई जानकारी गराउन सक्नेछ ।

परिच्छेद-६

दुर्गम क्षेत्रका लागि अनुदान व्यवस्था

१०. दुर्गम क्षेत्रका लागि अनुदान सम्बन्धि व्यवस्था: (१) मल उद्योगहरू नरहेको तथा दुर्गम जिल्लाहरूका हकमा प्राङ्गारिक मल विक्री वितरणका लागि जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको स्वीकृतीमा उद्योगीले आफ्नो पसल वा डिलर खडा गर्न सक्नेछन् ।
- (२) ढुवानी अनुदान कार्यक्रम रहेको तथा कुनै दुर्गम जिल्लामा मल उद्योग वा उद्योगको विक्री केन्द्र वा डिलर समेत नभएको खण्डमा प्राङ्गारिक मल आपूर्तिका लागि जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले वितरणको सुनिश्चितता गराउन सक्नेछ ।

परिच्छेद(७)

विविध

११. गुनासो तथा उजुरी सुन्न सक्ने: (१) मल विक्री वितरणको सम्बन्धमा पर्न आएको उजुरी समितिले सुन्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम पर्न आएको उजुरी उपर समितिले आवश्यक छानविन गरी दोषी उपर कानून बमोजिम कारवाही गर्न स्थानीय प्रशासन समक्ष लेखि पठाउनु पर्नेछ ।
१२. मल विक्री वितरण गर्ने क्रममा हुन सक्ने धाक, धम्की तथा हुलहुज्जत लगायतका अवाञ्छित कृयाकलापलाई ध्यानमा राखी आवश्यक सुरक्षा व्यवस्थाका लागि समितिले स्थानीय प्रशासनलाई सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन अनुरोध गर्न सक्नेछ ।
१३. बैठक भत्ता सम्बन्धि व्यवस्था: (१) समितिको बैठक भत्ता नियमानुसार हुनेछ ।
- (२) समितिको बैठक भत्ताको व्यवस्थापन जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले गर्नेछ ।
१४. खारेजी तथा संशोधन: कृषि विकास मन्त्रालयले आवश्यकता अनुसार यो कार्यविधिमा संशोधन तथा खारेजी गर्न सक्नेछ ।
१५. कार्यविधिको व्याख्या: (१) अनुदान वितरण सम्बन्धि यस कार्यविधिको व्यवस्था अपूर्ण तथा अस्पष्ट भएमा वा कार्यविधिको कार्यान्वयनमा व्यवधान भएमा कृषि विकास मन्त्रालयले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ ।

अनुसूचि-१

प्राङ्गारिक मलको खरिद विक्रि तथा स्टक रजिष्टर

उत्पादक, आपूर्तिकर्ता वा विक्रेताको नाम:

ठेगाना:

मिति	उत्पादन/खरिद (के.जि.)	विक्रि (के.जि.)	बाँकी स्टक मौज्दात (के.जि.)	कैफियत

अनुसूचि-२

प्राङ्गारिक मलको विक्रिको लगत रजिष्टर

उत्पादक/आपूर्तिकर्ता वा विक्रेताको नामरथर

ठेगाना:

सि.नं.	कृषकको नामरथर	ठेगाना	जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको शिफारिस मिति तथा नं.	शिफारिस मलको परिमाण (के.जि.)	खरिद गरेको मलको नाम	खरिद परिमाण (के.जि.)	मूल्य प्रति के.जि. (रु.)	जम्मा खरिद मूल्य (रु.)	अनुदान दर (रु.रके.जी)	जम्मा अनुदान रकम (रु.)	विल नं.	कैफियत

नोट: अनुदान रकम खुद्रा बिक्री मूल्यको ५० प्रतिशत वा रु. १० प्रति के.जि. नवढ्ने गरी हुनुपर्नेछ ।

अनुसूची-३
जिल्ला कृषि विकास कार्यालय

कृषि सेवा केन्द्र/उपकेन्द्र:
मिति:

विषय: प्राङ्गारिक मलमा अनुदानको लागि शिफारिस सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा.....जिल्ला.....गा.वि.स. वडा नं. ....निवासी कृषक श्री.....लाई जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको प्राङ्गारिक मल अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत प्रति के.जि. रु. १० वा परल मूल्यको ५० प्रतिशतमा जुन कम हुन्छ सो वरावरको अनुदान रकम उपलब्ध हुने गरी.....के.जि. मल अनुदानित मूल्यमा उपलब्ध गराईदिन हुन अनुरोध छ ।

शिफारिस गर्ने:

नामरथर

पद:

तपसिल

विवरण	परिमाण	कैफियत
कृषकको नाम र थर		
ठेगाना		
जग्गाधनी पूर्जा कित्ता नं.		
जग्गा रहेको स्थान		
शिफारिस मलको परिमाण र के.जि.		
अधिकतम अनुदान रकम रु. प्रति के.जि.	१०.००	

अनुसूचि-४

प्राङ्गारिक मलमा अनुदानका लागि शिफारिस रजिष्टर

जिल्ला कृषि विकास कार्यालय:

कृषि सेवा केन्द्र / उपकेन्द्र:

सि. नं.	कृषकको नाम/थर	ठेगाना	जग्गाधनी पूर्जा र कि.नं.	क्षेत्रफल	जग्गा रहेको स्थान	शिफारिस परिमाण/ के.जि.	कैफियत

प्रति कट्टा ५० के.जि. वा प्रति रोपनी ७५ के.जि.का दरले जम्मा परिमाण १५०० के.जि. भन्दा बढी हुने छैन ।

अनुसुचि-५

(मल उत्पादक, विक्रेता वा डिलरले अनुदानित मल विक्रिको लागि सुचिकृत हुन पाउँ भन्ने निवेदन फारमको नमूना)

श्रीमान बरिष्ठ कृषि विकास अधिकृतज्यू,
जिल्ला कृषि विकास कार्यालय

विषय: अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत प्राङ्गारिक मल विक्रि गर्न पाउँ भन्ने बारे ।

प्रस्तुत विषयमा त्यस कार्यालयको मिति .....मा प्रकाशित सूचना अनुसार मेरोरहाम्रो कम्पनीबाट उत्पादित र विक्रिवितरण हुने तपसिल अनुसारको मलरमलहरू अनुदानको कार्यक्रम अन्तर्गत विक्रिवितरणमा सहभागी हुन पाउँ भनी आवश्यक कागजपत्रहरू यसैसाथ सम्लग्न राखी यो निवेदन पेश गरेको छु/छौं ।

तपसिल

सि. नं.	मलको नाम	दर्ता नं. र मिति	उपलब्ध हुने कूल परिमाण	विक्रि मूल्य रु.के.जि.	खाद्य तत्वको मात्रा प्रतिशत (न्यूनतम)			कैफियत
					ना.	फो.	पो.	

आ.व. २०७३/७४ मा माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयबाट प्रयोगशालामा परीक्षण गरिएका

माटोका नमूनाहरू र प्राप्त नतिजा

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
१	प्रमराज बासुकला	धुलीखेल काभ्रे	१.८	L	०.०९	L	२१०.७	VH	२०२.८	M	५.६	SA
२	प्रमराज बासुकला	धुलीखेल काभ्रे	१.४	L	०.०७	L	१९६.९	VH	१६२.८	M	५.३	A
३	राजु तिमिल्सिना	काठमाडौं चपली	४.५	M	०.२२	H	७५१.१	VH	४१४.१	H	५.८	SA
४	राजु तिमिल्सिना	काठमाडौं चपली	३.५	M	०.१७	M	१४४२.७	VH	५५६.९	VH	५.८	SA
५	सुलध चौधरी	चितवन राप्ती न.पा.९	१.०	L	०.०५	L	२८४.०	VH	८८.५	L	५.८	SA
६	देवकी महत	लेले ७ रानागाउँ	३.०	M	०.१५	M	९६.२	H	५०५.५	VH	४.९	A
७	सानु राना	लेले ७ रानागाउँ	६.९	H	०.३५	H	५२६.७	VH	१५५०.८	VH	५.९	SA
८	गोपिनी राना	लेले ७ रानागाउँ	४.८	M	०.२४	H	३२०.६	VH	८३६.८	VH	६	SA
९	सारदा राना	लेले ७ रानागाउँ	३.०	M	०.१५	M	१९६.९	VH	४४८.४	H	५.८	SA
१०	सावित्री तिमिल्सिना	लेले ७ रानागाउँ	५.३	H	०.२६	H	१६९.५	VH	९९१.०	VH	६.६	NN
११	सावित्री तिमिल्सिना	लेले ७ रानागाउँ	५.१	H	०.२६	H	१०५.३	H	९३९.६	VH	६.१	SA
१२	मैया राना	लेले ७ रानागाउँ	५.४	H	०.२७	H	४०३.०	VH	१०५३.९	VH	५.४	A
१३	मैया राना	लेले ७ रानागाउँ	२.९	M	०.१४	M	१५५.७	VH	४४८.४	H	५.६	SA
१४	देविकी दुलाल	लेले ७ रानागाउँ	३.०	M	०.१५	M	३७१.०	VH	८८८.२	VH	६.३	SA
१५	गजेन्द्र भक्त सुवाल	भक्तपुर न.पा.१० ब्यासी	२.६	M	०.१३	M	२०६.१	VH	३०५.६	H	६.५	SA
१६	गजेन्द्र भक्त सुवाल	भक्तपुर न.पा.१० ब्यासी	३.३	M	०.१७	M	२७९.४	VH	२८८.५	H	६.३	SA
१७	गजेन्द्र भक्त सुवाल	भक्तपुर न.पा.१० ब्यासी	३.०	M	०.१५	M	२०६.१	VH	२१९.९	M	६.९	NN
१८	गजेन्द्र भक्त सुवाल	भक्तपुर न.पा.१० ब्यासी	१.९	L	०.१०	L	१७८.६	VH	२५९.९	M	६.१	SA
१९	गजेन्द्र भक्त सुवाल	भक्तपुर न.पा.१० ब्यासी	३.२	M	०.१६	M	२५१.९	VH	१७४.२	M	५.७	SA
२०	गजेन्द्र भक्त सुवाल	भक्तपुर न.पा.१० ब्यासी	२.६	M	०.१३	M	२१०.७	VH	२९४.२	H	६.५	SA
२१	गजेन्द्र भक्त सुवाल	भक्तपुर न.पा.१० ब्यासी	३.३	M	०.१६	M	२४२.७	VH	४४२.७	H	६.२	SA
२२	गजेन्द्र भक्त सुवाल	भक्तपुर न.पा.१० ब्यासी	२.८	M	०.१४	M	२२४.४	VH	२०८.५	M	६.९	NN
२३	गजेन्द्र भक्त सुवाल	भक्तपुर न.पा.१० ब्यासी	२.५	M	०.१३	M	१८३.२	VH	२४२.८	M	६	SA

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
२४	गजेन्द्र भक्त सुवाल	भक्तपुर न.पा.१० ब्यासी	२.७	M	०.१४	M	३०६.९	VH	१५१.४	M	५.५	A
२५	लक्ष्मण धिताल	आर्मी हेडक्वाटर काठमाडौं	०.८	VL	०.०४	VL	३२.१	M	१२२.८	M	५.८	SA
२६	लक्ष्मण धिताल	जगाती भक्तपुर	०.८	VL	०.०४	VL	२१९.८	VH	९४५.३	VH	६.६	NN
२७	नवाङफुरी शेर्पा टाप्प्रीङ् ३	सोलुखुम्बु खास्डीङ्	६.१	H	०.३०	H	७७.९	H	१३९.९	M	६	SA
४४	छिसङ् दोर्जे तामाङ्	बाँसखर्क ३ सिन्धुपाल्चोक	१.१	L	०.०५	L	९.२	VL	१६३.५	M	५.५	A
४५	मञ्जुश्री सामुदायिक कृषक समुह	बाँसखर्क २ सिन्धुपाल्चोक	१.८	L	०.०९	L	२७.५	L	१५६.२	M	५.६	SA
४६	रेक्पा तामाङ्	बाँसखर्क २ सिन्धुपाल्चोक	३.२	M	०.१६	M	३६.६	M	१६३.५	M	५.४	A
४७	सोनाम लामा	मर्हाकाल ८ काभ्रे	४.८	M	०.२४	H	९१.६	H	९३३.८	VH	५.९	SA
४८	सोनाम लामा	मर्हाकाल ८ काभ्रे	२.७	M	०.१३	M	३२.१	M	४५४.२	M	६.८	NN
४९	सोनाम लामा	मर्हाकाल ८ काभ्रे	३.८	M	०.१९	M	३४८.१	VH	१११५.५	VH	६.६	NN
५०	सोनाम लामा	मर्हाकाल ८ काभ्रे	३.४	M	०.१७	M	११९.१	VH	९७०.२	VH	६.३	SA
५१	लम्जुङ् क्यामपस गणेश लम्साल	सुनदर बजार लम्जुङ्	२.९	M	०.१४	M	१०५.३	H	४३९.७	H	६.५	NN
५२	वसन्त तामाङ्	फुलवारी न.पा.७ काभ्रे	१.६	L	०.०८	L	२७.५	L	२९४.३	H	६.८	NN
५३	मनोज लामा	फुलवारी न.पा.७ काभ्रे	१.१	L	०.०६	L	२२.९	L	१७८.०	M	६	SA
५४	सुखा तामाङ्	फुलवारी न.पा.७ काभ्रे	१.८	L	०.०९	L	२०१.५	VH	२८७.१	H	५.३	A
५७	चन्द्रमान श्रेष्ठ	किर्तिपुर १५									६.७	NN
५८	प्रहरी प्रधान कार्यालय	काठमाडौं									७.७	NN
५९	मिना बरुवार	कपन	३.७	M	०.१९	M	१२८.२	VH	४२१.३	H	५.९	SA
६०	श्याम लक्ष्मी	ठिमी भक्तपुर	३.२	M	०.१६	M	१६४.९	VH	२९३.१	H	८	NN
६१	दिपक खनाल	किर्तिपुर १५	२.१	L	०.१०	M	६८.७	H	१४०.४	M	६.३	SA
६२	मित्रराज दवाडी	चितवन	१.३	L	०.०७	L	५५.०	M	१२८.२	M	७	NN
६३	मित्रराज दवाडी	चितवन	२.१	L	०.११	M	२७.५	L	१२८.२	M	६.६	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
६४	मित्रराज दवाडी	चितवन	३.३	M	०.१६	M	३२.१	M	३४१.९	M	७.३	H
६५	मित्रराज दवाडी	चितवन	२.७	M	०.१४	M	१२८.२	M	२७४.८	VH	७	M
६६	मित्रराज दवाडी	चितवन	४.८	M	०.२४	H	६४.१	H	१७७.१	H	७.४	M
६७	संकर गौतम	लामा दूबौर कास्की १९	४.८	M	०.२४	H	५५.०	M	७९.४	M	५.५	L
६८	संकर गौतम	लामा दूबौर कास्की १९	४.९	M	०.२५	H	२७.५	M	६१.१	L	५.८	L
६९	संकर गौतम	लामा दूबौर कास्की १९	४.७	M	०.२४	H	३६.६	M	४८.८	M	५.८	VL
७०	संकर गौतम	लामा दूबौर कास्की १९	४.३	M	०.२२	H	४१.२	M	४८.८	M	६	VL
७१	संजिव थापा	भक्तपुर ६ सिरुटार	४.३	M	०.२१	H	२३३.६	M	२५६.४	VH	६.३	M
७२	कृष्ण प्रसाद ढुंगाना	नुवाकोट चाउधे १	१.४	L	०.०७	L	१०५.३	M	७९.४	H	५.८	L
७३	लक्ष्मण राजत	काठमाडौं १	२.२	L	०.११	M	४४८.८	M	१२२.१	VH	६.३	M
७४	लक्ष्मण राजत	काठमाडौं १	२.४	L	०.१२	M	५९५.४	M	१७१.०	VH	४.८	M
७५	सरिता चौलागाई	भक्तपुर कौसलटार	४.९	M	०.२५	H	४१.२	M	१२२.१	M	५.५	M
७६	सरिता चौलागाई	भक्तपुर कौसलटार	३.३	M	०.१७	M	१८.३	M	१३४.३	L	६.८	M
७७	सरिता चौलागाई	भक्तपुर कौसलटार	२.६	M	०.१३	M	५०.४	M	१५२.६	M	५.२	M
७८	सरिता चौलागाई	भक्तपुर कौसलटार	५.४	H	०.२७	H	५०.४	M	२२५.९	M	५.१	M
७९	सरिता चौलागाई	भक्तपुर कौसलटार	६.३	H	०.३२	H	१८.३	M	११६.०	L	५.२	M
८०	सरिता चौलागाई	भक्तपुर कौसलटार	३.२	M	०.१६	M	१६०.३	M	६७.२	VH	५.३	L
८१	सरिता चौलागाई	भक्तपुर कौसलटार	३.४	M	०.१७	M	२२.९	M	७३.३	L	५.४	L
८२	सरिता चौलागाई	भक्तपुर कौसलटार	२.०	L	०.१०	L	९१.६	M	२८७.०	H	५.५	H
८३	सरिता चौलागाई	भक्तपुर कौसलटार	४.२	M	०.२१	H	१८.३	M	१२२.१	L	५	M
८४	गणेश पन्थी	नवलपरासी बर्दघाट	१.२	L	०.०६	L	२२.९	M	५५.०	L	६.२	VL
८५	सछेन्द्र महत	गोटी खेल ललितपुर	५.३	H	०.२७	H	६०४.६	M	७६३.२	VH	७.३	VH
८६	सछेन्द्र महत	गोटी खेल ललितपुर	३.६	M	०.१८	M	२४२.७	M	४०३.०	VH	६.९	H
८७	प्रकाशराम मिश्र	भन.पा वडानं. १६	२.०	L	०.१०	M	७३.३	M	१५८.७	H	६.२	M
८८	प्रकाशराम मिश्र	भन.पा वडानं. १७	२.०	L	०.१०	M	१२८.२	M	१७१.०	VH	५.८	M

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
८९	बेद प्रसाद पाठक	नवलपरासी कावासोती न.पा. १५	१.७	L	०.०८	L	९.२	VL	८५.५	VL	५.६	SA
९०	सृजना अधिकारी	बैतडी	२.४	L	०.१२	M	६४.१	H	२२६.८	M	६	SA
९१	सृजना अधिकारी	बैतडी	२.२	L	०.११	M	१८३.२	VH	५७७.१	VH	६.३	SA
९२	अर्जुन देव पन्थ	पाल्पा हुगी ४	२.६	M	०.१३	M	२७.५	L	१२५.९	M	६.७	NN
९३	राजु आचार्य	नुवाकोट समुद्र देवि	०.८	VL	०.०४	VL	२.३	VL	१३१.८	M	५.४	A
९४	राजु आचार्य	नुवाकोट समुद्र देवि	०.७	VL	०.०३	VL	२.३	VL	९०.३	VL	५.७	SA
९५	राजु आचार्य	नुवाकोट समुद्र देवि	०.७	VL	०.०३	VL	४.६	VL	७२.५	L	५.६	SA
९६	राजु आचार्य	नुवाकोट समुद्र देवि	०.१	VL	०.०१	VL	४.६	VL	१०८.१	L	५.८	SA
९७	राजु आचार्य	नुवाकोट समुद्र देवि	०.१	VL	०.०१	VL	४.६	VL	१०२.१	L	५.४	A
९८	राजु आचार्य	नुवाकोट समुद्र देवि	०.७	VL	०.०४	VL	९.२	VL	४८.७	VL	५.४	A
९९	राजु आचार्य	नुवाकोट समुद्र देवि	०.२	VL	०.०१	VL	४.६	VL	३६.८	VL	५.६	SA
१००	राजु आचार्य	नुवाकोट समुद्र देवि	१.१	L	०.०६	L	१३.७	L	४८.७	VL	५.४	A
१०१	राजु आचार्य	नुवाकोट समुद्र देवि	०.६	VL	०.०३	VL	९.२	VL	३०.९	VL	५	A
१०२	राजु आचार्य	नुवाकोट समुद्र देवि	१.७	L	०.०८	L	१५५.७	VH	२५.०	VL	५.१	A
१०३	समुन्द्र देवि	नुवाकोट समुद्र देवि	३.०	M	०.१५	M	११४.५	VH	७८.४	L	५.२	A
१०४	विक्रम आचार्य	नुवाकोट समुद्र देवि	१.१	L	०.०६	L	५०.४	M	५४.६	VL	५	A
१०५	कृष्ण ब. अधिकारी	बैरिसहर न.पा.११ लम्जुङ्	१.६	L	०.०८	L	३२.१	M	५४.६	VL	६.४	SA
१३८	विमल लामा	नुवाकोट थानापति १	२.०	L	०.१०	L	९१.६	H	१९१.२	M	५.३	A
१३९	सुबोद पाल	काठमाडौँ सानो भयाङ्	१.०	L	०.०५	L	५०.४	M	११४.०	M	७	NN
१४०	भरत प्रसाद अधिकारी	काठमाडौँ चुच्चेपाटी	३.०	M	०.१५	M	१७८.६	VH	६१८.७	VH	६.५	NN
१४१	ब्या.नि.हरिहरभवन कृस चेक १	काभ्रे	२.३	L	०.११	M	१४२.०	VH	६९०.०	VH	६.७	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
माटो												
१४२	ब्यानिहरिहरभवन	काभ्रे	१.६	L	०.०८	L	१९६.९	VH	७१९.६	VH	६.८	NN
१४३	क्रस चैक २											
१४३	उद्धव गौतम		२.१	L	०.११	M	४१.२	M	४८.७	M	६.५	NN
१४४	पूर्ण बहादुर तामाङ	बालुवापाटि देउपुर	१.४	L	०.०७	L	९६.२	H	४७०.३	H	५	A
१४५	सरिता तामाङ	बालुवापाटि देउपुर ७ काभ्रे	१.१	L	०.०५	L	१२३.७	VH	४३४.६	H	५.१	A
१४६	किरण बस्ताकोटी	बालुवापाटि देउपुर ५ काभ्रे	२.०	L	०.१०	M	१२८.२	VH	१२०.०	M	४.२	A
१४७	थम बहादुर गुरुङ	बालुवापाटि देउपुर ९ काभ्रे	१.५	L	०.०७	L	२०६.१	VH	२२०.९	M	५.३	A
१४८	सुनिता कार्की	काठमाडौं	२.४	L	०.१२	M	७७.९	H	१९७.१	M	६.३	SA
१४९	विर बहादुर	दरचा काभ्रे	२.४	L	०.१२	M	९६.२	H	११७२.५	VH	६.५	NN
१५०	वर बहादुर तामाङ	दरचा काभ्रे	२.४	L	०.१२	M	१६९.५	VH	३८९.६	H	५.८	SA
१५१	विर बहादुर तामाङ	दरचा काभ्रे	२.५	L	०.१२	M	२१५.३	VH	६०४.८	VH	५.७	SA
१५२	बसन्त	दरचा काभ्रे	४.१	M	०.२०	H	९१६.०	VH	१३०९.९	VH	६.६	NN
१५३	सिता श्रेष्ठ	दरचा काभ्रे	२.४	L	०.१२	M	१०५.३	H	८४.९	L	६.३	SA
१५४	सुनिल सिग्देल	काठमाडौं	५.६	H	०.२८	H	१२.४	L	१४६.४	M	५.२	A
१५५	गौरब भण्डारी	भैसीपाटी	०.८	VL	०.०४	VL	०.५	VL	४५.०	VL	८.४	NN
१५६	हरि बहादुर मिजार	सर्लाही नवलपुर	१.६	L	०.०८	L	४६.७	M	७८.८	L	५.६	SA
१५७	हरि बहादुर मिजार	सर्लाही नवलपुर	१.३	L	०.०६	L	६७.३	H	४५.०	VL	५.४	A
१५८	सोमराज रेग्मी	नुवाकोट रानी पौवा	३.०	M	०.१५	M	३८.९	M	९५.७	L	५.४	A
१५९	मयाकाजी महर्जन	खुसिबु काठमाडौं	२.०	L	०.१०	L	४०३.५	VH	२२५.२	M	६.३	SA
१६०	सलिना महर्जन	किर्तिपुर काठमाडौं	३.०	M	०.१५	M	२४५.०	VH	१३४५.७	VH	७.४	NN
१६१	इन्द्र बहादुर चन्द	सल्यान वागचौर ८	२.८	M	०.१४	M	६४.६	H	१६३.३	M	५.४	A
१६२	इन्द्र बहादुर चन्द	सल्यान वागचौर ८	०.४	VL	०.०२	VL	३.२	VL	४५.०	VL	८.६	NN
१६३	इन्द्र बहादुर चन्द	सल्यान वागचौर ८	०.१	VL	०.०१	VL	११.०	L	१४६.४	M	५.४	A
१६४	इन्द्र बहादुर चन्द	सल्यान वागचौर ८	२.३	L	०.१२	M	६६.४	H	४२२.३	H	६.५	NN
१६५	खेच बहादुर कुवर	आछाम	५.०	M	०.२५	H	६२.३	H	२०२.७	M	५.८	SA

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
१६६	राम सिखडा	गोदावरी ८ ललितपुर	२.१	L	०.११	M	२९२.०	VH	२७९.४	M	६.२	SA
१६७	राम सिखडा	गोदावरी ८ ललितपुर	२.३	L	०.१२	M	४१२.९	VH	२३४.७	M	५.५	A
१६८	राम सिखडा	गोदावरी ८ ललितपुर	३.६	M	०.१८	M	५९६.१	VH	४९१.७	H	५.८	SA
१६९	सोम बहादुर तामाङ्	लम्जुङ् खुदी ७	६.२	H	०.३१	H	१४.४	L	१७३.२	M	५.१	A
१७०	नवराज दोङ्	काभ्रे	३.७	M	०.१९	M	१९.७	L	३०९.७	H	६.१	SA
१७१	नवराज दोङ्	काभ्रे	३.८	M	०.१९	M	१४.७	L	१७४.५	M	५.९	SA
१७२	नवराज दोङ्	काभ्रे	४.९	M	०.२४	H	२२.९	L	२५९.०	M	५.६	SA
१७३	रूपम कक्षपति	बटवल तामनगर फर्साटिकट	१.१	L	०.०५	L	६.६	VL	८३.८	L	७.५	NN
१७४	रूपम कक्षपति	बटवल तामनगर फर्साटिकट	१.३	L	०.०६	L	०.२	VL	६७.०	L	७.९	NN
१७५	रूपम कक्षपति	बटवल तामनगर फर्साटिकट	१.३	L	०.०६	L	३.४	VL	७८.२	L	७.७	NN
१७६	रूपम कक्षपति	बटवल तामनगर फर्साटिकट	०.३	VL	०.०१	VL	३.०	VL	६१.५	L	८	NN
१७७	सोम बहादुर तामाङ्	लम्जुङ् खुदी ७	१.८	L	०.०९	L	३.९	VL	५५.९	L	५.३	A
१७८	संगीता तामाङ्	काभ्रे वेघशिम्ले	२.८	M	०.१४	M	२३.६	L	६७.०	L	५	A
१७९	विक्रम तामाङ्	काभ्रे वेघशिम्ले	२.९	M	०.१५	M	१६.३	L	४९१.७	H	५.९	SA
१८०	माया तामाङ्	काभ्रे वेघशिम्ले	३.९	M	०.२०	M	१७.६	L	५६४.३	VH	६.२	SA
१८१	विक्रम तामाङ्	काभ्रे वेघशिम्ले	२.५	L	०.१२	M	१७.२	L	९५.०	L	५.९	SA
१८२	उमेश घले	काभ्रे वेघशिम्ले	२.४	L	०.१२	M	२.५	VL	१९५.६	M	५.१	A
१८३	उमेश घले	काभ्रे वेघशिम्ले	१.९	L	०.१०	L	२.१	VL	१२२.९	M	४.८	A
१८४	उमेश घले	काभ्रे वेघशिम्ले	२.०	L	०.१०	L	८.९	VL	१६२.०	M	५.७	SA
१८५	सुमित तामाङ्	नुवाकोट रानी पौवा	१.४	L	०.०७	L	२५.०	L	१७८.८	M	५.५	A
१८६	सुमित तामाङ्	नुवाकोट रानी पौवा	२.१	L	०.११	M	५२.९	M	२४०.२	M	५.७	SA
१८७	सोम बहादुर तामाङ्	लम्जुङ् खुदी ७	१.०	VL	०.०५	VL	१०.८	L	६७.०	L	५.४	A

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
१८८	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	२.३	L	०.१२	M	१०८.१	H	२८१.३	H	६	SA
१८९	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	३.५	M	०.१७	M	२७६.६	VH	९०८.४	VH	६.५	NN
१९०	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	३.७	M	०.१८	M	५००.६	VH	८७३.३	VH	६.५	NN
१९१	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	३.७	M	०.१९	M	४२०.०	VH	७८५.३	VH	६.८	NN
१९२	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	१.८	L	०.०९	L	२३४.०	VH	५४५.१	VH	६.८	NN
१९३	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	२.२	L	०.११	M	३५८.२	VH	४५७.१	H	७.१	NN
१९४	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	३.४	M	०.१७	M	८९७.२	VH	७३८.५	VH	७.३	NN
१९५	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	३.७	M	०.१८	M	३७०.५	VH	४६३.०	H	७.१	NN
१९६	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	५.०	H	०.२५	H	७४४.९	VH	९५५.३	VH	७.४	NN
१९७	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	२.७	M	०.१४	M	६२४.७	VH	५८६.१	VH	७.४	NN
१९८	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	३.६	M	०.१८	M	४१६.८	VH	३८१.०	H	७.२	NN
१९९	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	४.६	M	०.२३	H	५५२.८	VH	६८५.७	VH	७.२	NN
४४९	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	३.२	M	०.१६	M	१९१.०	VH	३३९.९	H	६.८	NN
४५०	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	२.४	L	०.१२	M	११७.७	VH	१६४.१	M	६	SA
४५१	नविन अधिकारी	किर्तिपुर छाप	२.९	M	०.१५	M	४०५.८	VH	४७४.७	H	६.२	SA
४५२	सोम बहादुर खत्री	भक्तपुर अन.पा.११ गा.ब्या	४.७	M	०.२३	H	७३८.८	VH	२६९.६	M	६.५	NN
४५३	गणेश क्षेत्री	च.न.पा.काठमाडौं	३.८	M	०.१९	M	३८२.४	VH	८६१.५	VH	५.५	A
४५४	सौरभ नेपाल	विजेश्वरी काठमाडौं	१.२	L	०.०६	L	६.०	VL	१९३.४	M	६.६	NN
४५५	सौरभ नेपाल	विजेश्वरी काठमाडौं	०.७	VL	०.०४	VL	०.९	VL	१०५.५	L	६.६	NN
४५६	सौरभ नेपाल	विजेश्वरी काठमाडौं	०.८	VL	०.०४	VL	१.४	VL	१३४.८	M	६.८	NN
४५७	अभिमान सिंह लामा	नुवाकोट मदानपुर ७	०.८	VL	०.०४	VL	३.७	VL	२९.३	VL	५.८	SA
४५८	अभिमान सिंह लामा	नुवाकोट मदानपुर ७	०.५	VL	०.०३	VL	२.३	VL	३५.२	VL	५.८	SA
४५९	अभिमान सिंह लामा	नुवाकोट मदानपुर ७	०.१	VL	०.०१	VL	७.३	VL	३५.२	VL	५.८	SA
४६०	विनय मल्ल	आबुखैरेनी गोरखा	१.६	L	०.०८	L	८४.७	H	२११.०	M	६.४	SA
४६१	एमकान्त आर.जियम टेक्नीकल कलेज	दाङ्	०.९	VL	०.०५	VL	४.६	VL	२३.४	VL	७.१	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
४६२	डण्डपानि पाण्डे	दाङ्	२.६	M	०.१३	M	९८.५	H	१२८.९	M	६.४	SA
४६३	डण्डपानि पाण्डे	दाङ्	२.२	L	०.११	M	७१.४	H	४६.९	VL	६	SA
४६४	डण्डपानि पाण्डे	दाङ्	२.८	M	०.१४	M	१०१.७	H	७०.३	L	६	SA
४६५	दुर्गा बानिया	भक्तपुर सुजाल ६	०.९	VL	०.०४	VL	४६.७	M	८२.१	L	५.१	A
४६६	चन्द्रकला बुढाथोकी	छेनुकोट २	१.४	L	०.०७	L	२२१.७	VH	११०१.८	VH	६.५५	NN
४६७	इश्वरी अधिकारी	छेनुकोट २	१.९	L	०.०९	L	२२१.७	VH	५४५.१	VH	६.५१	NN
४६८	विजया अधिकारी	छेनुकोट २	२.५	L	०.१२	M	२४६.४	VH	६०३.७	VH	५.६९	SA
४६९	दिपा अधिकारी	छेनुकोट २	१.४	L	०.०७	L	१४८.४	VH	२६९.६	M	५.३	A
४७०	ज्यानो थापा	छेनुकोट २	१.३	L	०.०७	L	१५९.४	VH	७९७.१	VH	६.०७	SA
४७१	लक्ष्मी थापा	छेनुकोट २	१.६	L	०.०८	L	३०४.६	VH	३५७.५	H	५.३७	A
४७२	नबीना थापा	छेनुकोट २	२.१	L	०.११	M	३०३.७	VH	१६४.१	M	५.२२	A
४७३	सिता श्रेष्ठ	छेनुकोट २	२.३	L	०.११	M	६०.९	H	७५६.०	VH	६.११	SA
४७४	जगनाथ अधिकारी		१.३	L	०.०६	L	१७९.१	VH	२२८.६	M	५.५८	SA
४७५	राजकुमार थापा		२.२	L	०.११	M	३८१.१	VH	३९८.५	H	५.६६	SA
४७६	विनी श्रेष्ठ		१.०	L	०.०५	L	१९८.३	VH	२२८.६	M	५.२३	A
४७७	दुली मैया श्रेष्ठ		१.१	L	०.०५	L	८९.३	H	३०४.८	H	५.८	SA
४७८	सिता श्रेष्ठ	१	१.२	L	०.०६	L	१६१.२	VH	४०४.४	H	५.१२	A
४७९	चन्द्रकला बुढाथोकी	१	१.५	L	०.०७	L	२६७.५	VH	२४०.३	M	५.६३	SA
४८०	लक्ष्मी श्रेष्ठ	१	१.८	L	०.०९	L	२५४.६	VH	४२२.०	H	५.९५	SA
४८१	शम्भुनाल कुइकेल	१	३.०	M	०.१५	M	३४१.७	VH	४६३.०	H	६.३३	SA
४८२	जानुका श्रेष्ठ	१	१.६	L	०.०८	L	१२३.२	VH	७६.२	L	४.९	A
४८३	धन कुमारी कार्की	चुनीखेल न.पा.१७	२.६	M	०.१३	M	४०७.६	VH	४५७.१	H	४.९	A
४८४	अमृत गुरुङ्	नुवाकोट डाडागाउँ ककनी	३.२	M	०.१६	M	९७.३	H	१३७.८	M	४.७	A
४८५	बाबुराजा महर्जन	किर्तिपुर	१.६	L	०.०८	L	२०.४	L	४०.२	VL	५.६	SA
४८६	बाबुराजा महर्जन	किर्तिपुर	१.५	L	०.०८	L	१.१	VL	४०.२	VL	५.५	A
४८७	बाबुराजा महर्जन	किर्तिपुर	३.६	M	०.१८	M	८.९	VL	२८.७	VL	७.५	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
४८८	बाबुराजा महर्जन	किर्तिपुर	०.६	VL	०.०३	VL	२२.७	L	२८.७	VL	७.९	NN
४८९	दिपेन्द्र पोखरेल	काठमाडौं	१.०	VL	०.०५	VL	२६.८	L	२५८.४	M	८.४	NN
४९०	गणेश बहादुर घर्तिमगर	ललितपुर महालक्ष्मी थान	२.२	L	०.११	M	४.४	VL	३२१.६	H	७.४	NN
४९१	रुद्र बहादुर श्रेष्ठ	रामेछाप फुलवारी ५	२.५	M	०.१३	M	८२.२	H	४५३.७	H	६	SA
४९२	रुद्र बहादुर श्रेष्ठ	रामेछाप फुलवारी ५	३.३	M	०.१६	M	१०२.४	H	४४२.२	H	५.७	SA
४९३	प्रदिप आचार्य	काठमाडौं गंगबु	०.८	VL	०.०४	VL	६४.८	H	२५८.४	M	६.७	NN
४९४	रूपेश कडेल	गुल्मी	१.४	L	०.०७	L	१५.८	L	२९०.७	H	५.७	SA
४९५	रमा आचार्य	बडीखेल ल.पु.	२.१	L	०.११	M	८२.५	H	२९०.७	H	४.७	A
४९६	अम्बीका आचार्य	गोदावरी न.पा.४ ल.पु.	४.०	M	०.२०	H	२६५.८	VH	१०१०.९	VH	६.४	SA
४९७	विनिता आचार्य	गोदावरी न.पा.४ ल.पु.	२.१	L	०.११	M	२९.४	L	२३७.९	M	६.८	NN
४९८	विष्णु प्र. घिमिरे	गोदावरी न.पा.४ ल.पु.	३.१	M	०.१६	M	१९९.६	VH	४४२.७	H	६.६	NN
४९९	ईश्वरी पहरी	गोदावरी न.पा.४ ल.पु.	२.६	M	०.१३	M	८७.२	H	४८२.३	H	५	A
५००	जयसाम आचार्य	गोदावरी न.पा.४ ल.पु.	१.२	L	०.०६	L	१२२.४	VH	११२९.८	VH	५.७	SA
५०१	यदु कुमार बन	जुबु ५ सोलुखुम्बु	२.८	M	०.१४	M	१५३.९	VH	२५१.१	M	५.६	SA
५०२	बल बहादुर तामाङ	लम्जुङ	२.८	M	०.१४	M	१३.३	L	३७०.०	H	६	SA
५०३	बल बहादुर तामाङ	लम्जुङ	०.२	VL	०.०१	VL	४.१	VL	२९०.७	H	६.३	SA
५०४	बल बहादुर तामाङ	लम्जुङ	०.२	VL	०.०१	VL	४.१	VL	२७७.५	M	६.२	SA
५०५	बिजिता सुबेदी	काठमाडौं गोकर्णेश्वर न.पा.	२.८	M	०.१४	M	२१६.७	VH	५३४.९	VH	६	SA
५०६	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	१.९	L	०.१०	L	२३२.१	VH	१४८.०	M	५.२	A
५०७	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	०.७	VL	०.०३	VL	२५.२	L	६२.६	L	५.१	A
५०८	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	१.२	L	०.०६	L	२५.४	L	५६.९	L	५.१	A
५०९	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	२.३	L	०.११	M	६.८	VL	१८७.८	M	५.२	A
५१०	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	२.५	L	०.१२	M	१२.६	L	२१६.२	M	५.५	A
५११	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	१.३	L	०.०६	L	३७.५	M	२२१.९	M	५.४	A
५१२	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	१.१	L	०.०५	L	२५.१	L	१५९.३	M	४.९	A

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
५१३	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	२.५	L	०.१२	M	१८.९	L	२३३.३	M	५.३	A
५१४	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	०.८	VL	०.०४	VL	४६.४	M	२०४.९	M	५	A
५१५	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	०.७	VL	०.०३	VL	२४.३	L	९१.०	L	५.२	A
५१६	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	०.४	VL	०.०२	VL	६.९	VL	९१.०	L	५.१	A
५१७	देबेन्द्र प्रधान	लेले ललितपुर	१.९	L	०.०९	L	३०.०	L	१६५.०	M	५.२	A
५१८	यकबहादुर थापा मगर	रामेछाप	०.२	VL	०.०१	VL	३०.१	M	१७०.७	M	५.८	SA
५१९	यकबहादुर थापा मगर	रामेछाप	०.८	VL	०.०४	VL	२०.१	L	१३६.६	M	६.१	SA
५२०	यकबहादुर थापा मगर	रामेछाप	०.८	VL	०.०४	VL	२७.०	L	१६५.०	M	६.२	SA
५२१	अख बहादुर पहरी	ललितपुर बडीखेल	२.६	M	०.१३	M	१३.१	L	१७६.४	M	५	A
५२२	अख बहादुर पहरी	ललितपुर बडीखेल	१.५	L	०.०७	L	२९.४	L	१४८.०	M	४.९	A
५२३	अख बहादुर पहरी	ललितपुर बडीखेल	२.३	L	०.११	M	१६.३	L	१७६.४	M	४.९	A
५२४	अख बहादुर पहरी	ललितपुर बडीखेल	२.१	L	०.११	M	१९.९	L	२९०.२	H	४.७	A
५२५	अख बहादुर पहरी	ललितपुर बडीखेल	१.४	L	०.०७	L	१४.२	L	३५२.८	H	४.९	A
५२६	अख बहादुर पहरी	ललितपुर बडीखेल	१.१	L	०.०६	L	४५.८	M	२३३.३	M	५.१	A
५२७	अख बहादुर पहरी	ललितपुर बडीखेल	२.६	M	०.१३	M	१५.१	L	३८१.३	H	५.५	A
५२८	अख बहादुर पहरी	ललितपुर बडीखेल	१.१	L	०.०६	L	८.९	VL	२५६.१	M	५.१	A
५२९	अख बहादुर पहरी	ललितपुर बडीखेल	०.७	VL	०.०३	VL	१६.९	L	२२७.६	M	५.१	A
५३०	सैलेश थापा	काभ्रे सिमथलि ४	१.४	L	०.०७	L	२७.८	L	१२५.२	M	५.६	SA
५३१	सैलेश थापा	काभ्रे सिमथलि ४	१.३	L	०.०६	L	१२०.०	VH	९६.७	L	५.९	SA
५३२	सैलेश थापा	काभ्रे सिमथलि ४	०.७	VL	०.०३	VL	१२९.५	VH	७९.७	L	५.२	A
५३३	सैलेश थापा	काभ्रे सिमथलि ४	१.६	L	०.०८	L	२४.९	L	६२.६	L	५.२	A
५३४	सैलेश थापा	काभ्रे सिमथलि ४	३.०	M	०.१५	M	९१.४	H	६८.३	L	५.३	A
५३५	सैलेश थापा	काभ्रे सिमथलि ४	२.१	L	०.११	M	३४.४	M	५६.९	L	५.२	A
५३६	सिताराम महर्जन	टेवाहल मनपा २२ काठमाडौं	३.१	M	०.१६	M	२८१.६	VH	१२५.२	M	६.२	SA
५३७	निशा श्रेष्ठ	दाङ् लमही	१.४	L	०.०७	L	४८१.२	VH	१६५.०	M	७.५	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
५३८	बाली संरक्षण निर्देशनालय	धन.पा. ३ जिर्मिले वगान	०.८	VL	०.०४	VL	४३.९	M	१३०.९	M	५.६	SA
५३९	लाखमान घिसिङ्	धनकुटा नया बगान	०.५	VL	०.०३	VL	५.९	VL	११३.८	M	५.६	SA
५४०	लाखमान घिसिङ्	धन.पा. ३	०.८	VL	०.०४	VL	२९.७	L	९६.७	L	५.४	A
५४१	गोविन्द बहादुर मोक्तान	पाखीवास ९	१.७	L	०.०८	L	३४.४	M	२९०.२	M	५	A
५४२	लाखमान घिसिङ्	धन.पा. ३ गोलसाई वगान	१.४	L	०.०७	L	६२.९	H	११९.५	M	५.२	A
५४३	गजेन्द्र घिसिङ्	पाखीवास ९	१.५	L	०.०८	L	६२.९	H	१७०.७	M	५.४	A
५४५	कृषि तथा पशु विज्ञान अध्यन संस्थान	पविलहवा क्याम्पस	२.०	L	०.१०	M	३५७.६	VH	१३२.३	M	५.८	SA
५४६	कृषि तथा पशु विज्ञान अध्यन संस्थान	पविलहवा क्याम्पस	३.३	M	०.१६	M	४३.९	M	२७५.२	M	७.८	NN
५४७	कृषि तथा पशु विज्ञान अध्यन संस्थान	पविलहवा क्याम्पस	१.७	L	०.०९	L	३८६.१	VH	११४.४	M	७.३	NN
५४८	कृषि तथा पशु विज्ञान अध्यन संस्थान	पविलहवा क्याम्पस	१.५	L	०.०८	L	१२९.५	VH	१३८.२	M	७.४	NN
५४९	रेशम बहादुर पाण्डे	देउखुरी दाङ्	२.६	M	०.१३	M	२०५.५	VH	५४९.१	VH	७.४	NN
५५०	रिशव पण्डित	लमही दाङ्	१.५	L	०.०७	L	१०३.३	H	१८५.९	M	७.८	NN
५५१	सुनिल थापा	सिन्धुली	३.१	M	०.१६	M	२१२.८	VH	५९०.८	VH	६.८	NN
५५२	राजकुमार श्रेष्ठ	सराङ्कोट	३.६	M	०.१८	M	७६.७	H	९६.५	L	५.५	A
५५३	राजकुमार श्रेष्ठ	सराङ्कोट	४.७	M	०.२३	H	७४.४	H	१३८.२	M	५.४	A
५५४	महेन्द्र ओली	रामेछाप तिलपुङ् गा.वि.स.	३.२	M	०.१६	M	११५.७	VH	४१८.१	H	६.३	SA

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
५५५	सुकुमाया थामी	दोलखा सुन्दाबति ८	५.७	H	०.२८	H	२२४.६	VH	३३४.०	H	४.९	A
५५६	ईश्वरी मैनाली सिवाकोटी	दोलखा सुन्दाबति ८	४.७	M	०.२३	H	१२४.३	VH	१४८.६	M	५.४	A
५५७	नानु साही	दोलखा सुन्दाबति ८	६.३	H	०.३१	H	९६.०	H	७०५.०	VH	५.४	A
५५८	जुना देवि थामी	दोलखा सुन्दाबति ९	४.५	M	०.२२	H	१०१.४	H	२९०.८	H	५.७	SA
५५९	मन कुमारी थामी	दोलखा सुन्दाबति ७	७.५	H	०.३८	H	२३०.१	VH	२०४.२	M	५.१	A
५६०	धनमाया मैनाली	दोलखा सुन्दाबति ६	६.७	H	०.३३	H	१२०.२	VH	४३९.१	H	५.४	A
५६१	मन माया खड्का	दोलखा सुन्दाबति ५	८.१	H	०.४०	VH	१२४.३	VH	४४५.३	H	५.३	A
५६२	सुमित्रा थामी	दोलखा सुन्दाबति ९	३.७	M	०.१८	M	३०.०	L	३३४.०	H	५.७	SA
५६३	सान्ता सिवाकोटी	दोलखा सुन्दाबति १	२.९	M	०.१५	M	१०७.४	H	२९६.९	H	५.७	SA
५६४	कृष्ण प्रसाद उपध्याय	दोलखा सुन्दाबति १	२.६	M	०.१३	M	२९०.१	VH	३५२.६	H	५.९	SA
५६५	नेत्र कुमारी सेडाई	दोलखा सुन्दाबति २	२.०	L	०.१०	M	६५.७	H	३०९.३	H	५.९	SA
५६६	पुस्कर साही	दोलखा सुन्दाबति ५	६.८	H	०.३४	H	६१.६	H	४९४.८	H	५.४	A
५६७	कमला थामी	दोलखा सुन्दाबति ७	४.७	M	०.२३	H	४७.४	M	२९६.९	H	५.२	A
५६८	सरीता थामी	दोलखा सुन्दाबति ९	५.२	H	०.२६	H	१२६.६	VH	७९७.७	VH	५.४	A
५६९	दुर्गा वलि	दोलखा सुन्दाबति ७	५.१	H	०.२६	H	५२.०	M	४०२.१	H	५.३	A
५७०	हिरालाल थामी	दोलखा सुन्दाबति ९	२.१	L	०.१०	M	१७६.१	VH	६४९.३	VH	५.७	SA
५७१	सान्ता खरेल	दोलखा सुन्दाबति ८	४.३	M	०.२१	H	१००.१	H	१०५.३	L	५.१	A
५७२	गंगा पकुवाल	दोलखा सुन्दाबति ६	८.५	H	०.४३	VH	३४७.९	VH	१६०.९	M	५.२	A
५७३	रविन महर्जन	ललितपुर सातदोबाटो	०.१	VL	०.०१	VL	१४२.७	VH	१६७.१	M	६.९	NN
५७४	विजित सुवेदी	गोकर्णेश्वर ८ नमूना १	३.८	M	०.१९	M	१६६.९	VH	४३९.१	H	६.३	SA
५७५	विजित सुवेदी	गोकर्णेश्वर ८ नमूना २	३.६	M	०.१८	M	१९१.७	VH	४४५.३	H	६.७	NN
५७६	विजित सुवेदी	गोकर्णेश्वर ८ नमूना ३	३.८	M	०.१९	M	४१०.६	VH	९७०.८	VH	६.७	NN
५७७	विजित सुवेदी	गोकर्णेश्वर ८ नमूना ४	३.४	M	०.१७	M	२०२.७	VH	६३०.८	VH	६.३	SA
५७८	विजित सुवेदी	गोकर्णेश्वर ८ नमूना ५	१.५	L	०.०७	L	३२४.०	VH	८५३.४	VH	६.७	NN
५७९	विजित सुवेदी	गोकर्णेश्वर ८ नमूना ६	२.९	M	०.१५	M	१५०.५	VH	४२०.६	H	६.४	SA

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
५८०	विजित सुवेदी	गोकर्णेश्वर ८ नमूना ७	३.६	M	०.१८	M	२६१.७	VH	६९२.६	VH	६.३	SA
५८८	बेद राज आर्याल	आग्रा ७ मकवानपुर	१.१	L	०.०६	L	२४.०	L	१८४.७	M	५.८	SA
५८९	कर्म गुरुङ्ग	मनाङ्ग नमूना १	०.७	VL	०.०४	VL	११.७	L	११७.७	M	८.१	NN
५९०	कर्म गुरुङ्ग	मनाङ्ग नमूना ४	०.८	VL	०.०४	VL	१५.८	L	४९.७	L	८.२	NN
५९१	कर्म गुरुङ्ग	चाउचाउ १२३	१.२	L	०.०६	L	२४.०	L	१७९.५	M	८.२	NN
५९२	सम्पुर्ण बेताल	देउखुरी लमही दाङ्	३.९	M	०.२०	M	१६४.२	VH	३६५.०	H	८	NN
५९३	फिरोज श्रेष्ठ	धर्मस्थल तारकेश्वर न.पा.	२.३	L	०.११	M	१०७.२	H	६९.६	L	४.८	A
५९४	फिरोज श्रेष्ठ	धर्मस्थल तारकेश्वर न.पा.	३.२	M	०.१६	M	१०९.०	H	८७.३	L	४.८	A
५९५	सुस्मीता थापा	नैकाप काठमाडौं	४.०	M	०.२०	H	४४.९	M	७५.५	L	५.१	A
५९६	सुस्मीता थापा	नैकाप काठमाडौं	३.८	M	०.१९	M	८१.५	H	६९.६	L	५.८	SA
५९७	सुस्मीता थापा	नैकाप काठमाडौं	२.१	L	०.११	M	१०४.४	H	११०.८	M	५.८	SA
५९८	जाडनु सेर्पा	रामेछाप उमाकण्ड गाउपालिका २	४.९	M	०.२५	H	५.५	VL	१७५.५	M	४.७	A
५९९	तिर्थराज पौडेल	प्यूठान न.पा. ७	२.८	M	०.१४	M	९२.५	H	२१०.८	M	५.१	A
६००	कमला खड्का	रम्दी ५	१.४	L	०.०७	L	२९.३	L	१८७.३	M	७.५	NN
६०१	यामा देवी खड्का	प्यूठान न.पा. ७	१.७	L	०.०८	L	१०१.२	H	१७५.५	M	५.६	SA
६०२	हरि खड्का	प्यूठान न.पा. ७	१.५	L	०.०८	L	८०.२	H	१८१.४	M	५.५	A
६०३	छविलाल पण्डित	प्यूठान न.पा. ८	१.२	L	०.०६	L	३८.५	M	१९३.१	M	६.४	SA
६०४	केशव राज पण्डित	प्यूठान न.पा. ८	०.२	VL	०.०१	VL	३४.८	M	१६३.७	M	६.८	NN
६०५	शशी पण्डित	प्यूठान न.पा. ८	०.५	VL	०.०३	VL	८२.०	H	१७५.५	M	६.२	SA
६०६	केशव कार्की	प्यूठान न.पा. ४	१.८	L	०.०९	L	१०९.९	H	१८१.४	M	७.५	NN
६०७	नरेश्वर भण्डारी	प्यूठान न.पा. ८	२.५	L	०.१२	M	८१.५	H	१७५.५	M	६.४	SA
६०८	लक्ष्मी पोखरेल	प्यूठान न.पा. ४	४.४	M	०.२२	H	२२२.६	VH	३२८.४	H	७.४	NN
६०९	गौरव भण्डारी	भैसीपाटी ललितपुर	०.९	VL	०.०४	VL	४२.६	M	११६.७	M	५.४	A
६१०	शरोज अहमद कबडीया	जैसपुर बाँके	२.१	L	०.१०	M	९८.५	H	१५२.०	M	७.४	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
६११	विमला आचार्य	कंचनपुर बाँके	१.४	L	०.०७	L	७३.३	H	१८१.४	M	६.१	SA
६१२	असोक कुमार चौधरी	वैजनाथ गाउ पालिका टिष्टिरीया	१.५	L	०.०८	L	३४.४	M	१३४.३	M	६.४	SA
६१३	टेक बहादुर थारु	वैजनाथ ४ बाँके	१.६	L	०.०८	L	६६.०	H	४२२.६	H	८.९	NN
६१४	छविलाल ओली	महादेवपुरी ३ बाँके	२.५	M	०.१३	M	३६.६	M	२९३.२	H	७.४	NN
६१५	गंगासागर कुर्मी	हिरमीनीया ५ बाँके	१.१	L	०.०६	L	८२.४	H	१२८.४	M	७.३	NN
६१६	मनिराम बुढाथोकी	कम्दी ९ बाँके	२.५	L	०.१२	M	२५८.३	VH	४८१.४	H	७.२	NN
६१७	सुरेश कुमार यादव	हिरमीनीया ४ बाँके	२.६	M	०.१३	M	३३.४	M	४८७.३	H	८.२	NN
६१८	इन्द्रकली खड्का	बैरीया कुसुम बाँके	१.८	L	०.०९	L	१८६.४	VH	३५२.०	H	८.३	NN
६१९	सुन्दर बर्मा	जैशपुर बाँके	२.३	L	०.११	M	१९३.३	VH	२५७.९	M	७.४	NN
६२०	विनक थारु	राप्ती सोनारी गाउपालिका	२.०	L	०.१०	L	९४.३	H	२२८.४	M	६.६	NN
६२१	उमेश थारु	भगवतीपुर ५ बैजापुर बाँके	२.२	L	०.११	M	१३८.३	VH	३०४.९	H	७.६	NN
६२२	पुनुवा थारु	बैजापुर २ बाँके	१.८	L	०.०९	L	६३.७	H	२५२.०	M	८.२	NN
६२३	मोहनलाल थारु	फतेपुर बाँके	२.१	L	०.११	M	१९.७	L	१८७.३	M	८.३	NN
६२४	धनिराम यादव	उडरापुर ८ बाँके	१.६	L	०.०८	L	१४३.८	VH	१८७.३	M	७.६	NN
६२५	छविलाल उपाध्याय	वेलमार ५ बाँके	२.७	M	०.१४	M	१०२.६	H	१९३.१	M	७.९	NN
६२६	अब्दुल रहमान अनसरी	उडरापुर ५ बाँके	१.४	L	०.०७	L	८०.६	H	१८७.३	M	८	NN
६२७	दिलदार हुसेन अनसरी	उडरापुर १ बाँके	१.८	L	०.०९	L	५६.३	H	१७५.५	M	८.२	NN
६२८	सोलाल यादव	उडरापुर १ बाँके	१.६	L	०.०८	L	४१.७	M	२१६.७	M	६.७	NN
६२९	देखलाल थारु	फतेपुर ८ बाँके	२.१	L	०.११	M	५.०	VL	२३४.३	M	८.३	NN
६३०	तुल्सीराम कुँवर	धुर्कोट ४ गुल्मी	१.८	L	०.०९	L	५०.८	M	९१.८	L	५.४	A
६३१	अजय कपुर श्रेष्ठ	धुर्कोट ६ गुल्मी	२.३	L	०.१२	M	९१.६	H	३४१.६	H	६.५	NN
६३२	विष्णु जि.सी.	धुर्कोट ६ गुल्मी	२.६	M	०.१३	M	४३.५	M	८५.५	L	५.५	A
६३३	गिर बहादुर थापा	धुर्कोट ६ गुल्मी	२.३	L	०.११	M	१२५.०	VH	३४७.८	H	६.५	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
६३४	भागरिथ शेजाल	धुर्कोट ६ गुल्मी	१.४	L	०.०७	L	१९.२	L	२९.३	VL	५.४	A
६३५	ऋषिराम भण्डारी	धुर्कोट ६ गुल्मी	२.६	M	०.१३	M	३९.४	M	११६.८	M	५.८	SA
६३६	ओमलाल भण्डारी	धुर्कोट ४ गुल्मी	३.५	M	०.१७	M	५३.१	M	८५.५	L	५.९	SA
६३७	राधा पोखरेल	धुर्कोट ४ गुल्मी	२.९	M	०.१४	M	६१.८	M	६०.६	L	६.६	NN
६३८	पिता पोखरेल	धुर्कोट ४ गुल्मी	१.६	L	०.०८	L	१६.०	L	४८.१	VL	५.९	SA
६३९	नविन भण्डारी	धुर्कोट ५ गुल्मी	१.७	L	०.०८	L	४०.३	M	९१.८	L	५.७	SA
६४०	लालमणी भण्डारी	धुर्कोट ५ गुल्मी	२.९	M	०.१५	M	१३०.५	VH	५४१.४	VH	५.३	A
६४१	बमलाल भण्डारी	धुर्कोट ५ गुल्मी	४.३	M	०.२२	H	४९.५	M	२२९.२	M	५.३	A
६४२	नन्द राम पोखरेल	धुर्कोट ४ गुल्मी	४.०	M	०.२०	H	४५.३	M	६०.६	L	७	NN
६४३	धन बहादुर थापा	धुर्कोट ४ गुल्मी	२.७	M	०.१३	M	३३.०	M	१६०.५	M	५.४	A
६४४	टुम्मीता थापा	भक्तपुर पल्ट १	३.५	M	०.१८	M	२७९.८	VH	१४१.७	M	५	A
६४५	टुम्मीता थापा	भक्तपुर पल्ट २	३.८	M	०.१९	M	३२६.६	VH	२१६.७	M	५	A
६४६	टुम्मीता थापा	भक्तपुर पल्ट ३	३.६	M	०.१८	M	३१३.७	VH	८१६.२	VH	५.५	A
६४७	टुम्मीता थापा	भक्तपुर पल्ट ४	३.८	M	०.१९	M	२२९.५	VH	३०४.१	H	५.३	A
६४८	टुम्मीता थापा	भक्तपुर पल्ट ५	३.५	M	०.१७	M	१२०.५	VH	१४८.०	M	५.२	A
६४९	सरिता सापकोटा	धुलिखेल	३.६	M	०.१८	M	१४२.४	VH	३१०.४	H	७.१	NN
६५०	सरिता सापकोटा	T1 R1	३.३	M	०.१६	M	१९७.९	VH	५०३.९	VH	६.७	NN
६५१	सरिता सापकोटा	T2 R1	३.५	M	०.१७	M	२१९.८	VH	५९७.६	VH	६.६	NN
६५२	सरिता सापकोटा	T3 R1	३.८	M	०.१९	M	१६४.०	VH	४९७.७	H	६.९	NN
६५३	सरिता सापकोटा	T4 R1	३.६	M	०.१८	M	१९२.४	VH	५५३.९	VH	६.८	NN
६५४	सरिता सापकोटा	T1 R1	४.२	M	०.२१	H	१८१.४	VH	६७८.८	VH	६.८	NN
६५५	सरिता सापकोटा	T2 R1	४.३	M	०.२२	H	१९१.४	VH	५६६.४	VH	६.९	NN
६५६	सरिता सापकोटा	T3 R2	३.९	M	०.२०	M	१४५.२	VH	८२८.७	VH	७	NN
६५७	सरिता सापकोटा	T4 R2	३.५	M	०.१८	M	१३४.२	VH	५६०.१	VH	६.९	NN
६५८	सरिता सापकोटा	T1 R3	४.१	M	०.२०	H	१३१.०	VH	५४१.४	VH	७	NN
६५९	सरिता सापकोटा	T2 R3	३.५	M	०.१७	M	१४०.६	VH	५१६.४	VH	७	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
६६०	सरिता सापकोटा	धुलिखेल T3 R3	३.५	M	०.१८	M	१२४.१	VH	५१०.२	VH	७.२	NN
६६१	सरिता सापकोटा	धुलिखेल T4 R3	३.८	M	०.१९	M	२७८.९	VH	६१०.१	VH	७	NN
६६२	सरिता सापकोटा	धुलिखेल T1 R4	३.९	M	०.१९	M	२८०.८	VH	५९७.६	VH	७	NN
६६३	सरिता सापकोटा	धुलिखेल T2 R4	३.५	M	०.१७	M	२७७.१	VH	४९७.७	H	७.२	NN
६६४	सरिता सापकोटा	धुलिखेल T3 R4	३.८	M	०.१९	M	२७९.८	VH	४९१.५	H	७	NN
६६५	सरिता सापकोटा	धुलिखेल T4 R4	३.२	M	०.१६	M	२८६.३	VH	५७८.९	VH	६.८	NN
६६६	बासुदेव कार्की	डुकुछाप ललितपुर	१.८	L	०.०९	L	४.६	VL	१३४.४	M	५.२	A
६६७	बासुदेव कार्की	डुकुछाप ललितपुर	०.४	VL	०.०२	VL	३.२	VL	८४.५	L	६.३	SA
६६८	बासुदेव कार्की	डुकुछाप ललितपुर	१.७	L	०.०९	L	१४.७	L	१०५.९	L	५.७	SA
६६९	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.४	L	०.१२	M	३१०.१	VH	३०५.६	H	५.८	SA
६७०	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.३	L	०.११	M	३७१	M	९८.८	L	५.८	SA
६७१	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.७	M	०.१३	M	४०५.८	VH	३२७.०	H	६.१	SA
६७२	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.५	L	०.१२	M	२८६.३	VH	१०५.९	L	५.६	SA
६७३	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	३.३	M	०.१६	M	४१७.७	VH	७७.४	L	६	SA
६७४	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	१.५	L	०.०७	L	२७.५	L	८४.५	L	५.८	SA
६७५	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.७	M	०.१३	M	४०२.६	VH	२९१.३	H	५.६	SA
६७६	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.०	L	०.१०	L	२५६.९	VH	८४.५	L	५.४	A

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
६७७	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	१.६	L	०.०८	L	२४७.८	VH	१३४.४	M	६	SA
६७८	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	१.८	L	०.०९	L	२४६.९	VH	८४.५	L	६	SA
६७९	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	३.३	M	०.१६	M	५९२.७	VH	१४८.७	M	६.१	SA
६८०	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.३	L	०.११	M	४२६.४	VH	१६३.०	M	६	SA
६८१	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	१.४	L	०.०७	L	१९०.१	VH	३६९.८	H	५.६	SA
६८२	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	१.९	L	०.१०	L	२६८.८	VH	२२७.२	M	५.६	SA
६८३	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	१.५	L	०.०८	L	१४२.०	VH	७७.४	L	५.५	A
६८४	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.५	M	०.१३	M	२०६.१	VH	७७.४	L	५.५	A
६८५	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.०	L	०.१०	L	९०.२	H	१२७.३	M	५.४	A
६८६	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.३	L	०.११	M	२८१.२	VH	१३४.४	M	५.९	SA
६८७	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.२	L	०.११	M	२६३.४	VH	१४८.७	M	५.५	A
६८८	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.१	L	०.११	M	२५३.३	VH	१६३.०	M	६.४	SA
६८९	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.५	L	०.१२	M	३१.६	M	७०.२	L	५.६	SA

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
६९०	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	१.७	L	०.०९	L	१३.७	L	५६.०	L	५.६	SA
६९१	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.५	L	०.१२	M	२३५.९	VH	६३.१	L	५.७	SA
६९२	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.२	L	०.११	M	२८०.८	VH	६३.१	L	५.६	SA
६९३	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	२.३	L	०.११	M	११.९	L	१२०.२	M	५.७	SA
६९४	मसलावाली विकास केन्द्र	पाचखाल ३ काभ्रे	३.३	M	०.१६	M	८.७	VL	१४१.६	M	५.९	SA
६९५	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	५.०	M	०.२५	H	१४३.८	VH	१८४.४	M	६.१	SA
६९६	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	४.६	M	०.२३	H	१३३.३	VH	२२०.०	M	५.८	SA
६९७	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	५.५	H	०.२८	H	१४६.१	VH	२३४.३	M	५.८	SA
६९८	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	५.१	H	०.२६	H	२१३.४	VH	१५५.८	M	५.५	A
६९९	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	४.६	M	०.२३	H	४८०.४	VH	३९१.२	H	५.९	SA
७००	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	५.१	H	०.२६	H	९१.६	H	२२७.२	M	५.४	A
७०१	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	६.१	H	०.३१	H	२८९.९	VH	२९१.३	H	५.८	SA
७०२	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	६.८	H	०.३४	H	३५२.२	VH	२६९.९	M	६	SA
७०३	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	३.८	M	०.१९	M	४५२.०	VH	१४१.६	M	५.७	SA
७०४	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	४.९	M	०.२४	H	३०७.३	VH	२०५.८	M	५.९	SA
७०५	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	५.०	M	०.२५	H	४८३.६	VH	२६२.८	M	५.८	SA
७०६	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	६.३	H	०.३१	H	५७८.०	VH	२६९.९	M	५.९	SA
७०७	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	७.४	H	०.३७	H	६११.९	VH	४९८.२	H	६.३	SA
७०८	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	४.७	M	०.२४	H	३७७.९	VH	२९१.३	H	५.८	SA
७०९	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	४.२	M	०.२१	H	१८०.०	VH	१४१.६	M	४.९	A
७१०	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	४.७	M	०.२३	H	८०२.०	VH	३०५.६	H	६	SA

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
७११	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	४.९	M	०.२४	H	३५६.३	VH	९१.६	L	६.३	SA
७१२	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	५.०	H	०.२५	H	३४४.०	VH	७०.२	L	५.६	SA
७१३	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	६.०	H	०.३०	H	६४५.३	VH	३०५.६	H	६.३	SA
७१४	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	४.३	M	०.२१	H	५५३.७	VH	१०५.९	L	६.२	SA
७१५	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	३.३	M	०.१७	M	२४१.४	VH	११३.०	M	५.८	SA
७१६	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	४.८	M	०.२४	H	१९८.३	VH	१७७.२	M	५.६	SA
७१७	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	६.१	H	०.३१	H	३८९.८	VH	१६३.०	M	५.८	SA
७१८	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	३.७	M	०.१८	M	१७८.२	VH	२२०.०	M	५.८	SA
७१९	केन्द्रीय वागवानी केन्द्र	काठमाडौं	३.७	M	०.१९	M	५२४.४	VH	२२७.२	M	४.९	A
७२०	रविन्द्र जोशी	बालुवाटार काठमाडौं	२.४	L	०.१२	M	१८.३	L	७०.२	L	४.८	A
७२१	रविन्द्र जोशी	बालुवाटार काठमाडौं	१.९	L	०.१०	L	२८.४	L	७०.२	L	४.८	A
७२२	रविन्द्र जोशी	बालुवाटार काठमाडौं	१.३	L	०.०६	L	३.७	VL	७७.४	L	४.८	A
७२३	रविन्द्र जोशी	बालुवाटार काठमाडौं	२.१	L	०.१०	M	२२.९	L	४८.८	VL	४.७	A
७२४	रविन्द्र जोशी	बालुवाटार काठमाडौं	१.३	L	०.०७	L	३.७	VL	४८.८	VL	४.८	A
७२५	रविन्द्र जोशी	बालुवाटार काठमाडौं	१.२	L	०.०६	L	२.३	VL	८४.५	L	४.९	A
७२६	हिमालय एग्रो संसार प्रा.लि.	कंकनी नुवाकोट	३.३	M	०.१६	M	१३.३	L	४१.७	VL	६.२	SA
७२७	गणेश बहादुर डानी	बान.पा.३ सल्यान सोतागार	२.५	L	०.१२	M	२२.७	L	१९५.९	M	५.६	A
७२८	पवित्रा भण्डारी	बान.पा.२ सल्यान सोतागार	१.७	L	०.०९	L	५५.६	H	२६.६	VL	५.२	A
७२९	पवित्रा भण्डारी		२.९	M	०.१५	M	३७७.२	VH	४८१.९	H	५.४	SA
७३०	वबलि चलाउने	चादे ४	४.८	M	०.२४	H	८४.५	H	४००.२	H	६.२	NN
७३१	प्रदिप खड्का	दोरचौर गा.प. ४	६.४	H	०.३२	H	२८३.३	VH	४९९.४	H	६.९	SA
७३२	छवि कुमारी ओली	वान.पा. कोलबोट	१.३	L	०.०७	L	५१.१	M	२०७.६	M	६.३	SA
७३३	नन्द राम ओली	वान.पा. ३ खलाती	१.८	L	०.०९	L	७४.०	H	२५४.३	M	६.१	A
७३४	रुकुम बहादुर जिंसी	वान.पा. ३ लिउरे	३.१	M	०.१५	M	३६.४	M	३३६.०	H	५.२	A
७३५	इश्वरी भण्डारी	वान.पा. २ पुलखेत	१.८	L	०.०९	L	९२.७	H	१३१.७	M	५.४	SA

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
७३६	मुलाल ओली	वान.पा. ३ घर छेउ	१.५	L	०.०८	L	१८३.४	VH	१४९.२	M	६.४	NN
७३७	मन बहादुर चलाउने	चादे ४	३.१	M	०.१५	M	५१५.९	VH	१०३६.४	VH	७.१	SA
७३८	सुशिल के.शी	वान.पा. ३	१.२	L	०.०६	L	१६.७	L	२९५.१	H	६.३	A
७३९	मोहन डगी	वान.पा. ३	०.५	VL	०.०२	VL	३५.०	M	१९०.१	M	५.५	SA
७४०	मोलाल ओली	वान.पा. ३ स्वोतगार	२.८	M	०.१४	M	४४.७	M	२७७.६	M	५.८	NN
७४१	पवित्रा भण्डारी	वान.पा. ३	३.१	M	०.१५	M	२०३.६	VH	४३५.२	H	७.६	A
७४२	पवित्रा भण्डारी	वान.पा. ३	२.१	L	०.११	M	४४.२	M	७९.२	L	४.९	A
७४३	इश्वरी भण्डारी	वान.पा. २	१.१	L	०.०५	L	३.९	VL	५५.८	L	५.४	SA
७४४	इश्वरी भण्डारी	वान.पा. ३	१.४	L	०.०७	L	४७.४	M	१७८.४	M	५.९	SA
७४५	गणेश बहादुर डगी	वान.पा. ३	३.६	M	०.१८	M	४७.९	M	३१८.५	H	५.९	SA
७४६	बुद्धीराम डि.सी	वान.पा. ३	२.८	M	०.१४	M	३४.१	M	४२३.५	H	६.२	A
७४७	धना कुमारी डि.सी.	वान.पा. ३	२.४	L	०.१२	M	४८.३	M	२५४.३	M	५.३	SA
७४८	वोली मोलाल	वान.पा. ३ बहिरा कखको जग्गा	४.१	M	०.२१	H	६६.२	H	४५२.७	H	६.१	NN
७४९	प्रकास खड्का	वान.पा.	३.८	M	०.१९	M	२८.६	L	३८८.५	H	६.५	NN
७५०	पुरधर रोक्का	दोर दबौर गा.पा	६.७	H	०.३४	H	१३४.९	VH	३६५.२	H	६.८	NN
७५१	हरिलाल बोहरा	सान.पा. ७	३.४	M	०.१७	M	२२.७	L	७५६.२	VH	६.५	NN
७५२	गनेयली रेकले	दोर चौर ३	७.८	H	०.३९	H	२८५.१	VH	७५६.२	VH	७.१	NN
७५३	मंगली रेकले	दोर चौर ३	४.२	M	०.२१	H	४४.७	M	३६५.२	H	७.२	NN
७५४	पुजा थापा	सान.पा. ७	३.२	M	०.१६	M	२०.४	L	१७८.४	M	६.७	NN
७५५	हेमाराज रोक्का	दोरचौर ३	१.४	L	०.०७	L	१४७.७	VH	१५५.१	M	६.५	NN
७५६	शंकर कवर	दोरचौर ५	४.४	M	०.२२	H	२१०.०	VH	५७५.३	VH	६.८	NN
७५७	नन्दराम बस्नेत	दोरचौर ४	१.३	L	०.०६	L	१०७.४	H	१२०.०	M	६.५	NN
७५८	कुलराम रेउले	दोरचौर ३	३.१	M	०.१५	M	१०४.२	H	१०२.५	L	६.५	NN
७५९	विना रेउले	दोरचौर ३	१.०	VL	०.०५	VL	१७६.१	VH	१५५.१	M	६.५	NN
७६०	मिना नेपाली	दोरचौर ४	२.८	M	०.१४	M	५२.४	M	६३९.५	VH	५.२	A

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
७६१	मनविर चलाउने	दोरचौर ३	३.१	M	०.१६	M	१३.५	L	३३६.०	H	६	SA
७६२	विनोद विक	दोरचौर २	१.५	L	०.०८	L	०.७	VL	५३४.४	VH	६.९	NN
७६३	सोउली बुढाथोकी	जुगेपानीको जग्गा १	४.१	M	०.२१	H	१०३.७	H	४११.९	H	६.९	NN
७६४	प्रेम वली	सान.पा. १४	४.४	M	०.२२	H	१२५.७	VH	३७६.९	H	६.९	NN
७६५	भागीराम गोरी	सान.पा. १४	२.६	M	०.१३	M	१६५.१	VH	११४.२	M	७	NN
७६६	हिरा चलाउने	दोरचौर ३	८.६	H	०.४३	VH	३९६.९	VH	६२२.०	VH	६.५	NN
७६७	रिमा थापा	सान.पा.७	५.०	H	०.२५	H	२२१.०	VH	४०६.०	H	६.६	NN
७६८	विर बहादुर बोहरा	सान.पा.७	२.३	L	०.११	M	८७.७	H	२०७.६	M	७.२	NN
७६९	विमला थापा	सान.पा.७	३.५	M	०.१८	M	७९.५	H	२०७.६	M	६.५	NN
७७०	न्वाम बहादुर कामी	सान.पा.१४	७.२	H	०.३६	H	२१२.७	VH	३६५.२	H	६.८	NN
७७१	नविन रोका	दोरचौर ३	२.२	L	०.११	M	२००.४	VH	२०७.६	M	६.७	NN
७७२	शिवलाल बोहरा	दोरचौर ३	७.५	H	०.३७	H		VL	५३४.४	VH	७.५	NN
७७३	विमला नेपाली	दोरचौर ४	३.८	M	०.१९	M	१०.३	L	५३४.४	VH	६.३	SA
७७४	ममलु रेउले	दोरचौर २	०.७	VL	०.०३	VL	४६.०	M	१२५.९	M	६.३	SA
७७५	चित्र मान चलाउने	भाग चौर	५.५	H	०.२७	H	१२.८	L	६०४.१	VH	६.७	NN
७७६	सुकीराम चलाउने	भाग चौर	७.३	H	०.३६	H	८९.३	H	३१६.६	H	७	NN
७७७	सुकीराम चलाउने	भाग चौर	२.९	M	०.१४	M	१६.९	L	६९१.६	VH	७.४	NN
७७८	सुकलाल राउत	भाग चौर	५.१	H	०.२६	H	१२४.६	VH	४९७.९	H	७.४	NN
७७९	टेकेन्द्र चलाउने	वागचौर ४	३.१	M	०.१५	M	१४.७	L	२४१.७	M	७.२	NN
७८०	हिरालाल बुढाथोकी	वागचौर ४	५.४	H	०.२७	H	४४.०	M	४९१.६	H	७.३	NN
७८१	टेकेन्द्र चलाउने	वागचौर	४.७	M	०.२४	H	१४.७	L	२६६.६	M	७.२	NN
७८२	महेन्द्र पुन वल		३.५	M	०.१७	M	०.९	VL	४१६.६	H	६.३	SA
७८३	वगी चलाउने	भागचौर	३.६	M	०.१८	M	६.९	VL	१६६.७	M	६.५	NN
७८४	सेरबहादुर पुन		५.७	H	०.२८	H	४९.०	M	३९७.९	H	६.६	NN
७८५	ऐल चलाउने	भागचौर ३	४.२	M	०.२१	H	३५.७	M	६२९.१	VH	६.८	NN
७८६	कमल चलाउने		३.९	M	०.२०	M	०.५	VL	९०४.१	VH	७	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
७८७	प्रविर रावत		८.७	H	०.४३	VH	३४.८	M	४६६.६	H	६.६	NN
७८८	रिबन्त रावत	भागचौर	६.७	H	०.३३	H	२०६.१	VH	५४७.९	VH	७	NN
७८९	कमल चलाउने		१०.१	VH	०.५०	VH	१४०.६	VH	६८५.४	VH	६.९	NN
७९०	नर बहादुर		७.५	H	०.३७	H	३.२	VL	४१०.४	H	६.७	NN
७९१	हर्म्मल चलाउने	भागचौर	५.८	H	०.२९	H	५४.०	M	३३५.४	H	६.८	NN
७९२	अम्मर सिङ् बस्नेत	सुनटाकुरे	६.९	H	०.३४	H	९.६	VL	२९१.६	H	६.६	NN
७९३	पवित्रा राउत		६.५	H	०.३३	H	०.९	VL	२२९.२	M	६.५	NN
७९४	गणेश चलाउने	चादे ४	१०.५	VH	०.५२	VH	४९.९	M	२०४.२	M	६.६	NN
७९५	बम बहादुर चलाउने	भाङ्चौर	८.४	H	०.४२	VH	१९४.७	VH	३७९.१	H	७.१	NN
७९६	टेकेन्द्र चलाउने	२ पलुन देउ	५.४	H	०.२७	H	४४.०	M	३६६.६	H	७.३	NN
७९७	सुकलाल राउत	भागचौर	३.८	M	०.१९	M	४२.१	M	२१०.४	M	७	NN
७९८	रमेश चलाउने		१.७	L	०.०९	L	०.०	VL	१५४.२	M	७.१	NN
७९९	चित्रमान चलाउने	भागचौर	३.३	M	०.१७	M	१०.१	L	३३५.४	H	६.८	NN
८००	दिल बहादुर चलाउने		७.३	H	०.३६	H	९८.९	H	३१६.६	H	७	NN
८०१	सुरेस कुमार बोहरा	सल्यान	७.०	H	०.३५	H	६९.६	H	४२९.१	H	६.३	SA
८०२	नारापनि गिरी	सानेपा७	२.०	L	०.१०	M	०.५	VL	४५४.१	H	६.५	NN
८०३	लेवाराम लामेछने	दोरचौर ३	२.७	M	०.१३	M	३.२	VL	१३५.४	M	६.६	NN
८०४	उदय बोहरा	सानेपा७	१.४	L	०.०७	L	५.५	VL	२७२.९	M	६.६	NN
८०५	हिराराम चलाउने	दोरचौर ३	७.९	H	०.४०	H	३६६.४	VH	६८५.४	VH	६.५	NN
८०६	नर बहादुर रेउले	दोरचौर ३	५.०	H	०.२५	H	२८९.०	VH	५९७.९	VH	७.१	NN
८०७	जित बहादुर डागी	दोरचौर ३	२.२	L	०.११	M	४८.५	M	१६६.७	M	५.८	SA
८०८	दिलबहादुर बुढाथोकी	दोरचौर ३	७.०	H	०.३५	H	२४१.४	VH	७९७.९	VH	७.१	NN
८०९	कुमार बस्नेत	दोरचौर ४	१.०	VL	०.०५	VL	२४१.४	VH	३१६.६	H	६.२	SA
८१०	बुढामणी डागी	वानेपा. ३	१.७	L	०.०८	L	३२९.८	VH	१६६.७	M	६.२	SA
८११	अमृत रेउले	दोरचौर ३	७.२	H	०.३६	H	१७६.३	VH	४७२.९	H	६.२	SA
८१२	विन्दु गिरी	दोरचौर ३	२.४	L	०.१२	M	३१.६	M	३६०.४	H	७.५	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
८१३	विश्व बन्दु बुढाथोकी	वान.पा. २	६.७	H	०.३४	H	६९९.४	VH	८७२.९	VH	६.९	VH
८१४	डम्बर नेपाली	दोरचौर ३	४.३	M	०.२१	H	०.५	VL	५३५.४	VL	६.१	VH
८१५	छपि कुमारी वली	वान.पा. ३	५.०	M	०.२५	H	२८.४	L	३९७.९	L	५.८	H
८१६	अमर डगी	वान.पा.३	२.६	M	०.१३	M	३०.२	M	३२२.९	M	५.६	H
८१७	सावित्रा केसी	वान.पा.३	१.०	L	०.०५	L	११.९	L	२४१.७	L	६	M
८१८	ईश्वरी भण्डारी	वान.पा.२	०.८	VL	०.०४	VL	३.७	VL	५४.२	VL	६.२	VL
८१९	सावित्रा केसी	वान.पा.३	२.४	L	०.१२	M	१.२	VL	३०४.१	VL	६.१	H
८२०	R N बोहरा	दोरचौर ४	७.०	H	०.३५	H	२०६.६	VH	८२९.१	VH	७	VH
८२१	मोहन डगी	वान.पा.३	१.१	L	०.०६	L	१७.९	L	११६.७	L	५.४	M
८२२	रामबहादुर डगी	वान.पा.३	१.३	L	०.०६	L	१२.८	L	९७.९	L	५.४	L
८२३	ठगिराम रेउले	दोरचौर ३	४.९	M	०.२५	H	३०५.५	VH	९७९.१	VH	६.६	VH
८२४	प्रकास बोहरा	सान.पा. ७	७.१	H	०.३६	H	२२५.३	VH	४२९.१	VH	६.१	H
८२५	तुलसा डगी	वान.पा.३	१.०	L	०.०५	L	२४.७	L	११६.७	L	५.८	M
८२६	गणेश बहादुर डगी	वान.पा.३	२.०	L	०.१०	L	५३.१	M	१३.९	M	६.८	VL
८२७	कुल बहादुर डगी	वान.पा.३	२.४	L	०.१२	M	५१.१	M	४२.७	M	५.६	VL
८२८	इन्द्र कुमारी	वान.पा.३	२.१	L	०.११	M	४१.०	M	३१.२	M	५.४	VL
८२९	अमर डगी	वान.पा.३ सितानगर	२.२	L	०.११	M	५१.३	M	१६३.६	M	६	M
८३०	कर्ण बहादुर बुढा	सुनटाकुरी	६.४	H	०.३२	H	३९.०	M	३९४.०	M	६.३	H
८३१	क्षेत्र बहादुर डगी	वान.पा.३	२.७	M	०.१४	M	६३.८	H	२५.४	H	५.३	VL
८३२	ईन्दा कुमारी डगी	वान.पा.३	२.३	L	०.११	M	८६.२	H	२५.४	H	५.६	VL
८३३	रत्न बहादुर रेउले	दोरचौर ३	४.९	M	०.२४	H	५०१.९	VH	१०२१.९	VH	६.४	VH
८३४	श्याम कुमार रेउले	दोरचौर ३	४.९	M	०.२४	H	२६४.६	VH	५२०.८	VH	६.४	VH
८३५	विमला रेउले	दोरचौर ३	२.८	M	०.१४	M	३०५.७	VH	२०९.७	VH	६.६	M
८३६	सुनटाकुरी		७.४	H	०.३७	H	३३०.६	VH	७८०.०	VH	६.७	VH
८३७	मन विर भागचौर १	भागचौर १	६.७	H	०.३३	H	८८.०	H	५३२.३	H	६.८	VH
८३८	सेरबहादुर चलाउने	भागचौर २	६.१	H	०.३१	H	१२८.०	VH	१२०६.२	VH	६.८	VH

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
८३९	सदिराम खत्री	सान.पा. ७	५.५	H	०.२८	H	१२९.४	VH	७५१.२	VH	६.६	NN
८४०	भरत चलाउने	दोरचौर ३	३.१	M	०.१५	M	३७.७	M	६०.०	M	६.१	SA
८४१	बुरासी बुढाथोकी	भागचौर	५.९	H	०.३०	H	६२.०	H	२८४.६	H	७.२	NN
८४२	बुरासी बुढाथोकी	भागचौर	६.१	H	०.३१	H	७०.२	H	२९०.४	H	६.९	NN
८४३	सुजन बुढाथोकी	भागचौर ५	२.०	L	०.१०	M	५६.५	H	६२४.४	H	६	SA
८४४	खिन्टे राउत	भागचौर	८.१	H	०.४१	VH	३४६.०	VH	३४८.०	H	७.४	NN
८४५	हस्तकला रोका	सान.पा. ७	९.२	H	०.४६	VH	११५.४	VH	४३४.४	H	६.३	SA
८४६	चित्रमान चलाउने	भागचौर	५.३	H	०.२६	H	१०१.४	H	५२०.८	VH	६.८	NN
८४७	कनु रतिराम चलाउने	भागचौर	६.१	H	०.३१	H	५९.८	H	१२३.३	M	६.६	NN
८४८	कनु रतिराम चलाउने	भागचौर	३.७	M	०.१९	M	३१.४	M	१३४.८	M	६.४	SA
८४९	धनसरी चलाउने		५.२	H	०.२६	H	१९.३	L	३४८.०	H	६.४	SA
८५०	भूमकली राउत		७.९	H	०.४०	H	०.५	VL	२२७.०	M	६.७	NN
८५१	वित्त विजन अडुवा	सुनटाकुदी आप	७.४	H	०.३७	H	१०५.५	H	५३२.३	VH	६.७	NN
८५२	कान्त प्रकाश गिरी	सान.पा. १४ दोरखानी	४.७	M	०.२३	H	९१.०	H	२३२.८	M	७.३	NN
८५३	कमल चलाउने		५.३	H	०.२७	H	५४.८	M	२७३.१	M	६.७	NN
८५४	रेशम चलाउने	दोरचौर	६.५	H	०.३२	H	२६.५	L	१९८.२	M	६.७	NN
८५५	चेतलाल चलाउने		६.९	H	०.३४	H	३८.२	M	३३०.७	H	६.६	NN
८५६	खटक ठौ बस्नेत		६.४	H	०.३२	H	१५.४	L	१५२.१	M	६.३	SA
८५७	रवि बस्नेत		२.०	L	०.१०	L	२१.२	L	३३०.७	H	६.६	NN
८५८	सुनटकुरी अडुवा समुह	सुनटकुरी अडुवा समुह	२.८	M	०.१४	M	२६.८	L	३१९.२	H	६.४	SA
८५९	सुरेश बस्नेत	बासकाडा ७	२.८	M	०.१४	M	९.५	VL	४२८.६	H	७	NN
८६०	इन्द्र बहादुर चलाउने	रचौर चादे ४	४.३	M	०.२१	H	१५०.८	VH	८५४.८	VH	६.९	NN
८६१	हिरालाल बुडा	२ नं. जुगेपानी	४.२	M	०.२१	H	११८.१	VH	५८९.९	VH	७.३	NN
८६२	बसन्त बस्नेत	जामिर बासकाडा	३.५	M	०.१७	M	२१.३	L	२७३.१	M	७.४	NN
८६३	गोरी बस्नेत	दोरदचौर गा.प.१ जामिरे	२.८	M	०.१४	M	२५.१	L	४८०.४	H	७.३	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
८६४	मोहनलाल नेपाली	बाभकाला दोरचौर गा.पा. १	५.२	H	०.२६	H	१३२.४	VH	४२८.६	H	६.९	NN
८६५	खडक प्रसाद गिरी	सान.पा.१४ ढोरखानी	३.५	M	०.१८	M	२१२.४	VH	३३०.७	H	७.३	NN
८६६	विर बहादुर बस्नेत	बाभकाला जामिरे	२.५	M	०.१३	M	१८.८	L	२०९.७	M	६.८	NN
८६७	सुरेन्द्र कु. बस्नेत	दोरचौर १	२.५	M	०.१३	M	३७.०	M	१६३.६	M	६.९	NN
८६८	टेकैन्द्र चलाउने		३.९	M	०.२०	M	३५.५	M	४२२.८	H	७.१	NN
८६९	तेजेन्द्र बहादुर बुढाथोकी	दोरचौर गा.पा. १	३.२	M	०.१६	M	१६.६	L	३५९.५	H	६.७	NN
८७०	विजय चलाउने		३.१	M	०.१५	M	२२.९	L	५१५.०	VH	६.८	NN
८७१	सेर बहादुर चलाउने	भाग चौर	५.६	H	०.२८	H	१२८.४	VH	८९५.२	VH	७.२	NN
८७२	नोमरा बम बहादुर चलाउने	भाग चौर	३.५	M	०.१७	M	८७.८	H	२७८.८	M	६.६	NN
८७३	बहादुर बस्नेत	दोरचौर १	३.५	M	०.१८	M	२५.६	L	५१५.०	VH	७.१	NN
८७४	योगी चलाउने	भाङ्खुवर	५.३	H	०.२७	H	४९.५	M	५१५.०	VH	६.९	NN
८७५	तेजेन्द्र बहादुर बुढाथोकी		१.१	L	०.०६	L	२३.६	L	४२८.६	H	७	NN
८७६	अम्बर चलाउने	दोरचौर १	२.४	L	०.१२	M	२४.७	L	४६०.६	H	७.२	NN
८७७	पलवान चलाउने	चाँदे ४	३.२	M	०.१६	M	४३.५	M	४८४.८	H	७.४	NN
८७८	हिरालाल चलाउने	भागचौर	२.८	M	०.१४	M	८३.८	H	२७२.७	M	७.२	NN
८७९	मोहन चलाउने	भाङ्खौर	२.८	M	०.१४	M	३१.६	M	२१८.२	M	७	NN
८८०	महेन्द्र रोक्का	चाँदे करेन्जी	५.४	H	०.२७	H	३९३.९	VH	४५४.५	H	६.३	SA
८८१	भद्र बहादुर बोहरा	भन.पा. १४	४.१	M	०.२०	H	२२.०	L	३८७.९	H	५.८	SA
८८२	लोकबहादुर चलाउने	दोरचौर ३	७.३	H	०.३६	H	५६.३	H	७८७.८	VH	६.६	NN
८८३	टोप बहादुर खेले	दोरचौर ३	२.८	M	०.१४	M	४१.७	M	४५४.५	H	७.३	NN
८८४	भोला गिरी	दोरचौर ३	४.०	M	०.२०	H	३०.२	M	२७२.७	M	६.४	SA
८८५	तिलक बोहरा		५.९	H	०.२९	H	२७.०	L	१२४८.४	VH	६.७	NN
८८६	हर्क बहादुर	दोरचौर ३	६.०	H	०.३०	H	४६.७	M	७२१.२	VH	६.७	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
८८७	मन्ता बोहरा	सान.पा. ७	१.२	L	०.०६	L	५०.८	M	२२४.२	M	५.७	SA
८८८	हरि बहादुर रेउले	दोरचौर ३	१.६	L	०.०८	L	४४.०	M	२७२.७	M	६.२	SA
८८९	निर्मला चन्द	दोरचौर ५	३.५	M	०.१८	M	२१.१	L	३९३.९	L	६.१	SA
८९०	जीत बहादुर नेपाली	दोरचौर ३	७.४	H	०.३७	H	१७.४	L	६७८.७	L	६.५	NN
८९१	राम बहादुर रेउले	दोरचौर ३	३.०	M	०.१५	M	४८.५	M	९०.९	M	५.८	SA
८९२	धनिराम लामिछाने	दोरचौर ३	९.५	H	०.४८	VH	२२.४	L	१२३६.३	L	७.२	NN
८९३	टकाराम बोहरा	दोरचौर ३	३.९	M	०.१९	M	१४.७	L	३५१.५	L	६	SA
८९४	बुद्धी मगर	चान.पा. ४	२.३	L	०.११	M	१७.४	L	१०९.१	L	६.५	NN
८९५	प्रवेस बुडामगर	सान.पा. १४	३.५	M	०.१८	M	१९.७	L	७८.८	L	७.३	NN
८९६	शान्ता बहादुर कामी	सान.पा. ४	५.१	H	०.२६	H	४६.३	M	७२७.२	M	७.७	NN
८९७	ओडि रोक्का	सान.पा. ७	४.१	M	०.२०	H	१७.९	L	११७५.७	L	७.२	NN
८९८	टिका थापा	गैडागाउँ	१.०	VL	०.०५	VL	३१.१	M	२६६.७	M	६.९	NN
८९९	इश्वरी कामी	सान.पा. १४ सल्यान	२.३	L	०.११	M	४३.५	M	२०६.१	M	७.३	NN
९००	टिका रोक्का	सान.पा. ७	१.४	L	०.०७	L	८४.३	H	४०६.०	H	७.१	NN
९०१	मान विर	भाजडा चौर ३	४.१	M	०.२०	H	४८.५	M	५६९.७	M	६.८	NN
९०२	कृष्ण बहादुर गिरी	सान.पा. १४	३.४	M	०.१७	M	३८.९	M	१२७.३	M	७.१	NN
९०३	डिल्ली ओली	सान.पा. १५	४.५	M	०.२३	H	४४.९	M	९७.०	M	७.४	NN
९०४	पार्वती थापा	सान.पा. ७	८.२	H	०.४१	VH	४६.७	M	१००६.०	M	६.८	NN
९०५	कृष्ण बहादुर गिरी	सान.पा. १४	३.२	M	०.१६	M	४८.५	M	६.१	M	५	A
९०६	इन्द्र बहादुर रोक्का	चादे ४ करेन्जी	५.०	M	०.२५	H	४९.०	M	४५४.५	M	६.४	SA
९०७	काली बहादुर चन्द्र	बाभुडाडा ज्यामिरे	४.८	M	०.२४	H	४४.९	M	४७८.८	M	६.७	NN
९०८	इन्द्र रेउले	करेन्जी	४.५	M	०.२३	H	३६.२	M	३८७.९	M	६.४	SA
९०९	पवित्रा चलाउने	चादे ४	०.६	VL	०.०३	VL	४९.०	M	४५४.५	M	६.६	NN
९१०	डिल्ली चलाउने	चादे ४ कारखाना	१२.०	VH	०.६०	VH	४४.९	M	४७८.८	M	६.७	NN
९११	बल बहादुर	चादे २ सल्यान	६.४	H	०.३२	H	४३.१	M	४१२.१	M	६.५	NN
९१२	प्रेम बहादुर रोकाया	करेन्जी साउनेपानी	७.८	H	०.३९	H	४६.७	M	३०९.१	M	६.२	SA

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
११३	बल बहादुर चलाउने	चादे ४	५.६	H	०.२८	H	४४.०	M	४७२.७	H	७.१	NN
११४	बल बहादुर खड्का	गिदिङ् मूनि	७.७	H	०.३८	H	३५.७	M	३८७.९	H	६.७	NN
११५	खड्क बहादुर रेयले	चादे ४	७.६	H	०.३८	H	३७.६	M	६१८.१	VH	६.८	NN
११६	पवित्रा चलाउने	चादे ४	१.३	L	०.०७	L	४२.६	M	३३३.३	H	६.३	SA
११७	बसन्त बस्नेत	ज्यामिरे डाडा ४	०.२	VL	०.०१	VL	४४.९	M	१९३.९	M	६.२	SA
११८	धन बहादुर बुढाथोकी	बाभचौर १	१.३	L	०.०६	L	४४.०	M	८४.९	L	६.३	SA
११९	घनश्याम चलाउने	सान.पा. १५	१.९	L	०.१०	L	४०.८	M	१३९.४	M	७.५	NN
१२०	इश्वर घर्ति	सान.पा. १४	०.३	VL	०.०२	VL	४७.६	M	१२१.२	M	७.२	NN
१२१	मंगल कामी	सान.पा. १४	१.१	L	०.०५	L	६३.२	H	२६०.६	M	७	NN
१२२	बल बहादुर चलाउने	दोरचौर चदी ४	२.८	M	०.१४	M	६७.८	H	१०३६.३	VH	७.६	NN
१२३	ढल बहादुर चलाउने	करन्जी	३.८	M	०.१९	M	५०.८	M	६९०.९	VH	७.८	NN
१२४	बसन्त बस्नेत	बाभडाडा ज्यामिरे	२.२	L	०.११	M	४६.७	M	३४५.४	H	७.२	NN
१२५	हर्क बहादुर चलाउने	दोरचौर	६.४	H	०.३२	H	४९.९	M	३५१.५	H	७.२	NN
१२६	कल्पना खड्का		३.७	M	०.१९	M	४२.६	M	२६६.७	M	६.३	SA
१२७	दुली चलाउने	चादे ४	५.७	H	०.२९	H	८४.३	H	६४२.४	VH	६.७	NN
१२८	जित बहादुर	चादे ५	३.८	M	०.१९	M	८८.९	H	८९६.९	VH	७.१	NN
१२९	ललिता राना		२.८	M	०.१४	M	३१.१	M	२४८.५	M	६.९	NN
१३०	सोरा ३ नमट	भागचौर	३.६	M	०.१८	M	२६.६	L	२३०.३	M	६.५	NN
१३१	चन्द्र बोहरा	सान.पा. ७	११.२	VH	०.५६	VH	९७.६	H	७३३.३	VH	७	NN
१३२	मनविर	भाङ्चौर	३.१	M	०.१६	M	४८.५	M	२००.०	M	६.९	NN
१३३	मनविर	भाङ्चौर	३.२	M	०.१६	M	६४.६	H	४७२.७	H	७.३	NN
१३४	प्रेम चलाउने	सान.पा. १४	४.९	M	०.२५	H	७४.२	H	४५४.५	H	७.५	NN
१३५	मनविर	भाङ्चौर	५.१	H	०.२६	H	४८.५	M	५५७.५	VH	६.२	SA
१३६	मनविर चलाउने	भाङ्चौर	७.८	H	०.३९	H	४४.०	M	४४२.४	H	६.१	SA
१३७	सपलाल राना		६.६	H	०.३३	H	८१.५	H	१२३६.३	VH	६.९	NN
१३८	लक्ष्मण पुरी	सान.पा. १४	३.४	M	०.१७	M	३१.६	M	१६३.६	M	६.७	NN

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
१३९	घरतीको जग्गा ३		६.७	H	०.३४	H	३३.४	M	७५१.५	VH	६.४	SA
१४०	रकम राज भण्डारी	वान.पा. ३ भागचौर	२.५	L	०.१२	M	५२.७	M	७८.८	L	७.२	NN
१४१	खुम बहादुर डागी	वान.पा. ३ सोतोतार	३.१	M	०.१५	M	४७.६	M	४८.५	VL	७.३	NN
१४२	भिम पाण्डे	सुर्खेत	२.४	L	०.१२	M	२६८.८	VH	८४.५	L	६.२	SA
१४३	भिम पाण्डे	सुर्खेत	२.५	M	०.१३	M	२८८.५	VH	९८.८	L	६.४	SA
१४४	भिम पाण्डे	सुर्खेत	२.१	L	०.११	M	२०७.५	VH	९८.८	L	६.६	NN
१४६	सिता पौडेल	सुन्दरपुर बजार ७ लम्जुङ्	३.०	M	०.१५	M	१०५.८	H	१२०.२	M	५.९	SA

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	OM%	Rating	N%	rating	P2O5 kg/ha	Rating	K2O Kg/ha	Rating	pH	Rating
९४७	फ्लाद थापा	धनकुटा तेलिया ६	१.३	L	०.०६	L	१०.५	L	२२९.२	M	७.५	NN
९४८	प्रल्लाद थापा	धनकुटा तेलिया ६	१.२	L	०.०६	L	२१.५	L	१६६.७	M	७.५	NN
९४९	प्रल्लाद थापा	धनकुटा तेलिया ६	१.२	L	०.०६	L	१२.८	L	१६०.४	M	७.५	NN

आ.व. २०७३/७४ मा माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयमा परीक्षण गरिएका मलवादका नमुनाहरू र प्राप्त नतिजाहरू

प्र.द. नं.	मल पठाउनेको ब्यक्ति वा संस्थाको नाम		मलको ब्राण्ड वा किसिम		नतिजा							
					N %	P2O5 %	K2O %	Moisture %	pH			
१	युनिक बायो टेक अर्गानिक प्रा.लि.	चितवन नरायणी न.पा.	११ जगतपुर	अर्गानिक TOF 01	२.१२	२.६७	२.३३	४५.५	५.७			
२	युनिक बायो टेक अर्गानिक प्रा.लि.	चितवन नरायणी न.पा.	११ जगतपुर	TOF 02	१.९८	५.००	२.४३	४६.०	६.२			
३	युनिक बायो टेक अर्गानिक प्रा.लि.	चितवन नरायणी न.पा.	११ जगतपुर	TOF 03	२.६०	४.९७	२.६७	४२.९	५.६			
४	युनिक बायो टेक अर्गानिक प्रा.लि.	चितवन नरायणी न.पा.	११ जगतपुर	TOF 04	३.६४	५.०४	२.२०	४६.३	५.६			
५	युनिक बायो टेक अर्गानिक प्रा.लि.	चितवन नरायणी न.पा.	११ जगतपुर	TOF 05	१.५५	५.३१	२.६१	४१.०	८.०			
६	युनिक बायो टेक अर्गानिक प्रा.लि.	चितवन नरायणी न.पा.	११ जगतपुर	GTOF 01	२.१७	२.८१	२.४१	४३.८	५.८			
७	युनिक बायो टेक अर्गानिक प्रा.लि.	चितवन नरायणी न.पा.	११ जगतपुर	GTOF 03	२.२८	३.५९	२.८३	४८.०	५.८			
८	युनिक बायो टेक अर्गानिक प्रा.लि.	चितवन नरायणी न.पा.	११ जगतपुर	GTOF 05	१.६४	४.५६	२.२८	४१.९	६.८			
९	कैलाश रमण भट्ट बैतडी			कुछुराको सुली	३.५१	४.१९	४.३५	३१.३	८.८			
१०	इको प्रांगारिक मल			प्रांगारिक	१.४०	८.९	१.८२	३६.०	६.८			
११	इको प्रांगारिक मल			प्रांगारिक	१.२०	७.८	१.०५	३४.४	६.८			
१२	कृषि लक्ष्मी जैविक मल			प्रांगारिक	२.७४	३.०	२.०२	३६.२	८.९			
१३	नर्थ फिल्ड प्रांगारिक मल			प्रांगारिक	१.६२	५.२	२.२७	५०.६	७.२			
१४	दिबा अगानिक फर्टिलाइजर कम्पनी चितवन			प्रांगारिक	१.८४	२.८	२.०८	६२.०	६.५			
१५	साथी कृषि मल लेले			प्रांगारिक	१.९४	२.४	६.६६	३६.९	७.७			
१६	जनकपुर फर्टिलाइजर इण्डस्ट्रिज प्रा.लि.			प्रांगारिक	१.२१	३.६	१.८५	१७.९	८.३			
१७	अगानिक लाइफ फर्मि एक ट्रेड			ललितपुर कुसुन्ती	१.८९	५.८६	४.१९	६८.१५	८.२			
१८	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय सिन्धुपाल्चोक			चौतारा	२.१२	२.७६	६.१२	४२.३३	६.८			

प्र.द. नं.	मल पठाउनेको ब्यक्ति वा संस्थाको नाम	मलको ब्राण्ड वा किसिम	नतिजा			
			N %	P2O5 %	K2O %	Moisture % pH
१९	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय रुपन्देही	युरिया	४६			
२०	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय रुपन्देही	डिए.पी.	१८	४६.००		
२१	विष्णु पौडेल टाडी	प्रांगारिक मल (2=3;3;2)	३.७२	४.५४	४.९३	३२.५६ ८.६
२२	उचित जैविक मल	(N,P;K) -8=72;3=14; 1=53% PH				
२३	द्याघ्य अफउ	2 - 3 ; 1 - 2 = 5 ; 2-6=5% N=P=K	२.६१	८.७७	२.१२	२८.९६ ५.३
२४	राज कुमार सिंह	17;17;17	१७	२०.४०		
२५	राज कुमार सिंह	दण्डसद्वरण	११.४	५.६०		
२६	स्वर्ण वर्मी कम्पोस्ट गौर न.पा. ४ महादेव पट्टी	प्रांगारिक मल	१.८८	२.१५	३.४३	६५.७३ ७.४
२७	जनकपुर फर्टिलाइजर इण्डस्ट्रिज प्रा.लि. भोराहाट मोरङ्	प्रांगारिक मल	१.८१	१.९१	८.५६	२७.६४ ८.६
२८	खनाल पोल्टी खैरोहनी न.पा.१	प्रांगारिक मल	२.२५	५.४७	३.९०	१०.४९ ८.५
२९	बमब ऋलम पबखिजयधप पबखचभ	Bokashi mal	०.९०	०.७१	३.८१	११.१० १०.३
३०	विनय सामुदायिक बन दुम्कीवास १ नवलपरासी	प्रांगारिक मल	२.६०	१.२०	४.६४	४७.१४ ९.३
३१	कृषि सामाग्री (अध्ययन परिक्षण)(रुपनी सप्तरी बाट कलेक्सन)	गचमब	४६			
३२	रुपनी सप्तरी अध्ययन परीक्षण		१८	४४.९०		
३३	श्री निलकण्ठद्वारिका कृषि फार्म टोखा चण्डेश्वरी ४ काठमाडौं	प्रांगारिक मल	१.८६	३.४४	४.५३	४६.५३ ७.५
३४	रिशव पण्डित	पोल्टी भ्यानुर	२.१३	६.७८	३.८०	३६.२ ९.०
३५	रिशव पण्डित		१.९१	१.८५	६.७९	६६.१ ९.१
३६	शिवकृषण प्रजापती मध्यतिमि नगरपालीका भक्तपुर	FYM (Goat manures)	१.३२	१.२४	२.०२	७.८ ८.५

प्र.द. नं.	मल पठाउनेको ब्यक्ति वा संस्थाको नाम	मलको ब्राण्ड वा किसिम	नतिजा			
			N %	P2O5 %	K2O %	Moisture % pH
३७	क्षेत्रीय मा.परीक्षण प्रयोगशाला सुन्दरपुर १० नमुना नं.	Urea	४४.८			
३८	क्षेत्रीय मा.परीक्षण प्रयोगशाला सुन्दरपुर ४ नमुना नं.	Urea	४४.९			
३९	क्षेत्रीय मा.परीक्षण प्रयोगशाला सुन्दरपुर १२ नमुना नं.	Urea	४५.१			
४०	क्षेत्रीय मा.परीक्षण प्रयोगशाला सुन्दरपुर १ नमुना नं.	Urea	४६.०			
४१	क्षेत्रीय मा.परीक्षण प्रयोगशाला सुन्दरपुर ३ नमुना नं.	Urea	४६.०			
४२	क्षेत्रीय मा.परीक्षण प्रयोगशाला सुन्दरपुर ८ नमुना नं.	Urea	४६.०			
४३	क्षेत्रीय मा.परीक्षण प्रयोगशाला सुन्दरपुर १४ नमुना नं.	Urea	४६.०			
४४	क्षेत्रीय मा.परीक्षण प्रयोगशाला सुन्दरपुर ११ नमुना नं.	Urea	४६.०			
४५	क्षेत्रीय मा.परीक्षण प्रयोगशाला सुन्दरपुर १७ नमुना नं.	Urea	४६.०			
४६	नमुना नं. १९	DAP	१९.९०	२३.०१		
४७	नमुना नं. १६	MOP			६०.०	
४८	नमुना नं. १छ	MOP			६०.०	
४९	नमुना नं. १घ	MOP			६०.०	
५०	नमुना नं. १ड	MOP			६०.०	
५१	नमुना नं. १	MOP			६०.०	
५२	नमुना नं. २०	MOP			६०.०	
५३	नमुना नं. ७	MOP			६०.०	
५४	नमुना नं. २	MOP			६०.०	
५५	नमुना नं. ५	MOP			६०.०	
५६	नमुना नं. ६	MOP			६०.०	
५७	कंचन प्रांगारिक मलखाद उद्योग	प्रांगारिक मल	१.४०	१.७८	०.९२	१०.०
५८	एसियन जैविक मल टन्कोसिन वारी विराटनगर १	प्रांगारिक मल	१.९९	८.७३	१.८८	६.३०
५९	एसियन जैविक मल टन्कोसिन वारी विराटनगर २	प्रांगारिक मल				६.५०
६०	एसियन जैविक मल टन्कोसिन वारी विराटनगर ३	प्रांगारिक मल				३९.९

प्र.द. नं.	मल पठाउनेको ब्यक्ति वा संस्थाको नाम	मलको ब्राण्ड वा किसिम	नतिजा			
			N %	P2O5 %	K2O %	Moisture % pH
६१	एसियन जैविक मल टन्कोसिन वारी विराटनगर ४	प्रांगारिक मल				४१.५
६२	हिमाल अगानिक फर्टिलाइजर ५ मोरङ्	प्रांगारिक मल	४.९६	८.५३	१.५९	१६.७ ७.४०
६३	हिमाल अगानिक फर्टिलाइजर ६ मोरङ्	प्रांगारिक मल				२०.६ ७.६०
६४	हिमाल अगानिक फर्टिलाइजर ७ मोरङ्	प्रांगारिक मल				२६.५
६५	हिमाल अगानिक फर्टिलाइजर ८ मोरङ्	प्रांगारिक मल				२४.७
६६	सफल किसान जनकपुर फर्टिलाइजर भोराहाट मोरङ् ९	प्रांगारिक मल	०.७१	३.१७	२.५४	१७.९ ६.४०
६७	सफल किसान जनकपुर फर्टिलाइजर भोराहाट मोरङ् १०	प्रांगारिक मल				१३.९ ६.७०
६८	सफल किसान जनकपुर फर्टिलाइजर भोराहाट मोरङ् ११	प्रांगारिक मल				१४.७
६९	सफल किसान जनकपुर फर्टिलाइजर भोराहाट मोरङ् १२	प्रांगारिक मल				१६.०
७०	दिपक ब्राण्ड गडौला मल लालबन्दी ५ सर्लाही १३	प्रांगारिक मल	१.५५	१.३१	१.२१	७२.८ ६.८०
७१	दिपक ब्राण्ड गडौला मल लालबन्दी ५ सर्लाही १४	प्रांगारिक मल	१.९६	४.६९	३.७६	६०.६ ७.००
७२	दिपक ब्राण्ड गडौला मल लालबन्दी ५ सर्लाही १५	प्रांगारिक मल				७०.०
७३	दिपक ब्राण्ड गडौला मल लालबन्दी ५ सर्लाही १६	प्रांगारिक मल				६९.५
७४	त्रिवेणी बायो इनर्जी रिसर्च एण्ड इमलपमेन्ट सेन्टर प्रा.लि. १	प्रांगारिक मल				४६.१
७५	त्रिवेणी बायो इनर्जी रिसर्च एण्ड इमलपमेन्ट सेन्टर प्रा.लि. २	प्रांगारिक मल	१.६०	४.५०	१.५९	३९.७ ६.७०
७६	त्रिवेणी बायो इनर्जी रिसर्च एण्ड इमलपमेन्ट सेन्टर प्रा.लि. ३	प्रांगारिक मल	१.६४	४.२७	१.४८	४१.९ ६.७०
७७	त्रिवेणी बायो इनर्जी रिसर्च एण्ड इमलपमेन्ट सेन्टर प्रा.लि. ४	प्रांगारिक मल				४१.५
७८	एग्रोटेक मल्टिनेशनल प्रा.लि. जगतपुर ५		१.६६	१.९२	०.७३	२८.१ ८.००
७९	एग्रोटेक मल्टिनेशनल प्रा.लि. जगतपुर ६					२९.१ ८.१०
८०	एग्रोटेक मल्टिनेशनल प्रा.लि. जगतपुर ७					२८.२
८१	एग्रोटेक मल्टिनेशनल प्रा.लि. जगतपुर ८					२८.८
८२	नर्थ फिल्ड प्रांगारिक मल कारखाना प्रा.लि.वेलसी ९ टडी		२.०९	३.९७	४.९९	३४.२ ८.१०
८३	नर्थ फिल्ड प्रांगारिक मल कारखाना प्रा.लि.वेलसी १० टडी		१.९४	४.०५	४.२०	३३.९ ८.५०
८४	नर्थ फिल्ड प्रांगारिक मल कारखाना प्रा.लि.वेलसी ११ टडी		२.११	३.७९	४.३४	३४.१ ८.४०
८५	नर्थ फिल्ड प्रांगारिक मल कारखाना प्रा.लि.वेलसी १२ टडी		२.२२	३.६४	४.९२	३३.९ ८.३०

प्र.द. नं.	मल पठाउनेको ब्यक्ति वा संस्थाको नाम	मलको ब्राण्ड वा किसिम	नतिजा				
			N %	P2O5 %	K2O %	Moisture %	pH
८६	दिव्य अगानिक फर्टिलाइजर मंगलपुर चितवन १३		१.५०	१.७४	१.२३	५८.४	६.५०
८७	दिव्य अगानिक फर्टिलाइजर मंगलपुर चितवन १४					५७.८	६.५७
८८	दिव्य अगानिक फर्टिलाइजर मंगलपुर चितवन १५					५८.३	
८९	दिव्य अगानिक फर्टिलाइजर मंगलपुर चितवन १६					५५.२	
९०	एग्रो हेल्थ वायोटेक प्रा.लि. जहकुटी १७		१.६५	३.३८	१.२१	४.८	७.१०
९१	एग्रो हेल्थ वायोटेक प्रा.लि. जहकुटी १८					५.२	७.१०
९२	एग्रो हेल्थ वायोटेक प्रा.लि. जहकुटी १९					५.३	
९३	एग्रो हेल्थ वायोटेक प्रा.लि. जहकुटी २०					५.४	
९४	मनकामना एग्रो अगानिक फर्टिलाइजर उद्योग प्रा.लि. पितुवा चितवन २१		१.१८	७.८०	१.८७	२८.८	६.८०
९५	मनकामना एग्रो अगानिक फर्टिलाइजर उद्योग प्रा.लि. पितुवा चितवन २२			८.१४		२८.६	७.८०
९६	मनकामना एग्रो अगानिक फर्टिलाइजर उद्योग प्रा.लि. पितुवा चितवन २३					२८.०	
९७	मनकामना एग्रो अगानिक फर्टिलाइजर उद्योग प्रा.लि. पितुवा चितवन २४					३०.१	
९८	मनकामना एग्रो अगानिक फर्टिलाइजर प्रा.लि. चितवन २५		१.८६	५.७५	१.०६	४६.४	६.८०
९९	मनकामना एग्रो अगानिक फर्टिलाइजर प्रा.लि. चितवन २६			५.९९		४७.०	६.७०
१००	मनकामना एग्रो अगानिक फर्टिलाइजर प्रा.लि. चितवन २७					४६.५	
१०१	सौभाग्य प्राङ्गरीक मल १ (Feb 2017 n6)		१.७६	३.३८	३.११	३४.३	७.१०
१०२	सौभाग्य प्राङ्गरीक मल २ (Feb 2017 n6)					३६.५	८.६०
१०३	सौभाग्य प्राङ्गरीक मल ३ (Feb 2017 n6)					३१.०	
१०४	सौभाग्य प्राङ्गरीक मल ४ (Sep 2016 n6)					३६.२	
१०५	सौभाग्य प्राङ्गरीक मल ५ (Sep 2016 n6)					३५.७	
१०६	सौभाग्य प्राङ्गरीक मल ६ (April 2017 n6)		१.८२	३.०८	२.४६	२७.५	
१०७	सौभाग्य प्राङ्गरीक मल ७ (April 2017 n6)					२७.२	
१०८	इको प्रांगारिक मल (बैशाख २०७४ लट) १		१.२२	६.०३	२.८९	३४.३	६.९०
१०९	इको प्रांगारिक मल (चैत्र २०७४ लट) २					३१.१	
११०	इको प्रांगारिक मल (जेठ २०७४ लट) ३		१.३२	६.५९	२.७५	२७.४	६.८

प्र.द. नं.	मल पठाउनेको ब्यक्ति वा संस्थाको नाम	मलको ब्राण्ड वा किसिम	नतिजा			
			N %	P2O5 %	K2O %	Moisture % pH
१११	इको प्रांगारिक मल (जेठ २०७४ लट) ४					२५.९
११२	इको प्रांगारिक मल (जेठ २०७४ लट) ५					२७.१
११३	इको प्रांगारिक मल (Rawmaterial 1)		२.५४	३.२२	०.९९	३८.७
११४	इको प्रांगारिक मल (Rawmaterial 2)					५.४
११५	अनिसा महर्जन किरतिपुर	कम्पोष्ट	२.१९	१.०५	२.५२	१९.५
११६	नारायणी देवि सहकारी संस्था खानीगाँउ	MOP			६०	
११७	मानवहिन कृषि सहकारी मानसिंह ६	युरिया	४६			
११८	धानसिंह कृषि सहकारी संख्या	डिए.पी.	१८	४६		
११९	धानसिंह कृषि सहकारी संख्या	MOP			६०	
१२०	दुष्येश्वर बहुउद्देश्यीक सहकारी संख्या	MOP			६०	
१२१	मानवहिन कृषि सहकारी	डिए.पी.	१८	४४.२४		
१२२	नारनदेवि सहकारी संस्था	युरिया	४६			
१२३	थानसिंह कृषि सहकारी	युरिया	४६			
१२४	दुष्येश्वर बहुउद्देश्यीक सहकारी संस्था	युरिया	४६			
१२५	नारायणी देवि सहकारी संस्था	डिए.पी.	१८	४६		
१२६	सुस्मीता थापा भक्तपुर	कम्पोष्ट	१.७४	१.२२	१.२४	७०.५
१२७	दिब्य अगानिक फर्टिलाइजर	भर्मिकम्पोष्ट	१.२२	२.६४	१.२७	४६.६
१२८	उचित जैविक मल ठेचो १	प्रांगारिक जैविक	२.११	३.६५	२.४२	२८.२
१२९	उचित जैविक मल ठेचो २		२.३२	३.३६	२.१३	२८.२
१३०	उचित जैविक मल ठेचो ३					२८.१
१३१	उचित जैविक मल ठेचो ४					२७.५
१३२	उचित जैविक मल ठेचो ५					२७.२
१३३	उचित जैविक मल ठेचो ६					२७.६
१३४	उचित जैविक मल ठेचो ७					३२.०
१३५	उचित जैविक मल ठेचो ८		२.२४	३.२७	२.१८	२७.८
						४.९

प्र.द. नं.	मल पठाउनेको ब्यक्ति वा संस्थाको नाम	मलको ब्राण्ड वा किसिम	नतिजा				
			N %	P2O5 %	K2O %	Moisture %	pH
१३६	नेपाल इन्टीग्रेटेड मोडल एग्रो फर्म प्रा.ली. १ शान्ती ब्राण्ड गोदावरी ६		१.९३	५.६७	२.०७	१९.४	८.१
१३७	नेपाल इन्टीग्रेटेड मोडल एग्रो फर्म प्रा.ली. २ शान्ती ब्राण्ड गोदावरी ६					१९.०	८.०
१३८	नेपाल इन्टीग्रेटेड मोडल एग्रो फर्म प्रा.ली. ३ शान्ती ब्राण्ड गोदावरी ६					१९.१	
१३९	नेपाल इन्टीग्रेटेड मोडल एग्रो फर्म प्रा.ली. ४ शान्ती ब्राण्ड गोदावरी ६					२०.०	
१४०	नेपाल इन्टीग्रेटेड मोडल एग्रो फर्म प्रा.ली. ५ शान्ती ब्राण्ड गोदावरी ६					१९.३	
१४१	नेपाल इन्टीग्रेटेड मोडल एग्रो फर्म प्रा.ली. ६ शान्ती ब्राण्ड गोदावरी ६					१९.६	
१४२	बायो नेपाल खोकना १		१.७४	१.४५	४.६३	२८.८	८.८
१४३	बायो नेपाल खोकना २					२८.८	८.९
१४४	बायो नेपाल खोकना ३					२९.०	
१४५	बायो नेपाल खोकना ४					२९.१	
१४६	बायो नेपाल खोकना ५					३०.२	
१४७	बायो नेपाल खोकना ६					२७.९	
१४८	बायो नेपाल खोकना ७					२८.८	
१४९	बायो नेपाल खोकना ८					२८.२	
१५०	बायो नेपाल खोकना ९					२६.६	
१५१	बायो नेपाल खोकना १०					२६.९	
१५२	बायो नेपाल खोकना ११					२८.१	
१५३	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. १ गोदावरी ६		१.५६	१.८१	६.१८	४०.२	८.६
१५४	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. २ गोदावरी ६					४४.४	८.६
१५५	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. ३ गोदावरी ६					४३.६	
१५६	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. ४ गोदावरी ६					४१.८	
१५७	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. ५ गोदावरी ६					४०.७	
१५८	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. ६ गोदावरी ६					४४.६	
१५९	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. ७ गोदावरी ६					३८.५	
१६०	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. ८ गोदावरी ६					४१.९	

प्र.द. नं.	मल पठाउनेको ब्यक्ति वा संस्थाको नाम	मलको ब्राण्ड वा किसिम	नतिजा			
			N %	P2O5 %	K2O %	Moisture % pH
१६१	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. ९ गोदावरी ६					३९.६
१६२	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. १० गोदावरी ६					४२.६
१६३	नेशनल बायोटेक प्रा.लि. ११ गोदावरी ६					४३.०
१६४	बागवानी विकास केन्द्र किर्तिपुर	गड्यौली मल	२.६१	२.८५	४.८	६७.८
१६५	बागवानी विकास केन्द्र किर्तिपुर	गड्यौली मल			६८.०	८
१६६	AIC बाट प्राप्त (धागोले सिलाएको) लट १		१.७१	२.१४	२.१८	५०.६
१६७	AIC बाट प्राप्त (सिल छाप १ भएको) सिलाएको लट २		१.५७	२.३३	४.३३	४४.९
१६८	AIC बाट प्राप्त (सिल छाप १ भएको) सिलाएको लट ३		१.६८	२.३३	४.६९	५१.१
१६९	AIC बाट प्राप्त (सिल छाप १ भएको) सिलाएको लट ४		१.६४	२.४६	३.९२	५१.२
१७०	AIC बाट प्राप्त (सिल छाप १ भएको) सिलाएको लट ५		१.७	१.९२	४.१६	५४

आ.व. २०७३/७४ मा माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयमा माटोमा सूक्ष्मतत्व परीक्षण गरिएका नमुनाहरू र प्राप्त नतिजा

दर्ता नं.	कृषकको नाम	ठेगाना स्थान र जिल्ला	प्राप्त श्रोत	Zn(ppm)	Fe(ppm)	B(ppm)	Cu(ppm)
२८	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT1			०.०५	
२९	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT2			०.१५	
३०	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT3			०.२५	
३१	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT4			०.०५	
३२	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT5			०.०५	
३३	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT6			०.४५	
३४	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT7			०.०५	
३५	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT8			०.४५	
३६	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT9			०.२५	
३७	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT10			०.१५	
३८	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT11			०.३५	
३९	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT12			०.१५	

दर्ता नं.	कृषकको नाम	डेगाना स्थान र जिल्ला	प्राप्त श्रोत	Zn(ppm)	Fe(ppm)	B(ppm)	Cu(ppm)
४०	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT13			०.०५	
४१	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT14			०.१५	
४२	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT15			०.२५	
४३	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	सुर्खेत	SKT16			०.४५	
५५	राजन परियार	दिब्यनगर २		०.१९	१३.७१		
५६	राजन परियार	दिब्यनगर २		०.१७	७.२८		
५७	चन्द्रमान श्रेष्ठ	किर्तिपुर १५		०.८५	४५.७८	१.३०	
६१	दिपक खनाल	किर्तिपुर १५		०.८७	३५.६३	१.२०	
६२	मित्रराज दवाडी	चितवन	नमूना १	०.५१	४१.३३	०.४०	
६३	मित्रराज दवाडी	चितवन	नमूना २	०.८२	४०.७३	०.३०	
६४	मित्रराज दवाडी	चितवन	नमूना ३	१.५०	१७.०४	१.४०	
६५	मित्रराज दवाडी	चितवन	नमूना ४	०.६५	२६.८९	०.७०	
६६	मित्रराज दवाडी	चितवन	नमूना ५	०.८७	१७.८९	०.४०	
१०५	कृष्ण ब. अधिकारी	बेसिसहर नपा.११ लम्जुङ्	खेत	०.२०	३३.४३	०.१५	१.२३
१०६	CIMMYT	Block 1	A-1	०.३८	११.६०	०.०५	१.०१
१०७	CIMMYT	Block 1	A-2	०.०१	१.१७	०.०५	०.४२
१०८	CIMMYT	Block 1	A-3	०.१४	७.८०	०.०५	०.३८
१०९	CIMMYT	Block 1	A-4	०.०५	९.२२	०.०५	०.१६
११०	CIMMYT	Block 2	A-1	०.२३	२२.७७	०.०५	०.५२
१११	CIMMYT	Block 2	A-2	०.३१	३२.७७	०.१५	०.४१
११२	CIMMYT	Block 2	A-3	०.१७	१८.७६	०.०५	१.०७
११३	CIMMYT	Block 2	A-4	०.०७	१०.८०	०.०५	०.४१
११४	CIMMYT	Block 3	A-1	०.०५	१०.०६	०.०५	०.०८
११५	CIMMYT	Block 3	A-2	०.०५	५.४०	०.०५	०.२३
११६	CIMMYT	Block 3	A-3	०.०५	२.८९	०.०५	०.७१
११७	CIMMYT	Block 3	A-4	०.०३	११.२८	०.०५	०.१०
११८	CIMMYT	Block 4	A-1	०.०१	२.७०	०.०५	०.०१

दर्ता नं.	कृषकको नाम	डेगाना स्थान र जिल्ला	प्राप्त श्रोत	Zn(ppm)	Fe(ppm)	B(ppm)	Cu(ppm)
११९	CIMMYT	Block 4	A-2	०.१४	४.७४	०.०५	०.०४
१२०	CIMMYT	Block 4	A-3	०.१३	४.६४	०.०५	०.०४
१२१	CIMMYT	Block 4	A-4	०.१८	६.४०	०.०५	०.११
१२२	CIMMYT	Block 5	A-1	८.८२	१२.९५	०.०५	०.७०
१२३	CIMMYT	Block 5	A-2	०.३०	१०.३५	०.०५	०.१८
१२४	CIMMYT	Block 5	A-3	०.०५	२.०१	०.०५	०.०३
१२५	CIMMYT	Block 5	A-4	०.३१	२६.२५	०.१५	०.३८
१२६	CIMMYT	Block 6	A-1	०.०६	८.९९	०.०५	०.१७
१२७	CIMMYT	Block 6	A-2	०.१७	१४.८४	०.०५	०.२१
१२८	CIMMYT	Block 6	A-3	०.१७	१६.४१	०.१५	०.५१
१२९	CIMMYT	Block 6	A-4	०.०७	५.९१	०.१५	०.१३
१३०	CIMMYT	Block 7	A-1	०.१०	४.१७	०.०५	०.५१
१३१	CIMMYT	Block 7	A-2	०.३०	१३.०४	०.१५	०.१९
१३२	CIMMYT	Block 7	A-3	०.०८	५.७०	०.१५	०.१२
१३३	CIMMYT	Block 7	A-4	७.८९	१५.००	०.०५	०.५३
१३४	CIMMYT	Block 8	A-1	२.०४	१२.९४	०.२५	०.३७
१३५	CIMMYT	Block 8	A-2	०.४८	६.२४	०.०५	०.१३
१३६	CIMMYT	Block 8	A-3	०.२७	१७.२३	०.०५	०.२७
१३७	CIMMYT	Block 8	A-4	०.०३	२.७८	०.०५	०.०२
१४०	भरत प्रसाद अधिकारी	काठमाडौं चुच्चेपाटी	बारी	२.०६	११.३३	०.१५	०.२७
१४३	उद्धव गौतम			०.८३	१६.३०	०.१५	०.०९
१५४	सुनिल सिग्देल	काठमाडौं				०.०५	
४५४	सौरभ नेपाल	विजेश्वरी काठमाडौं	A	०.३४	५.४७	१.८६	१.३७
४५५	सौरभ नेपाल	विजेश्वरी काठमाडौं	B			१.७६	
४५६	सौरभ नेपाल	विजेश्वरी काठमाडौं	C			१.९७	
४६०	विनय मल्ल	आबुखैरेनी गोरखा		०.८८	२१.२७		०.८३
५३८	बाली संरक्षण निर्देशनालय	धन.पा. ३ जिर्मले वगान		०.०४	१४.२५	२.००	०.५८

दर्ता नं.	कृषकको नाम	डेगता स्थान र जिल्ला	प्राप्त श्रोत	Zn(ppm)	Fe(ppm)	B(ppm)	Cu(ppm)
५३९	लाखमान घिसिङ्	धनकुटा नया बगान		०.३२	२६.२१	१.९८	०.५२
५४०	लाखमान घिसिङ्	धन.पा. ३		०.२०	२२.१८	१.९९	०.७१
५४१	गोविन्द बहादुर मोक्तान	पाखीवास ९		०.५२	३४.६९	२.०१	०.५१
५४२	लाखमान घिसिङ्	धन.पा. ३ गोलसाई बगान	पुरानो बाट	०.११	१५.२२	१.९७	०.९०
५४३	गजेन्द्र घिसिङ्	पाखीवास ९		०.२७	३०.१९	२.०४	०.६३
५४४	PMAMP सिकाई केन्द्र	तरकारी जोन चितवन		०.३७	१७.७४	१.९५	०.२७
५५२	राजकुमार श्रेष्ठ	सराङ्कोट	पुर्वपट्टी	३.६९	२५.७०	२.०६	१.०९
५५३	राजकुमार श्रेष्ठ	सराङ्कोट	पश्चिम पट्टी	५.१४	२१.९२	२.१३	०.७९
५७३	रविन महर्जन	ललितपुर सातदोबाटो				२.२७	
५९५	सुस्मीता थापा	नैकाप काठमाडौं		०.८६			
५९६	सुस्मीता थापा	नैकाप काठमाडौं		०.६३			
५९७	सुस्मीता थापा	नैकाप काठमाडौं		०.४४			
५९९	तिर्थराज पौडेल	पूठान न.पा. ७		०.४८			
६००	कमला खड्का	रम्दी ५		०.५४			
६०१	यामा देवी खड्का	पूठान न.पा. ७		०.८८			
६०२	हरि खड्का	पूठान न.पा. ७		०.६५			
६०३	छविलाल पण्डित	पूठान न.पा. ८		०.०४			
६०४	केशव राज पण्डित	पूठान न.पा. ८		०.०४			
६०५	शशी पण्डित	पूठान न.पा. ८		०.११			
६०६	केशव कार्की	पूठान न.पा. ४		०.१०			
६०७	नरेश्वर भण्डारी	पूठान न.पा. ८		०.७१			
६०८	लक्ष्मी पोखरेल	पूठान न.पा. ४		४.०८			
६०९	गौरव भण्डारी	भैसीपाटी ललितपुर	खेत	०.१६			
६१०	शरोज अहमद कबडीया	जैसपुर बाँके	खेत	०.९४		२.०४	
६११	विमला आचार्य	कंचनपुर बाँके	बारी	१.१५		२.०७	
६१२	असोक कुमार चौधरी	वैजनाथ गाउ पालीका टिडिपरीया	बारी	०.२१		२.०५	
६१३	टेक बहादुर थारू	वैजनाथ ४ बाँके		०.२५		२.२५	

दर्ता नं.	कृषकको नाम	डेगता स्थान र जिल्ला	प्राप्त श्रोत	Zn(ppm)	Fe(ppm)	B(ppm)	Cu(ppm)
६१४	छविलाल ओली	महादेवपुरी ३ बाँके		०.४८		२.०८	
६१५	गंगासागर कुर्मी	हिरमीनीया ५ बाँके	खेत	०.५६		२.१२	
६१६	मनिराम बुढाथोकी	कम्दी ९ बाँके		०.९५		२.१३	
६१७	सुरेश कुमार यादव	हिरमीनीया ४ बाँके		१.००		२.९१	
६१८	इन्द्रकली खड्का	बैरीया कुसुम बाँके		०.८०		२.२९	
६१९	सुन्दर बर्मा	जैशपुर बाँके		०.८९		२.१७	
६२०	विनक थारू	राप्ती सोनारी गाउँपालिका		०.७९		२.११	
६२१	उमेश थारू	भगवतीपुर ५ बैजापुर बाँके		०.७५		२.०३	
६२२	पुनुवा थारू	बैजापुर २ बाँके		०.२६		१.८८	
६२३	मोहनलाल थारू	फतेपुर बाँके		०.१३		१.८३	
६२४	धनिराम यादव	उडरापुर ८ बाँके		०.९९		१.८८	
६२५	छविलाल उपाध्याय	वेलमार ५ बाँके		०.८७		१.८	
६२६	अब्दुल रहमान अनसरी	उडरापुर ५ बाँके		०.३८		१.७४	
६२७	दिलदार हुसेन अनसरी	उडरापुर १ बाँके		०.६०		१.६८	
६२८	रगेलाल यादव	उडरापुर १ बाँके		०.४९		१.८१	
६२९	देखलाल थारू	फतेपुर ८ बाँके		०.४५		१.९३	
६४४	टुम्मीता थापा	भक्तपुर पल्ट १		१.२५			
६४५	टुम्मीता थापा	भक्तपुर पल्ट २		०.९७			
६४६	टुम्मीता थापा	भक्तपुर पल्ट ३		१.११			
६४७	टुम्मीता थापा	भक्तपुर पल्ट ४		०.६३			
६४८	टुम्मीता थापा	भक्तपुर पल्ट ५		०.७४			

